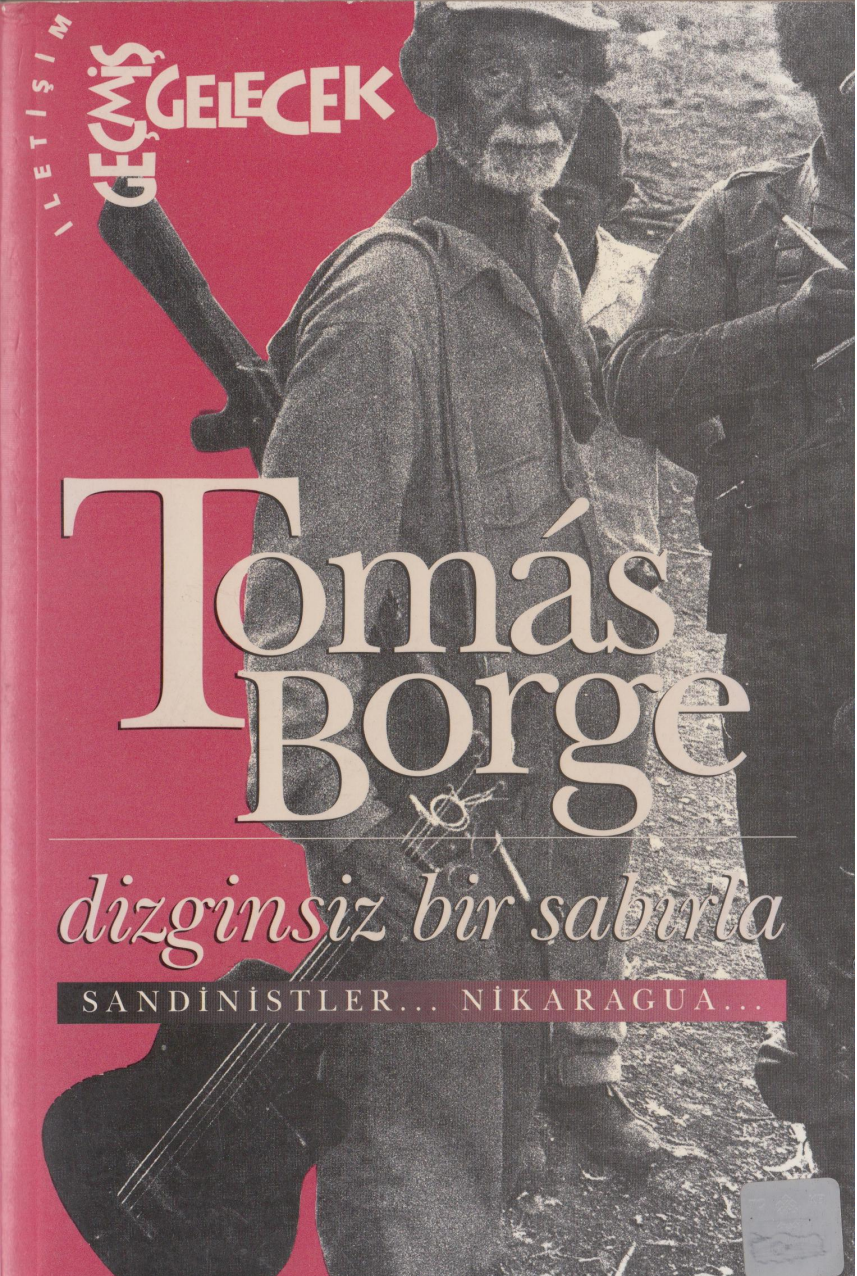
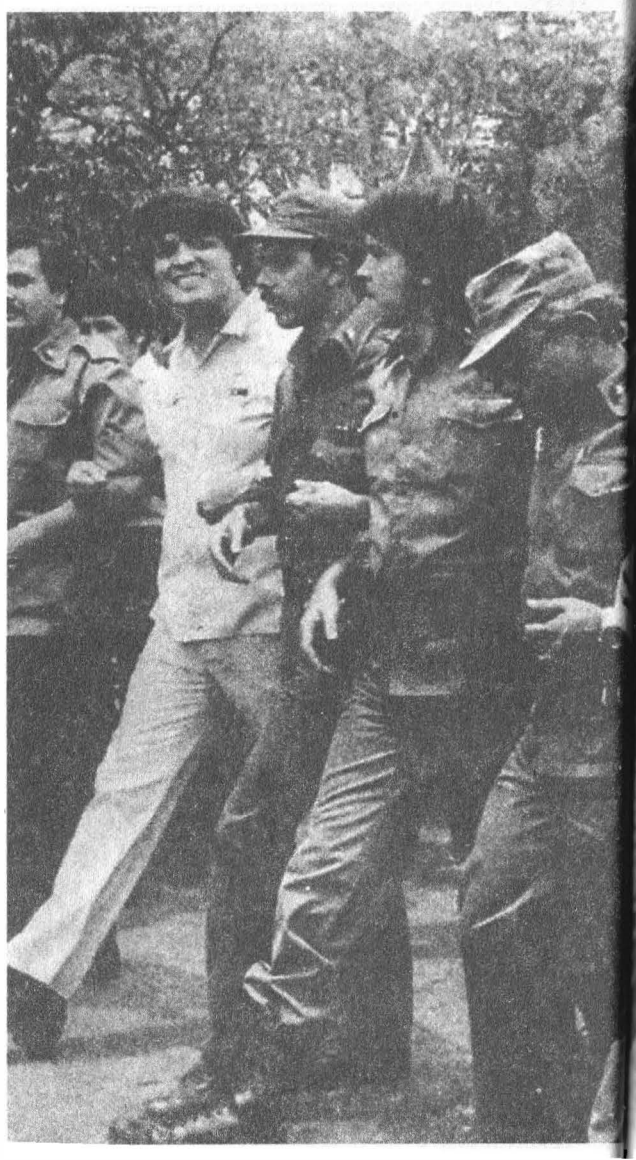
İLETİŞİM GEÇMİŞ GELECEK

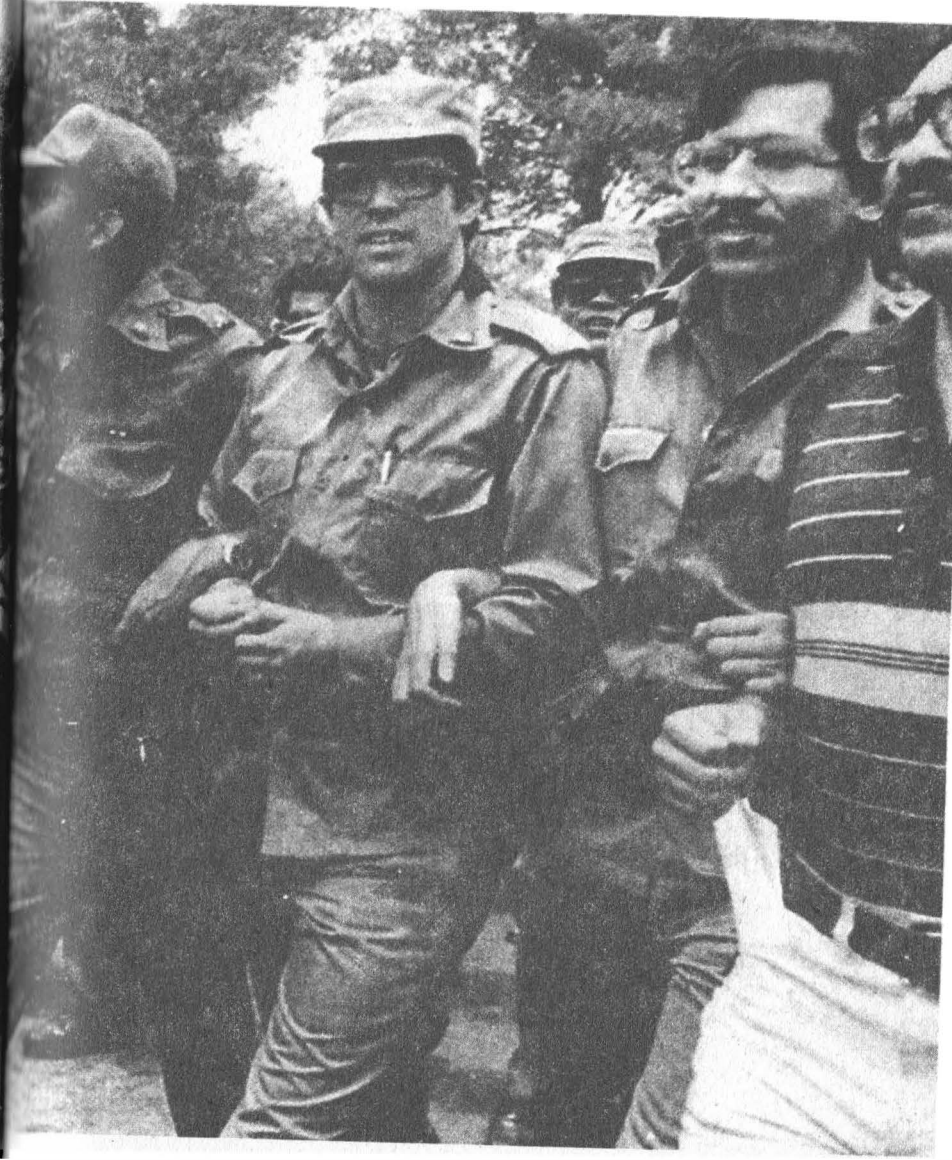

Tomás Borge

dizginsiz bir sabırla

SANDİNİSTLER... NİKARAGUA...

Nikaragua Devrimi'nin önderleri birarada. Üç farklı eğilimin biraraya gelip oluşturduğu "Cunta"nın üyeleri 1 Mayıs 1980'de sokaklarda. Soldan sağa: Henry Ruiz (yüzünün bir bölümü gözükmüyor), Sergio Ramirez, Carlos Nunez, Jaime Wheelock, Tomas Borge, Bayardo Arce, Luis Carrion, Humberto Ortega, Moises Hassan.

Carlos Fonseca ve
FSLN Savaşçıları için

Bolivia'nın anısına
Josefina ve
Çocuklarıma

Bu kitap, aşağıdaki kişi ve kurumların yardımı olmadan yazılamazdı: Nikaragua Tarih Enstitüsü, Erik Daniel Flakoll Alegría, Carlos Martínez Rivas, Marisabel Araburú, María Elena Cárcamo, Fidel Coloma, Daniel Martínez Cunill, Mayra Medina Mendieta, José Reyes Monterrey, Juan Manuel Roca, Víctor Rodríguez Núñez, Nubia Rosales Pérez, Fuillermo Rothschuh Tablada, Judith Ruiz Meléndez, Miguel Salas, Fernando Solís Borge.

Size öğütlüyoruz; tutunamayanlara yol gösterin ve cesaretsizlere cesaret verin. Zayıflarla ilgilenin. Onlara sabırla yaklaşın.

Paulus

(Selâniklilere 1. Mektup 5,14)

Birinci Bölüm

1.

Gece yarısından hemen önce, bir Matagalpa yazının nefes kesen günbatımı sırasında, annem, üçgenleri ve fiil çekimlerini çalıştığımı zannederken, Winnetou öldü. Kızılderili dostu ile yeni bir coğrafya ve yepyeni duygular -ne kadar az tanımlanabilirse, o kadar iyi- keşfeden Old Shatterhand, onun ölümünü kabule bir türlü yanaşmıyordu. Gözlerinin önünden binlerce kanlı kafa derisi geçen Old Shatterhand bile Apaçi dostunun öldüğü düşüncesini geri çevirirken, sütkardeşim Adrian Blandon ve ben onun öldüğünü nasıl kolayca kabullenebilirdik? Sanırım Matagalpa'da can sıkıntısından ölmemenin tek yolu fantastik şeyler olduğu için kahramanın ölüm haberine böylesine kesin şekilde inanmıştık.

Winnetou ölmüş, vahşi atların nallarının dövdüğü çimenlerin altında yatıyor. Kızıl Tilki sahibini boşuna arıyor. Küçük şeyleri de uzak ufuklar kadar iyi tanıyan Winnetou'nun kızgın bakışı artık onları göremiyor. Gece gündüz

gölgesi her an her yerde beliriveren, şartlar onu bir kamp ateşinin başına atana dek bir şey yemeden içmeden yoluna devam eden kızılderili, artık içinde bilgeliğin çok, sözün ise az olduğu öğütler veremeyecek.

Winnetou'nun tatmin edici bir tasvirine sahip olamadık asla; ancak karın kaslarının kusursuz hatları ve dünyanın en uzun orman koşuları sırasında parmaklarına can veren, ayak tabanının içindeki dört sinir dışında hiçbir şey tasavvur edemiyorduk. Şişte kızartılmış bizonun kaburgalarını çiğneyen mermer gibi azı dişleri, bizon sürüsü büyüklüğünde bir yüreğin sığdığı göğüs kafesi: Tüm bunlar şimdi çürüyecek, solucanlara yem mi olacaktı? Doğru olamazdı bu.

Sadakat, dürüstlük, zayıfları kollama... Winnetou ile birlikte mezara girmemişlerdi.

2.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da dolaşanlar ise başka türden hayaletlerdi: Kötümser bir ürpertinin hayaletleri. Savaş alanlarında çürüyen gövdelerin yaraları, umutsuz Avrupalıların ruhunu daraltanlar kadar derin değildi.

Alman Karl Hohental hayatta kalmış olan gençleri macera romanlarıyla eğlendiriyordu. Bu romanların zamanın gençleri, özellikle de Alman gençleri arasında gördüğü ilgi belgelenmiştir.

Karl Hohental'ın takma adı Karl May'dı. Karl, Kürdistan'ı, Arabistan'ı, Güney ve Kuzey Amerika'yı -yani Vahşi Batı'yı- dolaşmıştı. Onun yol kesen bir eşkıya olduğu söyleniyor; ben buna inanmıyorum. Ayrıca Almanya'yı hiç terketmediği söyleniyor; ben buna da inanmıyorum. Kimse Karl May'dan daha iyi Vahşi Batı romanları yazmak gibi olanaksız bir işe kalkışmamalı. Kitaplarındaki kahramanlar o ka-

dar yakın görünüyor ki, elle tutulabilecek gibiler, sanki hemen yan odadalar. Hepimizin sahip olmak istediği erdemlerle donanmışlar, tıpkı rüyalarımızda olmayı düşlediğimiz gibiler; bize ellerini uzatıyor ve yeniden döneceklerine dair suskun bir vaadde bulunup kayboluyorlar.

Karl May'ın romanlarının ana kişileri Winnetou ile Old Shatterhand. Bir dostluğun sarsılmazlığı -Winnetou ile Old Shatterhand bize bunu öğrettiler.

3.

Tütün depolarının arasındaki köşe bucaklarda sevgili kuzenim Pastor Cordero ile oynuyordum. Saklambaç oynuyor, Elba ve María Dolores ile şakalaşıyorduk. Oynayacağımız oyun konusunda da her zaman hemfikir değildik. O âyin oyunu oynamak istiyordu, bense savaşçılık. Pastor rahip oldu, ta ki günün birinde cübbesini Piskopos Octavio José Calderon y Padilla'nın askısına asıp, yanında hayatının sonuna kadar birlikte olacağı genç kızla bir skandaldan kaçarak ülkenin diğer ucundaki Rivas'a göç edene kadar. Sonunda ona sevimli terasları beyaz bir ev yapmaya ve bir zaman paramız olduğunda Gardel'in tüm plaklarını almaya söz verdiğimizde, teyzemiz -yani suç ortağımız- Lala ne oynayacağımıza karar verirdi.

Lala beni kollarında sallayarak uyuturdu. Onu sevgilileriyle oynaşırken pek ender görebildim. Kendime şekerleme almam için bana beş Cenvatos veren Virgilio'nun bu numarasını yememiştim elbette.

Ama bu Lala'nın hamile kalmasını engelleyemedi ve bu yüzden büyük acılar çektim. İntikam almaya and içtim, ancak sonunda kendimi yazgıma teslim ettim. Lala, nasıl yaptıysa kendine, hatta sonradan onunla evlenen yeni bir sev-

gili bulmayı ve yarım düzine kuzen ve kuzin doğurmayı başardı.

4.

Rio Matagalpa'nın kıyısında, beni izleyen tepelere bakarken "Azul..."ü, Nikaragualı ulusal şair Rubén Darío'nun en ünlü eserini okuyordum.

Bir superisinin yıkanmak için suya gelip, şeker emerek ona sevgili olacak kıllı bir Satir'i beklediği bir yerin yakınlarında taşlara oturmuş gibi, büyülenmiş gibi okuyordum. Hiçbir kılı, hiçbir koyu tonu olmayan yeni yetme bedenime baktım: Superisini selâmlarken sanki sesimi cüce horozlar mesken tutmuştu. Sonra bana bir kedicik gibi baktı ve gıdıklanan küçük bir kız gibi kıkırdadı. Bir keresinde onu ırmak kenarındaki sık çalılıklar arasında izledim, ama bir dönemeçte gözden yitirdim.

Bir öğleden sonrasında -hâlâ "Azul..."ü okuyordum, bu kez arkadaşım Ramón Gutiérrez eşliğinde- bizi, uzunca bir süredir geleceğin mısralarını mırıldandığını söyleyen bir şair ziyaret etti. Kanatlarımı fırtınaya astım, diye sürdürdü sözünü, sabah kızıllığı zamanında doğdum. Zayıf telli yılışık arpi kırdım, – yanında Bohemya camından bir sürü kadehi ve içinde şişmanlatmadan sarhoş eden köpüren şarapların olduğu küpleri de. Beni bir soytarıya veya avrata benzeten paltomu attım, çılgın ve muhteşem giysilere büründüm. Üzerimdeki çapullar erguvan.

Onun sızlanmalarını dinlerken, şair olmaktansa matematikçi olmanın, hukuk eğitimi almanın ya da timüs bezi sendromunu araştırıp ve timüsün bir endokrin bezi olup olmadığını incelemenin daha iyi olduğuna karar verdik; akla yakın ideolojik nedenlerden dolayı, burjuva ya da kral

olmayı da istemiyorduk.

Hemen o gün, Winnetou'ya olan sadakatimizi sınayan tüberkülozlu, öksürüklü ve zayıf dostumuz Juancito'nun elini sıkmak ve onunla aynı bardaktan içmeyi beceremeyen hemşireleri şikâyet etmek üzere hastaneye gittik.

Nehre geri döndüğümüzde -bu kez başka bir çocukluk arkadaşı olan Douglas Stuart ile- "Azul..."da parlak çizgili postu ile mağarasının girişinde gerinen dişi Bengal kaplanını bulduk. Gırtlağından bir homurtu duyuluyor, postunu bir haz dalgası dolaşıyor. Dişi kaplan sıcağın altında yatıyor. Ciğerlerini doldurarak nefes alıyor, göğsü genişliyor, geniş pençeleri açılıyor, teslimiyeti seziyor, onu istiyor. Erkek kaplanı gördüğünde yeşil gözleri parlıyor. Kaplan oldukça güzel; beyaz dişlerini ve şişen kaslarını sergiliyor. Kral geliyor ve aşk oyununa katılıyor; dişi kaplan ona yanıt veriyor, kızgın sıcakta oynaşıyorlar. İki canavar yanyana yatıyor. Ve biz akıp giden yaşamın zevk ve usaresine tanık olurken avcı yaklaşıyor. Canavarlar birbirlerini seviyorlar, pervasız kahve üreticisi sinsice yaklaşıyor ve bir gözüyle nişan alıyor. Douglas genç bir köpek gibi atılıp kitabı kapatıyor. Fırlamak üzere olan kurşunun sesini duymak istemiyor.

5.

Ve öğleden sonrası akşam alacasına dönüşmeye başladığı için, çapullu şair ile birlikte şehrin sokaklarını arşınlamak için yola koyulduk. Daha yüz adım bile gitmemiştik ki, gündüzleri ayakkabı temizleyicileri ve delilerin oturduğu, akşamları ise nemli dudaklara öpüşler, oynaşlar ve ürpertilerin buluştuğu Morazán parkına geldik. Morazán heykelinin yakınlarında Ramón Gutiérrez bize katıldı ve şair portakal ağaçlarının dalları arasında kayboldu.

Solumuzda katedral, ısırılacak bir meyve gibi çıktı karşımıza; olgun bir dul kadar temkinli, emekliliğinin eşiğindeki bir bürokrat kadar sağlam. Nehre bakan yüzünde, büyük saat bize saati okumayı öğretir ve bir gün ölümle gerçekleştireceğimiz buluşmayı bize hatırlatırken, kuleleri akşama doğru büyüyerek uzanırdı. O zamanlar sadece Amelia'nın gülümsemesi ile buluşmayı, saklambaçta gözümüzü yummamız gereken süreyi, yediyi çeyrek geçtiğinde Buck Jones'lu filmin başladığını gösterir, ya da buhur kokusunu anımsatırdı; *Pater noster, qui est in caelis*, [gökyüzündeki babamız].

Sağ kulede ölüleri saygıyla anma görevini anımsatan, aksırarak pazar âyinine çağıran, Paskalya haftasında dolunayın yüzü görüldüğünde atılan sevinç kahkahalarına eşlik eden, içinde basireti barındıran ve çocukların vaftiz edildiği çan asılı.

Jinotega yolu çıkışındaki mahalleye yürüyoruz ve yaşamın ritmi hızlanmadan La Cruz ya da Chuga Bello tepesinin dik basamaklarını tırmanıyoruz. Oradan, yukarıdan temiz bir bıçak kesiğine benzeyen küçük şehrin tamamı görülebilir. Bir sürü dükkân ve pamuklu kumaştan rengârenk giysilerin canlandırdığı iki büyükçe cadde, nehre paralel uzanıyor. Solumuzda Guanuca, bizim görüş alanımızın dışında da pazar gezintileri için bire bir, sık yapraklı ağaçların bulunduğu buz fabrikası var.

En arkada, Apante'ye doğru, küçük kerpiç evlerin kayaları altettiği ve hem manzarayı hem cüreti serpilttiği Palo Alto semti bulunuyor. Onun birkaç santimetre önünde, sanki bire elli bin ölçekli bir haritadaymış gibi Carlos Fonseca'nın tahta oyuncağıyla balçık zeminde dolaştığı Laborío semti var.

Bu yükseklikten kereste fabrikasını ve şehirdeki ilk otomobilin, ilk elektrik jeneratörünün, ikinci bisikletin ve ilk müstehcen iltifatın sahibi, güzel Delia Morgan'ın kocası,

Antonio Corriols'un kurduğu "Margot" sinemasını görebiliyoruz. Gitar çalıp futbol oynamayı, meme uçları ve motorsikletleri titretmek kadar ustalıkla beceren Corriols biraderlerin babasıydı o.

María Corriols, ilkokulda, ilk adlarıyla Pérez, Angélica ve Perfecta hanımefendilerden ders alırken sınıf arkadaşımdı. Bu hanımlar bir sabah ne anlama geldiğini bilmediğim halde bir kâğıda Tanrı yazdığımı gördüler ve bunun üzerine, Bayan Perfecta'nın yüzü ne kadar ekşiyse en az o kadar tatlı yüzlü olan bayan Angélica, benim ileride mutlaka medyum ya da piskopos olacağım kehanetinde bulundu.

Parka geri dönerken "Hayat Hiçbir Şeye Değmez" meyhanesinin yanından geçiyor ve Angela Godoy'un genelevinin acınacak penceresinden içeri bakmaya cesaret ediyoruz. Biraz daha ileride, solda, gülümseyen yalnız bir fahişe olan ama bize fazla pahalı gelen Clementina'nın oturduğu eve yaklaşırken daha temkinli davranıyoruz. Çuval taşıyıcısı Jolea'ya rastlıyoruz. Hemen ayaküstü, bir *Cavalleria Rusticana* tüttürmeden saç kesemeyen ve insanın başını bir miğfere, gökyüzüne bağıran bir yaylaya dönüştüren Chinche'ye uğruyoruz. Chavarría gidiyor, diyor Douglas. Okulu astığımızda bizi yakalayana dek peşimizde olan okul hademesi o. Onu aşağılamak için gruplar bile oluşturuyorduk. *Chavaria, chavaranca, la potrilla y la potranca*, diye bağırırdık, onu öfkeden kızartan bir tekerleme. Böylelikle ona *menuetto* dansını yaptırırdık. Sol taraftan koşup bir grubun peşine takıldığında aynı bağırışmayı bu kez sağından, önünden ve arkasından duyardı. Kendisine deli gömleği giydirilmesine az kala "Margot" sinemasında biletçi olmaya karar verdi.

Sonra, iki nokta arasındaki en kısa mesafeyi arkasında taşıyan küçük kıçlı Pedro Culito'nun dükkanının önünden geçiyoruz. Carlos Fonseca'nın "Fısıltılar" adlı gazetesini sattığı ve bilardo oynadığı salon ona ait. Bu akşam meyhane

ve batakhane turu atıyorduk: "Hayat Hiçbir Şeye Değmez"in dışında, Jacinta'nınki, mezarlığın orada, her zaman son içkinin içildiği Pancho Camisa'nınki, Joco meyveleri ve mango dilimleri ikram eden ve istemediği insanları sol kalçasını sallayarak kovalayan iyi niyetli şişman Cheba'nınki ve ondört yaşımızda Julio Cuarezma ile ilk kez sarhoş olduğumuz Chumbulún'unki.

O akşam benim için erişilmesi olanaksız bir kadına kur yapmaya çalışıyordum ve sütannemden doğduktan hemen sonra sütannemden emdiğim süt burnumdan gelene kadar kustum. Sonra, kendimce önemli herhangi bir nedenden dolayı aya fırça atarken ve Julio bana suçlunun elbette güneş olduğunu açıklarken bir devriye bizi yakaladı. Ertesi sabah, uslu durmak istemediğim için bana Morazán parkını süpürttüler. Utancından bayılan annemle iki doktor ilgilenmek zorunda kalmıştı.

Bulut yeniden yağmurla yüklendiğinde, yani annemden birkaç peso tırtıklamayı başardığımda arkadaşlarımı Chop Suey ustası olan Çinli Lay'in Şangay restoranına ya da özel bir balık filetosu yapan ve "Fısıltılar" gazetesine göre ara sıra servise Kastilya kumrusu yerine fare çıkartan Çinli Po'nun Kanton restoranına, ya da Palomo'ya, muhteşem bir Guanacaste ağacının altına davet ederdim.

Servandita'da kamışla mısır Chicha'sı, kakao, erik suyu veya arpa, badem sütü, kola tortusu, Orúe gazozu, Chía ve ekşi portakal suyu içerdik; bulaşıcı kahkahalar, buzlu su ve eğer sipariş edersen dedikodulu kahve de vardı. Ramón, gel değirmene gidelim diye salık verdi. Orada çiftler dolaşmaya çıkardı, çoğunlukla da el ele. Ya da "Los Mangos"a, Consuelo Baldizón'un ailesine ait araziye, diye teklif ederdim ben. Cagalera gölünün bulunduğu Yaguare uçurumu uzaktı, Apante şelâlesi de öyle. Şehrin diğer ucunda bulunan, çubukta dondurma yenebilen ve protestan mezheplerin üyele-

rinin iyice arındıklarına emin olacakları kadar soğuk suyla vaftiz oldukları ve bir daha altıncı emre karşı gelmeye -en azından gelecek yaza kadar- cesaret edemedikleri buz fabrikası da.

O gün aklımıza ırmak boyunca yürüyüp El Chivo, La Carnicería, La Culebra, El Mico, Don Bruno, La Presa havzalarına gitmek gelmedi. Pazar günleri oralara, durumlarına, amaçlarına ve zevklerine göre dolaşmak, balık tutmak ya da günah işlemek üzere küçük insan grupları gelirdi.

6.

Tatil. Ramon Gutierrez ve ben şehrin tüm delileri ile arkadaş olduk:

Aşkta hayal kırıklığına uğramaktan delirmiş, parlayan yanaklarına *Achiote* süren ve eteğini kaldırıp onu terketmek için bir neden olmadığını tüm dünyaya gösteren Pantaleona. Şişman Tomasa fare yer ve parkın çiçekleri arasında sarhoş gençleri baştan çıkartırdı; onun üç sarışın oğlunun, çok sayıda alkoliğin, iyi herifin ve Somoza'nın cesur ve kavga meraklısı düşmanlarının babası olan, su mavisi gözlü ve çilli yüzlü bir toprak sahibinin torunları oldukları söylenirdi.

Yerinde durmak bilmez iyi arkadaşımız Nicho Usta, dünya malına pek önem vermese de, hazinelerinden son derece emin olarak, ağzına kadar elmasla dolu kenevir bir çuvalı beraberinde taşırdı. Bir defasında bizi, bir hortumu bulutlara bağlayıp yüzelli katlı bir gökdelene su sağlayışına tanık olmamız için çağırdı. Ramón Gutiérrez ve ben, Nicho Usta'nın bonkörlüğünün bize bahşettiği elmasları ve altın külçelerini topladık. Nicho Usta, günlük ekmeğini kazanmak için, o güçlü sırtında küçük tüccarların anneme sipariş ettikleri tuz ve fasulye çuvallarını taşırdı.

Ünlü bir deli de, yağmur ve kuraklık zamanlarının yanı sıra kahvenin çiçek açma ve hasat zamanını şaşmaz bir doğrulukla bildirerek mesut olan hava âlimi Toño Aguirre idi. Onun kehanet ettiği kahvenin hasadına plantasyonlar kâfi gelmezdi.

Bir diğerinin adı Jesús'du, ama ona "Sanamambiche" derlerdi. Dev gibi bir herifti, oldukça da gençti; çocukken, kendini *"Son of a bitch"* [orospu çocuğu] diye çağıran Yanki'lerin ayakkabılarını temizlerdi. Somoza'nın Ulusal Muhafızları'ndan nefret ederdi, çünkü, söylediğine göre, onları aşağı görmekten hiçbir şair kendini alamazdı. Bir gün Sanamambiche ile bir grup Muhafız arasında kıyasıya bir çatışma oldu. Sanamambiche, ister inanın ister inanmayın, elleri ve ayaklarıyla taş atıyor, Muhafızlar da kabza darbeleri yağdırıyorlardı. Bir daha ayılamadı. Ölümü ayakkabı temizleyicilerinin, delilerin ve pazarcı kadınların arasında derin bir yasa neden oldu. Zayıf yapılı bir kadın vardı. Diğer insansı yaratıklara kırmızılaşmış gözüyle bakar ve ciddi bir eda ile Tanrı aşkına sadaka dilenirdi. Günün en aydınlık zamanında güneş lekelerinin sırrını çözmeye çalışırdı. Ona Güneş-bakıcısı denirdi.

Barbara yaşlı bir kadındı, ya da en azından öyle görünürdü. Belinde taşıdığı tahta kutucuğundan kendilerine çöp attığı için onu körü körüne bir sadakatle izleyen sürtük köpekleri toplardı. Kutusuna insanların ona verdiği yemek artıklarını koyar ve bunlarla uykusunda kendini koruyan pireli ve horgörülen köpek ordusunu beslerdi. Bir de kötü kalpli kör Anselmo vardı. Pazarın orada kaldırıma oturur, bir çocuğun yaklaşan ayak seslerini duyduğunda değneğini onun bacaklarının arasına sokardı. Kurbanı önüne düştüğünde gülmekten ölürdü ve gülüşüyle yanından geçenlere korku ve şaşkınlık verirdi. Söylenene göre kör değildi, körmüş gibi yapıyordu.

Buna karşın Abel iyi kalpli bir kördü; çuval taşır ve bunun karşılığında yemek ve eski giysi alırdı. Omuzlarında bir öküzün gücünü, dudaklarında yeni ayın gülümsemesini toplar ve karşısındakini, tıpkı şehrin bütün noktaları arasındaki engelleri bildiği gibi bilirdi. Tüm uzaklıkları bilir, bu da ona karşı belirli bir saygı uyandırırdı. Bir dikiş makinası, bir çuval şeker ya da bir ton sis bulutunu, bir alaycı kuşun kanatlarıymışcasına kolayca taşırken, insanları, sanki onları görüyormuşcasına selâmlardı.

7.

Erkenden yatağa girdik. Ertesi gün annem, yapmak istemediğimi söylememe rağmen onu piskoposun âyinine götürmem, ayrıca da genç piskoposa yardım elimi uzatmam için beni uyandırdı.

Kilisenin yakınlarında annem, burnuyla kepçe kulaklarında kalın camlı bir gözlük taşıyan ve elinde altın süslü beyaz bir mum tutan bir çocuğun eşlik ettiği sevimli yüzlü bir kadını selamladı.

Çocuk, şehrin başka bölgelerinden gelen ve bir tür seminerde ilmihali -Cehennem ateşi, affedilebilir günahlar için Araf'ın kesinliği ve kutsal üçlemenin gizemli çelişkisi hakkında tüm ayrıntılı bilgilerle- öğrenmiş olan bir grup çocukla birlikte ilk Komünyon'una gidiyordu. Annem çocuğun adını sordu, kadın Carlos diye yanıt verdi. Onu kaçamak şekilde selâmladım, o da küçük bir jest ve berrak, mavi bir bakışla karşılık verdi. Kadın birkaç adım uzaklaştı ve anneme kadının adının ne olduğunu sordum. Augustina Fonseca, diye yanıtladı annem.

İkinci Bölüm

1.

Nikaragua bir mısır vatanıdır. Verimsiz topraklarda yetişen mısır, güneşe kafa tutmak için göğe uzanan mısır. *Maíz* cuarenteno, maíz sábana, maíz sangrecristo, maíz altivo.* Yerel üretimler de var, *Chontaleño, tusa morada, tusa nine, blanco maloco*, dağ mısırı adlarıyla tanınıyorlar.

Tanesinden *Tortilla*'lar, (mısır kirdeleri) yapılır; Çorbalar, serinletici meşrubatlar, pasta, tatlı, unlu ürünler, *Tamale*'ler (mısır unundan yapılma mısır pastaları), Atole'ler (közlenmiş ve öğütülmüş mısırdan elde edilen içecekler), büyük ve küçük yiyecekler, *Cususa* gibi damıtılmış içkiler. Yiyeceklerden bazılarının adı *"Maria de Cazuela"*, *"Ajiaco"*, *"Chanfaine"*, *"Repocheta"*, bir tür hamurlu pay, *"Lengua Fingida"*, (yanlış dil), *"Pinol"* (etle yapılır), *"Quequerote"*, *"Chimbo yumurtaları"*, *"Churros"*, *"Nacatamal"* ve *"Totoposte"*dir.

Bu mısır ülkesinin tam ortasında aynı zamanda kahve ülkesi de olan Matagalpa vardır. Kırmızı kahve, siyah kahve.

(*). *Maíz:* Mısır. -çn.

Bu şehrin ne zaman kurulduğu -kurucularının *Sumo* ve *Chorotega* kızılderilileri oldukları bilinse de- tam olarak bilinmez. Şehrin ilk nüfusu kapalı ve sıkı bir çekirdek oluşturmazdı ve Solingalpa, Molaguina ve Matagalpa'ya dağılmış şekilde oturan bir dizi aileden oluşurdu. 1740'a doğru Matagalpa şehrinin adı diğer şehirlerinkine üstün geldi ve şehre "San Pedro de Matagalpa" dendi.

Matagalpa -dilbilimci Alfonso Valle'ye göre- "Ağların evlerinde" demek; tarihçi Luis Cuadra Cea "Onlu'nun köyü" olduğunu söyler; "yeşil alan", "sarı balçığın yeri", "sapan fırlatıcılarının ülkesi" der dilbilimci, tarihçi ve devrim şehidi Alejandro Dávila Bolaños. Ben şahsen, "sapan fırlatıcılarının ülkesi"nin doğru adlandırma olduğu varsayımına eğilimliyim, çünkü, atıcıların en iyisi olan Carlos Foncesa'nın burada doğacağı kehaneti, bu isimde saklıydı.

Şehrin çevresindeki değişik kayalıkların arasında bizim düşgücümüzü kamçılayan iki tanesi vardı: Kayalara boynuzlu bir hayvan suretinin kazındığı söylenen "Boğa" zirvesi ile, yalnız başına duran ve daha uzaklardan görülebilen "Dansöz". Dansöz boşlukta asılı gibi durur. Şeytanın kadınıdır o, ve bazı tutkuları yüzünden ebedî orgazm işkencesine çarptırılmıştır.

2.

Matagalpa Eyaleti, adı o zamanlar Metapa olan ve Rubén Darío'nun doğduğu küçük bir yerleşim bölgesini içine alır; buranın başkenti Matagalpa, yani Carlos Fonseca'nın şehridir.

Şehir, tepelerle çevrelenmiş vadinin tabanında, parıldayan bir balık gibi yatar. Tepelerin adları: *"El Toro"* -Boğa-, *"La Pava"* -Hindi-, *"El Apante"* ve *"El Calvario"*. Bölgeye, olağandışı vadileri ve dağ şekilleri damgasını vurmuştur.

Dağ sıraları *"Cordillera Dariense"*in uzantılarıyla aynıdır, en yüksek tepesi ise *"Chimborazo"* ile *"Cordillera de Dantalí"*dir; Ruperto Mendiola aklını bu tepenin eteklerinde, birisinin tesbih çekip dua ettiğini ve dualaların arasına birkaç müstehcen küfür sıkıştırdığını duyduğunda yitirmişti. Anlatılanlara bakılırsa, Matagalpa'nın mucizevî doktoru ve gizli bilimlerin öğretmeni olan akrabası Don Juan Mendiola muayene odasında, Peder Carmen Casco'nun ruhânî bir misyon sırasında kaçırdığı papağanının, bir sürü neşeli dağ papağanına tesbihle dua etmeyi ve diğer şirinlikleri öğrettiğini ona anlatırlarken kendine gelmiş.

Matagalpa bölgesinde ilgi çekici bir şey de "Sierra de *Guabule*"dir. En yüksek tepeleri *Pancasán* ve *Kiragua*, tarımsal olmaktan çok tarihsel bir önem taşır. 1967'deki gerilla eylemleri buralarda gerçekleşmişti. Burası *"Sierra de Apante"* şehrinin de yakınındadır, bu şehrin en önemli yükseltisi *"Apante"*dir; en yüksek olduğu için değil, tam gözlerimizin önünde yükseldiği ve pazar günleri kaplanlarla yüzyüze durduğumuz, küçük dereler halinde ırmağa akan buz gibi suyu içtiğimiz yer olduğu için.

1502 yılında ağzında birçok denizci boğulduğu için Kristof Kolomb'un, "Felâket Irmağı" diye adlandırdığı *Río Matagalpa* tüm Matagalpa eyaletinin çevresini dolaşır. Irmağın uzunluğu 555 kilometre. Söylenene göre dünyada yukarı doğru akan tek ırmak bu. Irmak bunu yağmur zamanlarında, Sebaco vadisinden Picota platosuna çıktığında yapar.

Eski bir tahmin onun bir zamanlar Managua gölüne döküldüğünü, ancak *Totumbla* yükseltisindeki yığılmanın -andezit ve bazalt tabakalarından oluşan ve arıkil toprağı ve kilin yığılmasına yolaçan Jeolojik bir görüngü- yönünü Karayip denizine doğru değiştirmeye zorladığını öne sürüyor. Irmağın kaynağı, *Molino Norte*'de, deniz seviyesinin 1200 metre üstünde bulunuyor ve *"Apante"* ile *"Calvario"*nun

yükseltileri arasından, bir deliden daha fazla yön değiştirerek akıyor. Neredeyse Managua'ya kadar iniyor, ancak sonra kuzeydoğuya geri dönüp her metrede daha genişleyerek yılan dansı yapan bir engereğe benziyor.

Bu nehir, neredeyse atar ve toplardamarlarımdan akan ırmakcıklar kadar hayatımın bir parçası; soğuk suyunda, ilk kez bir dişinin tenine olan arzunun ilk kıpırtılarının kızgınlığını hissettim; güneş tutulmasının ne olduğunu ilk kez burada öğrendim; onun o kardeş suyunda balıklar, ırmak ıstakozları yakaladık, soğukalgınlıkları kaptık. Onun kıyısında ayın aslında bir kum çölü değil, bir durum belirlemesi, tüm belirteçler gibi vazgeçilmez bir belirteç olduğunu anladık. Evet, öyle: Ay, dünyanın uydusu değil, bir davranış biçimidir.

Mutlu olmanın, tanyeri ağarırken gizlice *"La Culebra"*daki *Cegua*-hayaletini gözlemek olduğunu anlıyordum; ve bir de, ırmağın bir 4 Ekim'de *San Fransisco Condonazo*'su sırasındaki kabarmasının kuzenim Pastor Cordero'nun evinin güvenli terasından pek tasvir edilemeyecek bir gösteri olduğunu.

1940 yılının o gününde, on metreden fazla yükselmiş olan sarı renkli akıntıda, akıntının boynunu kırdığı inekler ve gülümseyen domuzlar yüzüyordu. Ağaç köklerine dolanmış bir gövde kıpırdamadan yüzerek geçti ve su kütlelerinin yerinden söktüğü bir ağacın gövdesine çarptı. Ağaç, sanki ırmağın dirsek yaptığı bir yerde kalmak istiyor gibiydi, birkaç kez yavaşça, bizi, adem elmalarımızı yukarı aşağı hareket ettirmeye zorlayarak döndü ve sonra kayboldu; biz tir tir titreyen çocuklara bir kez bile *"Adios"* [elveda] demeden.

Pastor ile benim tepki verecek kadar bir süremiz bile olmadı, çünkü hemen ardından ikinci bir gövde bir Mısır mumyası kadar saygıdeğer bir şekilde gelerek sonsuza dek kaybolmak üzere akıntının içine dalmaya karar verdi. Nuh'-

un gemisine benzeyen bir giysi dolabı, bezden bir bebek ve yeşil paçavralar kustu. Bundan önce ve sonra az önceki ağaçların ölü dalları bizle vedalaştılar.

Birisi yağmurun içinden koşarak geldi ve *cuisles*'in -bu *Chorotega*'ların dilinde bir kelimeydi ve "dereler" demektişehri bastığını, Don Francisco Carazos'un dükkânındaki Fransız kumaşlarının çaresizce akıntıya kapıldığını, Don Willy Hüpper'in mağazasındaki Alman işi cam eşyaların devrilip vitrinin içinde paramparça olduklarını ve suyun üzerinde Noel süsü gibi yüzdüklerini ve pilâvını gül goncalarına benzeyen domates dilimleriyle süsleyen, yumurta, şeker ve adı üzüm olan kırmızı gözyaşlarından tatlılar yapan bir kadın ahçının boğulduğunu söyledi. Mavi-siyah kabaetleri gözden kaybolana dek deli gibi ekseni etrafında dönen bir adamın cesedi önümüzden yüzerek geçtiğinde, esmer tenli olan ve bu yüzden de *"Negro"* diye çağırdığımız Pastor hüzünlendi. Çok samimi arkadaş olan Doña Anita Martínez, annem ile María, Pastor'un annesi, bizim varlığımızı unutup tesbih çekerek onbeş esrarengize dua etmeye başladıklarında biz, dehşet ırmağına bakmamıza olanak sağlayan pencerenin önünde öylece kalakalmıştık.

3.

İspanyollar Karayip kıyılarını ele geçirmeyi asla başaramadı; onların, "Sınır Çizgisi" denilen yeri geçemedikleri söylenirdi. Bu geniş topraklar, İspanyolların *"Majestelerinin düşmanları"* diye adlandırdığı savaşçı kavimlerin mesken tuttukları yerdi. Doğu ile Batı, yani Pasifik ile Atlantik arasında, engellenmiş işgalciler tarafından, Nikaragua'yı ikiye bölen sağlam bir hat kuruldu.

Matagalpa'nın İspanyollar tarafından fethi, 1612'de baş-

ladı ve zar zor 1787 yılında başarıldı; elbette silah zoruyla değil, Fransisken rahiplerinin ikna edici vaazları sayesinde. Kızılderili yerliler (*Indios*), haraç ödemeleri ve angarya işleri yapmaları için bilinçli olarak seçilmiş yerlere yerleştirildiler.

Matagalpa İndiosları mızrak, ok ve yay ve tapir derisinden yapılma kalkanlarla savaştılar. İndioslar bir mısır koçanını havaya atıp, onu, üzerinde tek bir mısır tanesi kalmayana kadar ok ve mızrak ateşine tutmaya dayanan bir savaş sporuyla idman yaparlardı. Savaşa, kızıl ve siyah savaş boyalarıyla giderlerdi.

1692 yılında Sébaco İndiosları Matagalpa eyaletinde İspanyollara başkaldırdılar. Tapir kalkanları ve en sevdikleri boyalarıyla savaşa çıktılar. Daha önce ondört kez başkaldırmışlardı. Bağımsızlıktan sonra da ayaklanmayı sürdürdüler, 1824, 1827, 1844, 1845, 1848 yıllarında; hep Tapir kalkanları ve kızıl siyah boyalarıyla. 1844 ayaklanması sırasında, yağmur döneminin tam ortasında, kabarmış ırmak şehrin çevresine bir bekaret kemeri taktığında, tapir kalkanlarıyla İndioslar, şehrin etrafına bir de okçulardan oluşan bir kemer attılar ve bu kemeri düşman direniş kendi kanında boğulana kadar sıktılar. 1856'daki işgal sırasında kızıl siyah Matagalpa İndiosları, tapir kalkanları, gözlerinde kaplanın nefreti, ayaklarında ise geyiğe hızını sağlayan ışık ve gölgenin kanatları ile, çevre tepeleri ele geçirmişlerdi. Yanki'ler onlardan haklı bir korku duyuyorlardı. Tapir kalkanlarıyla kızıl siyah İndioslar birer yüzbaşının kumandasında her geçitte yeralmışlardı; yüzbaşının emri altında bir teğmen, onun altında bir başçavuş, onun altında ise bir onbaşı bulunuyordu. Bu rütbeler ömür boyu geçerliliğini koruyordu; bir savaşçı cesaretine göre rütbe alırdı.

Yani Matagalpa, İndiosların yaşadığı ve bu cemaati oluşturan yoğun nüfuslu bölgelerin çevrelediği bir yerleşimdi.

Burada birbirleriyle dayanışarak tarlalarını ve otlaklarını genişletiyorlardı.

1871 ile 1877 arasında hükümet yasalar hazırlayarak *"Conservatorio"* adlı mülkiyet biçimini oluşturdu. Yeni tarım yasaları İndios cemaatlerini ve bunların topraklarını ortadan kaldıracaktı. Cemaat üyeleri tüfek ve yasa ateşi altında en verimli topraklarından kovulurken, İndioslar, tarım yasaları ve polis yasası ile yol yapımı ve *hacienda*'lardaki arazi işlerinde parasız çalışmaya zorlanıyordu. İndioslara et yemek, *Chica* hazırlamak ve eğlenmek yasaklanmıştı, bunları ancak önceden izin belgesi almışlar ve vergi ödemişlerse yapabilirlerdi.

1880'de, telgraf hattının yapımında, Managua'dan buraya bobin makaralarını sırtlarında taşımaya zorlanmışlardı. Kazalar, ölümler ve yaralanmalar oldu, hatta öyle bir öfke oluştu ki, 30 Mart 1881'de sabah saat onbirde, 1000 İndios dörtlü sıralar halinde "kemer sıkma" taktiği ile şehre girdi; taktik giderek daralan ve yolu üstündeki her şeyi bir boa yılanı, bir çığ, vahşi, onurlu bir boğa gibi ezen çemberler oluşturmaya dayanıyordu; böylece melezlerin üzerine yürüdüler. İndiosların üzerinde yine kızıl siyah boyaları, tapir kalkanları ve ok ve yayları, yanlarında ise, melezlerin cinsel organ ve makatlarına sürdükleri Şili karabiberinden yapılma bir bulamaç vardı. Uzun saatlere yayılan çarpışmanın ardından ölülerini de alarak geri çekildiler. Ağustos'un 8'i, saat sabah sekizde, Lorenzo Pérez, Toribio Mendoza ve Higinio Campos'un komutası altında üç bin kişiyle yeniden geldiler. Yeni bir çember oluşturdular. Bu kez ok ve yayları ve biber tohumlarından yapılma bulamaçlarının yanısıra ateşli silahları da vardı. Şehri çevrelediler ve alev alev yanan çıralı meşalelerle gecenin ortasında şehre girdiler, bu arada bir "tatu* harekâtıyla" evlerin arasına gedikler açtılar, tıpkı

(*) *Tatu:* bir kemerli hayvan. (e.n.)

1979'da başkaldıran asilerin yaptığı gibi. Böylelikle şehir merkezine ulaştılar. 10 Ağustos saat sabah on sularında hükümet birlikleri geldi; maşalı tüfekler ve küçük bir topla silahlanmış üçyüz asker. Aynı gün çatışma sona ermişti bile. Beşyüzden fazla İndios öldü.

4.

Bu yüzyılın başında Matagalpa'da yaşayan en varlıklı göçmenlerden biri olan Alman Juan Bosche, hükümet temsilcilerinin de işbirliği ile, yaklaşık onbin İndios'tan oluşan *Yúcul* cemaatini, seksen dolara karşılık gelen bin Nikaragua pesoluk cezası olan bir suçun karşılığında üç yıl boyunca kendisi için parasız çalışmaya zorladı.

1895 yılında bir göçmen birliği, şehrin ortasında bir darağacı kurarak iki İndios'u idam etti. İçkiye düşkün bir İngiliz, Apante'ye gitmek üzereyken para kesesinde taşıdığı altınları çalınmış halde ölü bulunduğu için olmuştu bu. Ardından bir dükkânda bir İndios'un üzerinde altın bir sikkenin bulunması, bu göçmenin öcünü almak için gerekli kararı vermeye yetmişti. Darağacının inşa edildiği sokak o zamandan beri "Asılanın Sokağı" adını taşıyor.

Karayip tarafı ise, savaşa hazır İndioslardan yardım alarak Pasifik denizine ilerleme fikrini ortaya atan İngilizlerin talan tutkusunun kendine has üslûbuyla fethedildi. *Boaco, Juigalpa, Acoyapa'dan Rio San Juan*'a uzanan *Nueva Segiova* stratejik hattını geçmek İngilizlere de nasip olmadı. Matagalpa şehri bu hat üzerinde sadece bir noktaydı.

Her zamanki zekâlarıyla Cizvitler 1879'da ilk yüksek dereceli okulu kurdular; burası daha çok, Matagalpa'nın serin iklimini León'un közlü sıcağına yeğ tutan müritlerin yatılı okuluydu. Ayrıca İndios ve Ladino melezlerine alfa-

be, katolik öğretisi ve ev hekimliğinin öğretildiği bir bina da yaptılar.

Başkan Tomás Martínez 14 Şubat 1864'de Matagalpa'ya şehir haklarını verdi.

İlk piskopos 1914'de geldi. Adı Isidoro Carrillo y Salazar'dı. Mukaddes bir ünü vardı. Kendini kamçılayarak ve ölümünden sonra yüksek sunağın yakınında bir vitrinde sergilenen o çile kemerini bedenine dolayarak kendi kendine işkence ediyordu. Onu, bir Somoza taraftarı olan Elajandro Gonzáles y Robleto; bir şair, Isidro Augusto Oviedo y Reyes; Somoza karşıtlarından Octavio José Calderón y Padilla ve ikisi de Fransisken olan Julián Barni ve Carlos Santi izledi.

1936 yılında, adı 1964'de *"Instituto Nacional Eliseo Picado"* olarak değişecek olan *"Instituto Nacional del Norte"* kuruldu. Carlos Fonseca okula burada başladı.

Üçüncü Bölüm

1.

Adrián Blandón, Winnetou'ydu. Yüzünü bir kez bile buruşturmadan parmaklarını yakabilir ve arkadaşça bir görevi yerine getirmek uğruna bir kızın bakışlarından -sözgelimi, bunların en güzellerinden biri olan Conchita Bello'nunkilerden- vazgeçebilirdi. Yalan söylemezdi.

Yumruklarının gücüyle bir gece beni Somoza taraftarı bir grubun elinden kurtarmıştı. Okul arkadaşlarımız Estela ve Yolanda Tellería kardeşler, bize saldıranların, yanakları yumruklarla karşılaşınca yeri nasıl öptüklerine tanık oldular. Adrián bana eve kadar eşlik etti. Ağrılarım vardı, kanıyordum ve öfkeden kudurmuştum. Annem bizi kapıda karşıladı ve hiçbir şey söylemeden bana baktı. Sonra şifa otu gibi olan eli ile başımı okşadı.

Kızılderilinin ölümünün haftası birbirimizle hiç konuşmadık, çünkü gözlerimizden yaşlar boşanacağından korkuyorduk. Yeniden konuşmaya ancak ondan, sömestr sınavı için dolaysız belirteçler hakkında bir şeyler anlatmasını rica

ettiğimde başladık.

O günlerde Jaime Vargas ile arkadaşlığım başladı; uzun, zayıf, koyu bir teni, parlak gözleri olan ve sonraları herhangi bir Kuzey Amerika şehrinde yürüttüğü mühendislik mesleği sırasında kullanmaya fırsat bulamadığı önderlik yeteneğine sahip bir çocuk. Bu arkadaşlığın, bir öğrenci temsilciliği örgütleme planına belli bir etkisi oldu. Kurul gibi bir şey toplandı ve INN *(Instituto Nacional del Norte)* harflerinin çevrelediği bir baykuşun yeraldığı bir lastik damga yaptırıldı. Baykuşun dışında ses getiren pek bir şey olmadı; öğretmenlerden birinin homoseksüel olması ve kurulun bunu müdürlüğe bildirmesiyle patlayan skandal dışında. Öğretmen görevden alındı.

Bu ihbara dek öğretmen aşk oyunlarını, gizliliğin zorlukları altında yaşamıştı. Bugün kesin olarak söyleyemiyorum, ortada bir yakınlaşma denemesi, bir reddetme vakası var mıydı; kim bilir? Emeklilik yaşına çoktan varmış olan öğretmen bundan sonra da, açlık ve yalnızlığın işlendiği yüzü ile, tasarruflarını harcayarak yaşadı, ta ki bir İspanyolca uzmanına olan gereksinim, bütün önyargılara ağır basana kadar.

Bir doktor, bir papaz, bir kuaför, bir müzisyen ve bir dilenci de aşağılamanın ve genel alayın kurbanı oldular. Doktor ile papaz o denli değil, çünkü doktorun Allah vergisi bir teşhis yeteneği vardı. Papaz hakkında da fazla zan beslenmemeliydi, çünkü şüphenin azı affedilebilir, ama çoğu ölümcül bir günahtır. Müzisyene gelince, onun hakkında, klarnet gibi enstrümanlarla ilgili fıkralar anlatılırdı. Zavallı dilenciyi ise burada anmak bile istemiyorum; ancak kuaför sözkonusu olduğunda onun yakınlığını çekmenin yanısıra, komşuların kızgınlığını üzerine toplamak gibi bir tehlike de vardı; iri göbekli ve yalvaran bakışlı bu bayın az, ama garip müşterileri vardı.

Ayrıca, Somoza karşıtı olduğu ve yabancılardan zulüm

gördüğü için semtin kadınları tarafından pek sevilen bir homoseksüel vardı. Sunaklar inşa ederdi. Hazırladığı Yusuf ve Nasiriyeliler figürleri duygusal birer şiir gibiydi ve çocukların kalplerini sevindirirdi. Anneme, matem haftasında dua okurken eşlik eden yetmiş yaşındaki sofu kadıncağız Eudomilla'nın yeğeniydi. Yeğenin annevari disiplininden ve beni arkadaşlarımın alaylarına maruz bırakan yumuşak bakışlarından kaçmayı her zaman beceremezdim. Bir gün, kutsal Fransuva'nın heykeli karşısında isyan bayrağını çektim, sonsuz kurtuluşumu tehlikeye attım ve bir daha asla dönmedim. Asla. Doña Anita akılcı savlara, tavsiyelere, yalvaran ricalara, küçük şantajlara başvururdu; azizlere ve ölülere Gregoryen âyinlere ve yatağının altındaki sabun kutularında sakladığı banka hesaplarının cazip bir bölümünü verme vaadinde bulunurdu. Uygun bir zamanda bakirlik yemini edeceğime kutsal Antuan ve kutsal Yusuf üzerine yemin etti, ve Paskalya'dan önceki cuma günü gerçekleşecek olan geçit töreninde kullanılacak olan dört pırıltılı Romalı asker kostümünün parasını ödemeyi önerdi. Piskopos Oviedo y Reyes'in çömezi olarak kalmam ve her ayın ilk cuması Komünyon âyinine katılmam için beni ikna etti, ve kutsal Benito'nun sunağına buna uygun bir adak bıraktı. Ben, Paternoster duasını Latince okumaya başlayınca hayranlığı arttı.

Neredeyse vazgeçecektim. Meksika'da bir papaz seminerini izleyebilmem için ortalıkta pasaport ve vize lâfları dolaşmaya başlamıştı, ardından bana bir kol saati satın alındı. Aile çevresinde bayram gibi bir ayrılık havası vardı. Annemin yaşadığı en üzüntülü günlerden biri olan bir öğleden sonrasında, yumuşak akıntının yansımasında Rosibel'in bedeni ve yüzü titrek şekilde belirdiğinde, ayak bileklerime kadar ırmağın suyu içinde dikiliyordum. Aniden ona döndüğümde gözleri ve ıslak bluzunun altından belli olan me-

me uçlarıyla yüzüme gülümsüyordu. Tam o anda annemin hayali sona erdi.

Bir kitaplık için kitap topluyor ve anma günlerini kutlamak için okul etkinlikleri düzenliyorduk. Bu anma günlerinin en gösterişlisi Bolivar'a adanmış olandı. José Martí'den ilham alarak konuşmamda Ulusal Muhafızlar'ın doktoru ve albayı olan okul yöneticisini ima ettim ve en küçük hareketinde kurtarıcı Bolívar'ın alev kılıcıyla kafasını vurmak üzere mezarından kalkacağını söyledim.

Şaşkınlığın tam ortasında İngilizce öğretmenim Bayan Matilde Morales, elini kendimi beğenmişliğimin üzerine koyarak, gururunu onun öğrencisi olduğumu söyleyerek dile getirdi.

Avukat Modesta Vargas -Román Argüello ve Daniel Olivas ile birlikte *"Instituto Nacional del Norte"*nin kurucusu- aritmetik ve cebir dersleri veriyordu. Cebir denklemleri özellikle ilgi alanıma girerdi. Algoritmalar adlarını Arap Muhammed Ebu Musa El-Harizmî'den alıyormuş -öğretmen Vargas böyle derdi-, oysa başkaları ismin, Birun de Chwarizm'de doğan El-Biruni'den geldiğini öne sürüyorlardı. Cebir sözcüğünün kökeni *al-yabra*'dır ve yaklaşık olarak "yeniden oluşturmak" anlamına gelir, diye eklerdi, ben güzel sınıf arkadaşım Consuelo'ya bakarken. 3. yüzyılda İskenderiyeli Diophantos birinci ve ikinci dereceli denklemlerle uğraşmıştı; şu şekilde:

$$AX^m + BX^n = 0$$

Bütün ülkelerde aritmetiğin mükemmelleşmiş hali sayılan cebiri İtalya'ya getiren, Mısır doğumlu Pisalı Leonardo'ydu, diye sürdürdü, Consuelo bana bakarken.

Descartes analitik geometriyi keşfederek cebire ivme kazandırmıştı, bu sayede de Newton ve Leibniz entegral hesaplamalarını buldular. Ve sonra, bütün sınıf Consuelo ile

birbirimize baktığımızı anladığında, öğretmen son derece önemli iki kuramın varlığını açıklayarak konuyu bağlardı: Lineer transformasyon kümeleriyle ilgili ve eşitlik kümeleriyle ilgili. O iki kulağına kadar kırmızı, ben ise saç diplerime kadar beyaz olmuş vaziyette nihayet birbirimize bakmaktan vazgeçerdik.

2.

Aysız bir gecenin ilk saatlerinde, Senyora Richardson'ın evinin ılık girişinde, korkuyla ve heyecandan neredeyse nefessiz kalmak üzere nihayet Consuelo'yla ve onun, sadece ilk oldukları için değil, peynir ve *Jicote* balı tadında oldukları için hoşuma giden öpücükleri ile buluştum.

Ardından hafta sonları ailesinin şehir kenarındaki yayla evinde, ırmağın kıyısında buluştuk. Her sarılışımız utanç ve haz doluydu; bedenini, tam acımın, umutsuz arzumun merkezine bastırıyordu.

Bir defasında öğrencilerle dolu bir otobüs ile Managua'ya gittik ve gece çıkılan dönüş yolculuğu sırasında sağ dizi saatlerce sol dizime dayalı kaldı, en küçük bir pişmanlık, bıkkınlık göstermeden, tek kelime etmeden. Tüm deneyimsizliğime karşın, yarı karanlığın içine gömülü yüzünün, hayrete benzeyen ve ten ona mı bana mı, kime ait olduğunu bilemediğinde beliren bir ciddiyetle şekillendiğine emindim.

Ramón Gutiérrez ile şehrin çıkışındaki Jinotega semtine gittim. Orada doğru dürüst ve ince belli birkaç neşeli kız tanıyorduk: Corrales kardeşler.

Alicia Ampié hoşuma gidiyordu. Gözlerinde bir 'bilmem ki nasıl desem' esrarı, kalçalarında ise bir 'bilmem ki nasıl desem' canlılığı taşıyordu. Ona karşı duyduğum aşkı dile getirmeme geniş gönüllülükle izin verir, ancak beni öpücüğün-

den mahrum bırakırdı. Ta ki bir akşam, katedralin kuzey tarafındaki bir bankta oturur ve hafif bir yağmur bizi ıslatmakla tehdit ederken, ciğerinde bir lekenin olduğunu itiraf edene kadar. Onu öptüm, tükrüğünü içtim, kesin bulaşmaya, üzüntüye, şükrana ve nihayete dek birbirimize sarılı kaldık.

Bazı bazı okulu kaytarırdım. Guillermo McEwan, Edmundo Montenegro, Julio Cuarezma ve Adrián Blandón ile birlikte, bize keşfedilmemiş görünen yeni ırmak ve yollar bulurduk. Baraj gölünde, çiftlerin pazar günleri piknikler düzenledikleri ve birçok genç insanın ilk kez boğulduğu Rio Matagalpa'nın doğal su haznesinde yüzme öğrendik.

Bu keşif yılları boyunca çilli Teresita her zaman beklenti dolu bir mesafede kaldı, ta ki beni, akıllı olduğuna, Balzac okuduğuna, eğer tanısaydı Simone de Beauvoir'nın yandaşı olacağına, ya da ileride bir zaman belki bir Margarita Gautier olabileceğine ikna edene kadar. O da annesi Doña Teresa gibi edebiyat tutkunuydu. Onları dinlemek ve kıskançlıktan çatlamak için gelirdim, çünkü Teresita sadece annesine ve Adrian'a bakardı. Karın olmayı isteyip istemediğini sorduğumda, belki evet, belki hayır diye yanıt verdi. Bu Julio Cuarezma'ya göre evet; Edmundo Montenegro'ya göre ise hayır demekti; ve Teresita'ya göre, belki evet, belki hayır.

Doña Teresa benimle arkadaşım Flaubert hakkında konuşurdu, hem de Madam Bovary olduğuna ilişkin hiçbir işaret vermemesine rağmen. Onuruyla yaşamasını bilen, üzgün bir duldu. Pound'u tanımazdı, ama modernist şairleri iyi bilirdi; sık sık, herhangi bir nedenden ötürü José Asunción Silva hakkında konuşurdu. Gogol ve Dostoyevski'ye olan sevgisi beni klasik Rus yazarlarını okumaya itti. Bir keresinde bize Jack London ve Hemingway'den söz etti.

Sonra, Teresita'yı utanç pembeliğinin ve çillerinin en yoğun olduğu yerinden öptüğüm o gün geldi. Belki evet, belki hayır; ve yağmur döneminin yaprakları, Pisagor denklemi-

nin, arpa tanelerinin ve Izak'ın Jorge'sinin üzerine al al düştü. Hayır. Sonunda Consuelo'nun güzel erkek kardeşi Chicho'yla evlendi.

Buna karşın Marina benimle suya girmeye razı olarak kirasını ve nazını ödeyen avukatı kışkırttı; ve bir *Chica* satıcısının el becerisi ve üçkağıtçılığıyla, sabırsızlığıma ve beceriksizliğime tav oldu. Aylı gecelerde -sesini neden parlak bacaklarıyla ilintilendirdiğimi bilmiyorum- *"Vereda tropical"* ve *"Bésame mucho"*yu söylerdi; ben de, ağır soğukalgını, bariton bir sesle ona şunları söylerdim: Seni düşünüyorum, düşüncelerimde yaşıyorsun, sadece ve sonsuza kadar sen, her zaman ve nefes arası bile vermeden, hareketsiz yüzüm, beni için için kemiren ateşi alnıma yansıtmasa bile.

O tatilde Marina ile bütün yolları gezdik arabayla. Arkadaşlarımızı, portakal koruluğunu, ırmağın oradaki kıvrımı, cırcırböceklerinin ve ıssızlığın mağarasını ziyaret ettik. Bir gün *Cususa* içkisi satan ve insanın geleceğini okuyabilen annesi, benden ayrılmasını rica etti ondan. Ondan ayrılmaktansa öleceğime yemin ettim, ama o, aşağılık kadın, böylesinin daha mantıklı olacağını ve avukatın desteği olmadan geçinemeyeceğini, ...mayacağını; ve benim ...meyeceğimi söyledi; ağlama aşkım, ben seni seviyorum. Gitti ve bir daha asla dönmedi.

Tüm dünyanın da duyduğu, maceralarımdan haberdar olan annem, bir yeni yetmenin haleti ruhiyesi karşısında yararsız kalan koruyucu aziz Fransuva'ya teslimiyetini güçlendirdi. O zamanlar arınma tedavimin bir parçası olarak, önceden istemeyerek, gelgelelim sonra büyük bir hazla kutsal Fransis'in "Çiçekler"ini okuyordum. Ama bu, Gogol'un "Ölü Canlar"ını, Alberto Masferres'in Sandino hakkındaki sözlerini ve Stendhal'ın, Emily Brontë'nin, Corín Tellado'nun kitaplarını, Bill Barnes, Doc Savage ve Nick Carter'ın maceralarını okumamı engellemiyordu.

Dördüncü Bölüm

1.

Annem, *Don Kişot*'un da başına geldiği gibi, fazla kitap okumaktan beynimin kuruyacağından endişe ediyordu; o özel vakar ifadesi ile benim kaçma denemelerimi denetler, hatta bakışlarımın dolaştığı yönleri dahi gözlerdi. Sevgi dolu değil, daha çok sıkıydı, ancak bu beni onu sevmekten alıkoymuyordu; sadece annem olduğu için değil, anıların tanıklığına, anlatılanlara ve resimlere bakılırsa güzel olduğu ve kar beyazı bir masa örtüsü kadar temiz olduğu için. Dolgun ağzı, yeni yıkanmış saçı, kırışıklıkları ve otoritesi ile gurur duyuyordum. Anılarımda genç değil ama güzel, güzel değil neşesiz, neşesiz de değil, önceki gün yağ ve *Maragogipe* kahvesine verdiği para ve kutsal teslis üzerine kafa patlatıyorken sigara içer halde yer alıyor.

Tahıl, mavi iş giysileri, eyer ve gitarların satıldığı bir bakkal dükkânı ve küçük bir sigara imalathanesinin sahibesi olması pek hoşuma gitmiyordu; teslimiyetle kurban vermeye hazır yüzünü göstermek için gözlüğünü ustalıkla çıkar-

ması, parayı tahta sandıklarda saklaması da öyle - her ne kadar bakışlarından vedanın, kesin *"Adios"*un kalıcı dumanı yükseldiğinde içim burulsa da.

Basit, kârlı bir işti. Meyve, giysi ve tahıl, Managua ya da Pasifik kıyısındaki başka bir şehirden, tangırdayan bir kamyonun arkasında, annemin uzman bakışlarına doğru yaklaşıyordu. Pirinç, kakao, mango ve ıvır zıvırlar el arabalarıyla, orta yaşlı kadın tüccarlar tarafından getirilirdi; onlara yeğenleri genç, şirin kızlar eşlik ederdi ve ben onların şerefine korkuluklu, demirden yatak ve kırmızı örtülerin arasında fazladan bir yarım saat kalırdım, ta ki Lala Teyze gelip okula gitme zamanı geldiğini söyleyene kadar. Bazen Lala Teyze ile tütün imalathanesinde çalışan kızların arkalarından içlerini çektiği iyi görünümlü kuzenler ya da papaz çocukları eşliğinde gelirlerdi.

Juan Pablo Ordeñana, tüm çevrenin kanaatine göre Rodolfo Valentino'ydu. Yenilmez repetertuarı, saçını tarama şekli, gösterişli tavırları ve kadınları koluna takışındaki kendine güven duygusundan müteşekkildi. Bir gün gazetede lotaryayı kazandığını okuduk ve onu bir daha asla görmedik. O andan itibaren hayran güruhunun en sevdiği tango "Volver", yani Yuvaya Dönüş'tü.

Ziyaretçiler bizim evimizde kalıyor ve evi neşeye boğuyorlardı. Bir defasında, Paskalya yortusundan önceki haftada, Doña Estela Mangía yanında beni deli eden ve neredeyse çocuk olan kızı Angelita'yı da getirdi. Ağlamak istedim, saçını okşamak, dizini kaşıyıp kalçasını gıdıklamak, suni teneffüs yaparak onu yeniden hayata döndürebilmek için sanki ölüymüş gibi gözlerini kapamak, ya da merhamet dilenmesi için ona kötü davranmak istedim. Özellikle gül pembesi *Jocote* meyvelerini toplamak için yere eğildiğinde ve uyluğunda küçük bir gamze göründüğünde. Angelita her *Jocote* meyvesini sanki bir dilmişcesine emerdi; ve ben,

utancımın belli olmaması için çaresiz dudaklarla çimlere oturmak zorunda kalırdım. Bunu takip eden yıl Angelita küçük bir balayı kızı olarak, yanında, mesleği şöförlük olan ışıltılı, iğrenç, sevimli bir genç ile çıkageldi.

Matagalpa pazarında her türlü mal ve hakaret bulunabilirdi. Pazarcı kadınlar arasında geçen ve İspanyol dilinin bilinen en pis küfürlerinin karşılıklı gidip geldiği kavgalar, çocukları, köpekleri ve sadakat içinde son saatlerini bekleyen tavukları korkuturdu. Esmeraldona gibi bazı pazarcı kadınlar tüm ülkede tanınırdı. Onu anımsamayı severim, çünkü annemi çok severdi. Annem Doña Anita'nın böylesine saygı görmesi beni gururlandırır ve şaşırtırdı, çünkü O asla o üzüntülü gürültüye karışmazdı.

2.

Benim önemsiz evrenimdeki ticarî hızlanışın aksine Nikaragua'da ekonomik kriz hüküm sürüyordu. 1926'dan bu yana devletin dış borçları artmış, devlet hazinesi neredeyse topu atmıştı. Bu da, annem ıvır zıvır evreninde beyaz önlüğünü bağlamış oradan oraya seğirtip azimle ve kendinden emin şekilde alıp satarken, devleti Kuzey Amerikan bankalarından borç almaya zorladı.

Bu arada babam gül pembesi haplar, mucizevî bikarbonat, "Bayer" toniği ve esans satıyordu. Bir defasında, herkes acarca beni pazar yerinde ararken vitrinde duran bütün şişecikleri bir bok öbeğine boşalttım - yaşlanmaya ve cilt alerjilerine karşı toz ve kremleri de ekleyerek.

Kapitalist dünya pazarının otuzlu yıllardaki krizi, kahve, kauçuk, tahta ve şeker üretimine ve dolayısıyla dış ticaret bilançosuna ağır bir darbe vurdu. Üstelik 1931'de Managua'yı yerle bir eden deprem, durumu, dış borçları kapat-

manın olanaksız olduğu noktaya taşıdı. 1931'de döviz kontrolü getirmek ve 1934'de, yani General Augusto Sandino'nun öldürüldüğü yıl içinde, Córdoba'nın değerini düşürmek dışında herhangi bir alternatif kalmamıştı. 1937 ve 1938'deki devalüasyonlar dış borçların yeniden saptanmasını zorunlu kıldığı sıralarda Anastasio Somoza, beyleri ve kâhyaları egemenliği altına almıştı.

Doların ve onunla birlikte Córdoba'nın devalüasyonu, altının değerini yükseltmiş, bu da ülkedeki ABD'li ve Kanadalı maden şirketlerinin sevinç nidalarına yolaçmıştı. 1939 ve 1947 arasında altın en önemli ihraç ürünümüz ve pazar kadınlarının dişleri, parmakları ve boyunlarındaki en yaygın takıydı.

Annemin dükkânına altın dişli zenciler gelir ve sıkıca kapatılmış giysi dolaplarına kilitlenerek bizim merakımızdan korunan zincir ve yüzükler alıp satarlardı. Annem paralarını, anahtarları büyük bir özenle saklanan "Yale" kilidiyle hazine kasalarından daha güvenli olan tahta kutucuklarında saklamayı sürdürdü. Hem de bunu, ABD'li *ExImport Bank*'iyle işbirliği yapan -ki bu işbirliği bizi 1939'da boğazımıza kadar borca batırdı- bir ulusal bankamız olmasına rağmen yapıyordu. Döviz kontrolü ve devalüasyon önlemleri işe yaramayınca 1940'da bir banka reformuna kalkışıldı. 1942'de neredeyse ikibuçuk milyon dolar borcumuz vardı.

Somoza'nın bir şirketinin annemin elinden bir arazi parçasını alışını hayal meyal hatırlayabiliyorum. Sonradan arazi eğitim bakanlığına satıldı, ve buraya, bugün artık *"Republic Cuba"* [Küba Cumhuriyeti] adını taşıyan bir okul yapıldı. O günlerde *Guardia* (Ulusal Muhafız) çocukluğumu sevinçle birlikte geçirdiğim köpeğim "Prens"i benden aldı. Kuduz salgını olduğu için onu zehirlediler. Arazinin kaybı annemi ne denli üzüyorsa, Prens'in ölümü de beni o kadar üzmüş gibi geldi bana.

Ulusal ekonomideki bir rahatlamanın neden olduğu ferahlama, annemin dükkânındaki tütün ve sigaraların satışında bir artış sağladı. Bugün bile ufalanmış tütün yapraklarının; birbirinin üstüne attıkları önsezili bacaklarıyla çocukluğumun son, gençliğimin ilk yıllarını mutlandıran bir grup genç kadın tarafından özel bir bıçakla kesilen o kusursuz yaprakların kokusunu alıyorum.

3.

Ergenliğe eriştiğimizde kızlarla birlikte ne olacağını kimsenin bilmediği gezintilere çıkmaya başlamıştık bile. Ama bu hiçbir şey olmuyor demek değildi; Leonor'un kızlığı, Consuelo Baldizón'un erkek kardeşi Rodolfo'nun eli tarafından bozulmuş, Auxiliadora ise bekâretini Jaime Vargas'ın, adı yine Rodolfo olan kardeşi sayesinde kaybetmişti. İkisi de seslerini kullanma, sağ ellerini koymaları gereken yeri bulma ve bakış tarzı konularında dünya şampiyonuydular.

Bir kısmımız posta pulu, akanyıldız ve Wu Li'nin eski Doğu dergilerinden kesilmiş olan resimlerini toplardı. Başkaları salyangoz kabuğu, cinsel hastalık ve yuvarlak taş koleksiyonu yapardı. Rodolfo'ların ikisi nişanlı toplardı, bu bizim de yapabilmeyi istediğimiz bir şeydi. İkisine karşı hissettiğim kıskançlığı ancak bugün açıkyüreklilikle kabul edebiliyorum.

Beşinci Bölüm

1.

İkinci Dünya Savaşı'nın ortasındaydık. Kahramanlar Kuzey Amerikalılar, İngilizler ve Fransızlardı, en azından *"La Noticia"*ya, bizim okuduğumuz ve Rus tarafının kazandığı zaferlerden pek sözetmeyen gazeteye göre.

Oysa 1945'de Alman ordusu kuzeydoğuda Kızılordu tarafından püskürtülüyor ve kibrinin merkezine doğru kilometre kilometre geri çekilmeye zorlanıyordu. Gerd von Rundstedt'in batı cephesindeki karşı saldırısı, Müttefiklerin savaşın sonuna gelinmiş olduğuna dair inançlarını sadece birkaç saniye için sarsıyordu. İtalya'da dengeler bozuluyor, kışlalar ayaklanıyor ve muzaffer ordunun peşine takılıyor. Eisenhower, Patton ve McArthur'un zafer naraları insanın kulak zarını patlatıyor.

Doğuda Japonlar üstünlüğü kaybediyor. Filipinler ve Burma'da Yankiler ve İngiltere sürekli puan alarak ve Clausewitz'in öngörülerini gerçekleştiriyorlar; bu arada Batılı haber ajansları bütün spot ışıklarını Çan Kay-Şek'e yöneltip

Mao Tse-tung ve Çin Kızıl Ordusu'nun başarısını gözardı ediyor. Franklin Delano Roosevelt öldüğünde atılan dev manşetleri anımsıyorum. Bu, iyi görünüşlü ünlü kötürümün ölümü beni üzmüştü; Roosevelt bir keresinde Somoza için şöyle demişti: *"He's a son of a bitch, but he's ours"* -O bir orospu çocuğu, ama bizim orospu çocuğumuz-. Orospu çocuklarının Amerika başkanlarına ait olmasında Nikaragualıların herhangi bir suçu yoktu.

Kuzey Amerikalıların Japonya'ya bomba attıkları gün, annem bunun korkunç bir cinayet olduğunu söyledi. Çalışma odasında bir süre Hitler ve Mussolini'nin resimleri asılı duran Somoza, Mihver Devletlerine savaş ilan ederek Nikaragua'da yaşayan Alman asıllı halkın taşınır ve gayrimenkul tüm varlığına açgözlülükle el koydu. Matagalpa'nın en ünlü kurbanı Don William Hüpper'di.

"Demokrasi" ve "Özgürlük" sözcüklerini böylesine moda yapan İkinci Dünya Savaşı, sadece ticaret bilançosunu düzeltmek ve dış borçlanmaya karşı duyulan korkuyu azaltmakla kalmadı, 1944'de Orta Amerika'da her yere sirayet eden siyasal gelişmelerle de doğrudan ilgiliydi.

2.

Şu görgüsüz ayı Ubico'yu biryerlere yerleştirmek zordur. Napolyon Bonaparte, şu büyük Korsikalı değil de Guatemalalı olan, diğer adıyla Jorge Ubico, hızlı motosikletlerin ve suikastların tutkunuydu ve afyon çeken bir düzine öküz kurbağasından daha deliydi. Askerlerine Fransız askerlerin 18. yüzyıldaki üniformalarını giydirdiği ve neondan bir yıldızın çevrelediği "beş" sayısını -adı ve soyadı beşer harften oluştuğu için- sarayına ta uzaktan belli olacak şekilde astırdığı söylenir.

Memurları her akşam paytak paytak önünden geçer ve elini öperdi. Eğer bunlardan biri tifoya yakalandığı için eline bir öpücük konduramama talihsizliğine uğradıysa, hemen boyu bir baş kısaltılır ve üstelik kafeslerinde sergilenen Lacandona kızılderililerinin o akşamki gösterilerini de kaçırırdı.

Napolyon 1 Haziran 1944'de Guatemala'dan sürüldü; St. Helena'da değil, New Orleans'in herhangi bir karanlık sokağında öldü.

General Federico Ponce'nin kısa yönetim süresinin ardından, Guatemala'nın anayasal başkanı olarak Juan José Arévalo seçildi.

Anayasaya saygılı bir entelektüel olan Arévalo, birkaç reform denedikten sonra 1950 yılında Jacobo Arbenz'e başkanlık makamının, yanısıra McCarthycilik ile çatışmanın çeşitli taktiklerini miras bıraktı. [ABD'nin] Somoza ile kurduğu kaçınılmaz işbirliği sonucunda bu çelişki 1954'de, Margarita Gautier'in çiçeğini yaprak yaprak koparıp 'evet, hayır, evet ... hayır, silahları halkımın eline vermeyeceğim' kararına varan Albay Arbenz'in devrilmesiyle nihayetine erdi.

Maximiliano Hernández Martínez, şu Salvadorlu büyücü başı, vejetaryen ve teozof, tebasından biri yanlışlıkla bir karıncayı ezdiğinde bile gözyaşı sellerine boğulabilirdi; ne var ki kendisi için istisnasız pis komünistler olan *Campesino*ları öldürdüğünde yüzü aydınlanıyordu. İnsanın reenkarnasyonuna* inanır, bu yüzden onların binlercesini öldürmeyi günah saymazdı. "Denir ki iyi bir başkandı / çünkü ucuz ev dağıtırdı / hayatta kalabilen Salvadorlulara", diye yazmıştı Roque Dalton, General Martínez için. Her türlü uğursuzluktan koruyan mavi suları, kızamığa karşı renkli iksirleri zehiri ortaya çıkarmaya ve uluslararası siyaseti etkilemeye yarayan sarkacı pek işe yaramadı. Hernández Martínez

(*) Ölümden sonra başka bir vücutta yeniden doğma. -çn.

1944'de kurukafalardan oluşan dağının tepesinden devrildi. Düşerken kimse ona acımadı.

Ardından bir askeri geçit başladı: General Andrés İgnacio Menéndez, hazır ol; Albay Osmán Aguirre Salinas, hazır ol; General Salvador Castañeda Castro, hazır ol; Yarbay Manuel de J. Córdova, hazır ol; Comandante Oscar Osorio, hazır ol. Bugün, José Nepoleón Duarte, rahat. Honduras'ta kuzukafalı ihtiyar yaşlı Tiburcio Carías Andino 1949'a kadar hayatta kaldı.

Kosta Rika'da 1944'de özel bir şey olmadı; yüksek yaylalarda her zamanki gibi kahve satılıyordu, reformcu Rafael Calderón Guardia'nın halefi olarak Feodoro Picado başkan seçilmişti; Somoza'nın ve Kosta Rikalı komünistlerin gülümseyen dostu. Otilio Ulate'nin seçildiği, Kongre tarafından feshedilen seçim Josá Figueres'in ayaklanmasına yolaçtı. Bu arada Karayip Lejyonu oluşmuştu. Kurucuları, yandaşları ve komploculari Figueres'i destekleyen Juan José Arévalo, Carlos Príó Socarrás, Juan Rodrígez, Juan Bosch ve Rosando Argüello'ydu.

Karayip Lejyonu Somoza ve Trujillo'ya karşı takdire şâyan sayıda başarısız, işe yaramaz plan hazırladı. Lejyonun baş aktörleri, iç tartışmaları söz konusu olduğunda etkileyici başarılar elde ettiler.

Bu fırtınalı yıl esnasında -1944- bilincimizi kaplayan sis kalktı ve Somoza'nın diktası gözümüzde aşikârlaşmaya başladı. Gösteriler çoğunlukla, çığlıklarının yankısı ve okuduğumuzda nefesimizi kesen *"Universitario"*nun -sayfalarında Sandino ve kısa, heyecanlı başyazılar yeralıyordu- ümit ışığı bize kadar ulaşan Managua'da gerçekleşiyordu.

O zaman, karşı konulmaz şekilde, savaşta yeralmak için seçildiğim kanaatine vardım; ve bu kanaatin yaşam boyu sürecek ve ölüm kararından pek de farklı olmayan bir karara tekabül ettiğini anladım.

César Cárter Cantarero, Arsenio Alvarez Corrales, Andara Ubeda, Pedro Joaquín Chamorro, Enrique Espinoza Sotomayor, Aquiles Centeno, göz yaşartıcı gaz ve sopa darbeleriyle bastırılan güçlü bir ayaklanmanın cesur önderleri olarak anılıyorlardı. Matagalpa'da Orúe Reyes kardeşler, Modesto Vargas ve Juanillo Mairenas'ın öğretmeni Don Edmundo Amador'un tutuklanmasıyla sonuçlanan gürültülü bir gösteri düzenlediler. Şehirde, daracık sokaklarda dolaşan az sayıda insanı terlemiş, silahlı ve delice gözlerle izleyen adamlar devriye geziyordu. O zamanlar ay fetişimizi neredeyse tamamen unutuyorduk ve gündelik yaşamımızı gerçekle daha çok ilgisi olan sorular işgal etmeye başlamıştı.

3.

Ve böylelikle yavaş yavaş Augusto Sandino diye birinin varolmuş olduğunun ve hâlâ da varolduğunun bilincine vardık. Babam Tomás Alberto onu bize daha önce anlatmış ve onun, özgür insanların generalleriyle kol kola göründüğü fotoğraflarını göstermişti. Hatta, benim araştırmayı asla istemediğim yakın bir akrabalıktan da söz etmişti.

Sofonías Salvatierra amcanın evinde Sandino'un babası Don Gregorio'yla tanışmıştım. Don Gregorio yorulmadan oğullarının öldürülüşlerini anlattı. Oğlu Augusto'dan gururla söz etti ve yurtdışından gönderilmiş, oğlunun eylemlerini anlatan gazete ve dergi küpürlerini düzinelerce kez okudu bize.

Babam, Sandino'nun sıcak bir insan olduğundan ve ona, babama, her zaman özel bir saygıyla davrandığından bahsetti. Gerçekten de birbirlerini gençliklerinden bu yana tanıyorlardı. Sandino'nun yanında görüldüğü resimlerin çarpışmalarda değil barış görüşmeleri sırasında çekildiğini, ba-

bamın Sandino'nun Ulusal Bağımsızlık Savunma Ordusu'nda asker olmadığını öğrendiğimde küçük bir düş kırıklığı yaşadım.

Buna değindiğimde Don Tomás o zamanlar kırk yaşlarında bir şehir insanı olduğunu ve dağlarda Sandino'nun davasına yardımcı olamayacağını, ancak Zeledón'un ordusunda subaylık yaptığını ve babası -benim savaşçı büyükbabam- Don Manuel'in bir milli savaş gazisi olduğunu söyledi. İstersem bunları tarihi belgelerden kontrol edebilirdim.

Annemin sigara imalathanesini, dağlardan şehre inip büyük miktarlarda sigara satın alan Sandino ordusunun askerleri ziyaret ederdi zaman zaman. Annem onların kim olduklarını bilirdi, ama ancak üniversitede öğrenci lideri olduğumda bana bu konuda bir şeyler anlattı. Babam safdil bir ukalâlıkla, generale Ulusal Muhafız hakkında, iyi geçindiği bir subaydan öğrendiği bilgiler gönderdiğini fısıldardı kulağıma. Günah çıkarırken bile dikkatli olan annem bunu doğrulamayı asla istemedi.

Altıncı Bölüm

1.

Babam, Sandino'nun kendisine Somoza ile buluşmasını anlattığından da söz etmişti. Barışa içildiğinde ve şampanya kadehini kaldırdığında Ulusal Muhafızların kumandanının elleri titriyormuş. Sandino ona sormuş: "Neden titriyorsunuz, general?" Somoza yanıt olarak sadece gülümsemiş ve Sandino'ya göre "lânet olası el titremesini sürdürmüş".

Sandino, derdi babam, çok esnekmiş ve bir, hatta iki bacağını başının arkasına koyacak yetenekteymiş. Öldürüldüğü gece babamın kardeşi ve Başkan Sacasa'nın tarım bakanı Don Sofonías Salvatierra'nın evi de kurşun yağmuruna tutulmuş ve bu arada Sócrates Sandino, bir çocuk ve Salvatierra'nın damadı hayatını kaybetmiş.

Sandino'nun ordusundan Coronel Santos López bacağından aldığı bir kurşun yarasına rağmen, bacaya tırmanıp düşüşünü yavaşlatan birkaç elektrik telinin üzerine atlayarak kaçmayı başarmış. Managua gölünün kıyısından ve toprak yollardan geçip Honduras'a kadar yürüyüp cesareti ve vahşi

bir kedininkini andıran çabukluğu sayesinde kurtulabilmiş.

Babam ablukaya alınışından birkaç saat öncesine kadar, o evin içindeymiş, ancak erkenden ayrılmış. Aksi halde bugün, "Don Tomás ne kadar da harika bir herifti!" denirdi herhalde; asla böylesine tutkulu bir kitap koleksiyoncusu olamaz, depremden sonra açlık çekmez ve şeker hastalığına da tutulmazdı. Bunun yerine bugün bir şehit, Milli Savaş kahramanının oğlu, kemiklerine kadar Sandinist, Napolyon burunlu, kartal bakışlı, iyi görünümlü ve Zeledón ordusunun askeri olarak anılırdı.

Pancasán'daki gerilla eylemlerine katılıyorken, babam ölüm haykırarak beni çağırıyordu. Beni içten severdi, ben de onu, gerçekten iki dost gibiydik. İhtiyarım, sevgili ihtiyarım benim. Bugün bile Onu, doğru dürüst yürüyemezken piyango bileti satıcısı kızlara iltifat eder, insan onurunun oluşum tarihi hakkında akıl yürütürken gözümün önüne getirebiliyorum. Kral Davut kadar bonkördü ve son derece neşeli bir gözbağcıydı.

Sevimli ihtiyarım, belki günün birinde yeni yağmış yağmurun ve sarı yaprakların kapladığı bir yolda yine buluşuruz. Beni asla cezalandırmadığın için teşekkür ederim, ve şimdi, tam şu anda, biriktirdiğim tüm aşkımı sararmış bir fotoğraf gibi sana sunuyorum. Seni gömdüm, ihtiyar, ama asla unutmadım.

2.

Sandino'nun bizim için önemini giderek daha iyi anlamaya başladık. Sandino'nun, Victor Hugo, José Martí, Juan Montalvo ve Manuel González Prada'yı okumamızla ve aniden ortaya çıkan Somoza nefretimizle iyice gelişen etkisi, yeni açan bir çiçek, susuzluğu giderip göğsü daraltan bir ışığın

keşfi gibiydi. Aynısı, daha yüksek sunaktayken bile Somoza karşıtı olan Matagalpa piskoposu Monseñor Octavio José Calderón y Padilla ile yaptığımız konuşmalarda da gerçekleşti. Evet, politik dille konuşursak ilgimizin Somoza'nın varlığına yöneldiği zamanlardı onlar.

General'in 21 Şubat 1934'de öldürülmesi, beşyüzelli - Yanki askerlerinin verdiği sayılara göre- çatışmayla kendini gösteren yoğun bir tarihsel süreci kapattı. Peygamberimiz Sandino, zaferlerle süslü savaşın ilk adımlarını atmıştı.

Onun ölümüyle, ve hem ordunun belkemiği, hem polis ve infaz sistemi, hem de grotesk tören ve bir siyasî parti olan Kuzey Amerikalılarca örgütlenmiş aygıtın, yani Ulusal Muhafızlar'ın kurulduğu tekinsiz bir suskunluk dönemi başlıyor. Ulusal Muhafızlar, geleneksel siyasî partileri bir yana iter, veya daha doğru bir ifadeyle onları merdivenin daha alt basamaklarında bir yere gönderirler, tıpkı Nikaragua oligarşisinin diğer aygıtlarına yaptıkları gibi.

3.

ABD'nin Nikaragua'ya doğrudan müdahaleleri, 1854'de, Kuzey Amerikan hükümetinin, İngilizlerle anlaşmazlığa düşerek ülkemizin güneydoğusundaki San Juan del Norte'nin bombardımanını emretmesiyle başlar. Deniz Kuvvetleri bölgeyi yakıp yıktı, böylelikle Londra, Birleşik Devletler'e Nikaragua'da okyanuslararası bir kanal inşa etme hakkını tanıyan anlaşmayı imzaladı.

1855 yılında Kuzey Amerikalı maceracı William Walker - mezmurların ve ölüm fermanlarının soğuk, kül rengi duacısı- yönetim merkezi olan Granada kentini alarak kendini Nikaragua'nın başkanı ilan etti. Bir kararname ile köle ticaretini yeniden yürürlülüğe koydu, İngilizceyi resmî dil ilan

etti ve gürültü ile sessizliği aynı anda yasakladı.

Birleşik Devletlerin onu resmen tanımasına karşın altı ay sonra başka Orta Amerika ülkelerinin ordularının da yardımını alan Nikaragualılar, taşlarla, baltalarla, pala ve çalınmış çiftelerle saldırıya geçerek işgalcileri kovdular. Bunu izleyen yıllarda tutucu ya da liberal ayırdetmeden geleneksel partilerde örgütlenen hâkim sınıflar, tümüyle gereksiz olan ve tek tek incelendiğinde birer damla cerahattan başka bir şey olmayan savaş ve karakol çarpışmalarında birbirlerinin bağırsaklarını ve bayraklarını parçaladılar.

1893 yılında ulusa benzer bir şeyler oluşturmaya ve orta çağdan kalma adalet sistemini değiştirmeye çalışan General José Santos Zeleya'nın öncülük ettiği liberal devrim galip geldi. Birleşik Devletler 1909'da Zeleya hükümetini tanıma kararını geri alarak 1912'de Deniz Kuvvetleri'ni yeniden bölgeye gönderdi, bunlar da Masaya'yı yerle bir ederek demokratik bir halk devrimine benzeyen bu şeyin çöpe atılmasına ve bir daha kafasını kaldıramamasına neden oldular. Nikaragua, okyanuslararası kanalın inşa haklarını sadece Birleşik Devletler'e veren anlaşmayı imzalamak zorunda kaldı.

Deniz Kuvvetlerinin ablukası onüç yıl sürdü. 1925'de çekildiler ve arkalarında liberal-muhafazakâr bir hükümet bıraktılar. Rubén Darío'nun sözleriyle: "Nikaragua'nın bağımsızlığı Amerikan Cumhuriyetleri'nin tarihinde bir hatıradan başka bir şey değildi." Miras olarak geriye ne kaldı? Sakız çiğneme alışkanlığı, Okey demek, mavimsi gözlü birkaç çocuk ve tüm ülkede yatışması olanaksız bir öfke.

Halkın öfkesi, liberalizmin, Birleşik Devletler'in bütün yardımlarını kendine saklayan liberal-muhafazakâr hükümete karşı mücadele yürüten kısmına sığındı. Deniz Kuvvetleri 1927'de büyük miktarda cephane, Frankfurt sosisi ve uçakla geri döndü. Ancak general kurmaylarıyla yerini

almıştı; Sandino siyasî öngörüde ve gerilla saldırılarında uzmanlaşmıştı. O zaferlerin ve zeki düşüncelerin adamıydı. Sandino ve gerillaları veya Neruda'nın andığı şekliyle orman cinleri, yükseldikçe kıvrılan bir ağaç, uyuyan bir kaplumbağa ya da mırıldanan bir dere gibiydiler.

Humberto Ortega şöyle yazıyor: "Sandino'nun devrimci ideolojisini, programında bastırılmış kitleler ve ulus adına dile getirdiği köklü taleplerin toplamında buluruz. Devrimci kavgası sırasında destek aldığı toplumsal taban, işçi ve köylünün oluşturduğu, sağlam, ve onun sözleriyle, kavgayı sonuna kadar götürebilecek olan tek tabandır: Bizim savaşımız, baskıcıların savaşından kurtulmak için yürütülen, kurtarıcıların savaşıdır. Bunu söyleyerek Sandinist savaşın her türlü baskı ve sömürü şeklinden kurtulmak için yürütüldüğünü anlatmak istiyordu."

Ulusal Bağımsızlık Savunma Ordusu'nun karargâhını ziyaret eden Kuzey Amerikalı gazeteci Carleton Beals, "Sandino'nun tek bir kötü huyunun bile olmadığını, buna karşılık keskin, net bir adalet sezgisine ve en basit askerinin bile selâmeti uğruna her zaman uyanık bakışlara sahip olduğunu" yazmıştı.

Resmen sömürge ilan edilmeyen Nikaragua, sonunda bütün sömürgeler gibi oldu: Mezarlık ve kerhane.

4.

Sandino'nun öldürülmesinin ardından bastırılmış, korkak, ayyaş ve aç *Campesino*'lar* birkaç onyıl için tarihin baş aktörleri olmayı bıraktılar.

Carlos Fonseca, Sandino'nun ölümünden sonra halk savaşımızdaki bu uzun inişin nedenlerinden birinin ideolojik

(*) Küçük köylüler. -e.n.

obskürantizm olduğunu savunuyor. Onun görüşüne göre galibiyet kazanmayı bir kez olsun başarmış devrimci bir hareket, "taş devrine geri düşmeyi" de göğüsleyebilmeliydi:

"Sömürge zamanından devralınan ideolojik obskürantizm, halkın bilinçli şekilde toplumsal değişimler için savaş vermesini engellemede önemli bir rol oynamıştır." Yüzyılın başında Marksizm ile tanışan Latin Amerika ülkelerinin çoğundan farklı olarak, Marksizm Nikaragua'da neredeyse hiç tanınmıyordu.

Aurora'nın top atışlarından önce Küba'da, başkanlığını José Martí'nin yoldaşı Carlos Balino'nun yaptığı "Sosyalist Propaganda Kulübü" vardı. Arjantin'de de "El Obrero" -İşçi- adlı gazete yayımlanıyordu.

19. yüzyılın sonunda Arjantin'de Juan B.Justo tarafından *"Kapital"* ilk kez çevrildi. Bundan altmış yıl sonra bile Nikaragua'da yarım düzineden fazla *Kapital* nüshası olmadığına eminim.

Bu yüzyılın ilk onyıllarında anarşizme karşı yürütülen kavgada Marksist fikirler sadece bir avuç öncü tarafından yayıldı. Toplumumuzun özel ekonomik ve toplumsal şartları ve kuramsal eksiklik, Latin Amerikan sosyalist hareketinin, bu ülkelerdeki durumun yorumlanması ve doğru ittifak ortaklarının seçilmesinde yanlış bir konum almasına neden oluyordu.

Marksist yorumlama ile Latin Amerika gerçekliği arasındaki bu uçurum özellikle, Hindistan, Almanya, Ekvador siyasî partileri ve hatta Jüpiter gezegeni için bile siyasî taktikler oluşturan III. Komünist Enternasyonal yılları sırasında belirginleşti. Ülkelerimizin somut gerçekliğinin küçümsenmesi kendini, Meksika Komünist Partisi'nin 1919 yılında Avrupalı Michel Borodin ve sonradan partinin birinci sekreterliğine getirilen Hindistan doğumlu Manabendra Nath Roy tarafından kurulması örneğinde iyice belli eder. Yıllar

sonra, başından beri Meksika toplumuna karşı yabancı bir aygıt olan bu parti, Sandino'ya karşı yanlış bir tavır almıştır.

5.

Latin Amerika kıtasındaki toplumsal savaştan tek bir yankı bile duyulmuyordu Nikaragua'da. Marksizm, dogmatik şekliyle bile bilinmiyordu. Şilili Luis Emilio Recabarren'in örgütleme yetenekleri, Perulu José Carlos Mariátegui'nin metinleri, Juan Antonio Mella'nın Küba'daki eylemleri, Luis Carlos Prestes'in Brezilya'daki mücadeleleri de pek bilinmiyordu. 1918'de Arjantin, Córdoba'da başlayan üniversite reformları ise ancak çok sonraları etkisini gösterdi. 1929'da Buenos Aires'de toplanan Latin Amerika Komünist Partileri kongresine ülkemizden kimse katılmadı. Sandino'nun öldürülmesinden on yıl sonra, 3 Temmuz 1944'de, insanlık İkinci Dünya Savaşı'nın nefesini ensesinde hissederken ve Anastasio Somoza García'nın diktası yerini sağlamlaştırmak üzereyken, bizde kendisini Nikaragua Sosyalist Partisi diye adlandıran ve ABD Komünist Partileri Genel Sekreteri Earl Browders'in garip savlarından etkilenmiş bir grup oluştu.

Gerikafalılıkla zehirlenmiş, mekanik bakış açılarına kapılmış ve Browderizm'in labirentinde yolunu kaybetmiş olan zamanın önderleri, "İşçilerin Manifestosu"nda, belki iyi niyetle olsa da, "sömürülen sınıfların çıkarlarını sömürenlerinkiyle bağdaştıran bir formül" aramanın gerekli olduğunu ve "Başkan Somoza hükümetinin başlattığı ve halkın refahına hizmet eden politikayı desteklemek gerektiğini" savunuyordu.

Elbette böyle yanlış öğretilere düşen sadece onlar değildi. Önceleri saygıdeğer entellektüel Manuel Mora Valverde tarafından yönetilen Kosta Rikalı *"Vanguardia Popular"* -Hal-

kın Önderi- partisi, bu körlük günlerinde, "sınıf çelişkisinin artık varolmadığını" savunuyordu.

Latin Amerikan işçi ve komünistlerinin hareketlerinde görülen bu kafa karışıklığı, İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı şartlarla açıklanabilir.

Nazi faşizmi Avrupa'yı bir yangın gibi kasıp kavuruyor ve irili ufaklı binlerce şehirde taş üzerine taş bırakmıyordu. Milyonlarca insan ırkçı çılgınlığa kurban düştü. Avrupa'daki toplama kampları, böyle bir barbarlığı hazmetmeye yanaşmayan insanlığın alnında birer kardeş katili damgasıydı. Zarif hanımların kendilerine olağanüstü kıyafetler diktirebilmeleri için insan saçından kumaşlar üretildi. Auschwitz'de bugün birkaç ton Yahudi kadın saçı yığılı. Bu dağların ardında yalvaran yüzler, işkenceden geçmiş çıplak bedenler, kavranamaz olanın kavranamaz boyutunu kavrayamayan gözler görülüyor.

İkinci Dünya Savaşı sırasında, Kuzey Amerikalı komünistler tarafından sonsuz barış olarak sunulan, kapitalizm ile sosyalizm arasındaki uzlaşmaz karşıtlıkları sona erdireceği düşünülen ve Sovyetler Birliği, İngiltere, Fransa ve Birleşik Devletleri arasında savaştan sağ ve zaferle çıkmak amacıyla oluşturulan ittifak oluştu sonunda.

Kapitalizmin, vicdanı rahat olmadığı için en eski günahlarını bizzat düzeltmeye çalıştığına Browder sıkı sıkıya inanıyordu. Birleşik Devletler, yazgısı tarafından, Latin Amerika ülkelerinin ekonomik bağımsızlıklarını sağlamaya zorlanmıştı.

Browder ABD'deki Komünist Parti'yi feshetmeyi önerdi ve kardeş partileri bu örneğe uyarak artık sadece propaganda amacına hizmet edecek bir hareket kurmaya çağırdı.

Bütün bunlar o denli ileriye gitti ki, Browder tüm Amerika'nın en parlak beyni olarak tanımlandı. "Parlak beynin" öğretileri, Peru, Venezuela, Brezilya, Kosta Rika, Nikaragua

ve diğer Latin Amerika ülkelerinde günlük yaşamın olağanlığı haline gelen ideolojik bir yozlaşmaya neden oldu. Bu arada hiçbir şeyin kötü niyetten değil, ne yazık ki ve üzüntü verici biçimde, tarihin nasıl açıklanacağına dair -kalın kafalı- bir yanlış değerlendirme olduğu aşikârdı.

6.

Nikaragua Sosyalist Partisi PSN Somoza'yı destekliyor, onu diktatörün geri çekilmesi için -Muhafazakâr Parti'nin önderliğinde- ayaklanan öğrenciler, işçiler, zanaatkâr ve ev kadınlarına karşı savunmak için etkin üyelerinin güçlü kollarını hizmetine sunuyordu.

Devrimci kuramın, Nikaragua'da ve özellikle adı geçen partide attığı yanlış adım Carlos Fonseca tarafından şöyle yorumlanıyordu: "Sözkonusu olan, akıl almaz derece düşük bir ideolojik düzeyde olmaktan muzdarip bir yönetimdi... 1964'deki resmî bir açık toplantıda, Marx ve Engels'in yazdığı *Komünist Manifesto*'nun, PSN'nin en önemli liderinin bile bilgisi dahilinde olmadığı ortaya çıktı."

Marksist fikirler, hâlâ sınırlı olmakla beraber ancak altmışlı yıllarda yayılmaya başladı. Carlos'un da dahil olduğu ilk Marksist hücre 1956'da, üniversite dışında kuruldu.

Bu tecrit yüzünden Nikaragua'nın en yetkin entellektüelleri derin bir inzivada yaşıyor, hatta halk hareketlerinin bazı ivmelenme anlarında faşist bir tavır bile alıyorlardı.

Bu kültürel zayıflığın nedenleri çeşitliydi. Bir tarafta yüzyılın başından bu yana gerçekleşen Kuzey Amerikan yatırımları, çağdaş uluslararası düşünceye karşı açık ve olumlu bakan liberal burjuvaziyi kısıtlamıştı; diğer taraftan Nikaragua'nın ancak arkaik olarak nitelendirilebilecek, kendine has ekonomik ve toplumsal sistemi de önemli bir rol oynu-

yordu. Bunların dışında, ilerici fikirlerle özdeşleşen birçok entellektüelin Nikaragua'dan göç etmesi de ek bir neden sayılmalı. Dikta, her tür devrimci düşünce ürününü aforoz ediyor, taşıyıcısını da ülkeden sürüyordu.

Carlos'a göre bu yetimlik evresinin olumlu bir yanı da vardı, çünkü sonunda yeni fikirler geldiğinde ve devrimci pratik oluştuğunda "Nikaragua'da verimsiz polemiğin gelişebileceği bir zemin yoktu... Siyasî geri kalmışlık, son tahlilde Sandinistlerin olumlu girişiminin başlangıcını oluşturdu: Eyleme duyulan canlı, pratik bir eğilim." Nikaragua'nın bariz kabuklaşması, Küba devrimi ile kırıldı. Küba'nın *Sierra Maestra*'sındaki çatışma, Nikaragua'nın siyasî yaşamını etkiledi. Bu andan itibaren Nikaragualı asiler Lenin, Che, Ho Chi-minh'e ve diğer devrimcilere yaklaştılar.

Yedinci Bölüm

1.

Carlos Fonseca öğrenim hayatına, koridorları o zamanlar bize dev gibi gelen büyük bir binada başladı. Kısa bir süre önce orayı yeniden ziyaret ettiğimde koridorlar bana pek ufak göründü. Binanın adı "Matagalpa Erkek Yüksek Okulu"ydu.

"Instituto Nacional del Norte" de aynı bina içindeydi ve - tıpkı Erkek Yüksek Okulu gibi- aralıksız ithal sigaralar içen sevimli yüzlü ve keçi sakallı yaşlı bir bey tarafından yönetiliyordu.

Yaşlı adam doktordu ve boş zamanlarında reçetelere akıllı öğütler, Thiamin ve Bikarbonat yazardı. İşaret parmağımla gösterdiğim ve Bolívar'ın kılıcı ile tehdit ettiğim Ulusal Muhafızlar'ın albayı oydu. Adı Benjamin'di ve Somoza'nın yaptığı büyü sayesinde 1947'de başkanlık seçimlerinden zaferle çıkan Don Leonardo Argüello'nun kardeşiydi.

Güzel bir günde okul ve Enstitü Anastasio Somoza García tarafından ziyaret edildi; birkaç öğrenci ile birlikte onun elini sıkmayı reddettik. Jaime Vargas'nın şaşkın halini, Win-

netou ile kan kardeşliğine sadık kalan Adrián Blandón'un tavana yönelttiği bakışlarını, Carlos Fonseca'nın aydınlık, anlaşılmaz yüzünü ve aptallaşmış Somoza'yı hâlâ çok iyi anımsayabiliyorum.

Bir öğretmen, Bayan Lucidia Mantilla, Somoza karşıtı olduğu için işten atılmıştı. Carlos Fonseca ve birkaç öğrenci daha onu ziyarete gittiler. Kadın onları, masalara kızıl örtülerin serili olduğu tuğladan yapılma evinde ağlayıp gülerek karşıladı. Sonraları El Chaparral'daki kıyımda hayatını kaybeden Manuel Baldizón da gruba katılmıştı.

Bayan Lucidia'nın şerefine Otel Bermúdez'de bir yemek düzenlendi. Bu, o yılların en önemli siyasî bölge toplantısı oldu ve baskıların ve her çeşit ithamın hedef tahtası haline geldi. Bakışlarında belli bir gurur taşıyan, bağımsız liberal, eczacı Ricardo Orúe'nin oradaki konuşması, bize yerine tam oturmuş göründü. Bir cümleyi aklımda tuttum: "Demokrasinin süpürgesi diktayı acımasızca süpürecektir." Orúe benim ilk siyasî konuşmama da kısaca değinerek beni zeki diye nitelendirdi -ki bu da benim gülümseyerek kızarmama neden olan ve o sırada şehrimizi ziyaret eden babamın koltuklarını kabartan tebriklere yolaçtı.

Günler sonra asıl eğilimimi keşfettim. Bu eğilim kendini, göğüs kemiğimin altında birikmiş huzursuzlukla ve küçük gösterilerin aktif tanığı olduğumda bulduğum eşsiz tatminle belli ediyordu. Üniformamın ne renk olacağını o zamanlar bilmesem de, yaşamımın savaşa adandığını biliyordum.

Orúe'nin demokrasi hakkındaki cümlesi, çocukların sokaklardan toplayıp eve getirdikleri bildirilerde yazılıydı. O zamanlar Colegio San Luis'in müdürü, sonradan da León piskoposu olan Rahip Manuel Salazar bunlardan birini elimden aldı. Okuduktan sonra onu cübbesindeki gizli bir cebe soktu ve tahmin ettiğimden daha önemli bir şeylerin döndüğünü anlatan bir yüz ifadesi takındı.

Bir gün Ramón Gutiérrez beni katedralin çan kulesine çıkarak Somoza Matagalpa'ya geldiği için matem çanını çalmaya ikna etti. Çanların bulunduğu kata kadar çıktığımızda, *Campesino* olduğu her halinden belli olan ve çanı çalmayı seve seve kabul eden bir askere rastladık. Ramón onu cahilliği yüzünden azarlıyordu: "Başkanın ziyaretinde bu çan böyle çalınır! Aptal!" Cenaze çanı çalıyorduk, ta ki bir Somoza taraftarı olan Rahip Navarrete korku içinde ortaya çıkana kadar.

Rahip kulaklarımızı iyice çekti, Ramón ise onu diktatörün ziyaretinden sevinç duymamakla suçladı. Ulusal Muhafızlar'dan birinin onu tutuklamasını engelleyen tek şey üzerindeki kutsal giysilerdi.

2.

Ramón Gutiérrez -sanırım 1946 yılıydı-, Vargas Vila'nın üslûbunun kopyası olan, "Günahın Sanatçıları" adında bir kitap yazdı.

Bir Kuzey Amerikalı ile bir Çinlinin oğlu olan, hızlı bacaklara ve çabuk işleyen bir zekaya sahip ve göz rengi ruh haline uygun olarak değişen süt kardeşimiz Douglas Stuart'ın önsözüyle donanmış kitap, dünyayı ziyaret eden başmeleklerin mastürbasyon yarışmasını konu alıyordu. Zaferi Başmelek Mikail kazanıyordu. Her yandan "Bravo!" nidaları yükselirken dölüyle dinazor ağzı kadar büyük bir altın kabı dolduruyor ve birkaç damla da taşırıyordu. Kitabın ithafı şöyleydi: "En İyi Dostum İçin..."

En iyi dostu, skandalın yankılarının ulaştığı, ama çok ciddi sonuçlar yaratmadığı Granada'daki Saleslilerin* yüksek okulunda ziyaret etti onu o yıl. En iyi arkadaşı uysal ve

(*) 1859'da Torino'da Salesli François tarafından kurulmuş, eğitime ve dış misyona yönelik mezhep. -en.

başarılı bir öğrenci olmasıyla ünlüydü; özellikle, Kutsal Efendimiz namına her yıl yapılan kompozisyon yarışmasını kazanmasından -ki bu Don Tomás'ın koltuklarını kabartmıştı- ve benim en büyük methiyeleri düzüp sadakat yeminlerini etmemden sonra...

Buna karşın Matagalpa'da olay felâket boyutunu aldı ve Ramón ile Douglas apar topar aforoz edildiler. Ben de kara listedeydim, ancak kilise kurulu beni affetti, ya da daha önemsiz bir günahkâr olarak gördü -ki bu da annemi kesin ölümden kurtardı.

Monsenór Calderón y Padilla kitabın üç baskısını da satın alıp hepsini yaktığı için yazar ve yayımcısı oldukça iyi kazandılar. Özellikle de yayımcı tabii ki.

Herkesin gözü önünde aşağılanmış olan Ramón, garip ve görülmeye değer bir gösteri olarak algılandığı evleri yarı gizli şekilde ziyaret ediyordu. Kızlar ince, gözlüklü Gutiérrez'i pek beğeniyorlardı. Ramón günün birinde bana ertesi gün topallayacağına söz verdi, gerçekten de bir bastonla ortaya çıkıp bir yıl boyunca bacağını sürüyerek yürüdü.

Kahve fiyatlarının artışı sayesinde zengin olmuş bir toprak sahibinin kızı ve her türde ve büyüklükte banknotlardan oluşan bir koleksiyonun anahtarlarının koruyucusu olan Monchita, bu idil sürdüğü sıralarda, sözlüsü Ramón'un arkadaşlarını Noel şenlikleri ve yaşgünlerinde harika hediyelerle sevindirirdi. Harikaydı Monchita. Komşuların Altın Eşek adını taktıkları yaşlı kahve üreticisi arazi sahibini parmağında oynatırdı; yaşlı adam, saf ve bir tilkinin röntgen filmi kadar şeffaf olduğu için hoşuma giderdi. Çocukları doktor ve mühendis oldu ya da avukat karısı; ve sonra unutuşun o milyonlarca kilometrekarelik ülkesine göç ettiler.

O sıralarda gençlik yıllarının kıyısına gelmiş olan Carlos Fonseca, küçük şehirde, bu küçük cehennemde, açıkçası aslında küçük bir cennet olan bu yerde başlayan küçük çar-

pışmaların izleyicisi oldu.

Birkaç yıl sonra, Carlos, Douglas Stuart ve Ramón Gutiérrez ile onu ziyaret ettiğimde, Guillermo Kızıl Pabuç Tablada'ya şeytani şakalarımızı tüm ayrıntılarıyla anlattık ve onunla, yani kütüphanesini Carlos'un kurup yöneteceği *"Instituto Ramírez Goyena"*nın yöneticisi ile birlikte güldük.

3.

Carlos, Matagalpa'nın, adres bulma uzmanları sayılan postacıların ve şeker satıcılarının bacaklarıyla aynı uzunlukta olan ve yıllık yağış dönemlerine kurban düşen bütün caddelerinde evinde hissediyordu kendini. Ay ışığından mahrum gecelerde, ateşböceklerinin yağmaladığı, çekirge, öküz kurbağası, tavşan ve geyik birliklerinin ablukaya aldığı şehrin cefasını çekerdik. Birkaç işsiz duvarcı ustası ve öğrenciler, Pedro Culito'nun bilardo salonunun etrafında dolaşır, yere tükürür ve gülerlerdi.

Orada sözgelimi Nikaragua'nın beyzbol kupasındaki son galibiyetleri, Stangley Cayaso'nun bir *"Hit and Run"*a [Tut ve Koş] olanak tanıyan şanssız *Catch*'i [tutuş], Chico Meléndez'in Küba karşısında kılpayı kazanması, asla galibiyetlerin değil başarısızlıkların sırtına yüklendiği antrenörün kutsal ruhuna karşı işlenen günahlar kutlanırdı. Bazen fısıltı tonuyla konuşulanların bir bölümü, Matagalpalıların orospular için kullandıkları tabirle *"Carioca"*ların azizler kutlaması için Eylül'de Managua'dan şehre gelmeleri ve lütûflarını, yerel *Caballero*'ların gizemli sığınakları olan ve gençlere yasaklanan "130'luk"ta sunmalarıyla ilgiliydi.

Carlos bilardo oynamakla yetinirdi. Topa falso vermeyi becerir, bantların esrarını ve istediği deliğe giden yolu bilir hatta ara sıra 15 puana ulaşırdı. Ev ev dolaşır ve sadece bu

şehirde bulunan bir gazete olan *"Rumores"*, Söylentiler'i satardı. Carlos bilardo salonuna girdiğinde satılmamış gazeteleri bir arkadaşına verir, o da Carlos dışında herkes *"Xolotlán"* birası içerken topu topu dört sayfalık gazeteyi yüksek sesle okurdu. Herkes gülerdi; bir Alman fıkrasına, bir papaz şakasına veya *"Rumores"*deki haberlere de gülebilir insan. Okuyan hırıltıya benzer bir sesle başlardı:

"Chela Ugarte ve Julio Bustamante, Apaçi danslarıyla muhteşemdiler. María Auxiliadora Ugarte, altın sesinin olağanüstü sevimliliği ile bize hediye ettiği o müthiş sihir ile büyük alkış aldı."

"Chocho!", vay canına!, derdi okuyan.

"*Rumores*, Kraliçe Señorita Maria Delia Corriols'un şakaklarının bundan böyle, olağanüstü, muhteşem, güzel, karşılaştırılamaz Amelia Navarro'nun vakur bir tavır ve kusursuz bir zarafetle taktığı alınlıkla taçlandırılacağı müjdesinin yarattığı sevince katılıyor."

Ve okuyan sürdürürdü:

"Milyoner Don Joaqín'in, son hasattan elde ettiği milyonlarla Matagalpa'da ev satın alıp yatırım yapmaya karar verdiği söylentileri dolaşıyor ortalıkta. Söylenenlere göre *Club Social*'ı barındıran binayı, Doña Elisita Eger'in evini ve Hüpper ailesinin bankanın karşısında yeralan binasını almak için uğraşıyor. Eğer bütün bunlar gerçekleşirse Don Joaqín şehirde herhangi bir kapitalistten daha çok eve sahip olacak."

"Okumaya devam edeyim mi?" - Herkes alkışlar ya da ıslık çalardı.

"Bir de şuna bakın: Ben, herkesce iyi tanınan ve Los Limones ovasında oturan Crescencio Hernández Muñoz, kendi irademle açıklıyorum: Eskiden Muhafazakâr Parti'nin üyesiydim, bugünden itibaren ise, yirmi yılda bize barış ve dört istikamette güzel caddeler getiren Somoza'nın Liberal Partisine dahil oluyorum. Yaşasın Somoza!

C.H.M. Dikkat: Geçtiğimiz Salı günü gece saat onbirde Santiago Rivas Haslam adındaki genç apandisit ameliyatı oldu."

"Ya da şu: Kötü niyetli birinin Bayan Eva Pineda'nın annesini dövdüğü söylentisini yaymasına ilişkin: Bu doğru değildir. Gerçek, genç Eva'nın kardeşi Maria ile tartıştığı ve annesinin onları ayırmaya çalıştığıdır. Bu tekzibi..., 'ki Evita'ya oldukça da tuzluya patlamış olmalı', diye ekliyor okuyan, ...ahlakî nedenlerden ötürü ve Evita'nın, aldığı eğitime ters düşecek bir şey yaptığı düşünülmesin diye yayımlıyoruz!"

"Ve bir de şunu dinleyin, dostlar:

Şu günlerde Matagalpa'da kesinlikle bir cinayet oldu. Evet, beyefendiler, bir adam öldürüldü! Pôlis ÇABUCAK kurbanın ve kanunun en ağır şekilde cezalandırılması gereken failin kim olduğunu bulmalı. Polise bir ipucu verebiliriz, çünkü rastlantılar sayesinde elimize, cinayetin işlenmesinde vazgeçilmez olan bir nesne geçti.

Şimdiden, suç aleti olarak bir tabancanın kullanıldığı konusunda teminat verebiliriz, çünkü, failin acele ile kaçarken yanına alamadığı ve bir çöp tenekesinde bulduğumuz kurşun kovanı elimizde. Polise, bir cinayetin gerçekleştiğinin ve kurbanın kim olduğunun ortaya çıkarılması için hemen şehir sakinlerini saymasını öneriyoruz. Şu an eksik olan iki kişiden biri ölü, diğeri de işlediği suçun ardından kaçan katil olmalı."

Bira ve gazoz servisi yapan Lorenza'dan bundan sonrasını okuması rica edilir, o da uzmanlara bakılırsa en iyisi olan cırtlak sesiyle okumaya başlardı:

"Yılın en güzel çiftlerinden biri, Tito Navarro ile Perla Amador. Sabah saat sekiz. Çanlar gürültüyle çalarak ve genç çifte kutsal ve değiştirilemez saatin geldiğini bildiriyor. Seyirciler varlıklarıyla köprü ve sokakları şenlendiriyor. Bazıları, 'ne kadar da güzel!' diye bağırıyor. Gelinin önü sıra, gök mavisi giysilere bürünmüş, sağdıcı genç kızlar

yürüyor... Silvia... Lesbia... Lucy... Janet... ve çayırkuşlarının sabah korolarına neşeyle eşlik ediyorlar... O, destansı gelin ise, yüksek topuklu ayakkabıları, zarifliği, dişiliği, dostane tavırları, karşılaştırılamaz güzelliği, düz, açık teni ile narin ve meydan okurcasına güzel, ağır ağır ilerliyor.

Kilisenin merdivenlerine adım atıp ve orayı varlığıyla aydınlattığında, onu ikibin adet taze, enfes kokan zambak karşılıyor.

Bu akşam saat sekizde, her yıl olduğu gibi bu ibadetin de mahkûmlara yiyecek ve giyecek sağlayabilmesi için Maria Riviera'nın evinde dansçı kutsal Pascual adına neşeli dua edilecek. Eminim çok da eğlenceli olacak."

4.

Carlos asla uzun süre bilardo oynamazdı. Ne de olsa ekmeğini kazanması gerekiyordu. Küçük kardeşi Estelita doğmuştu bile.

Aritmetik kolay olabilir, özellikle ev ödevleri yaparken; ne var ki bunun için öğleden sonrasının günışığını kullanmak gerekiyordu, çünkü kör lâmbanın alacakaranlığı miyoplar için pek iyi değildi. Yatmadan önce anneye günü anlatıp, şefkat alışverişinde bulunmak kutsal bir faaliyetti.

Ertesi gün erkenden her şeyi yeniden tekrar etmek, Kanada'nın ırmaklarını ezberlemek, Avrupa başkentlerini, eski tarih, doğa bilimlerini öğrenmek zorunluydu. Carlos sınıf birincisiydi, küçük çarpım tablosunu herkesten iyi bilirdi. Sadece bölmeyi doğru dürüst öğrenemedi. Hatasız yazma konusunda kimsenin ona öğretecek bir şeyi yoktu, Amazon ve Rio Coco'nun kolları söz konusu olduğunda da öyle.

Bazen fazla eğlendiğini düşünür ve vicdan azabı çekerdi, çünkü derslerden sonra kendisine ayırabileceği birkaç saat

kalırdı. Tatillerde durum başkaydı. Cumartesi ve pazar günleri, diğer çocuklar *"Presa"*ya, ırmak üzerindeki baraj gölüne yüzmeye gittiklerinde, kalan mektupları dağıtması ve ara sıra, *Centavos*'ların katı disiplini izin verdiğinde, sinemada Tom Mix ya da Jorge Negrete izlemesi gerekiyordu.

Carlos, Sandino'nun adını ilk kez 12 yaşındayken duydu. Sandino'nun ordusundan, yine Carlos Fonseca adındaki bir askerle akraba olmaktan gurur duyuyordu. Sandino onu da ön plana çıkarıyordu: "Sizi kasdediyorum hainler, dolandırıcılar, ajanlar, kiralıklar ve papaz çömezleri, hepiniz diz çökün, çünkü Nikaragua'nın özgürlüğünü savunurken şehit düşen silah arkadaşlarımın kutsanmış adlarını anacağım: Rufo Marín ve Carlos Fonseca."

Carlos, *"Rumores"* gazetesi ve telgraf dağıtmayı bıraktığında ve artık sokaklarda şeker de satmadığında, yüksek bir memur, Somoza ailesinin malî müşaviri gibi bir şey olan babasından biraz destek aldı.

Pazar günleri sabah yedide âyine gidilirdi. Anne dindardı, ama asla "Meryem'in Kızı" olarak adlandırılabileceği kadar ileri gitmezdi; bu adlandırma sadece, çöl ve hurma ağacından kopmayanlar, yaşlı bakireler ya da neredeyse bakire olanlar, komşularıyla yaptıkları tartışmalardan ve küçük skandallardan sonra bile günah çıkarmaya gidenler için kullanılırdı. Anne, Azize Teresita'ya inanır ve her yıl yapılan dokuz günlük Purísima* kutlamalarını, çocuklarıyla birlikte, közlenmiş mısır, muz ve pembe kâğıda sarılı şekerlemelerden oluşan lezzetli lokmaların dağıtıldığı komşu evlerden birinde kutlardı.

Ayrıca her ayın ilk cuma günü, ölümcül günahlardan duyulan pişmanlıkların tekrarlanması ve akşam yemeğinin, şişmanlık sınırındaki genç Monseñor Isidro Augusto Oviedo y Reyes'in altın çerçeveli gözlüğünün ardındaki mesleği

(*) Meryem'in doğuştan günahsızlığı. -e.n.

gereği sert bakışlarından kaçırılarak yere dikilmiş bakışlarla dizler üstünde yenmesi gerekiyordu. Gökgürültüsüne benzer sesiyle vaaz vermek Reyes'in özellikle hoşuna giderdi; kürsüsünün arkasında kötüler için söylenmiş bir sözün resmi vardı: "Cehennemin kapıları O'na dayanamayacak"; altında, Tanrı'nın sözünü duymamak için kulaklarını kapatmış olan İblis'in resmi görülüyordu.

Monseñor, Araf ateşi konusunda olağanüstü bir uzmandı; gerçek ateş yani, bizim kasdettiğimiz ve en fazla insanın tenini yalayan o ateş bozuntusu değil. Dünyevî ateş bir aslan resmidir, cehennem ateşi ise kuduz bir köpeğin iştahına sahip, vahşi-doyumsuz şekilde ve ebediyen acı çekmeyi sürdüren günahkârların tenini yalayan canlı bir aslan, Amin.

"Meryem'in Kızları", boyunlarından ayak parmaklarına kadar, kesinlikle bir ard niyeti mahal vermeyecek bol kıyafetlerle örtünmeliydi. Dans etmek günahtı. Günah çıkarma tarihinin de açıkça kanıtladığı üzere, dansın şeytana uyma isteğini yaratmadığı tek bir vaka bile yoktu. İnsan istemese bile dans, terin salgılanmasına, ıslaklığa ve eğer dikkat edilmezse tükrüğe, gözyaşına ve aşırı olgunlaşmış şarap üzümü tanesine benzeyen küçük bir gölcüğe neden oluyordu.

Sözgelimi ben Rosibel ile dansedişimi anımsıyorum; konuşmadığımızı, sadece dans ettiğimizi ve gözlerim dönerek içimdeki günahın büyüyüşünü hissettiğimi. Sigara imalathanesindeki genç işçi kız Guillermina her pazar benimle bahçeler ve limon koruluklarından geçer, yan gözle bana bakarken çekici papaza sepetler dolusu limon ve dağ büyüklüğünde öbekler halinde çiçek götürürdü. Papaz genç kızlara, özellikle de zenginlerine, evlenmemelerini salık verirdi; kuşkusuz bu bir günah değildi, ancak Tanrı ailevî yalnızlığın kurbanı olanlara memnuniyetle bakardı, Amin.

Sekizinci Bölüm

1.

Carlos devrimci bilincin ilk kıpırtılarını lise döneminde, 1954 yılında hissetti. O zamanlar Guatemala deneyimlerinin sonucunda Enstitü'de, Matagalpa'nın zayıf işçi hareketiyle birleşen bir öğrenci komitesi kurulmuştu.

Çelimsiz bir ayakkabıcı ve eğerci olan, sert bakış ve kadın ayakkabıları uzmanı Don Erasmo'nun oğlu Ramón Gutiérrez, kim bilir hangi aile dramı sonucunda evden kaçarak El Salvador'a gitmişti. Ramón orada Marksizm ile tanıştı.

1953'de döndüğünde Carlos Fonseca ile arkadaş oldu ve ona devrimci kuram hakkında ders vermeye başladı. Kütüphane yağmalama konusunda uzman olan Ramón, bir gün öğleden sonra Marksizm hakkında Fransızca kitaplar yüklenip getirdi; böylelikle, sonradan kusursuzca okuyacakları bu dili öğrenmeye kendilerini zorunlu gördüler.

Carlos etkin olmaya başladığında, her şey daha ciddileşti. Paskalya Yortusu'ndan önceki hafta, insan çamaşır, tencere ya da kendi tenini yıkamak istediğinde sadece bir yokuş in-

mesi yeterli olacak kadar Río Matagalpa'ya yakın olan Lala Teyze'nin evinin pencerelerinden içeri *Jocote* meyveleri sarkmaya başladığında, ağaçların altında, ilgilerini sadece ırmakta yıkanan kızların baldırlarının dağıtabildiği bir grup yeni yetme oturuyor ve Marx okuyordu.

Carlos eklemlerini çatırdatır, yorumlar, yeniden okur ve sabırsızlanırdı. Yıllarca, ölümüne kadar dizginsiz bir sabırla yaşadı. Bir şeyler olmalıydı, ne olduğunu biz de tam olarak bilmiyorduk. Marx okumak yetmiyordu. Dengesizlikler, geri kalmışlık, dinî fanatizm ve evlerini yedi renge boyayıp masasında "Akşam Yemeği" ile ekşi kremalı çekirdeklerin eksik olmadığı yemek odalarını zarafetle ışıklandıran yeni zenginler, yani 'Kahvenin Oğulları' hakkında bir bilince sahip olmak önemsiz bir şey değildi. Yine de bunu bilmek ve tarihsel materyalizm bilinci Carlos'un gereksinimleri için yeterli değildi.

Carlos Fonseca'nın lise dönemi, yüzlerinde biraz abartılmış bir gülümseme taşıyan suskun oğlan ve ailelerin katıldığı saygıdeğer bir törenle sona erdi. O gün, 2 Mart 1955'de ciddi bir lise mezunu olan Carlos, Doktor Heliodoro Montes tarafından "Altın Yıldız" ile ödüllendirildi. Carlos'un bütün öğrenciler adına yaptığı ve şimdi bir kelimesini dahi anımsayamadığım o konuşma sırasında ben de oradaydım.

Lise bitirme kompozisyonu "Sermaye ve Emek" konusundaydı. Bu yazıda, "üretimi belirleyen üç faktörün doğa, emek ve sermayeden meydana geldiği" ve "emeğin, gereksinimlerimizi yerine getiren planlı bir çaba olduğu" belirtiliyordu. Bu sıralarda Carlos Fonseca ondokuz yaşını doldurmamıştı, ayrıca bu kompozisyonların iki saat içinde yazılması gerektiğini de unutmayalım. kendisine verilen konuyu, yardımcı kitap kullanmadan işlemek durumundaydı. *"Segovia"*da Ramón Gutiérrez bu en iyi öğrenci hakkında şöyle yazmıştı:

"'*Segovia*'nın yöneticisi Carlos Fonseca Amador, çocukluğunda, yokluğun, pahalı yiyeceklerin, düşük ücretlerin dünyasında, işçi annesinin yanında, kör lâmbanın ışığında ve yalnız yaşayan bir kadının acizliğinin getirdiği tüm berbatlığın eşliğinde yüzleşmek zorunda kaldı yaşamın sert gerçekliği ile. Carlos tulumu ve miyop gözleriyle sokaklarda şekerleme sattı. Gazete satıcısı ve gazcıydı; yokluğun tadını biliyordu ve çıplak ayakla karabiber çuvallarının dizildiği geniş *Avenida*'ların* kapladığı önyargıları çıplak ayaklarıyla tekmeliyordu. Carlos Fonseca Amador galip geldi. Yeteneği onu yarı yolda bırakmadı. Onun gibi bir arkadaşa ve iyi bir beyne sahip olduğuma, büyük bir kalbe sahip olan fakirlerin yanında olduğuma seviniyorum; ağır, büyük ve saf."

Lise dönemi kapsamlı bir eğitim getirdi. Yokluk içinde, dikta baskısı altında, üniversitelerde anti-emperyalist hareketleri tahrik eden Guatemala'daki devrimci yükseliş sırasında, Matagalpa'da bir grup genç iki gazete çıkardı: *"Espartaco"* -Spartaküs, ve *"Vanguardia Juvenil"* -Gençliğin Öncüsü. Bunların siyasî ve kültürel devamı olan *"Segovia"*, yani *"Instituto Nacional del Norte"* öğrencilerinin yayın organi, ilk olarak 1 Ağustos 1954'de yayımlandı. Derginin yöneticisi Carlos Fonseca'ydı, baş redaktörü de, FSLN'nin** kurucularından, Matagalpa yakınlarındaki Terrabona'da doğmuş olan Fransisco Buitrago'ydu. Fransisco, 1963'de Río Coco ve Bocay'daki gerilla harekâtı sırasında şehit düştü.

"Segovia" ün kazandı. Gazete umumi yerlerde satılmıyor, örf ve adetlere saldırılarında skandal yaratıcı davranıyor, "ilk gece kanunu"nu anmaya cüret ediyor ve *"Avantgarde"* şair grubunun saldırgan metaforlarını şaşkın okuyucularının gözleri önüne seriyordu. *"Segovia"*nın bilinen onbir sayısı var. Bunların ilk yedisi Carlos Fonseca'nın önderliğinde ya-

(*) Avenida: cadde (e.n.).

(**) Bkz. ilerde 9. Bölümün 5. kesimi (e.n.)

yımlandı; sekizincisi Cipriano Orúe'nun yönetimindeydi; dokuzdan onbire kadar ise başında Fransisco Buitrago vardı.

Derginin birinci sayfasında görsel malzeme olarak yerel şahsiyetlerin karikatürleri ile mezun ve öğretmenlerin resimleri yer alırdı. İç sayfalarda kültür, siyaset, şiir ve doğa bilimleri hakkında yazılırdı, hatta belsoğukluğu üzerine bir yazı vardı, bir başka yazıda da Avrupa'da kapitalizmin gelişiminden sözediliyordu. Açıklayıcı bir üslûp ve modernizmin ifade biçiminin ağır bastığı bu yayında her şeyden biraz vardı.

Yerel dükkânların ilanlarının arasına öyküler, tarihsel makaleler konur, şiirler yayımlanır, Rúben Darío, César Vallejo, Manolo Cuadra, José Coronel Urtecho, Fernando Silva, Ernesto Mejía Sanchez, Azaría Pallais, María Teresa Sánchez gibi şairlerden söz edilirdi.

Carlos *"Segovia"*nın yöneticisiyken sadece dergiyi yönetmekle kalmaz, kendisi de yazılar yazardı. Bir keresinde *"Vanguardia"* hareketinden etkilenip yazdığı ve "Maltrog'ların 16 Mısrası" adını taşıyan bir şiiri yayımlandı dergide.

Tahtadan hayvan / garip akbaba / kanatsız, dört ayaklı / kambur sırtı / çığlığı olmayan akbaba / toprakla dolu, toprağa bağlı. / Günde üç kez / tabakların banyosu / geçici mezarlığı / kırık tabakların / bazen / kedinin mama tabağı. / Baba Zimmermann'a benzemiyorsun. / Zenginler seni artıklarıyla besler, / artıkları olmayan yoksullar ise seni aç bırakır. / Bitti."

Dokuzuncu Bölüm

1.

Carlos Fonseca üniversiteye geldiğinde ben dört yıldır hukuk fakültesinde okuyordum. León'daki öğrencilik hayatı bir deniz kızı masalı gibidir, ama bir meyhanede, ucuz orospuların, şişe ve iskambil kartlarının arasında anlatılan türde bir masal. Kanun kitaplarımızı güzel bir kadına, baş döndürücü faizler isteyen Ermelinda Somoza'ya rehin bırakırdık.

Kirada oturuyorduk, ev başına yarım düzine öğrenci; zamanımızın önemli bir bölümünü aylak aylak dolaşmaya ayırırdık. Bir gece, dört şişe *Santa Cecilia* ve ikiyüz kırkbeş hıçkırık boyunca süren bir içki âleminin ardından tıp öğrencisi Donald Osorno sızdığında, biz, birkaç arkadaş, karanlıkta oturmuş poker oynuyor gibi yapıyor ve kurbanın karanlığa gözlerini açmasını bekliyorduk.

Ve açtı da. Donald gözlerini açıp ortaya para sürüldüğünü, iki ya da üç kart istendiğini, "aç" veya "göreyim" dendiğini duyduğunda, önce gözlerini iyice ovuşturdu, ardından kör olduğundan kesinlikle emin olarak çığlık atmaya başladı. Kör

arkadaşımıza, şimdi bile öğrenci arkadaşlarıyla buluştuğunda hedef olduğu şaka ve kahkahalarla "günaydın" demiştik.

Bir sabah duştan çıktığımda dikkatsizliğimden yararlanarak beni sokağa itekleyip arkamdan kapıyı kapattılar. Asıl şanssızlığım üzerimde iplik kadar bir kumaş parçası bile bulunmaması ve tam o sırada oradan, ilk karım Yelba Mayorga'nın kızkardeşi Olga'nın geçmesiydi.

Tavşan dudaklı bir kadına küçük bir serenat verdik, bir keresinde. Tabiî hepimiz şarkıyı tavşan dudaklarımız varmış gibi söyledik ve elbette, ruhsal ve fiziksel açıdan son derece sağlıklı bir tavşan dudaklı bayana ait olduğu kokusundan kolayca anlaşılan sidikle dolu lâzımlığını tepemizden aşağı boşaltan bu sinyoraya hak veriyorum.

Bir akşam gün batımında, âşık çiftlerin, samimiyete ve başbaşalığa adanmış iskemlelerle kaldırımlara çıktıkları saatte, şimdi New York'da başarılı bir doktor olan, geniş yürekli, komik, her zaman şaka yapmaya hazır şişman arkadaşım Cristóbal Alvarado'nun yaklaşmakta olduğunu gördüm. Garip yürüdüğünü farkettim. Tam o zamanki nişanlıma ona bir arkadaşımı tanıştıracağımı söyleyecekken onun omuz çevirmesi ve görmezlikten gelen gözleri beni şüphelendirdi. Ve Cristóbal ağlamaklı bir ses, yaş dolu gözler ve abartılı jestlerle, dehşete düşmüş Angélica María'nın yanında beni aldatmayla suçlamaya girişti, Angélica'ya ise sözlü bir erkekle ilişkiye girerek sergilediği akılalmaz cüreti yüzünden çıkışıyordu. Sözlü mü? Kiminle?, diye sordu Angélica. Benimle elbette, güzelim, kiminle olacak, diye yanıtladı lânet olası adi herif.

Angélica María ilk önce kızardı, sonra beti benzi attı, ardından rengi metilen mavisine döndü, beni sapık ve yoz olmakla suçladı. Cristóbal'ın kız arkadaşıma bunun bir şaka olduğunu söylemesi için tüm ikna yeteneğimi kullanmak zorunda kaldım.

Yüksek öğrenimime Büyük Göl'ün kıyısında sömürge üslûbundaki sayısız evleri ve asla geri getirilemeyecek günbatımlarıyla Nikaragua'nın en güzel şehri Granada'da başladım. Granada'nın etrafında insanı esir alan bir şeyler vardır: Doğru zamanda takınılmış bir bakış, bir ışık, cansıkıntısını önleyen daracık sokaklar.

Somoza Granada'daki üniversiteleri kapattırdı ve tüm akademik eğitimi León'a taşıttı. Gelenekleri ve yerel çıkarları zarara uğrayan Granada halkı yüksek sesle protesto etti. Gelgelelim tepki işe yaramadı. Geniş alana yayılı bu tozlu ve tatlı kavgaların şehrini ve erken aşkları canlandırmak için büyükçe bir asi grubu León Santiago de los Caballeros'a göç etmek zorunda kaldı.

Üç fakültede -tıp, hukuk ve eczacılık- esasen ezber öğrenilirdi, laboratuvarsız ve seminersiz. Tıp öğrencileri, teşrihi sokak itleri ve bulunmuş cesetler üzerinde yapar, "Anatomi"yi *Testus*'dan öğrenir, kalın fizyoloji, histoloji ve kimya kitaplarını ezberlerlerdi. Ancak hastaneden ve onun geniş hasta yelpazesinden de alabildiğine yararlanılırdı. Biz hukuk öğrencileri kanun kitaplarını paragraf paragraf ezberlerdik. Rektörümüz Don Juan de Dios Vanegas'ın, o kapsamlı medenî kanunu ezbere alıntılaması bizde büyük bir şaşkınlık yaratırdı. Eczacılık öğrencileri akla gelebilecek her türlü kimyasal formülün hiyeroglif benzeri açılımını çözebilmek için kendilerine işkence ederlerdi.

Somoza karşıtı olan bizler zor zamanlar geçirdik. Sınıfta kalmamak için çok okumamız gerekti, bazen buna rağmen sınıfta kalır ve bunun karşılığında bir de kodese atılırdık. Somoza'nın bir ziyareti sırasında rahatsız edici biri ve ayaklanmaların elebaşısı olan Aquiles Centano tutuklanarak sınır dışı edildi. Başkanın her ziyaretinde *"Chiquita"*ya, cezaevinin "numara 21" adıyla da bilinen küçücük hücresine atılırdım.

2.

O yıllarda kayda değer bir öğrenci hareketi vardı. Üniversite yönetimi, üniversitenin büyük anfisine, kasıntı bir Somoza panosu yerleştirdi. Öğrenciler bunu fark eder etmez sırayla tükrük yağmuruna tuttular. Ardından süresiz bir boykota başladık, ta ki o bronz parçası kaldırılana kadar.

Ernesto Cruz, José María Zelaya ile birlikte öğrenci protestosunun başını çekiyordu. Ernesto olağanüstü bir Öğrenciydi. İsyanı tüm ülkeye yaydık ve Carlos Fonseca'nın devam ettiği Matagalpa lisesi dahil, ülkedeki tüm liseler ders bırakma eylemine katıldı. Nihayet Somoza García ve oğulları öfkeden kudurmuş halde Léon'a, panoyu sökerek büyük anfiye doluşup bir dizi yakası açılmadık küfür etmeye geldiler.

Carlos üniversiteye geldiğinde, Somoza, paralarını "yardımcı profesör" kadrosundan alan ve asıl görevleri asi öğrencilere karşı direnmek olan bir grup genç öğrenci örgütledi. Bu pek de zor olmadı, çünkü alkol, hukuk kitapları ve anatomi atlasları öğrencilerin çoğunluğunu umursamaz yapmıştı.

Bu misafirperverlikten uzak ortama rağmen Ulusal Muhafızlar tarafından öldürülen genç bir öğrenci olan Uriel Sotomayor'un sekizinci ölüm gününde yürümek istiyorduk. Toplantıyı düzenlemek için harekete geçtiğimizde üniversite kapatıldı. Üniversite yönetimi, rektör Perdo Reyes Meléndez'in imzasını taşıyan bir çek ile Léon yakınlarındaki Poneloya kumsalına bir piknik düzenledi. Toplantıya Carlos Fonseca, Humberto Sotomayor -Uriel'in kardeşlerinden biri- ve ben dışında tek bir öğrenci, tek bir vatandaş bile gelmedi.

Somoza taraftarı bir grup zincir, sopa ve tabancalarla silâhlanmış halde yolumuzu kesmeye çalıştı. Buna rağmen

ilerlemeyi sürdürdük, bize ilişmeye cesaret edemediler; onların yanından geçerken, içlerinden birinin, San Marcos'dan Emilio Mercado'nun bize saygıyla bakan gözlerinde yaşlar vardı.

Bu çöl ortamı Carlos'u iyice üzüyordu; geri adım atmaya tekabül eden bu ahlâksız duyarsızlığa yanıt olarak bana, *"El Universitario"* - Üniversite Öğrencisi'ni- çıkarmayı teklif ederken ellerini heyecanla suratıma sallıyordu.

Léon'da, anavatanlarındaki dikta tarafından kovalanan iki Guatemalalı okuyordu; Heriberto Carrilo Luna ve Adrían Vega Ruano. Heriberto kısa boylu, inanılmaz yoksul, tebeşir tenli ve çok çalışkandı. Adrían ise "Orgas Prensinin kabrinden" fırlamış gibiydi. İkisi de Carlos'un peşinde birer gölge gibi dolaşıyorlardı. Yabancı olmalarından ötürü -bana kalırsa daha çok alçakgönüllülüklerinden- Guatemalalılar tekliflerini, bazen eleştirel, ama her zaman çekingen, saygılı ve dikkatli bir fısıldamayla getirirlerdi.

Gölgeden çıkmamızı onlar sağladı. Tüm olumsuzluklara karşın öğrenci gazetesi üç sayı çıktı.

Léonlu olan, ama tüm yaşamını Meksika'da geçirmiş Noel Guerrero, Lombardo Tolenado'nun öğrencisi ve aktif bir komünistti ve Carlos Fonseca, Silvio Mayorga ile benim katıldığımız bir öğrenci çevresi kurmuştu. Nikaragua'nın durumu ve bir devrimci partinin kurulmasının gerekliliği üzerine uzun uzun tartıştık. Guerrero, Sandino'ya karşı eleştirel kayıtları olduğunu belirtiyordu. Ancak Carlos bu laf salatasının kendisini etkilemesine izin vermiyor ve inatla ısrar ediyordu: Sandino bir anti-emperyalist ve devrimciydi. Belki bu yargısı için yeterli temeli yoktu ama ilhamı kesinlikle eksik değildi.

3.

*"El Universitario"*nun basıldığı Edwin Castro'nun matbaasında Carlos Fonseca ile Rigoberto López Pérez hayatlarında ilk ve son kez karşılaştılar. Rigoberto ezberinden birkaç şiir söyledi ve bir köşede sessizce Edwin ile konuştu.

Bu acı yıllarda tüm sürgündekilerin ve Somoza karşıtlarının hayaliydi diktatörü öldürmek. Kimse ölülerinin kanını yerde bırakmak istemiyor, bu mültefit havalı ve doyumsuz diktatörün uğursuz hükümdarlığına kökten bir yanıt vermek istiyordu. Bir grup siyasî eylemci bu plan çevresinde, örgütlendi -elbette buna örgütlenme denilebilirse- ve eylemi üstlenmeyi kabul eden Edwin Castro'ya, girişimi çok da ciddiye almamalarına karşın parasal yardımda bulundular.

Birkaç gün sonra Léon'daki "İşçinin Evi"nde dans müziği çalarken zoraki gülümsemesiyle yaşlı Somoza, tam karşısında mükemmel bir atış pozisyonunda üzerine tabanca doğrultmuş genç adamı gördüğünde korkudan donakaldı. Rigoberto'nun sadece birkaç metre ötesinde, şampanya kadehini boşalttıktan sonra Sandino'nun öldürülmesini emreden adam duruyordu. Katillerin, işkencecilerin, karaborsacıların başı, Yanki'lerin en iyi dostu, halkın intikamından sadece birkaç metre ötede duruyordu.

Aynı zamanda orada, ülkenin zenginliklerinin saklandığı ve bir tüfekler ormanı tarafından korunan hazine sandığı da duruyordu. Sıcağa, kravatlarını bağlarken ter içinde kalan erkeklere katlandıkları türden bir soğukkanlılıkla katlanan kadınların parıldayan kıyafetleri tenlerine yapışıyordu.

Orada hilebazların patronu, *"El Porvenier"* -Gelecek- isimli iplik ve kumaş fabrikasının, Nikaragua Deniz Ticaret Yolları'nın, Nikaragua Havayolları'nın, *"Montelimar"* şeker fabrikasının, *"Momotombo"* kibrit ve çimento fabrikasının, ulusal sigorta acentasının ve *"Gadala Maria"* tekstil fabrika-

sının sahibi duruyordu.

"Novedades" gazetesinin, süt ürünleri fabrikası *"La Salud"* -Sağlık'ın ve bunlara eklenecek "Metal ve Çelik Yapılar A.Ş."nin, Orta Amerika Bankası'nın, Nikaragua Otelleri ve Ortakları otel zincirinin, Kosta Rika'daki *Irazú* otelinin, yemeklik yağ rafinerisi *"Corona"*nın, "Tabacalera Nicaragüense" sigara fabrikasının, *Nestlé de Nicaragua*, *Fabritex*, *Hercasa*, *Electroquímica Penwalt*... ve daha 500 ayrı şirketin sahibi işte orada duruyordu.

Orada duruyordu ekilebilir alanların %32'sinin, 1000 madalya ve yirmi sevgilinin sahibi, aşağılık yağ tulumu. Oradaydı Yanki'lerin *son of a bitch*'i ve tertemiz çitilenmiş donunun içine doldurmakla meşguldü, karşısında o yalnız, küçük, yine de yeterince büyük tabanca. Korumalar müdahale ettiğinde Rigoberto López Pérez yaralı olarak yere düştü ve yattığı yerde o korkunç, harika hedefe son mermisine kadar ateş etti.

Kimdi o genç adam? Carlos Fonseca'ya göre o "Kuzey Amerika büyükelçiliğinin talimatıyla Augusto Sandino'yu çarmıha geren adamı 1956'da öldürürken hayatını kaybeden kahraman ve şairdi".

Ateş seslerinin yankısı henüz dinmişti ki yaralıların acı dolu çığlıkları duyuldu; Rigoberto López Pérez'in cesedi ardından kanlı bir iz bırakarak sokağa sürüklenir sürüklenmez ülkeyi bir baskı dalgası sardı. Onbinlerce Nikaragualı hapse atıldı. Ama bu olağanüstü eylem, 21 Şubat 1934'de başlayan buzul çağının, suskunluk döneminin sonu anlamına geliyordu.

4.

Edwin planı bana kaba hatlarıyla anlatmış ve ben eylül tatilini annesinin yanında, Matagalpa'da geçiren Carlos'a bu

konu hakkında hiçbir şey söylememiştim. Kısa bir süre sonra bütün siyasî parti ve öğrenci liderleri tutuklandı.

Carlos'u Matagalpa'da tutukladılar. Gerçi olay hakkında hiçbir şey bilmiyordu ama olaya katılanların yakın dostuydu. Günlerce kötü muamele, tecrit ve dayağa maruz kaldık. Ama Carlos'un da dediği gibi deneyim açısından eksiktik ve baskı dönemi deneyimi bizim için bir tür antrenmandı.

Ben tecrit edilenler arasındaydım; 22 Eylül akşamı bağlanmış ve çoktan korkusuzlaşmış halde beni Yüzbaşı Nicolás Valle Salinas'ın karşısına çıkardılar. Rigoberto ve Armando Zeleya'nın annesi, erkek ve kız kardeşi de oradaydı. Hepimiz ellerimiz ayaklarımız bağlı halde, aynı hücreye tıkılacağımız, Managua'daki *"El Hormiguero"* cezaevine götürüldük.

Anahtarların şakırtısı, bazen geceleri bazen de gündüzleri yapılan sorgulamaların zamanının geldiğini bildirirdi bize. Rigoberto'nun erkek kardeşi birçok kez sorgulamaya alındı ve sabahları şafak sökerken ateş gibi titreyerek geri döndü. Demir parmaklıkların arasından koridorda insanların itilip kakıldığını gördük; bazılarına olağanüstü gaddarca davranılıyordu.

Tanınmış bir işkenceci -Gonzalo Lacayo- insanın daha fazlasını hayal edemeyeceği kadar acımasızdı. *"Flecha"* gazetesinde yayımlanan ve Montalvo'yu anımsatan yazıları nedeniyle saygı gören bir adama meslekî bir nefretle dayak atmasını izlemek zorunda kaldık. Artık yaşı ilerlemiş bir adam olan Don Ulises Terán, saygılı bir edayla yanıt verdi; Lacayo gözlüğünü suratından koparırcasına aldı ve sırıtarak parçaladı. Yıllar sonra Carlos Fonseca Don Ulises'in kızı Maria Haydee ile evlenecekti. Onbaşı Gonzalo Lacayo ise, Oscar Turcios'un kumanda ettiği ve Edmundo Pérez (beyzbol oynayan yumuşak bir Çinli), Daniel Ortega, Hugo Medina ve Gustavo Adolfo Vargas'ın dahil olduğu Sandinist bir

müfreze tarafından idam edilecekti. Bir sabah Carlos'u gördük. Hücresi açılana kadar benimkinin yanında bir an durduğunda ve mavi gözlerinde bir mesaj kıvılcımlanırken bana şöyle dedi: "İkimizin, sen ve benim komünist olduğumuzu kabul ettim sadece."

Anlamıştım.

Ardından bizi her yaştan erkeğin bulunduğu *"La Aviación"* cezaevine, alabileceğinden fazla insanla doldurulmuş bir hücreye naklettiler; adamlardan bazılarının, siyasî hiçbir eylemde bulunmamış olanların, akılları karışmıştı; bazıları korku içinde, bazıları ise öfkeden delirmişti. Burada dua edilir, kötü ve çirkin fıkralar anlatılır ve bol bol uydurulurdu.

Edwin Castro'nun söylediklerini kendime sakladım. Güzel bir günde hükümetin resmi gazetesi *"Novadades"*de benim serbest bırakılmamın düşünüldüğü yazıyordu. Ancak serbest bırakacakları yerde beni yaşlı diktatörün oğlu Anastasio Somoza Debayle'nin karşısına çıkardılar. İri, genç ve küstah olan bu adam sandalyeye ata biner gibi ters oturmuş, sigarasını filtresine kadar içiyordu; yüzünde, gözlerindeki koyu gölgeleri saklamada yetersiz kalan bir güneş gözlüğü vardı, ve işimi sadece varlığıyla bile bitirebileceğinden emindi. Sonra o da öldürülen müstakbel diktatör Anastasio Somoza Debayle'nin soğuk bakışı, o aşağılayıcı yüz ifadesi hâlâ çok iyi hatırımda.

"Edwin Castro sana neler anlattı?" diye sordu bana. Sessiz kaldım. Kafasına bir eşarp geçirilmiş Edwin nöbetçilerin gözetiminde içeri getirildi; dayak atıldığı, yaralı olduğu belliydi. Bana ezilmiş parmaklarını gösterdi. Konuştum: "Doğru, Edwin Castro bana bir şey söyledi." Somoza aniden yüzünü çevirerek, ve sessizce, neredeyse üzgün bir sesle, "itiraf da ediyor bu herif!" dedi. Bana işkence yapılmadı.

Somoza'nın öldürülmesine katıldığı düşünülenlerin büyük bölümüne işkence yapıldı ve diğer tarafında dişi aslan

ve panterlerin tutulduğu iki bölmeli kafeslere kapatıldılar.

Olaylar hakkında bildiklerimi itiraf etmiş olmaktan öylesine utanç duyuyordum ki, bizi yıllar boyu hapse mahkûm eden askerî mahkemede görülen davalarımız sırasında dava arkadaşlarıma asla başımdan geçmemiş korkunç işkencelerden sözetme hatasını da işledim, ki bu da -bir şeytan döngüsü gibi- vicdan azabımı daha arttırdı.

Somoza'nın öldürülmesinin doğrudan hiçbir etkisi olmadı. İki oğlun büyüğü Luis cumhuriyetin Başkanı, küçük olan Anastasio ise Ulusal Muhafızlar'ın Başkomutanı oldu. Hidra'nın başı* kesilmişti ama kendilerini iktidarda son derece güvende hisseden iki yeni ve genç baş vermişti.

5.

Top atışları, büyük konuşmalar, gösterişli yemekler ve timsah gözyaşları eşliğinde Somoza García yüksek rütbeli bir kilise ruhanisinin kutsamasıyla toprağa verildi.

Ama kurban Rigoberto López Pérez, siyasî bir yenilenmeye yolaçmıştı. Bu adam, diye yazmıştı Carlos, büyük bir öncü oldu. "Bu alacakaranlıkta Rigoberto'nun adımlarına yön veren hangi yıldızlardı?" Nikaragualıların onu adlandırışıyla Sandino'nun oğlu, bir kez daha ölümsüz kahramanımızın adını hayata döndürüyordu. Ve Carlos ekliyordu:

"... Sandino ordusunun hayatta kalan malûlleri, aradan iki yıl bile geçmeden, o sevdiği Segovia dağlarında düşen beyaz sakallı Ramón Raudales'in komutası altında gerilla silahlarını yeniden ele aldılar. Ve 1961'de, 21 Eylül eyleminden beş yıl sonra, sonradan *Frente Sandinista de Liberación Nacional* (Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi) adını alacak ve halkın kavgasında bayrağı taşımayı üstlenecek olan dev-

(*) Yunan mitolojisinde, ortadaki başı ölümsüz olan, dokuz başlı canavar. - e.n.

rimci grup kuruldu."

İnsanlığın tarihinde böylesine sivrilen bu eylemi, ucuz bir tabanca ve cesareti ile silahlanarak diktanın -Rigoberto López Pérez'in kendisinin söylediği ve Carlos Fonseca'nın altını çizdiği gibi- "sonunu başlatmayı" amaçlamış tek bir adam üstlendi.

Rigoberto soyut fikirlerin adamı değildi. Ahlâkî açıdan bakıldığında da o bir asiydi, Prometheus ve Camus'nün hoşuna gidecek türde bir asi. Carlos Fonseca ondan bahsederken onun "sömürülenlerin etiğinin yılmaz savaşçısı" olduğunu söyler ve ekler: "Devrimci ve proleter gururumuzla söyleyebiliriz ki, Rigoberto sömürülenlerin yeri doldurulamayacak bir temsilcisi idi."

Onuncu Bölüm

1.

1956'dan itibaren umutlar kelebek gibi havalanıp sahayı araştırmaya koyuldu. 1958'de, Küba devriminin kazandığı zaferden önce, Nikaragua'daki gerilla savaşı bir kez daha başlıyordu.

Üniversite özerkliğinin yeniden kazanılması uğraşları yoğunlaştığında, Léon'daki sinemaların afişleri "Atilla Roma Kapılarında" filminin yakında geleceğini bildiriyordu. Kıtamızın başka bölgelerinde onyıllar öncesinde elde edilen başarıları kazanmak amacıyla kendimizi Atilla ve Hun Türklerinin yerine koyuyorduk.

Bu eylemlerde özellikle öne çıkanlar Silvio Mayorga, sonradan rektör olan Mariano Fiallos Gil, parıltılar saçan Mariano Fiallos Oyanguren, parıltısına rağmen karanlıkta kalan Ernesto Cruz, Carlos Tunnermann, Leonel Argüello, Alvaro Porta ve Roberto ve Jaime Incer Barquero kardeşlerdi.

Kardeşlerden ilki sonradan Merkez Bankasının başkanı ve iliklerine kadar Somoza taraftarı oldu; ikincisi ise coğraf-

ya, botanik, zooloji ve astronomi gibi doğa bilimlerinde uzmandı.

Mart 1958'de dikta pes etti ve üniversitelerin özerkliği için, Fernando Silva, Carlos Molina del Campo, Jaume Rodríguez, Ramón Espinal, Julian Guerrero, Noel Lindo, Salvador Gaitán ve benim teklif ettiğimiz kararname birkaç küçük değişiklikle kabul edildi. Aralık ayında Carlos Fonseca ilk özerk üniversite öğrenim yılının açılış konuşmasını yaparken şunları söyledi: "1958'de kalkıştığımız bu toplantı, kırk yıl gecikme ile gerçekleşiyor." Bununla Arjantin'deki Cordoba üniversitesinde 1918'de gerçekleşen özerklik hareketine atıfta bulunuyordu.

Bu sırada 21 Eylül 1956'daki olayların baş oyuncuları mahkeme karşısına çıkarılmış ve yıllarca hapse mahkum edilmişti bile: Edwin Castro, Cornelia Silva, Ausberto Narváez ve Juan Calderón. Bu mahkûmlar ve daha birçoğu başkanlık sarayının bahçesinde işkenceye maruz kaldılar. Bahçe yüksek bir çitle çevriliydi ve yemyeşil parlayan çim, koyu mavi yüzme havuzu ile oldukça bakımlı görünüyordu; kuş cıvıltıları sadece canavarların hırıltılarıyla bölünüyordu. Bahçede, Yanki'lerin desteği ile Jacobo Árbenz hükümetini deviren Guatemalalı diktatör Castillo Armas'ın armağanı iki Afrika aslanı ve siyah bir dişi panter vardı.

Pedro Joaquín Chamorro, iradesi hilâfına "Somoza'nın bu yeni ailesinin parçası" olduktan sonra bu korku cennetini şöyle anlatmıştı:

"Orada aslan ile insan biraradaydı, insan ile yaratık, yanyana hücrelerde, aynı kafeste, sadece ince parmaklıklarla ayrılmış duruyordu; aynı kilidin ardında, birbiriyle bütünleşmiş zekâ ve içgüdü, anlatılması olanaksız bir görüntü... Aslanlar ve diğer vahşi hayvanlar her gün bol bol taze et yiyordu, tutuklular ise pirinç ve fasulye. Tutuklular günde iki kez dışarı çıkarılıyor ve bahçedeki su kuyusunu kullanıyor-

lardı; aslanlar ise ihtiyaçlarını kafeslerde gideriyor ve her gün yıkanıyorlardı..."

Luis, Anastasio ve Somoza ailesinin diğer üyeleri, bu "çağdaş Sezar"lar, her gün, sabah ve ikindi, insanlarla canavarların birlikte yaşadıkları kafeslerin önünden geçerlerdi. Akşam alacasında başlayan işkencelere, insanlık dışı bir dayaktan, bundan daha az acı verici olmayan ve elleriyle ayaklarından bağlanmış tutuklunun bir havuza daldırılıp boğulmak üzereyken çıkarılarak daha kendine gelemeden yeniden suya batırılmasından oluşan "kuyu" işleminden, elektro şoktan ve tutuklunun merdivenlerin altında yeralan küçük hücreye kapatılmasından oluşurdu.

Edwin Castro, Honduraslı karısı Ruth'un giysilerinin içinde saklayarak hapisten dışarı kaçırdığı şiirler yazdı. "Yarın, oğlum, her şey farklı olacak" adını taşıyan şiir oldukça ünlendi. Babasıyla aynı adı taşıyan oğlu, FSLN'nin bir üyesiydi. Edwin Castro, 10 Ocak 1959'da bana, adını "Kardeşlik" koyduğu bir şiirini adamıştı:

Elin benimkine ekiliydi / ve ikisi birlikte yetişti / birlikte olgunlaştı / birlikteliğin kardeş çiçeği olarak. / Tek hasat buydu / öylesine uzun ve bitimsiz ki / ufukta kaybolan raylar gibi / ikimizin korku tarlaları üzerinde uzanan. / Elin benimkine ekiliydi / ve hâlâ çiçek açıyor!"

2.

Mahkemede beni, Rigoberto López Pérez'in suç eylemine, yani cinayet, suikast ve başkaldırıya yataklık etmekle suçlamışlardı. Ulusal Muhafızlar, Edwin Castro'nun, Somoza suikastından birkaç gün önce bana "büyük bir şeyler hazırlanıyor" dediğini ortaya çıkarmıştı. Aslında bana diktatörün öldürüleceğini açık açık söylemişti.

Askerî mahkemedeki savunmam için, zeki hukukçuların en zekisi olan Doktor Ernesto Cruz'u seçmek istemiştim. Cruz arkadaşımdı, ilk kızımın vaftiz babası, inançsızların korktuğu, hıristiyanların sevdiği, iyilerin umudu idi. Olağanüstü bir konuşma yeteneği vardı, ağzından çiçekler ve değnek vuruşları fırlayabilirdi.

Ernesto Cruz beni savunmayı reddetti. Ardından burslu öğrenci olarak Harvard'a giderek ve *"Instituto Centroamericano de Administración de Empresas"* [Orta Amerika İşletme Enstitüsü] INCAE'nin rektörü oldu. Somoza Debayle'ye fahrî doktorluk unvanını veren de oydu. Sonra ona ne olduğunu bilmiyorum. Eski kontra önderi Arturo Cruz'un kardeşi olan bu adamın başarılı bir avukat olduğu söyleniyor.

Savunmacılarım olarak cesur, etkili bir hitabeti olan ve işinden anlayan Doktor Enrique Espinoza Sotomayer'i -daha kısa bir süre önce vefat etti- ve, üniversitedeki zeki sıra arkadaşım Carlos Tunnermann'ı belirledim. Arkadaşım savunmasında, "yasanın ihanet etmekle değil, ihbar etmekle yükümlü kıldığını, ahlâk ile ahlâksızlık arasındaki çizgiyi belirleyen uçurumun da ihbar ile ihanet arasında bulunduğunu" söyledi. Beni dokuz yıl hapse mahkûm ettiler.

Carlos Fonseca elli gün boyunca *"La Aviación"* cezaevinde kaldı. Serbest bırakılmasının ardından Kosta Rika'ya gitmeden önce, yargılananların kaderi ile ilgilenerek ve özgürlüğümüz için çarpışan hareketin kuruluşunun ilk adımlarını attı; böylelikle bize parmaklıkların ardında verdiği sözü yerine getirmiş oldu. Bu, pes etmememizin nedenlerinden biri oldu. Serbest bırakılmamız için yapılan girişim, öğrenci hareketinin o ana dek yapılan en bütünsel, en büyük ve en önemli kampanyasıydı. Boykotlara her dönemden öğrenciler katıldı. Bir öğrenci heyetinin Luis Somoza Debayle ile Rektör Mariano Fiallos Gil tarafından ayarlanan müzakeresi sırasında, Luis Somoza, Carlos Fonseca'ya karşı saldır-

ganlaştı. Bu vesileyle Somoza o ünlü sözünü sarfetti: "Ben, başkan olmak üzere eğitim gördüm." Birkaç gün sonra ünlü mizahçı Ge-Ern-En ona hangi üniversitede öğrenim gördüğünü sordu, çünkü kendisi de başkan olmak istiyordu. Carlos 1958'de şöyle diyordu:

"Uzun bir süreden sonra Augusto César Sandino'nun adı yeniden duyulur oldu; Nikaragua halkının, karanlık, felç ve güçsüzlük içinde geçirdiği çeyrek asırdan sonra."

3.

Ulusal Bağımsızlık Savunma Ordusu kumandanlarından General Ramón Raudales yönetiminde ilk gerilla hareketi tutukluluğumuz sırasında, 1958'de oluştu. Görüşme günlerinde aile fertlerimiz, dudaklarını ağır çekimde hareket ettirerek bize Raudales hakkında bir şeyler anlattılar. Raudales'in mücadelesi gazetelerde hiç yeralmıyordu, elbette öldürüldüğü 4 Ekim 1958'deki çarpışma hariç.

Görüşmeler dar bir koridorda, gözünü dört açmış, küçük hediyelerle susmasını sağladığımız bir gardiyanın gözetiminde gerçekleşirdi; bu rüşvetler birçok şeyi, özellikle öpücükleri ve kendilerini, affa ve halkımızın harekete geçmesine ilişkin umutlarımızı beslemek zorunda hisseden arkadaşlarından gelen mektupların teslimini kolaylaştırıyordu. Serbest bırakılma olasılığımızdan söz eden gazete kupürleri, *Sphinx* marka sigara karşılığında alınabiliyordu; transistörlü bir radyonun gizlice hücreye sokulması ise Edwin Castro'nun sevimli baldızına elli Cordoba'ya patlamıştı. Chontales'in taşrasından gelen Cornelio Silva'nın yaratıcılığı ve sabrı, bir şişe *Santa Cecilia*'yı ve yumuşamış, öğütülmüş mısırı, gözyaşları ve Meksika usûlü çığlıkların eşlik ettiği harika bir sarhoşluk âyinine dönüştürmüştü. Cornelio,

hepimizden, hatta Somoza baskısı altında geçen uzun zaman boyunca herhangi bir tutsaktan daha fazla sarhoş oldu; ve sızmadan hemen önce, rüyalarındaki gösterilerde attığı çığlıklardaki gibi bir hayranlıkla Sandino ve Rigoberto López Pérez için "yaşa!" nidalarına garkoldu.

Cezaevi müdürü Binbaşı Augustín Bodán öylesine sinirlenmişti ki kekelemeye başladı. Cornelio ona bağırdığında yüzünün aldığı şekli tarif etmem mümkün değil: "Rigoberto yakında gelecek ve senin de işini bitirecek, yaşlı ibne!" Yanda, içerisinde avlu voltalarında dostluk kurduğumuz ve büyüyüp çiftleşmelerini izlediğimiz bir çift geyiğin olduğu bir bahçe vardı. Binbaşı Bodán bizi arka arkaya dizdirip bağırdı, salak herif, "ileri, ileri", diye; önünde sıraya dizilmemiz anlamına geliyordu bu. Ayakta sallanan Cornelio, Edwin ve Ausberto tarafından dik tutuluyordu; Binbaşı Bodán, çabucak oradan kaçan suçsuz geyik çiftine bir tekme vurdu. Juan Calderón, topluluk namına geyiklerin korunmasına ilişkin bir şeyler söylemeye cesaret etti.

Bodán, elinden bir kaza çıkmaması için silahının alınmasının iyi olacağını haykırdıktan sonra nefes düzenini yeniden tutturdu. Ardından bizi, idam cezasına çarptırmayı unutmadan, içinde aylarca kaybolacağımız kapkaranlık bir hücreye tıktı. Ailelerle görüşmeler elbette kaldırıldı.

Kendimizi yeniden hüküm giymiş gibi hissediyorduk: Pirinç tamamen grileşti, fasulyeler tavşan bokuna benziyordu. Sonunda bizi nihayet eski hücremize geri götürdüklerinde, büyük pencerenin parmaklıklarından sızan ışık ciğerlerimize kadar girdi. Fasulyenin yanında verilen pirinç de yeniden beyazlaştı.

Cornelio Silva, şakacılıkta Chontales'in, hatta belki de zamanının en iyi baş oyuncusuydu. Doğmuş olduğu küçük kent La Libertad'ın yakınlarında bir sığır çiftliği vardı. Managua'ya yapacağı ziyaretler ve orada insanlara yapacağı şa-

kalar için uzun uzadıya plan hazırlardı.

Bir gün madenî eşyalar satan bir dükkâna girerek gömlek ve kravat fiyatlarını sordu; satıcı kız onu dükkânda sadece çekiç, testere ve çivi bulunduğu konusunda aydınlattığında, Cornelio ondan iki blucin ve otuz mendili hediye kağıdıyla paketlemesini rica etti. Genç kız, hafif sinirli bir sesle oranın bir madenî eşya dükkânı olduğunu, konfeksiyoncu olmadığını tekrarladı; bunun üzerine Cornelio karısı için birkaç bluz ve sutyen de paketlemesini istedi, öyle güzel memeleri var ki, görmelisiniz Sinyorita! Rica ederim beyefendi, şaka yapıyorsunuz herhalde! Tam o sırada dükkânın sahibi geldiğinde, Silva ona on dakikadır iki kilit ve onbeş kilo beş inç'lik çivi almaya çalıştığından yakındı, yüksek sesle Zavallı satıcı kız.

Bir yıl boyunca bir berber dükkânına giderek dilsizmiş gibi yaptı. Günün birinde berberin kulağına eğilip borcunun ne kadar olduğunu sorduğunda zavallı adam neredeyse kalpten gidiyordu.

Cornelio aynı zamanda besteciydi de ve anımsayabildiğim kadarıyla, bir daha asla duyamadığım romantik şarkılar bestelerdi.

4.

Carlos Fonseca Kosta Rika'ya, resmî beyanına göre sağlık nedenlerinden dolayı gitti. Gerçek neden ise 1957 yazında Moskova'da yapılacak olan 6. Dünya Gençlik Şenlik Oyunları'na katılmaktı. Kurucumuz ile içten bir dostluk kuran Manolo Cuandra yolculuk için gerekli formaliteleri hazırladı. Carlos Manolo'ya "halk ozanı" derdi, hakikaten de öyleydi.

Manolo Cuandra, 1907'de Büyük Nikaragua Gölü yakınlarında bir köy olan Malacatoya'da doğdu. Hayatı boyunca

boksör, telgrafçı, asker, dünya gezgini, radyo teknisyeni, mucizevî halk tabibi, otel sahibi, muz taşıyıcısı ve şair oldu.

"Üzgünüm, bir polis kadar, / hani şu her köşede çiçek açanlardan... / Ama copumu almayı unuttum / ve ruhumu aldım elime".

Ulusal Muhafız askeri olarak, Ulusal Bağımsızlık Savunma Ordusu'na karşı savaştı; bu sırada içinde yaptığı işle çelişkili bir biçimde Sandino'ya olan hayranlığı uyanmaya başladı. Somoza karşıtı olarak hapis cezaları aldı, takibata uğradı, sınır dışı edildi ve kendisinin en iyi eseri saydığı kitabını yazdığı *"Little Corn Island"* adasına sürüldü.

Akla gelebilecek her türlü savaşta bulundu; 1924'de katıldığı *"Vanguardia"* hareketindeki arkadaşlarının aksine siyasî olarak soldaydı. Yaşamının son yıllarını Kosta Rika'da geçirdi ve 1957'de -sadece ölmek için- Nikaragua'ya döndü. Ve az çok hâlâ aynı adamdı: Nikaragualı halk ozanı. Carlos oyunlara Sosyalist Parti tarafından gönderilmişti. Gülerek ülkemiz heyetinin oyunların en disiplinli heyeti olduğunu, hep zamanında geldiğini, asla birbirinden ayrılmadığını ve her toplantıya hep beraber gittiğini anlatıyordu. Heyetimiz, dostluk ağacını dikmeye gittiğinde de kimse eksik değilmiş. Zaten nasıl olacaktı ki, tüm heyet hepi topu Carlos'tan oluşuyordu.

Carlos gezi hakkında yazdıklarında kıvrak ve dikkatli bir dil kullanmıştı:

"6. Şenlik Oyunları'na yaptığım gezi bana sadece Sovyetler Birliği'ni değil, tüm dünyayı tanıma olanağını verdi. Daha doğrusu dünyanın en iyi kısmını: Gençliği. Piramitlere hayran hayran bakmak için Mısır'a uçmadım, ama 1955'de İngilizlerin saldırısını geri püskürten gençlerle tanıştım. Antik uygarlığın kalıntılarını izlemek için Yunanistan'a da gitmedim, ancak Kıbrıs'ı İngiliz boyunduruğundan kurtarmak için savaşan gençlere kardeşçe sarıldım... Panama'nın

en iyi şeyinin kanalı değil gençliği olduğunu düşünüyorum; ve Küba'nın da en değerli yanı şeker endüstrisi değil gençliği."

Bu fırsatta, sonradan sıkı bir dostluk kuracağı, Salvadorlu devrimci, olağanüstü şair Roque Dalton ile tanıştı.

"Bir şair ne denli iyi, yetkin, duyarlı ya da başarılı olsa da, burjuvazi için sadece bir yanaşma, bir palyaço ya da düşman olabilir." -diye yazacaktı Dalton ölümünden hemen önce; kendisi son rolü seçmişti.

Düşman olarak şair: "Ödülünü iltifatlar ve dolar olarak değil, takibe uğrama, zindanlar ve kurşun olarak alan şair. Tek eksiği yelek, frak ve smokin olmakla kalmayacak; her geçen gün daha az şeye sahip olacaktır, ta ki elinde sadece birkaç yamanmış gömlek kalana kadar, yamanmış ama temiz, tıpkı tek gerçek şiir gibi."

Roque gençliğinden bu yana şair, savaşçı, başarılı mecazların ve acımasız işkencecilerin kurbanı olageldi; 1960 yılında neredeyse öldürülüyordu ve kılpayı, kendisini yargılayan diktatör devrildiği için kurtulabildi.

Şair olarak dünyayı dolaştı: Guatemala'nın her yerini, Meksika ve Küba'yı, Çekoslovakya'yı ve Avrupa, Asya ile Latin Amerika'nın diğer ülkelerini. Sonra Devrimci Halk Ordusu, *Ejército Revolucionario del Pueblo*'nun (ERP) bir üyesi olarak, 1975'de siyasî rakipleri tarafından öldürüleceği ülkesine geri döndü.

Roque ülkesinin tarihini özenle öğrendi ve araştırdı. Bu sırada akla gelebilecek her edebiyat türünü kullandı. Julio Cortázar onun hakkında şöyle yazıyordu:

"Roque ile konuşmak, yoğunlaşmak, iki kişi namına yaşamak gibi bir şeydi. Arkadaşlarından hiçbiri korsan Dalton'un öyküsünü, hapsin ve kılpayı ölümün, şafaktaki firarın, sürgünün, geri dönüşün anılarını, direnişçinin destanını ve savaşçının uzun yürüyüşünü unutamayacak." Carlos

Kosta Rika'da tutukluyken, Roque kardeşçe ve açıkyürekliliklе onun yanındaydı.

"Başından beri çok iyi arkadaştık, çünkü ikimiz de türleri ve süreleri kısıtsız siyasî tartışmaları seviyor, ikimiz de protokol ve benzeri didişmelere ortak bir nefret duyuyor ve halkların egemenliğinde birleşmiş bir Orta Amerika'ya inanıyorduk."

Carlos 16 Aralık 1957'de Nikaragua'ya döndü ve daha Ocak 1958'de "Moskova'da bir Nikaragualı" yı yazmaya koyuldu. Basit, anlaşılır olanın peşinde koşan biri olarak yazdıklarını birkaç kez son derece bağlı olduğu annesine okuttu. Sovyet işçilerin yaşam standartlarından, olağanüstü konut yapı programlarından, halkın sanata karşı derin tutkusundan, Bolşoy tiyatrosunun dev avizelerinden bahsediyordu. Bu anılar harika bir cümleyi aklıma getiriyor: "Bana bir yetişkin gibi göründü küçük Vladimir, barıştan bahsederken. Ve yetişkinler, onlar da birer çocuk gibi göründüler bana barıştan sözederlerken. Ve gerçekten de hepimiz birbirimize benziyoruz barıştan konuşurken."

Carlos saatlerce annesiyle konuşuyordu ve annesi Moskova gezisinden bahseden bu kitabın bazı bölümlerini anlamadığında, kelimeleri değiştiriyordu. Carlos, kullandığı dili Doña Augustina anlıyorsa halkın da anlayacağını söylüyordu. 1959 martında Silvio Mayorga ile birlikte *"Juventud Democrática Nicaragüense"*, Nikaragualı Demokratik Gençlik'i kurdu; Carlos bu oluşumun, "çeşitli gençlik tabakalarının - öğrenci ve diğer grupların- siyasî olarak bağımsızlaşma ve tarihsel rollerini oynama yolundaki ilk çabaları" olduğunu düşünüyordu.

Nikaragualı Demokratik Gençlik korkunç baskılar gördü ve bunların sonunda Carlos, aynı ayın 17'sinde Somoza'nın güvenlik birimi tarafından tutuklandı.

Nisan'da Guatemala'ya sürüldü, Mayıs'ta da Nikaragua'ya

girmeye hazırlanan "Rigoberto López Pérez" grubuna katılmak üzere Honduras'a gitti.

5.

Öğrenci hareketinin eylem ve istemleri sonunda başarılı oldu. Eylül'deki olaylara karışan birçok kişi ev hapsiyle cezalandırıldı. Emilio Borge ve Doktor Enrique Lacayo, Kosta Rika'ya kaçmayı başardılar; Lacayo, sorgulamalar sırasında güneşten daha aydınlık lambaların önünde oturmak zorunda kaldığı için ünlü olmuştu.

Zarif görünümü ile ünlü, Somoza'nın siyasî, Pedro Joaquín Chamorro'nun ise gerçek amca oğlu Luis Cardenal, derhal gönderilmiş olduğum Matagalpa'dan kaçmamı sağladı. Sokak kadını kılığında, tavırlarımdaki maçoluğu yumuşatmak için biraz içmiş halde, beni izlemekle görevli Ulusal Muhafızın iltifatlarına hedef olarak Honduras'a kaçtım. Sınırda bir Honduras ordu devriyesi tarafından yakalandım. Edwin Castro, Cornelio Silva ve Ausberto Narvaez ölesiye üzgün, ölene dek üzgün, hapiste kaldılar.

Honduras'daki hapisaneden beni Honduras başkanı Ramón Villeda Morales ile yakın arkadaşlığı olan, Edwin'in kardeşi Otto Castro kurtardı ve birkaç gün sonra sahte bir pasaport ile El Salvador'a geçtim. Oradan da Pedro Joaquín Chamarro ile baraber Kosta Rika'ya gittik.

Onbirinci Bölüm

1.

O sıralar Kosta Rika'da "Ulusal Kurtuluş Partisi" ve önderi José Figueres'i desteklemek için silahlı bir hareket oluşuyordu. San José yakınlarındaki Milletvekili Marcial Aquiluz'a ait "*La Lindora*" çiftliğinde yapılan askerî eğitime ben de katıldım.

Bu yüzden neredeyse büyük bir hata yapıyordum. Ancak Silvio Mayorga toplumsal gelişme ve sınıf mücadelesinin kanunlarını anımsatarak bir çeyrek saatin içinde beni bu fikrimden caydırdı. Sabırlı olmalıyız, dedi ve burnunu kıvırıp dudaklarını birbirine bastırarak hızla, neredeyse kızgınlıkla ellerini ovuşturdu. Yakında gelecek olan fırsatı beklemeliyiz, gerçekten devrimci bir proje için yaşamımızı tehlikeye atmak ya da kurban etmek için.

Sonunda hareket, Pedro Joaquín Cardenal ve Reynaldo Antonio Téfel tarafından başlatıldı. Grup bir uçakla Olama-Mollejones bölgesi yakınlarına indi; Somoza'nın hava kuvvetleri onları keşfettiğinde her gün bomba yağmuruna tu-

tuldular. 900 askerlik "Somoza" taburu onları, grubun büyük bölümünün teslim olmasıyla sonuçlanan bir ablukaya aldı. Başları dahil olmak üzere isyancıların onbiri kaçmayı başardı, ancak birkaç gün sonra açlık ve bitkinlik içinde dinlenirken Ulusal Muhafızlar'ın, Teğmen Gastón Quintana'nın kumanda ettiği bir birliği tarafından tutuklandılar. Quintana onları adet olduğu üzere öldürmeyerek, askerler arasında "hayat bağışlayıcı" lâkabını kazandı.

2.

Bir gün, Ulusal Muhafızlar'ın eski bir teğmeni olan topluca, yumuşak bakışlı Guillermo Duarte ziyaretimize geldi. Öğle yemeği için bizi, cüzdanımızın imkânlarını fazlasıyla aşan ve hayatımızda ilk kez köpekbalığı yüzgeci yediğimiz bir restorana davet etti. Elmalı paya geçtiğimizde, gerilla birliğine katılmamızı öyle bir edayla teklif etti ki bunu bir emir olarak algıladık. Duarte, yine eski bir Ulusal Muhafız subayı olan Rafael Somarriba'nın önderliğindeki silahlı hareketin ikinci birliğine kumanda edecekti.

Carlos Fonseca telefonla bizi arayarak yüzerek de olsa Honduras'a gelmemiz gerektiğini söyledi. Honduras bölgesinde 24 Haziran 1959'da *"El Chaparral"* işi patladığında bavullarımızı topluyorduk. Somarriba'nın önderliğindeki gerilla grubu lanet olası bir geçitte gafil avlanmış ve kıstırılmıştı. Karşılarındakilerin her türlü taktik kurnazlığına rağmen orada birkaç hafta dayanmışlardı. Devriyeleri azdı, üstelik tamamen plansızca yerleştirilmişti ve sürprizlere karşı hazırlıksızdı. Honduraslı askerler kampa gece yaklaşmışlardı. Sonra gündüz aydınlığında sakince konum alarak işaret üzerine olabilecek en kısa mesafeden Garand tüfekleri ve MI karabinaları ile deneyimsiz gruba ateş açmışlardı. José

Manuel Arosteguí'nin şaşıracak zamanı bile olmamıştı; ilk vurulanlardan biri oydu. Onu birkaç dakika ile Kübalı Marcelo Fernández izledi. Sonunda Antonio Barbosa, Aníbal Sánchez, Manuel Canela, Enrique Morales ve Adán Suárez de kurşun yağmuruna kurban oldular.

Somarriba'nın vekili olan ve nazik ama şüpheci olmasıyla -gözlerinde, sanki birer fenermişcesine, insanı dürüstlüğe davet eden iki ateşcik yakabilirdi- ün yapan Manuel Baldizón, düşerken bile M-3 makinalı tüfeği ile ateş ediyordu. Onu, Küba'dan Che Guevara'nın gönderdiği bir silah postasından almıştı.

Katillerin önderi Binbaşı Andrés Espinoza, katliam gününden sonra *"Chapparal"* takma adını kullandı. Somoza'ya telsiz ile bildirirken amatör radyocu Fanor Herrera'nın dinlediği konuşmaya göre Espinoza, Tegucigalpa'da Yanki konsolosuyla buluşmuştu. Kelimenin tam anlamıyla infaz olarak nitelendirilebilecek bu saldırı sırasında Carlos Fonseca ağır yaralandı. Bir karabina kurşunu akciğerini delip geçmişti. Anlatılanlara göre, Honduraslı askerler yaralıları Tegucigalpa'ya götürürlerken, kalın kafası ve inancı nedeniyle dudaklarını bile kıpırdatmayan Carlos'u neredeyse gömüyorlarmış.

Sedyeyi özensizce yere bırakıp iki metre uzunluğunda bir çukur kazmak için katlanır kazmalarını çıkardıklarında, muhafızlardan biri, onun ceplerini boşaltırken yüzündeki örtüyü kaldıracak kadar ileri görüşlü davranmıştı. Asker, Carlos'un mavi gözlerinde yaşam ve derin bir gurur keşfettiğinde geriye doğru sıçramış. Yaşamsal tehlikeyi atlatıp Tegucigalpa'daki San-Felipe hastanesinde yatarken annesi onu ziyaret etti ve Matagalpa'daki Brigida'nın fırınından ekmek ile Laborío semtindeki komşulardan selam getirdi. Doña Augustina ile Carlos'un çok özel bir ilişkileri vardı, birbirlerine karşılıklı saygı duyarlardı, Carlos ona büyük bir

özenle davranır ve ona olan eğilimini hiçbir utanç hissetmeden dile getirirdi. Oğlunun yanında gözyaşlarını ve azarlarını gizlemeyi kadın her zaman daha iyi becerdi.

3.

Silvio Mayorga ile ben Kosta Rika'daydık ve San José'de Carlos'un öldüğü söylentileri dolaşmaya başladığında acımızı saklamaktan âcizdik. Bir keman teli kadar gergin olan Silvio, silahlı bir grup kurup bir yerlere bodoslamadan dalmayı teklif etti. Nikaragua'da öğrenciler gösterilerle yanıt verdiler. 23 Temmuz'da León'da bir katliam yaşandı. Víctor Tirado olaylar hakkında şöyle yazıyordu:

"Haziran 1959'da, bir anma gününü hakeden bu tarihte, Ulusal Muhafızlar'la çarpışmak için Nikaragua'ya girmeye hazırlanan bir grup Honduras'daki El Chaparral dağlarında yokedildi. Bu öylesine bir katliamdı ki işçiler, köylüler ve öğrenciler orada yaşama gözlerini yumdular. Bu haber Nikaragua'ya geldiğinde öğrenci hareketi bu cinayeti protesto etti ve *'Centro Universitario'* başkanı, insanları olaylardan haberdar etmek amacıyla genel bir toplantı düzenledi. Carlos Fonseca ve Aníbal Sánchez Aráuz'un hayatta olup olmadıkları henüz tam olarak bilinmiyordu.

Sonunda öğrenciler bir cenaze nöbeti töreni ve Ulusal Muhafızlar'ın engellemesi yüzünden gerçekleşemeyen bir âyin düzenlediler.

Bu arada sömestr başlangıcı yaklaşıyordu, seminerler ve dersler 23 Temmuz 1959'da başlıyordu. Gelenek uyarınca öncelikle 'kellerin' geçit töreni gerçekleşecekti; bu tören adını, okulda ilk dönemlerini geçirecek olanların saçlarının eski bir töreye uyarak tıraşlanmasından alıyordu. Ancak *El Chaparral* katliamının anıları henüz taze olduğundan, geçit

törenine, siyasî bir protesto yürüyüşü işlevi kazandırıldı...

Yürüyüş başlar başlamaz, Ulusal Muhafızlar ve öğrenciler arasındaki çatışmalar meydana geldi. 23 Temmuz 1959, saat öğleyin altıda Muhafızlar Teğmen Tacho Ortíz'in kumandası altında ateş açtılar... Öldürülenler: Erick Ramírez, Maricio Martínez Santamaría, José Rubí ve Sergio Octavio Saldana Gonzáles.

Bundan bir yıl sonra, 1960'da, lise öğrencileri 1959 katliamını protesto için sokaklara döküldü. Gösteriler sırasında Managua'da Julio Oscar Romero, bir *'Instituto Ramírez Goyena'* öğrencisi, öldürüldü.

Honduras halkının baskısı sonucu Carlos Küba'ya gönderildi. Burada, Pedro Monet ve eşi Rosita'nın düzenli ziyaretleriyle tarihî bir ilişkinin ve yaşam boyu sürecek bir güvenin temelini atacakları, La Habana'daki "Calixto Carcía" hastanesine yatırıldı.

Monet'in evi bizim kaçış yerimiz olacaktı. Hayatı boyunca komünist ve fakirdi. Evinde ekmeği yoktu, ama kibir de barınmazdı; orada karnımızı ve yaşama sevincimizi doyururduk. La Habana'nın eski mahallesinde, kötü kadere benzeyen bir merdivenin sonunda, göze çarpmayan bir evde yaşarlardı.

Pedro diktatör Batista'nın ajanları tarafından hapsedilmişti, ama bu, dik omuzlu ve berrak bakışlı bu adamın gururuna dokunamazdı. Anlatılana göre onu ağlatmaya çalışmışlar. Hayatında ilk kez, Fidel Küba'da sosyalizmin kurulacağını açıkladığında ağlamıştı.

Carlos, Pedro ile Rosita'ya şöyle demişti: "Bizde devrim kazanırsa, ilk konuklar siz olacaksınız." Bu arada Monet öldü, ama FSLN'nin 20. kuruluş yılında Managua'daydı. Rosita da birçok kez Nikaragua'da bulundu.

Bu sırada Carlos, öldüğünde Küba halk iktidarı ulusal meclisi başkanı olan Flavio Bravo ile tanıştı. Onunla dostluğu ve fikirlerini paylaştı.

4.

En büyük maddî sorunlarımızı Kosta Rika'da yaşadık, çünkü fazlasıyla erken bir dönemde aile kurmuştuk. Silvio'nun kızı Silvita ve benim kızım Birmania -ikisi de korkunç birer süt ve çocuk bezi tüketicileriydi- San José'de doğdular. Ana Maria ve Bolivia'nın da doyurulamaz ve soğuğa karşı hassas olduklarını büyük bir teessürle anladım.

Carlos henüz başkan değildi ancak taleplerde bulunmaktan ve planlamaktan bir an geri kalmıyordu. Şehrin bir ucundan ötekine yürür ve dilimizin elverdiğince herkesi örgütler, ikna ederdik.

Nispeten lüks bir otelde, Nikaragua'nın kuzeyinde bir arazinin sahibi olan çilli, dostâne ve far ışıklarına karşı gayet duyarlı Indalecio Pastora ile buluşurduk. Birbirimizi anlayabilmek için büyük çaba harcıyorduk, ancak adam, kahvaltıdan, gözlerini açtığı ertesi sabaha kadar anti-komünist idi.

İkna gücü yüksek bir ayakkabıcı olan, berrak düşünen ve sinirli konuşan Nikaragualı komünist Adolfo Garcia saatlerce Indalecio ile lâfladı; ama tam onu siyasî sağduyuya getirdiğimizi düşündüğümüzde, kendini hemen millerce geri çekiyordu.

Adolfo Garcia Kurtuluş Savaşı sırasında güney cephesine katıldı ve Nueva Guinea yakınlarında vuruldu. Indalecio Pastora'nın iziyse, Unutuş anlamına gelen o gri topraklarda kayboluyor.

5.

*"El Chaparral"*dakini başka gerilla hareketleri de izledi. General Ramón Raudales'inki bunların ilkiydi. Julio Leclaire, Ekim 1959'da Susucayán, Santa Clara ve Quilalí yerleşim

bölgelerine saldıran "15 Eylül" adlı grubun önderliğini yapıyordu. Savaşçılarının arasında Julio Molina, Julio Velázquez, Renán Montero, Heriberto Rodríguez, Bayardo Altamirano ve Pedro Pablo Ríos vardı. Ocak 1960'da eski bir Sandino taraftarı olan ve şimdi kendi birliğine önderlik eden Heriberto Reyes ile birleştiler.

Bu adamların bir bölümü, Alejandro ve Harold Martínez'in kumanda ettiği *"Frente Revolucionario Sandino"*ya (Devrimci Sandino Cephesi) katıldı. Manuel Díaz y Sotelo adlı bir gazeteci, sonra yokedilen küçük bir grup daha kurdu.

Bu ve Matagalpa yakınlarından bir köylü olan Chale Haslam'ın hareketi, Nikaragua halkının, askerî cunta ile silahla mücadele etmeleri gerektiği doğrultusundaki doğal içgüdülerinin ifadesiydi.

6.

"Juventud Revolucionario Nikaragüense", "Nikaragualı Devrimci Gençlik"i yapılandırmıştık ki, Kasım 1959'da, birkaç ay Küba'da kalmış olan Carlos ortaya çıktı. Mütevazı bavulu ile yanımıza taşınarak, San José'nin varoşlarında yaşayan Nikaragualı ayakkabıcılar grubu ile yaptığımız çalışmaya yardımcı oldu.

Neredeyse hepsi Nikaragua'nın Pasifik bölgesinden göç etmiş işçiler, *"Vanguardia Popular"* partisinin bildirilerini okuyorlardı. Bazıları, uzun bir siyasî geçmişi olan, o yılların en önemli en başarılı komünist lideri Manuel Mora Valverde'den gururla sözediyordu. İstisnasız tüm basının ve radyoların, yüksek platolardaki kahve çalılarını bile komünistlerin birer orospu çocuğu ve iblis tohumu olduğuna ikna ettikleri bir ülkede bu oldukça önemli bir şeydi.

Ayakkabıcılar bir çember oluşturacak şekilde oturur ve bıçaklarıyla ellerindeki kaba deriyi keserlerdi; bu sırada siyasetten konuşur ve Kosta Rikalılar hakkında korkunç şeyler anlatırlardı. -Nikaragua, her zaman konuşmaların başını ve sonunu oluştururdu. Bu alışkanlık, büyük bölümü sömürü ve sıla özlemi ile yaşlanmış olan Nikaragualı muz işçilerini saflarına katmayı başaran Nikaragualı Devrimci Gençlik'i kurduğumuzda daha da pekişti.

Carlos, Silvio, José Reyes Monterrey, hepimiz sırayla, uçak müzesine kaldırılacak yaşa gelmiş bir uçağa binip, güven dolu ve bizi kamçılayan bir hayranlıkla karşılandığımız muz çiftliklerine uçuyorduk.

Saatlerimizi, zaten ikna olmuş oldukları bir konuda onları ikna etmeye çalışarak geçiriyorduk: Geri dönmenin ne kadar güzel olacağı, Somoza'nın ne denli büyük bir domuz olduğu, aslında *Campesino*ların toprağın sahibi olmaları gerektiği, burada hayat olmadığı, hayatın sınırın öbür tarafında olduğu, Sandino'nun neler söylediği gibi...

Oraya tesadüfen hafta sonu gittiğimizde bizi, yakındaki, Carlos'un asla gitmediği ve Silvio Mayorga'nın düşmüş kızların kalplerini çaldığı kerhaneye götürürlerdi. Ülkemiz insanları maaşlarının bir kısmını oraya, bir kısmını da, frengi ve belsoğukluğuna karşı antibiyotik dağıtan doktorların ceplerine bırakırlardı.

Nikaragualı işçiler geçimimiz için bize yardımda bulunurlardı, ancak hayli uzun süre aç kaldığımız da olurdu. *"Vanguardia Popular"* partisinin dayanışmacı önderleri yoldaşlarının yanında bizim için kalacak bir yerler bulmaya çalıştılar. Bir defasında böyle bir yerden aklım karışmış şekilde kaçtım; çünkü ailenin ve o parti hücresinin başı olan adam bana öğle yemeğinde, herkesin ortasında siyaset konuşmamı yasakladı, o komünistti ama çocuklarının olmasını istemiyordu.

Elimizdekilerin çoğunu, her hafta geniş bir kitleye ula-

şan, José Reyes Monterrey'in çıkardığı "Devrimci Gençlik" gazetesinin basımına veriyorduk.

7.

Silvio Mayorga ve José Reyes Monterrey ile La Habana'dan yayın yapan Reloj radyosunu dinliyorduk Camilo'nun ölümü duyurulduğunda. Camilo ölmüştü. Camilo Cienfuegos 28 Ekim'de ölmüştü. Bana nasıl da Cid'i, Winnetou'yu, Hans von Island'ı, Perseus'u, Aşil'i, Rufo Marín'i, Tupac Amaru'yu, Benjemín Zeledón'u, Mella'yı anımsatırdı! Odysseus'a, daha doğrusu bir *Mambí*'ye, İspanyol egemenliğine karşı direnen savaşçıya benzerdi. Kahramanlar vardır, birer kahraman yüzü taşırlar. Camilo bir jaguarın dikkatine ve bir kamp ateşinin gülümsemesine sahipti. Camilo Cienfuegos sadece bir kahraman olmakla kalmıyor, bir kahraman gibi görünüyordu da.

San José de Kosta Rika'daki daracık Paso Ancho mahallesindeki Nikaraguallı *Compañero*'muzun* evinde radyodan bu acı verici olayların ayrıntılarını dinledik.

"Bizim neler hissettiğimizi tasavvur edebilmek için", demişti Fidel, "bizimle yaşamak gerekir..."

Kübalıların kalbinin ne denli yas içinde olduğunu tasavvur etmeye çalıştım. O sıralar bu ünlü *Guerrillero*'yu bulmak, en azından cesedini ele geçirmek yolunda ufak bir umut vardı.

Günler öncesinde Camilo'nun sesini taklit eden birisi telsiz üzerinden, La Habana'ya yönelen bir gemi tarafından kurtarıldığını bildirmişti. Küba'da ateşler yakıldı, dans edildi, gülündü, havaya ateş edildi, ağlandı. Delice bir vehimdi bu. O mesaj bir tuzaktı, yeni bir saldırı, bir ağız dolusu tü-

(*) *Compañero:* yoldaş (erkek); *Compañera:* yoldaş (kadın) -e.n.

kürülmüş salyaydı.

Fidel soruyordu: Camilo nereden geliyordu? Yanıtını kendisi veriyordu: Camilo halkın içinden geliyordu. Halkın önderlerinin nereden geldiğini gösteren tarih kanunları şimdi soruyor ve yanıtı kendileri veriyordu: Camilo halkın içinden geliyordu.

Camilo basitti, sokak süpürücüsü, dostâne, pencere temizleyicisi, zeki, barmen, cesur, garson, yiğit, terzi ve benim yaşlı Ramón'umun oğlu. Her zaman heykeltraş olmak istedi ama asla olmadı, ya da kendi parıltısının heykeltraşı olamadı. Aynı zamanda askerdi de, Che'ye göre en iyi yüzbaşı, sendikacı oğlu, *Commandante,** Osmani'nin ruhanî ve bedenî kardeşi, Che'nin dostu, devrimci. Doğru mu, Camilo? Tüm bunların hepsi oydu, asiler ordusunun genelkurmay başkanı, Raúl için içten bir kucaklaşma, gülen gözler, nazik Doña Emilia'nın oğlu, uzun yolların gezmişi. Doğru, Fidel.

Camilo, Küba'daki gençlik zamanından tanıdığı Rafael Sierra ile ve bir süre yaşayıp Manhattan'ın bağırsaklarını, o kocaman, aydınlatılmış lâğımı tanıdığı Birleşik Devletler'den Jack Dempsey ile dosttu. "New York'da zengin olacağıma, Paris'te dilenci olmak isterim", demişti bir keresinde Henry Miller, Camilo da bunun aynısını La Habana'yı düşünerek söylerdi.

Alegría de Pío'da Juan Almeida şöyle demişti: "Burada kimse teslim olmaz". Bu cümle Camilo'da yansımasını buldu. Camilo halkın bir yansıması, diyordu Che, içimizden bir yansıma. Fidel'in sesi içimize işliyordu: "Ülkeye girişinin ve eylemlerinin anıları, kahramanlıkları bugün bizi şaşırtıyor. Bu adam halkın adamıydı, halkın içinden geliyordu." Doğru; kanatlarının gücü, kayman** gülümseyişi, kaba elleriyle, hakettiği ünün hasatını topluyor şimdi.

(*) *Commandante:* Komutan. -e.n.

(**) *Kayman:* Timsah cinsinden bir sürüngen. -e.n.

8.

1958 ve 1960 yıllarının başarı ve başarısızlıkları, Nikaragua'da devrimci bir önderlik olmadan diktayla başa çıkmanın olanaksızlığını gösterdi.

1960 yılının siyasî eylemleri: Gösteriler, sabotajlar ve silahlı eylemler, halkın yeni örgütlenme çerçevesinin sınırlarını oluşturuyordu. O günlerde *"Impacto"* gazetesine verdiğim ve 4 Nisan 1960 tarihli sayıda yayınlanan mülâkatta şöyle diyordum:

"Halkımızın kavgaya hazırlığına ve cesaretine büyük inancımız var. Sorun önder bulmak değil, savaşmak. Tüm savaşan toplumlar önderlerini çıkarmıştır. Önderler önceden belirlenemediği gibi küçük toplantılarda alınan kararlarla da ortaya çıkmaz; halkın önderleri çatışmanın sıcağı içinde belirir, barut ve çoğu kez kan kokan yerlerde. Bu yüzden şu anki parolamız: 'Savaş için örgütlenme'dir."

Aralarında José Benito Escobar, Germán Pomares, Fernando Gordillo, Jorge Navarro, Manolo Morales, Julio Buitrago -bunların tümü öldü-, o sıralar ondört yaşında olan Daniel Ortega, Joaquín Solis Piura, Róger Vásquez, Orlando Quinonez ve birkaç kişinin daha bulunduğu bir grup genç, 1960 ocağında *"Juventud Patriotica Nicaragüense"* JPN'yi, Nikaragualı Yurtsever Gençlik'i kurdu. Bu örgüt FSLN'nin öncülü oldu. Sandino'nun anti-emperyalizmi, Küba devrimi ile özdeşleşme ve demokratik bir program, JPN'nin siyasî anafikrinin parçalarıydı. "Anavatanı kurtaralım, gençliği birleştirelim" parolası altında JPN, ülkenin siyasî ve toplumsal değişimini, demokrasinin yeniden oluşumunu ve ulusal bağımsızlığı, insan onuru, siyasî özgürlük, ekonomik ve toplumsal eşitlik ve Nikaragua'nın kurtuluşu yolunda ölen kahraman ve şehitlerin soylu anılarını yazdı bayrağına.

Birkaç ay süren çalışmaları sırasında Yurtsever Gençlik,

işçi, köylü ve öğrencilerle birleşme konusunda da bir öncü kişiliği kazandı. Yurtsever Gençlik cinayetleri teşhir ediyor, Edwin Castro'nun, Ausberto Narváez, Cornelio Silva, Julio Romero ve Ajax Delgado'nun ölümlerini protesto etmek amacıyla yürüyüşler düzenliyor ve Carlos Fonseca'nın tutuklanıp sürülmesine karşı çıkıyordu.

Devrimci gençliğin işçi hareketine yakınlaşması, Yurtsever Gençlik'in köylülerin grevine katılmasına yolaçtı. José Benito Escobar'a göre JPN'nin eksiklikleri, örgütlenmede deneyim eksikliği ve berrak bir devrimci bilinç konusundaki yetersizlikti.

Dikta JPN'yi havuç ve sopa politikası izleyerek halletti: Bir bölümüne hapis, bir bölümüne burs. Kasım 1960'da, aralarında ilerici fikirlere sahip olanların da bulunduğu bir grup geleneksel siyasetçinin Diriamba ve Jinotepe'de Ulusal Muhafızlar'ın yönetimini ele geçirmeye çalışması üzerine dikta, sıkıyönetime geçerek örgütlü halka karşı saldırı başlattı. Yurtsever Gençlik buna hazırlıklı değildi ve parçalanmaktan kurtulamadı.

Onikinci Bölüm

1.

2 Mart 1960'da Carlos, Silvio Mayorga ve José Reyes Monterrey ile beraber Venezuela'ya gitti; üçü de *"Centro Universitario"* ve *"Juventud Revolucionaria"*nın üyesiydi. Caracas'da, Nikaragua Birlik Cephesi *"Frente Unitario Nicaragüense"*nin en önemli önderlerinden Guillermo Urbina Vásquez, onun işçi yoldaşı Salvador Pena ve herkesçe bilinen bir cömertliğe sahip uyanık şair Alejandro Bermúdez ile ilişki kurdular.

Carlos, Haziran 1960'da, Nikaragualı Yurtsever Gençlik ile temas kurmak üzere gözünü karartıp gizlice Nikaragua'ya döndü. Yolculuk sırasında o ve gece kılavuzu Juli Jerez, Cocibolca gölünde ayışığı altında anadan doğma yüzdüler.

Yeraltında edindiği deneyimleri, geri dönmesine karşı olan Sosyalist Parti yönetiminin deneyimlerinin duvarına çarptı. Partinin gazetesinde, güya dikkatsiz gençliği yasallaştırma maksadıyla, "genç ve cesur öğrenci liderinin ülkeye geldiğini" duyuran bir haber basıldı. Ulusal Muhafızlar

onu tahmin edilmesi en kolay yerde bulup tutukladılar: Bir yaşlılar yurdunda. Hava kuvvetlerince doğrudan Guatemala'ya uçurularak ikinci kez sınır dışı edildi. Guatemala'da, genç subay Luis Turcios Lima'nın görev yaptığı Petén bölgesindeki cangıla sürüldü. *"Fuerzas Armadas Rebeldes"*in müstakbel önderi, ona askerî taktik üzerine bir kitap hediye etti. Sonradan ikisi de -Turcios ve Fonseca- Guatemala'da, cangılın ve rastlantıların kıyısında gerçekleşen bu karşılaşmayı sıklıkla anacaklardı.

10 Haziran 1960'da Küba'nın haftalık dergilerinden *"Combate"*de [Kavga], Nikaragua Ulusal Bağımsız Üniversitesi *"Centro Universitario"*nun ve Nikaragua Birlik Cephesi'nin, Küba'lı diplomatın sınırdışı edilişini, Nikaragua topraklarının bu ülkeye yapılan saldırılar için kullanılmasını ve Nikaragua hükümetinin Küba ile ilişkilerini kesmesini sorgulayan bir açıklaması yeraldı.

2.

Aralık 1959'da Küba'ya vardım. Orada beni Noel Guerrero ve devrim ateşinin aydınlattığı La Habana sokakları karşıladı. Coşku içinde, putları kaidelerinden söken ve tonlarla çöpü küle dönüştüren sloganları izledim. Bu adadaki her şey gözüme kutsal görünüyordu. Bizzat katıldığım ve konuşmacıların, köleliği, sömürüyü, haksızlık ve yalanı kurşuna dizmekle cezalandırmakla tehdit ettiği o büyük gösterilerde neler hissettiğimi anlatamam. Bu arada devrilen rejimin katil ve işkencecileri de kurşuna dizildi.

Blas Roca'nın eleştirel analizlerini dinledim ve Carlos Rafael Rodríguez'in akıllı, sevimli kişiliğini tanıdım. *"Partido Socialista Popular"*, Sosyalist Halk Partisi'nin iki lideri bize mütevazı ama şirin bir ev ve iyi tavsiyeler verdiler. Önce *"El*

Vedado" mahallesinde biryerlere yerleştirildim. Bir Aralık akşamı Sosyalist Gençlik'ten bir *Compañera* beni kendisiyle *Guarapo* içmeye, sinemaya, oradan da yemeğe gitmeye davet etti. Gece geç saatte onu evine götürdüm ve ayrılırken bana: *"Ciao, Tomás, te quiero"* -seni seviyorum- dedi ve kapıyı kapattı. Vay vay! -diye düşündüm. Hep şanslıyımdır! Ertesi gün genç, koyu tenli, yapılı vücutlu, yine Sosyalist Gençlik'ten genç bir erkek beni sinema ve yemeğe davet etti. Ayrılırken benimle şıkıca tokalaştı ve *"Ciao, Tomás, te quiero"*, dedi. Şaşkınlıkla geri çekildim; bana önce şaşırmış bir edayla baktı. Ancak günler sonra, vedalaşırken bütün Kübalılar beni sevdiğini söylediklerinde, bunun onlara has bir nezaket olduğunu kavradım.

Bir gün Flavio Bravo ve Noel Guerrero bana gelip talimatlar verdiler. Honduras'ta, altıyüz adet tüfek, bilmem kaç makinalı tüfek, bazuka ve 60 santimlik havan gibi masalsı bir yük taşıyan bir gemiyi bekleyecektim. Silahların bir kısmı, sonradan karşı devrimcilerin tarafına geçen Alejandro ve Harold Martínez kardeşlerin önderliğini yaptığı *"Frente Sandino"* için ayrılmıştı. Gemiyi Puerto Cortés yakınlarında bekleyecektim. Gemi geldi, silahlar geldi ama Honduras ordusu da geldi. Kim gammazlamıştı? Anlaşılan Honduraslı ortaklarımızdan biri. Yakınlardaki Puerto Cortés'in ışıklarının, şunun ya da bunun, hepsinin meslekî açıdan risk olduğu söyleniyordu, *Compañero*. Sanırım gerçeği asla öğrenemeyeceğiz. Silahlar her halükârda Honduras ordusunun elinde kaldı.

Silahlarla karaya çıkmış olan Rudolfo Romero ve Wilfredo López adlı iki Nikaragualı tutuklandılar. San Pedro'da bekleyerek Noel Guerrero'nun verdiği yüz dolarla hayatta kalmış olan ben ise açlık çekmek ve huzursuzluğun içimi kemirmesine izin vermek için Tegucigalpa'ya gittim. Nikaragua'da Küba konsolosluğu yapmış olan Quintín Pino

Machado, ta bilmem nereden gelip La Habana'ya [Havana] geri dönmem için bana yardım etti.

Ağustos 1960'da serbest bırakılmış olan Wilfredo López, Uriel Molina -ama şu benim Fransisken rahibi dostum değil- ve Sosyalist Parti'nin kanatlarından birinin en önemli önderlerinden olacak olan Julio Briceno ile birlikte 1. Latin Amerika Gençlik Kongresi'ne katıldık.

Kongre'nin kapanış konuşmasını *"El-Cerro-Stadion"*da Fidel Castro yaptı. O akşam Fidel'in sesi kısıldı ve Kuzey Amerika'lı işletmelerin millîleştirilmesine ilişkin yasayı okumayı onun yerine Raúl sürdürdü. Her kapatılmış şirketin isminin okunmasının ardından kalabalık *"Se namaba!"* diye bağırıyordu. Yanımda büyük Nikaragualı şair Salomón de la Selva'nın oğlu ağlıyordu. Fidel'in sesi geri geldi ve son maddeleri kendisi okudu; stadyum, sanki sözlerinin her biri doksana takılmış bir şutmuş gibi inliyordu.

3.

Noel Guerrero ve Rodolfo Romero ile Che Guevara'yı Ulusal Bankada ziyaret ettim. Efsanevî *Comandante*'ye, kendisine Nikaragualı gençliğin selâmını getirdiğimi söyledim. Bana şöyle yanıt verdi: "Selâmları bırakalım da konuya gelelim." Ancak ısrar ettim: "*Comandante,* sizden selâmları almanızı rica edeceğim. Bunlar gerçek birer selâm, hiçbiri yarım ağızla gönderilmedi."

Kuru toprağın suyu çekmesi gibi ışığı kendine çeken bu adama karşı duyduğum sınırsız hayranlıkla başım dönerek her türlü yanlış çekingenlik ve karanlık düşüncelerden kurtulmuş halde, aklımda çoktandır tasarladığım uzun bir konuşma yaptım. Beni dinlerken Che'nin gözleri her an biraz daha yumuşuyordu. Birkaç soru yöneltti ve ayrılırken bana

sarılarak "Selâmlarınızı alıyorum", dedi. Bize, Noel Guerrero'nun Río Coco ve Bocay gerilla harekatlarını örgütlemede kullanacağı bir yirmibin dolar verdi. Heryerden gelmiş olan Nikaragualıları toparlamaya başladık: Venezuela'dan, Kosta Rika'dan ve daha başka ülkelerden geliyorlardı. Aralarında bazıları *Frente Sandino*'ya üyeydi: Faustino Ruíz, Modesto Duarte, Pedro Poblo Ríos, Ramón Raudales'in oğlu Ramón ve Bayardo Altamirano.

Akın akın La Habana'ya gelenler arasında her türden Nikaragualı vardı: Maceracılar, genç insanlar, şaşkın yaşlılar, sahte birer pasaporta ve gerçek bir art niyete sahip muhafazakârlar, meslekten Somoza karşıtı olanlar, hâlâ halkın kurtuluşunun silahlı eylemle elde edilemeyeceğini iddia eden sosyalist önderler, Fidel Castro'nun tıpkısı olmayı her şeyden çok isteyen genç adamlar ve Küba devriminin tüm satranç taşlarını süpürerek mumyaları, önceden hazırlanmış reçeteleri ve el kitabından çıkma nasihatleri nasıl ortadan kaldırdığını öğrenmek isteyen meslekten devrimciler.

Fidel'in aydınlatıcı, büyüleyici konuşmalarını duyduğumuzda tüylerimiz diken diken olurdu. Fidel sadece ideolojik netliği bakımından değil, tüm alanlarda kapsamlı bir yenilenme getirdiği için devrimci bir kişiliktir. Bir devleti ve düzeni altetmek çocuk oyuncağı değildir. Topluma bilimsel bakış açısına şaşmadan bağlı kalmak, aynı zamanda da tek boyutluluk ya da dogmaların tuzağına düşmemek zor bir iş. Carlos Küba'ya ilk gelenler arasındaydı ve istihbarat servisleri daha gelişmiş olsalar şüphesiz bu susamış, cılız genç adamın Küba liderini, konuşmasının tek bir kelimesini bile kaçırmamacasına takip ettiğini farkederlerdi.

Fidel Castro'nun bir diğer etkileyici yönü, gerçeğe acımasız teslimiyeti, bütün hiyeroglifleri çözmeye yönelik tatminsiz arayışı, kişisel cesareti ve savaş arkadaşlarına karşı gösterdiği özel sevgidir. Satranç oyuncusu ve değişik bakış

açılarının uzun nefesli ve yılmaz araştırıcısıdır. Carlos saflığı, temizliği itibariyle ona çok benziyordu; Fidel, gerçeği söylediği duygusunu şüphe bırakmaz şekilde yayar. Her zaman doğru bulduğumuz şeyi yapmaya çalışmış olsak ve gerçeği gözlerimize göründüğü gibi yorumlamayı ve değiştirmeyi denemiş olsak da, -Carlos Fonseca hariç- hiçbir şeyin üzerimizde Fidel Castro kadar büyük etkisi olmadığını rahatlıkla iddia edebiliriz.

Carlos Fonseca, eleştirinin insanın yüzüne karşı, övgülerin ise arkasından yapılması gerektiğini söylerdi. Yine de, bir defaya mahsus bile olsa, kardeşlerimizin yaptıklarını her şeyden fazla yüceltmek iyidir.

Havan topu kullanma kursunu bitirdik. Bunun için fizik güce, çevikliğe ve matematik bilgisine ihtiyaç vardı. Domuzlar Körfezi ve başka güç deneyimler atlatmış olan, bugünse yazar ve hâlâ yiğit bir insan olan kurs öğretmenimiz Eduardo Heras León o zamanları şöyle anımsıyor:

"Yıl 1961'di. Hangi ay olduğunu tam anımsayamıyorum, çünkü daha önce rastlanmamış gerilimlere sahne olan o yıl belleğin karışıklığında kayboluyor. Milisdeydim, ve *"Comandante Manuel Fajadro"* topçu okulunun bulunduğu Baracoa üssünde Çek danışmanların verdikleri 82- ve 120-mm'lik havan topu kursunu yeni bitirmiştik. Okul, aylar sonra bir trafik kazasında ölecek olan Octavio Toranzo tarafından yönetiliyordu. Günün birinde yüzbaşı Toranzo kardeşlerim Nelson Heras León ve beni çağırarak bizi bir grup Nikaragualı *Compañero*'ya havan topu üzerine bir kurs vermekle görevlendirdi. Çok acil ve gizli bir girişim sözkonusuydu. Ben top kullanımına ilişkin teorik dersi verecek, kardeşim ise deneme atışlarını yaptırarak silahın üzerinde doğrudan çalışmayı üzerine alacaktı.

Kursun ilk saatinin nasıl geçtiği hâlâ gözümün önünde: Önümde, beni izleyen sessiz, son derece ciddi bir grup genç

vardı. Birdenbire, benim aşmaya çalıştığım bir mesafe oluştu. Bir iki cümle söylüyor, sonra boğazımı temizliyordum. Böyle bir silaha bu denli kısa sürede hâkim olabilmek için çok sıkı çalışmak gerek, dedim. Gerilim azaldı ve çalışmaya başladık. Başta matematik formülleri yığını onları şaşırttı, özellikle de, hesaplamalar için mutlaka bilmeleri gereken trigonometri.

İçlerinden biri, sanırım grubun başıydı, şöyle dedi: Dert etmeyin, profesör, siz dersinizi verin. Gerisiyle biz ilgileniriz.

Sabahlarımızı atışların teorik kısmına ayırıyorduk, öğleden sonralarını ise pratiğe. Şaşırtıcı bir hızla ilerliyorduk, özellikle pratik alanda sonuçlar her türlü tahmini aşıyordu. Kısa sürede grup, havan topu atışlarında Küba askerî güçleri için geçerli olan zaman normlarını aşmıştı.

Gövdelerine büyük gelen zeytin yeşili üniformaları ve ayaklarına eziyet veren sert Sovyet çizmeleri ile suskun vaziyette çıkageliyorlardı. Sonra sıkı bir disiplin atmosferine dönüşen, savunmasızlık ve gurur karışımı ilk izlenimi asla unutmayacağım. Havan topunun arkasında konum aldıklarında gergin kaslarla beklerler ve 'Atışa hazır olun!' emri ile çocuklar gibi o öldürücü oyuncağın üzerine atlayarak hem kendileriyle hem de kardeşimin, kardeşçe bir tehdit edasıyla salladığı acımasız kronometre ile yarışa girerlerdi. Zamanla yapılan bu çok özel yarışta kazanılan her saniye sevinç nidaları atmak için bir vesileydi. Haftalar sonra taarruz atışı çalışarak artık tam birer topçu olduklarında, sevinç nidaları iki katına çıktı. Böylelikle görevimizi yerine getirmiş olduk." Eğitimi alanlar Carlos Fonseca, Silvio Mayorga, Iván Andrés Argüello, Modesto Duarte, Bayardo Altamirano, Rodolfo Romero ve bendim.

5.

Carlos Fonseca, Temmuz 1961'de "Yeni Nikaragua"yı kurdu. Diktanın devrilmesi, silahlı çatışmayı halkın direnişi ile birleştirecek bir aygıtı gerekli kılıyordu. Halkın geniş tabanını gerilla hareketini desteklemesi için örgütlemek Nikaragualı devrimcilere göre mutlaka gerekliydi. Carlos, bu teziyle, geleneksel solun acınacak yasalcılığı (legalizmi) ve 1958 silahlı eylemlerinin kahraman maceracılığı ile karşı karşıya geliyordu.

Durağanlığı atlatmak için Carlos 1960 Haziranında ilk kez gizlice Nikaragua'ya gitti. Tutuklanarak güvenlik güçleri tarafından sürülüşü planlarını gerçekleştirmesini geciktirdi. Temmuz 1961'de Nikaragua'ya geri döndüğünde, önceki yıl kurduğu planları gerçekleştirmeyi hedefliyordu. Sağ gruplanmalara taviz vermeyen ve geleneksel solun sınırlarını kıran bir siyasal güç kurmak gerekliydi. Bunu başarmak için, en önemli stratejik aygıt olarak silahlı çatışmayı koyan bir siyasal çizgiye sahip ve değişik güçleri kendine bağlayabilecek bir örgüt kurdu.

Julio Jerez, Germán Gaitán, Guillermo Mejía ve José Benito Escobar'ın yardımlarıyla Carlos Fonseca aynı Temmuz 1961'de, FSLN'nin esas öncüsü olan Yeni Nikaragua Hareketi *"Movimiento Nueva Nicaragua"*yı (MNN) kurdu. Carlos âlicenaplık yaparak MNN'nin Genel Sekreterliğine beni önerdi. Teklif, yurtdışında yaşadığımdan, haklı olarak kabul edilmedi.

MNN, Sandino'nun anti emperyalist düşüncesini ve sınıf konumunu aldı; kendini Nikaragua halkının baskıcılara -İspanyol sömürgeciliğinden, İngiliz işgaline kadar- karşı sürdürdüğü direnişin takipçisi ilan etti. Savaş yöntemleri konusunda kızılderili önder Diriangén, Andrés Castro, Zeledón, Sandino ve Rigoberto'dan ilham alınacaktı. MNN, kit-

leleri örgütleyen ve silahlı savaşı destekleyen bir hareketin kurulmasını tarihsel bir zorunluluk olarak tanımlıyordu. Sandino'nun programlı hedeflerini programına geçiriyordu: Ulusal bağımsızlık, oligarşinin körüklediği sömürüyle savaş, ulusal birlik ve Latin Amerika halklarının birliği.

Carlos Fonseca'nın silah arkadaşı olarak savaşın iniş ve çıkışlarını onunla birlikte yaşayan Germán Gaitán geriye bakıp şöyle anımsıyor: "Sürgünde yaşayan Nikaragualılar tarafından kurulan "Nikaragua Birlik Cephesi" [*Frente Unitario Nicaragüense,* FUN], 21 Şubat 1960'da Maracaibo'da (Venezuela) yapılan ve Latin Amerika ile ABD'nin devrimci örgütlerinin katıldığı buluşmada biraraya geldi. Buluşmaya Ulusal Üniversite *'Centro Universitario*'nun delegesi olarak katılan Carlos, FUN'nin radikal değişimler için çabaladığını, ancak üyelerinin çeşitliliğinden dolayı devrimci potansiyeli salt işçilerin ideolojik etkisi altında bağımsız bir grupta toparlama sorununu bile henüz çözemediğini farketti.

İlk gerilla grubuna katılmak üzere Honduras'a geri döndüğünde, Julio Jerez ve benden, Yeni Nikaragua Hareketi'ni kurmak için Tegucigalpa'ya gelmemizi rica etti. León ve Esteli öğrencileri arasında hücreleri çoktan oluşmuş olan Halkın Başkaldırısı Hareketi, *Movimiento Insurreccional Popular* (MIP), derhal MNN'nin denetimine girdi.

Bu yeni örgüte önceden *Juventud Revolucionaria Nacionalista* (JRN) üyesi olan Inocente ve José Benito Escobar, Rigoberto Cruz (Pablo Ubeda), Augusto Tercereo ve Guillermo Mejía katıldı.

Yeni Nikaragua Hareketi propaganda eylemlerinde bulundu ve ilk kez, üstelik yeraltında *"Ideario de Sandino"*yu, yani Sandino'nun pragmatik fikirlerini yayınladı; bunu daha önce hiçbir siyasî örgüt başaramamıştı. Ayrıca ülkeye gizlice giren ilk *Compañero*'ları destekliyordu. Birlik için

gösterdiği çabalar sonucunda Yeni Nikaragua Hareketi, Birleşik Sandinist Devrimci Hareketi'ni (*Movimientos Sandinistas Unidos de la Revolución),* yani *Frente Sandinista de Liberación Nacional*'ın (FSLN) son öncüsünü meydana getirdi.

MNN ilk siyasî-askerî eğitim çalışmasını, Nisan 1962'de *Casa Colorada*'da (Managua yakınlarında) yaptı. Düşman tarafından keşfedilince Germán Gaitán, Julio Corrales, Luis Fischer, Constantino Baltodano, Denis Barquero ve René Pérez Sandoval, San Juan del Norte'deki cezaevine gönderildiler.

O sıralar Carlos Fonseca gizlice ve Silvio Mayorga ile Germán Gaitán'ın yardımıyla, Sandino'nun tek kızı olan Blanquita Segovia'yı Küba'ya götürdü. Yanında eşi Enrique Castillo ve oğulları Augusto Enrique, Rodolfo Antonio, Julio César ve Walter Ramiro da vardı. Somoza'nın güvenlik biriminden kaçabilmek için Blanquita, Petrona Pérez takma adıyla binlerce değişik yoldan geçti. 15 Ağustos'da Küba'ya vardılar.

"Juventud Revolucionaria Nicaragüense", "Frente Sandino", "Movimiento Nueva Nicaragua", "Juventud Democrátia", "Juventud Patriótica" örgütleri ile Ramón Raudales'in, Chale Haslam, Manuel Díaz y Sotelo, Julio Alonso ve Sandinist asker eskisi Heriberto Reyes'in silahlı hareketleri FSLN'nin en belirgin öncülleriydi.

Biz kurucular değişik kökenlerdendik. Bazılarımız Carlos'un kendisi, Silvio Mayorga, Jorge Navarro, Francisco Buitrago ve Modesto Duarte gibi üniversite öğrencisiydi; bazıları José Benito Escobar, Rigoberto Cruz ve Germán Pomares gibi işçi, bazıları ise Faustino Ruiz gibi köylü ya da Coronel Santos López gibi Ulusal Bağımsızlık Savunma Ordusu askeriydi.

Onüçüncü Bölüm

1.

1958'den itibaren, silahlı direnişi siyasî bir yanıt olarak geliştirmek için birçok girişimde bulunulmuştu. Bütün bu durumlarda savaş yurtdışından örgütlendi, daha doğrusu neredeyse bütün durumlarda, çünkü köylü Chale Haslam, gerilla grubunu Matagalpa'dan yönetiyordu.

Bu yüzden o zamanki silahlı hareket, ülkenin iç kısımlarında bulunan ve kendine destek sağlayacak örgütlenme biçimlerini küçümseyen bir istila birliği karakteri taşıyordu. Bu grupların genellikle büyük saygı gören önderleri fazla kişisel hedeflere yönelmişler, hatta pek ender olmayan durumlarda özel prestij peşine düşmüşlerdi.

1962 yılında *Frente Sandinista de Liberación Nacional* çoktan oluşmuştu bile. Elbette kuruluşu ne bir kararname ne de özel bir seremoni ile olmuştu. FSLN, daha 1960'da başlayan ve kuruluşunun resmî yılı olan 1961'de belirginleşip 1962'de dengeye kavuşan bir sürecin içerisinde gelişti. "1963'e dek hareket kendini *Frente Sandinista de Liberación*

Nacional olarak değil *Frente de Liberación Nacional,* Ulusal Özgürlük Cephesi olarak adlandırıyordu.

"Toplumsal bileşimi o zamanlar oldukça karışıktı. Önderi bir akademisyen, Leónlu bir avukattı. Eczacı mı, avukat mı olduğundan pek emin değilim..., gençlik yıllarını ardında bırakmış bir adam. Ancak uygulamada kurucu grubun çekirdeğini Carlos Fonseca, Santos López, Tomás Borge, Silvio Mayorga ve Jorge Navarro oluşturuyordu." Doğumunda mütevazı bir kundağa sarılmış olan ve karanlık bulutların tehdidi altındaki öncü birliğimiz FSLN'nin bir hayal ve öngörü sahibi birine, bir kılavuza, bir mistiğe, feragatkâr bir insana, enerjik eleştiriyi tüm hücrelerine yayılmış olan kardeşlik hisleriyle birleştiren bir öndere gereksinimi vardı. Carlos Fonseca rüyalarımızı kuranların ilki ve *Frente Sandinista de Liberación Nacional*'ın tek önderiydi.

Örgütümüz, diktaya karşı olan güçlerin mümkünse tamamını birleştirmeye yarayan siyasî bir cephe olarak oluştu. Gerçi böyle bir blok hiçbir zaman oluşturulamadı, ama oluşturulan ilk yapılar, halkın büyük kısmının beklentilerine karşı gelen siyasî bir öncüye dönüştü. Sandinist Kurtuluş Cephesi birbirine zıt etkenlerin çarpımının toplamı, toplumsal bir gereklilikti.

Her ne kadar o zamanki nesil devrimci kuram hakkında pek bilgi sahibi olmasa da, o anın güç dengelerini kavramayı, doğrudan karşısında duran düşmanın çirkin yüzünün fotoğrafını çekmeyi ve şehir ile kırlık alanın oyun kurallarını ayırmayı, Carlos Fonseca'nın da bir zamanlar dediği gibi "bilinç ile değil, utanç ile", içgüdüyle ve büyük bir ideolojik çabayla başardı.

"O zamanlar kırlık alanın anlamı yüceltilirdi; öncelikle sömürülen Campesino nüfusu orada yaşadığı, sonra topografik özellikleri nedeniyle silahlı çatışmayı kolaylaştırdığı için. Siyasî çalışmalar için ise şehirler seçilmişti. Yani askerî

çalışmalar kırlık alanda yoğunlaşırken, şehirlerde siyasî işler yapılıyordu.

Yönetim, siyasî strateji çerçevesinde, baskıcı iktidarın askerî aygıtına karşı sürdürülecek savaşın şartlarını hazırlama ve tüm halkın ayaklanmasına eklemlenecek güçlerin birleştirilmesine uygun siyasî zemini oluşturma görevini üstlenmiş olan silahlı öncü grubun çevresinde tüm halkı kapsayan bir birleşik cephe kurmayı planlamıştı."

Uzak bir sıradağ gibi karşımızda duran, yaralı ellerin tutmaya çalıştığı bir balık gibi bir türlü ele gelmeyen bu hedefe ulaşmak için çabuk zafer vaadetmeyen bir savaş sürdürülmeliydi; işte o anda ona *"guerra prolongada"*, uzun savaş adını verdik. Bu savaş her biçimi kapsıyordu, ancak en önemli bölümü silahlı savaş ve bunun bir parçası olan gerilla çatışmasıydı.

Bu tasarımın uygulamasında, "Gerilla" adlı bebek, istila hastalığına tutulmuş olarak doğdu; gerillanın, düşgücümüz dışında içeride hiçbir desteği, öngörülerin aksine istila bölgesinde küçük bir altyapısı bile yoktu.

Öte yandan, örnek aldığımız Küba'daki silahlı savaşın deneyimi ile fazlasıyla duygusal bir özdeşleşme vardı. Tasarım ve uygulamada, Regis Debray'ın denediği çılgın sentezden ebediyen ayrılırken hislerimizden emindik.

FSLN hayatta kalmayı başarmakla kalmadı, en önemli kurucusu doğru stratejik yanıtları bulup çıkardığı, sürekli tekrarlanan başarısızlıkların umudunu kırmasına ve kısa vadeli başarı ve ilerlemelerin kendisini şımartmasına izin vermediği için bir tür pusulaya dönüştü. Korsanın haritasını izleyerek hazineye kolayca ulaşacağı hayaline de kapılmış değildi.

2.

Siyasî yönetim 1963 yılında Noel Guerrero Santiago'nun ellerindeydi. Nikaragua devrimci hareketine katıldığında, önderlerinin kendilerini Marksist-Leninist olarak nitelendirdikleri Sosyalist Parti'ye üye olmuştu. Ancak orada kendini büyük görüş ayrılıklarının içinde bularak partiden ayrıldı.

İlk saatinden itibaren FSLN'nin üyesi olanlar, Guerrero'nun siyasî konumlarının o an için doğru olduğu görüşündeydiler. León'da bize siyaset dersi veriyordu. Öğrencileri Carlos Fonseca, Silvio Mayorga ve bendik; eğitim ve siyasî eylemler için siyasî bir hücre kurmuştuk.

Leónlu okumuş biriydi, Marksist kuramı biliyordu, sabırlıydı ve o zamanlar kardeş gibiydi.

Bir defasında Carlos, Sandino, demişti, yol gibi bir şeydir. Onu, yıllık anma günleri ve bir gösteri vesilesi ile kısıtlamak hata olur. Sanıyorum ki, diye eklemişti, onun fikirleri ile ilgilenmek oldukça önemlidir.

Noel Guerrero şöyle yanıtladı: "Bir yol mu? Daha çok şiire benziyor. Burjuva ideologlarının bu *Guerillero* için kullandıkları o yüceltmenin ne denli şüpheli olduğunu unutmayın. Sandino Kuzey Amerikan işgaline karşı çarpıştı, emperyalizme karşı değil. O ikinci bir Zapata değildi, toprak mülkiyeti sorununu gündemine almamıştı."

Carlos bu argümanlara karşı şüphesini dile getirdi. Sandino'nun fikirlerini daha derinlemesine incelemeye karar verdi. Onun, Somoza tarafından Sandino'nun savaşını lekelemek amacıyla bastırılan *"Sandino o el Calvario de las Segovias"* adlı eseri okurken yaptığı canlı, ikna edici jestleri çok iyi anımsıyorum. Somoza, *Guerillero*'nun mektuplarını yayımlama hatasını yaptı. Bu *"Sandino o la tragedia de un pueblo"*, yani "Sandino ya da Halkın Trajedisi'yle tanışmadan önce ele geçirdiğimiz ilk yazılı belgeydi. Sonra, ismi neredeyse ki-

tabın adı kadar uzun olan Basklı Belausteguigoitia'nın yazdığı *"Con Sandino en Nicaragua"*yı, "Sandino ile Nikaragua'da"sını okuduk. Calderón Ramírez'in eserini ve özellikle de Gregorio Selser'in kitaplarını yutarcasına tükettik.

Carlos sistematik şekilde not alıyor, Sandino'nun değişik, zengin yazılarından cümleler yazıyordu. Bu taslaklardan, içinde en önemli Sandinist düsturların yeraldığı ve FSLN üyelerinin bugün bile başvurduğu *"Ideario Sandinista"* adlı broşür oluştu.

Guerrero, asla kanıtlanmamış olmakla birlikte, örgütün araçlarını amaçları dışında kullanmakla suçlandıktan sonra *Frente*'den kesin olarak ayrıldı. Onu bulmak için çok uğraştık, çünkü onu bir hain olarak değil kişisel zayıflıklarının kurbanı olmuş bir *Compañero* olarak görüyorduk, ancak başarılı olamadık. Söylenene göre ölmemiş, ancak Meksiko kentinin her gün biraz daha sıklaşan cangılında yitip gitmiş.

Tegucigalpa'daki buluşmaya Carlos, Silvio, Noel ve ben katıldık. Noel, *Frente de Liberación Nacional,* Ulusal Kurtuluş Cephesi olarak tanımladığı şeyin kurulmasını teklif etti. Carlos bunun adının *Frente Sandinista de Liberación Nacional,* yani Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi olması gerektiği kanısındaydı. Ben ise, sanırım ilk kez, adının Halkın Kurtuluşu Cephesi olması teklifinde bulundum. Bunu, cephenin silahlı kolunun, tıpkı Bolívar'ın ordusu gibi Kurtuluş Ordusu adını alması için istiyordum.

Silvio, Carlos'la benim önerilerimizi de alteden, Noel'in önerisine katıldı. Argümanlarımız geri çevrildi; Carlos, geniş bir cephe oluşturmanın mümkün olmadığı, ancak Nikaragualı devrimcileri toparlayacak bir örgütün kurulabileceği ve "Sandinist" ibaresinin de mezhepçilik havası yaratmadan bu örgüte devrimci anlam verecek tek ifade olduğu görüşündeydi. Sandino bir arketipe, bir ilk kaynağa dönüş-

müştü, 1944'de Somoza muhalifi [yerleşik] partilerce bile kabul edilmiş ulusal bir suretti o. Yıllar sonra Víctor Tirado FSLN'nin kaynağı hakkında şöyle yazıyordu:

"En başta, FSLN'nin asıl babası: General Augusto C. Sandino. İkinci sırada Sandino'nun oğlu: López Pérez. Carlos Fonseca, *Frente Sandinista*'nın en önemli beyni ve onun belli başlı önderi. Sandino ile beraber Kuzey Amerika'nın işgal güçleri ile çarpışan ve yıllar sonra yeni nesil Sandinistlere katılan Coronel Santos Lopez. Silvio Mayorga, Jorge Navarro, José Benito Escobar, Francisco Buitrago, Rigoberto Cruz, Faustino Ruiz, Germán Pomares ve Tomás Borge - bu tarihî girişimin hayatta kalan tek üyesi."

1944'ün öğrenci liderleri Arsenio Alvarez Corrales, Rafael Córdova Rivas, César Cárter Cantarero, Hans Raven, Pedro Joaquín Chamorro, Sandino figürünü amaçlarına uygun olarak kullandılar. Öğrencilerin gözü kulağı olan *"Universitario"*da Sandino'nun anti-emperyalist içeriği boşaltılıp, sadece basit bir Somoza kurbanı olarak gösterilmek istendi.

Noel Guerrero, Carlos Fonseca'nın silahlı eylemlere katılmasını önledi, ama Carlos'un küçük iç yapıyı yönetmesini engelleyemedi. Bu yapı kısa sürede duvarlara sloganlar yazacak, bildiriler atacak, bir banka soyacak ve tarihî gazetemiz *"Trinchera"*, – Siper'i çıkaracak duruma geldi.

İlk sayı 1 Ağustos 1962'de, Sandinist Hareketin yayın organı *"Trinchera de la Revolución"*, "Dikta ve Emperyalizme Karşı" sloganı ile yayınlandı. Aralık 1962'deki ondördüncü sayıdan itibaren gazete *Frente*'nin yayın organı sıfatıyla ve şu sloganla basılmaya başladı:

"Sandino'nun bayrağı altında, baskı rejimine karşı, ya özgür vatan ya ölüm için." Jorge Navarro, *"Trinchera"*nın kuruluş ve yönetiminde önemli bir rol oynadı. İlk para edinme eyleminde ele geçirilen miktarın tümünün gerillalara gönderilmesini sağlayan da Jorge'ydi. Yeraltının tüm kısıtla-

malarına rağmen örgüt ilişkilerini El Viejo, Chinandega ve León'a kadar yayabildi.

3.

İlk gerilla harekâtı Honduras'daki Río Patuca'nın kıyılarından organize edildi. Ana karargâh Catacamas'dı, orada yiyecek depolayıp mektuplarımızı aldığımız yerel lokman hekim Remigio Gonzáles'in evi vardı. Bazen bu küçük yerleşim yerinde haftalarca kalırdık.

Bir akşam Heriberto Gonzales ile Pedro Infante'nin bir filmini izlemeyi kararlaştırarak sinemaya gittik. Geniş sarı etekli, baygın bakışlı bir kız oraya vardığımız andan itibaren sürekli bana gülümsedi. Çekingenliğimle savaşıp onun yanına oturmak için tüm cesaretimi topladım, ama sonra deşifre edilme korkusu aldı beni. Neden burada olduğunu biliyorsun, Ramiro -bu benim kod adımdı-, aşk maceraları için değil.

Suçlayıcı bir işaret parmağına karşı duyulan korku, kimbilir kaç yüzyıldır tatminsiz arzulardan daha güçlüydü, velhâsıl birçok kez başımı çevirip kızın bakışlarının karanlığı deldiğini görmeme karşın yerimden kımıldamadım.

Ertesi gün Heriberto bana şöyle dedi:

"Şansın vardı."

"Neden?"

"O bir kız değildi."

"Kim?"

"Şu dün geceki, sana bakıp duran. O bir erkek... Elini bacağına koysaydın neler olabileceğini düşünebiliyor musun?"

Catacamas sinemasında bir çapkınlık yapsaydım ölümüme kadar bununla dalga geçilirdi herhalde.

4.

M1 karabinaları, Garand hücum tüfekleri, M3- ve San-Christobal makinalı tüfekleri ve av çifteleriyle -bu sonuncusu nişan dürbünü ve 22'lik mermilerinin dev ağırlıkları yüzünden pek seviliyordu- silahlanmış altmış adam Río Patuca yakınlarında toplandı. Irmağın kayalık kıyıları hindi, geyik, tapir, sivrisinek ve yaban kedisi kaynıyordu; burası kuraklık zamanlarında kenelerin pusu yeridir ve tüm yıl boyunca yaban muzları yiyip kauçuk toplayıcıları ile boğazlarını yırtarcasına bağırarak dalga geçen meraklı, çığırtkan maymunlar tarafından mesken tutulmuştur.

Irmağın en hızlı aktığı iki yerin arasında temiz, basit yapılı iki ya da üç ev bakar karanlık suya. Tek tük mısır tarlaları belirli bir kalıcılık isteğini duyursa da, orada oturan Miskito ve Sumular her an *Adiós*'a hazırdırlar; bu basit evlerin inşa tarzından, ırmakta yolculuk ettikleri kanolarının eğriliğinden, mimiklerinden ve bilemediğim daha bir sürü şeyden bellidir bu.

Patuca uzundur, ama Coco ya da kötü bir evlilik kadar değil; sapıklığa varacak derecede köpüklüdür, geceleri konuşur ve kayıkla geçerken insanı içki ya da meyusluğa benzer bir şeyle bayıltır. Suyunda balık ve kayman kaynar. Adalar kaplumbağaların, tüm dünyayı ele geçirmek için gerekli olandan bile fazla yumurta bırakırken kumsala çektikleri izleri taşır.

Hayallerimin nehri, Honduras doğumlu Patuca, birçok ırmaktan oluşur: La-Flor dağlarından fışkıran Guayape; küçük bir kentin yakınlarındaki kaynaktan çıkan Juticalpa; en küçükleri olan Grande ve kuraklık zamanlarında Tegucigalpa eyaletinden pek mahçupça akıp gelen Galán.

Guayape'yi, Patuca kıyısındaki Piedra Chata'ya kadar ilk katedenler Carlos Fonseca ve Coronel Santos López'di. Ka-

noları hedefini şaşırmaksızın taş ve köpüklü girdap tehlikelerinin arasından nehir aşağı kayarken, gerilla kampları ve siyasî programların genç araştırmacısı Carlos, Sandino ordusunun bu eski askerinin sayısız öyküsünü şaşkınlıkla dinliyordu. Akıntının hızlandığı yerler ırmağın tek tehlikeli bölümleriydi. Kano sürücüleri onlara saygı duyarlar, bağırırlar ama asla kızmazlardı. Irmağın biraz daha yukarılarına doğru yolculuk daha yavaş ama daha güvenli ilerlerdi; nehir yukarı yolculuk etmek, her an korkunç bir gökgürültüsü koparıp tüyleri diken diken eden şimşek çakmasına benzer bir şeydir.

5.

Coronel Santos López Ulusal Bağımsızlık Savunma Ordusu'na ilk katıldığında görevi sırf su taşımaktı. Sandinistler asla ırmak ya da derelerin kıyısında değil, suyun zorlu patikalardan yukarı taşınmasının gerektiği coğrafî ya da askerî yükseltilerde konaklardı. Görev zordu, çünkü su omuzlarda teneke kovalarla yokuş yukarı taşınırdı, ayrıca ayak izlerinin silinmesi ve kırılan dalların düzeltilmesi gerekiyordu. Bu yüzden bu işi iki kişi yapardı. Birisi suyla ilgilenir, diğeri izleri silerdi.

Sucular feleğin çemberinden geçmiş küçük bir gruptu. Bunlar Yanki kafası yuvarlama, Deniz Kuvvetleri'ni tam zamanında şaşırtma, sardalya konservelerinden işgalcilere karşı kullanacakları el bombaları yapma konusunda ustalaşmışlardı. Bu grubun adı *"Coro de Angeles"*, Melekler Korosu'ydu. Santos López Coronel onyedi yaşında albay olmuş ve antiseptik ve antibiyotik özellikleri modern bilim tarafından henüz tam araştırılmamış maddeler olan su, çamur ve sabun ile iyileştirilmiş yedi kurşun yarası almıştı.

Sandinist bir savaşçı yaralandığında önce ona bir *Campesino* ailesinin yanında yer bulunurdu. Yaralı, bir kızı gebe bırakmadan da asla birliğine geri alınmazdı. Coronel Santos López yedi kez kollarından, bacaklarından, göğsünden ve ondört kez kalbinden yaralandı: Ve o kadar da çocuk sahibi oldu.

Coronel ile Carlos Piedra Chatá'ya yaptıkları keşif gezisi sırasında, Harold Martínez'in komutası altında Nikaragua'ya girmeyi planlayan küçük bir gruba rastladılar. Harold, olağanüstü *Muchacho*'ların da dahil olduğu *Frente Sandino* grubuna önceki yıl önderlik yapan Alejandro'nun kardeşiydi. Bu gruptan hayatta kalanların bazıları sonra FSLN'ye katıldılar.

Harold Martínez'e Edén Pastora, bir Meksikalı ve birkaç Sumo eşlik ediyordu. Onlarla konuşup bize katılmayı teklif ettik. Harold gruplar birleşirse en güçlü olanın, yorulmadan en uzun mesafeyi yürüyebilenin ve en ağır sırt çantasını taşıyabilenin şef olması gerektiğini söyledi. Carlos, yanıt verirken kafa buluyordu: "Çok basit, o zaman bir katırı önder yapalım."

Irmak boyunca yaptığımız bir sürü yolculuktan birinde bize mükemmelen donatılmış ilk yardım çantasını hediye eden Pastora'nın yüz ifadesi hoşuma gitti. Ne o, ne Harold, ne de Meksikalılar grubumuza katıldı. Buna karşı Sumolar hemen bizimle çalışmaya başladılar. Devrim zaferinin ardından arşivlerde Somoza'nın güvenlik biriminin etkin ve sadık ajanı olarak Harold Martínez'in adına ve eylemlerine rastladık.

Aylar sonra ilk savaşçılar Patuca'ya geldiler; bunların arasında Víctor Tirado, ikisi de doktor olan Manuel Andara Ubeda ve Napoleón Quant, Bayardo Altamirano, onun babası ve FSLN'nin yorulmaz destekçisi Ramón, Heriberto Rodrígez, Francisco Rojas, Rolando Rosales, Pedro Pablo

Ríos (*"El Indio"*), Ivan Vaca, Vicente Casco, Leopold Rodríquez, zaferin ardından İçişleri Bakanlığı yâveri olan ve sonra kontra tarafından öldürülen Andres García (*"Wiwili"*), Francisco Jarquín, Cristóbal Guido, Alberto Rugama, Sebastián Montoya, Antonio Escorcia, Ramón Raudales junior, izini kaybettiğimiz beyaz tenli Eduardo Kalix, Francisco Buitrago, Jorge Navarro, Mauricio Córdova, Pedrito (*"El Hondureño"*) ve Iván Sánchez vardı.

Fiilen şef olan Noel Guerrero ile fikir anlaşmazlıklarımız vardı ve bunlar, daha önce de belirttiğim gibi Carlos'un gerilla eylemlerine katılmasını engelliyordu. Bunun üzerine Carlos daha önce planladığı gibi yağmur zamanının uzun, hummalı aylarını ve kene dolu vahşî kuraklık dönemini silahlı grupların yanında geçirmek yerine gizlice Nikaragua'ya girme kararı aldı.

"Honduras'da şefimiz Noel Guerrero Santiago idi; bu ortak bir karar doğrultusunda ortaya çıkmamıştı, ancak maddi kaynakları onun denetlemesi, onu en önemli kararları alacak konuma getirmişti. Bu sırf genel sorumluluk bakımından geçerliydi, çünkü askerî konular *Compañero* Santos López'in kumandası altındaydı."

1962'de nehrin yan kollarını neredeyse kaynaklarına kadar dolaşarak yaban kedisi, tapir, hindi ve maymun avladık. Bal bulduğumuzda önce karınlarımızı, sonra mataralarımızı dolduruyorduk. Vurduğumuz hayvanlar temizlenir ve eğer yol uzunsa konservelenmek üzere kızartılırdı. Geri dönüş yolculuğu, yanımızda taşıdığımız ama kampın bekası için gerekli olan ağır yükümüz nedeniyle tehlikeliydi.

Araştırma gezilerimiz boyunca en iyi tanıdığımız ırmak, beyaz, kumlu kıyıları ve sığ sularıyla oldukça çekici görünen "Guineo"ydu. Patuca'nın bu yan ırmağının iki kıyısında, en karanlık ve korkulu bölgesi olan "Cehennem Kapıları"nın oraya kurmuştuk kampımızı.

Küba'da birçok kursa katılmış olduğum için taktik ve silahlanma ile ilgili dersler veriyordum, ancak asıl öğretmen, gerilla derslerini olağan konuşma sesiyle anlatan Coronel Santos López'di. Elli yaşına gelmişti, aralıksız tütün içiyordu. Sigarası bittiğinde küllükleri ters çevirip izmarit bulurdu tüttürmek için, küllüklerde bile tüttürecek izmarit kalmadığında ise bu kez kafası tüterdi. Yürüyüşler sırasında çabuk yorulurdu López, yokuş yukarı çıkılırken nefesi kesildiğinden duraklaması gerekirdi. Açık vermemek için de bu arada Sandino ordusundaki çarpışmalarını anlatırdı. Ve bize Yanki'lerin *"Bandolero"* diyerek küfrettiği, *Guerillero*'ların ise Büyük Şef diye andığı *"El Viejo"*dan, Sandino'nun pederinden bahsederdi. Bir defasında yaşlı adam yorulunca onu taşımışlardı; başka bir defasında bir uçaktan atılan başıboş bir kurşun onu yaralamış ve "Melekler Korosu"ndakiler onu bir tüymüş gibi kaldırıverip cangılın ortasından, Nikaragua'nın en zorlu patikaları boyunca taşımışlardı -Coronel öyle anlatırdı.

Patuca ile Coco arasında *"Entre Ríos"* tepelikleri bir kambur gibi yükselir. Atlantik şeridinde *"Wankí"* olarak tanınan Coco'nun kıyılarında, Wiwili yükseltilerinde tanıdıklarımız, ilişkilerimiz, sempatizanlarımız vardı: Estelili bir el sanatçısı olan Don Ramón Altamirano suya ve yollara direnmeyi kolaylaştıran ağır çizmeler yapardı. Anlaşılır nedenlerden dolayı *"Wiwili"* adını taktığımız Andrés García ve Sebastián Montoya'nın ("Alfonso") bu bölgede tanıdıkları vardı.

Siyasî çalışma yapmak, araştırmak, gizlice yiyecek ve silah depoları hazırlamak üzerine lâflardık. Sağlıklı insan aklı ve savaşçılar düşünür, ama ancak Noel Guerrero yönetirdi; ve o gerillanın geleceğini farklı düşünüyordu.

Bölgedeki varlığımızın ilk aylarında kendimizi başarıyla kauçuk toplayıcısı olarak tanıttık. Honduras'daki Cataca-

maslı lokman hekim Remigio González (*"El doctor"*) önderimiz ve danışmanımızdı; her türlü bitki ilacını ve sihirli iksiri bilirdi, eskiden gerçekten de kauçuk toplayıcılığı yapmıştı ve muayene saatleri ile hasta ziyaretleri sayesinde onbeş yıl önce ishal veya karın ağrısından kurtardığı insanlar arasında hâlâ tanınıyordu. Bizi, doğanın azizliğinin mükemmel bir saklanma yeri haline getirdiği Guayambre'ye götürdü. Remigio González bize nedensiz yere yardım etmiyordu: Babası General Símon González, Sandino ile omuz omuza çarpışmış cesur bir Honduraslı ve bir Yankî düşmanıydı.

Faustino Ruiz (*"El Cuje"*) ve Pedro Pablo Ríos (*"El Indio"*) ile birlikte, *Frente Sandino*'nun şehitlerinden biri ve bir önderin doğal özelliklerine sahip olmasıyla *"El Cuje"* ile *"El Indio"*nun sevgi ve hayranlığını kazanmış olan Manuel Pastrana'nın anısına adını MP koyduğumuz kampımızın barınaklarını kurduk.

Burada ilk kez bir *Guerillero*'nun iştahıyla tanıştım. Kaynatılmış pirinç, kaynatılmış fasulye, maymun eti yiyorduk. Bazen ne pirinç ne de fasulye oluyordu; maymun ise her zaman bulunuyordu, onları küçük kalibreli silahlarla avlıyorduk. Maymun öldürmek insanı üzüyordu, özellikle yaralanıp bize merhamet dilenen bir kurban gibi baktıklarında; can çekişirken gözlerinde suçlamaya benzer bir şeyler alevleniyordu. Terbiyesiz, aç çocuklar gibi bağırıyorlardı. Onları ırmağa götürüp bağırsaklarını temizlediğimizde karınlarından, sanki birkaç kilo makarna canlanıvermiş gibi binlerce solucan fışkırırdı. *Guerillero*'lar için maymun eti harikaydı. Yağlı çorbası yürüyüşçünün bacakları için dinamitti, bitkin sevgilileri uyandırır ve karşılıklı anlayışı teşvik ederdi.

Kampa yeni gelmiş *Guerillero*'lar ilk günler pek acıkmazlar. Gedikliler -birkaç hafta sonra hepsi birer gedikli olur- sessiz ve dikkatli şekilde bekler, sanki hiçbir şey istemezmiş

gibi yapar, sonra her şeyi kendileri yerler.

Guerillero'ların açlığı evren kadar büyüktür. Bir *Guerillero* her daim açtır ve Silvio Mayorga'nın Wahki'de yaptığı gibi, bir bukalemunun cinsel organlarını bile yiyebilecek durumdadır; ya da benim Patuca'da yaptığım gibi çocuk kafası büyüklüğünde bir maymun kafasını, Umbra'da hepimizin yaptığı gibi bir sırt çantasının kaynatılmış deri askısını, veya Faustino Ruiz'in grubunun Guayape'de yaptığı gibi kaynatılmış muz koçan ve kabuklarını.

Sana bir yaprağın üzerine koyulmuş bir porsiyon pirinç verildiğinde, onu tane tane yer, sonra da açlıkla bunların yaprakta bıraktıkları kokuyu yalarsın.

İlk gelenler arasında Narciso Zepeda (*"Chicho"*) ve Germán Pomares (*"El Danto"*) vardı.

Faustino Ruiz küçük bir grubun başında Patuca ile Coco'nun birleştiği bölgeye yaklaşmak için ileri bir mevkiye doğru ilerliyordu. Bir grup Miskito ile, halkın içinde Sandinist bir üssün kurulacağı Río Coco'da araştırmalara başladı. Faustino Ruiz hastalandı, tüm belirtiler paratifoya işaret ediyordu. *"Cuje"* ve adamlarının erzağı bitmişti ve *Jocote* meyvası yiyecek kadar tuzları, başağrıları için Aspirin'leri bile yoktu.

"Cuje", özü sözü bir ve gözyaşlarına boğulmaya amâde, efendi bir adam olmasıyla tanınırdı; beri yandan cesurdu ve fazla konu etmeden en ağır sırt çantalarını yüklenirdi. Yemeklerin pişirilmesinde olduğu kadar, bunların -milimetresi milimetresine- porsiyonlara paylaştırılmasında da yetenekliydi. Dilsiz bir kızla yatsa onu dile getirebilecek insanlık tarihindeki tek erkek olduğu söylenirdi. Efsaneye göre böyle bir şey de olmuştu; daha kesin konuşmak gerekirse La Habana'daki El Velado'da, toprak reformunun çıktığı sene.

Bir *Campesino* ailesinden geliyordu ve ancak bir sürü imlâ hatası ile yazabiliyordu, bu da onu tarihsel materyaliz-

min ve José Martí'nin ateşli bir okuyucusu olmasını engelledi. Beyin kabuğu küçük bir darbe aldığı için *Phenothiazin* ve *Diphenyl* ilaçlarına bağımlıydı. Muhtemelen bu tıbbî yardım olmadan yaşayamazdı. Bir keresinde kanoyu en önemli malzemeyi koyduğumuz çuvallarla doldurduk, yolculuk uzun olduğu ve birkaç gün süreceği için küçük kayığın motoru için bidonlarla benzin aldık. Doktor González hastaya *Chloramphenicol* yazdı.

Irmak kabarmıştı ve kötü niyetli görünüyordu. Küçük Sumo Santiago'ya göre ırmak yağmur döneminde kuraklık zamanından daha az tehlikeliydi.

Kano kaptanı Cipriano ve diğer kano sürücüleri Miskitoydu. Cipriano, fırtınanın önümüze attığı ağaç gövdelerini kaldırırken destansı bir güce sahip görünüyordu. Açık renk tenliydi, tıpkı olgunlaşmış muzlar gibi, ve çilliydi. Kano kayalara çarpmadan hemen önce bir kürek darbesi ile yönünü değiştirdiğinde kasları şişiyordu. Cesaret toplamak için nehre nefret dolu bir sesle bağırıyordu.

Bir adam bize kıyıdan heyecanlı el kol hareketleri yaparken hâlâ Guayape üzerindeydik. Somotolu Julio Corrales'di bu; çok gençti, kaçakçıydı ve *Guerillero*'ların Honduras ile Nikaragua arasında gidip geldikleri patikaları gözü kapalı bilen heyecanlı, iyi bir orman koşucusuydu. Bu patikalarda birçok kez Carlos Fonseca'ya kılavuzluk yapmıştı. Irmak boyundaki bazı arkadaşlarına bir şeyler getirmişti ve MP kampına gidiyordu, teknemize bindi.

Irmağın, Casimiro'nun (*"El Portoso"*) evi yakınlarındaki *"Aguas Amarillas"* adlı hızlanan bölgesine geldiğimizde, bir köpük duvarı bize çarptı ve kayık bir şelâleden aşağı düştü. Birkaç saniye içinde devrildik ve battık. Pirinç ve şeker çuvalları yüzeye hemen çıkmamı önledi. Sonuncu olarak ben su yüzüne çıktım. Cipriano'nun bağırdığını duydum: "Tekneye tutunun!" Tıpkı bir kene gibi kayıkçılardan birinin

bacaklarına tutundum, neredeyse onu da akıntının içine çekiyordum. Sonra, alabora olmuş kanoya yapıştım. Bir karton *Delta* sigarasının dansederek hızla uzaklaşışını izledim. Hemen birkaç metre ilerimde Julio Corrales deli gibi ekseni etrafında dönen yarısı boş bir benzin bidonuna tutunmuştu. Ona bidonu bırakması için bağırdık. Son duyduğu şey benim küfürlerimdi. Kendini yukarı itmeye çalıştı, yoruldu, batmaya başladı. Onu bir daha göremedik.

Kanoyu kıyıya çekmeyi başardık, pek de zor olmadı. Üzerimizde sadece iç çamaşırlarımız kalmıştı, ayakkabılarımızı da kaybetmiştik; bu şekilde *"Portoso"*nun evine yollandık. Tüm geceyi ırmağa bakıp boğulan arkadaşımızı düşünerek ve zamanı geriye çevirip olanları değiştirme fikrinin iğvasıyla savaşarak geçirdim.

Miskitolar Julio'yu günler sonra buldular ve onu Piedra Chata'ya gömdüler.. Ödünç giysiler, paçavralar ve çıplak ayakla Catacamas'a döndüm.

6.

Yüklü iki katırla *Cuje*'yi aramaya koyuldum, sardalya kutuları ve lastik çizmelerin satıldığı bir eve yaklaştığımda birinin neşeyle, "İşte Ramiro geliyor!" diye bağırdığını duydum.

Cuje'nin adamlarından biri olan soluk benizli Eduardo, erzak aramaya çıkmıştı. Önce biraz dinlendik, sonra gün ağarırken yola koyulduk.

Kamp oldukça yakın olmalıydı, çünkü öğleden sonra saat üçte yalpalayarak bize yaklaşmakta olan açlıktan yarı ölü haldeki *Cuje*'ye rastladık. Ertesi gün o küçük dükkâna dönüp onun için bir at ödünç aldık.

Ondördüncü Bölüm

1.

Temmuz 1963'de, yağmur dönemi doruk noktasına ulaşmıştı. Bir gözcü grup gönderme planımızda ısrarlıydık. Aylar önce bunu deneyerek çok fazla dayanamadan "*Guineo*"yu nehir yukarı geçmeye çalışmıştık.

Hücum birliğini, iflâhını kesen sağnakların altında Pedro Pablo Ríos yönetiyordu. Hemen birkaç gün sonra geri döndüler, yağmur fazla şiddetliydi.

Geçilmez Cehennem Kapısı'nın diğer kıyısında sallar yapma kararıyla yola çıkıp yürümeye başladık. Sadece Cipriano -şeytanın ve maun ağacındanmış gibi kollarının yardımıyla- kanosuyla Kapı'yı dize getirebildi.

Adamların neredeyse hepsi leşmanyoz veya dağ cüzzamına tutulmuştu bile. Kauçuk toplayıcılarının çıbanı olan ve *Espundia* da denilen bu hastalığa *Leishmania brasiliensis* paraziti yolaçar. Şehir çevresinde asla görülmez, meskûn kırlık alanda nadir, çıplak buldukları her şeyin üstüne atlayan sivrisineklerin olduğu dağlık orman bölgelerinde ise sık gö-

rülür. Mikrop sivrisineğin minicik bağırsaklarında gelişir. Sinek soktuğunda parazit derhal bulaşır.

Leşmanyoza tutulmuş bir Sumo ya da Miskito kızılderilisine rastladığımı anımsamıyorum. Görünen o ki sivrisinek ve leşmanya parazitlerinin şehir kökenli *Guerillero*'lara karşı özel bir ilgisi vardı. Yaralar teni ya da mukozaları kaplar, apse büyür, tendeki delik bir pis su kuburu, küçük bir lâğım çukuruna benzerdi. Görünen yaralar iyileştiğinde, birkaç yıl sonra burun ya da gırtlağın iç kısmında yeniden ortaya çıkabilir ve o zaman ölümcül olurdu. Bu hastalık bazı *Guerillero*'ların en olmadık yerlerinde çıkıyordu: Kabaetlerinde, yüzlerinde. Benimki sağ dirseğimdeydi.

Aşısı yok, diye açıklamıştı, birkaç yıl tıp eğitimi almış olan Francisco Buitrago bize bir defasında - ne leşmanyoza ne de gerillaya olan ilgisine karşı. Sükûnetle katlandık.

Jorge Navarro ve Francisco Buitrago bir banka soygunundan elde ettikleri parayla geldiler yanımıza; bizi şaşkınlığa garkeden ganimetlerinin arasında konserve meyve, hazır çorbanın yanı sıra leşmanyoza karşı birebir olan ilaç da vardı -*Reprodal*.

Cömertlik ikisinin, Jorge Navarro ve Francisco Buitrago'nun gözleri ve gülümsemelerinden resmen fışkırıyor ve her şeyi armağan ettikleri için sırt çantaları giderek boşalıyordu. Francisco herhangi birine, herhangi bir yer ve zamanda yardım edebilmek için kendini yırtıyordu. Jorge Navarro, neşeli, tüm şartlar altında iyimser bir fıkra anlatıcısı, ses taklitçisi ve Meksikalı *Ranchera* duygusal şarkılarının icracısıydı; gülümsemesini hemencecik ağız mızıkası ile, ağız mızıkasını da siyasî bir söylev ile değiştirebilirdi.

2.

Guerillero'lar sallarda, *Guerillero* önderleri motorlu kanolarda- işte bilinmeze bu şekilde atıldık. Cuyamel'in birleştiği yerde, ya da biraz daha aşağıda, Patuca ile Coco arasındaki arazinin bir balerinin beli kadar inceldiği yerde yola koyulduk ve Coco'ya doğru seferimiz başladı.

Adamlarımız un, pirinç, şeker, tüfek, battaniye ve plastik örtülerle yüklü olmalarına karşın oldukça hızlı ilerliyorduk. Kısa molalar sırasında başımızı ağır yükümüzün üzerine koyup, birileri, haydi, devam ediyoruz! diye bağırana dek on dakika kadar uyuyorduk.

Nihayet Coco'nun kıyısına, Raití'nin biraz yukarısına ulaştık. Orada kamp kurduk. Irmağın diğer tarafında sevgili ülkemizin olması bize rüya gibi geliyordu. Río Coco ırmağı kutsaldır, sarı ve huysuz, bir yaşam iksiri. Cinleri yakalar. Erkekleri hayat boyu melankolik yapar; kadınların ise bellerini inceltir, kalçalarını daraltır ve gözlerini ışıldatır. Suyundan içen parazit ve özlem hastalığına tutulur.

Irmağı sallar üzerinde geçtik. Yeniden karaya ayak bastığımda büyük bir sevinç ve işeme isteği hissettim. Bir avuç dolusu toprak alıp onu bir kadının göğüsleriymişcesine okşayana kadar utancımdan zor dayandım.

Küçük bir yerleşim birimi olan Raití'ye doğru ilerlemeye koyulduk. Miskito halkı, neler olduğunu tam anlamadan bizi şaşkınlıkla karşıladı. Tüccarları esir aldık.

Aralarından biri, en önemlileri olan Matagalpalı Chabelo Olivas, Raití halkı arasında bizim kim olduğumuzu gerçekten bilen tek kişiydi. Gözlerindeki korkudan, ölüme mahkûm edildiğinden emin olduğu okunuyordu. Ona özgürlüğünü verdiğimizde oldukça şaşırmış olmalı; elbette konserve, çizme, pantalon ve ıvır zıvırlarını halka dağıttıktan sonra.

Yiyeceklerle Río Coco'nun gördüğü en büyük ziyafeti çektik; en tatlı sütlacı, en yağlı fasulyeleri, en bol sütlü yulaf ezmesini almak için tüm Raití halkı sıraya girdi. Bir inek kurban ederek içini portakalla doldurduk. Akşam boyunca çocuklar, ailelerinin onlara bir yılda veremeyeceği kadar çok şekerleme yediler.

Ertesi günün sabahında Noel Guerrero kilise binasında yerel halka toprak reformu hakkında zeki bir söylev verdi. Birkaç kişiye Nikaragua'nın başkanının kim olduğunu sordum, bana bilmediklerini söylediler; çevrelerindeki toprakların sahibinin kim olduğunu da sordum, jaguar ve tapirler diye cevap verdiler. Halkın büyük bölümü İspanyolca konuşamıyor ve anlamıyor ya da sadece yarım yamalak anlıyordu. Hepsi Moravya kilisesine* bağlıydı.

Yetişkin erkekler dağlarda kauçuk topluyor ve bunu tüccarlara akla gelebilecek her nevi mal, pek nadir olmaksızın da takı karşılığında veriyordu. Kadınlar ve yaşlılar ise mısır ve fasulye ekiyor veya balık tutuyordu. Evleri, çubuklar üzerinde duran düzgün konilerden oluşuyordu. Suyun yakınlığı hissediliyor, ona gösterilen saygı tenlerin temizliğinde ve kısıtlı, fakir mefruşatta duyumsanıyordu.

Tüccarlardan ele geçirdiğimiz kanolarla caddeleri olmayan ve dört evden oluşan bu yerleşim bölgesi Valakistan'a geçtik; halk burada da elkonmuş gıda maddelerinden oluşan açık büfeye hücum etti ve Guerrero'nun kent reformu hakkındaki söylevini dinledi.

(*) 18. yüzyılda Bohemya ve Moravya'da oluşan, Amerika'da yerlilerin Hıristiyanlaştırılmasında etkinliği olan bir protestan mezhebi. -e.n.

3.

Irmağı büyük bir dikkatle geçtik ve karşı kıyıya, içinde, değerleri sonradan paha biçilmez olacak gıda maddeleri bulunan birkaç düzine çuval sakladık.

İki gruba ayrılmayı kararlaştırdık. Coronel'in önderliğindeki bir grup Bocay'a saldıracaktı; başında önce Silvio Mayorga'nın bulunduğu kurmaylığın kumanda ettiği diğer grup ise destek için arkada bekleyecekti.

Noel Guerrero birkaç gün bekledi. Cipriano kanoları ve elleri boş dönüp Coronel'in grubunun bölündüğünü söyleyince, yeni bir grup kurmak ve silahla para temin etmek için Tegucigalpa'ya geri dönmeye karar verdi. Savaşçılar Bocay'a yaklaşınca düşmanın varlığımızdan haberdar olduğu anlaşıldı. Araştırma uçuşları yapıldığını ve kent garnizonunun güçlendirildiğini gördük.

Coronel o an saldırmama kararı aldı. Jorge Navarro, Francisco Buitrago, Iván Sánchez, Pablo Ubeda, Mauricio Córdova ve Modesto Duarte saldırıyı buna rağmen gerçekleştirmek istediler, ancak Narciso Zepeda, Germán Pomares ve Aureliano Carrasco (*Chicón*), Honduras tarafındaki Coronel López ile yer değiştirip cangılın içinden Wiwilí'ye doğru ilerlemeye başladılar.

Noel Guerrero yanına, tek yol göstericimiz Cipriano'yu ve birliğin doktoru Doktor Andara'yı aldı.

San Carlos'a saldıracaktık, iki gruba ayrıldık. Gruplardan birinin önderliğini, Silvio Mayorga, Bayardo Altamirano, Faustino Ruíz, Boanerges Santamaria, Ramón Raudales, Pedro Pablo Ríos ve ben yapıyorduk; diğeri ise Doktor Orlando Quant'ın komutası altında destek birliği olarak Yeluke'deki kampta kaldı.

San Carlos'a yaptığımız yürüyüş sırasında dağlarda yolumuzu kaybettik.

Özel bir olay nedeniyle aylardan Ağustos olduğunu hatırlıyorum. Bir ırmak kaynağı olduğu anlaşılan o karanlık, nemli ağzın içine girdiğimizde ve açlık tüm şiddetiyle bastırdığında, gökyüzü yağmura kısa bir süre ara vermeye karar verdi. Bayardo Altamirano sırt çantasından biri *Quaker* yulaflı dört kutu konserve süt ve üç paket Delta sigarası çıkardı.

Eski, kinayeli neşesine yeniden kavuşan Bayardo, bugün Ramiro'nun yaşgünü, dedi. Tarih 13 Ağustos'tu. Bu muhteşem zula ısıtıldı, kaynak suyu ile karıştırıldı ve yudum yudum, tek kelime etmeksizin içildi, her yudumu aynı zamanda hem ilk hem de sonmuş gibi. Islak giysilerimizi ısıtan kamp ateşinin dibinde oturuyorduk. Yengecin ölümsüzlüğü hakkında, kadınlar, León'daki Cucaracha'nın fasulye çorbası ya da Jinotega'daki *"Cara de Macho"*nun domuz filetosu ve yazılı tarihin en enfes sigarası hakkında konuştuk.

Ertesi gün ırmak boyunu izlemeyi kararlaştırdık: Su önce ayak bileklerimize geliyordu, sonra dizlerimize kadar çıktı. Su artık belimize geldiğinde, bir filinkini andıran açlığımızla, yağmur ve soğuk altında takırdayarak sallar hazırladık. Bu Río Umbra'ydı, Wanki'nin bir yan ırmağı.

Grup halinde dolaşıldığında hayvanlar ortadan kaybolur; bizi çalılıklardan izler, açlığımızın kokusunu alabilirlerdi; bizim ne tehlikeli avcılar olduğumuzu içgüdüleriyle anlıyorlardı. Sallanarak ilerliyorduk. Eğer birileri görseydi bizi hayalet sanırdı; ama görünüşümüz o denli âcizdi ki hayalet mertebesine bile çıkamazdık. Buralardan kimse geçmiyordu. Yol ya da kırılmış dallar yoktu: Sadece utançsız bir bekâret. Nuh Tufanı Haziran'da başlamış ve sadece birkaç kez kısa süre, en fazla birkaç saatliğine duraklayarak İncil'deki o öyküde anlatılan kırk gün kırk gecelik süreyi çoktan gölgede bırakmıştı.

İliklerimize kadar ıslanmış, gözlerimizin altında sanki külle boyanmış gibi duran gölgeler belirmiş, korkutucu de-

rece zayıflamış, yüzlerimiz dağ cüzzamıyla damgalanmış ve ayaklarımızı solucanlar sarmış halimizle artık insana benzer yanımız kalmamıştı. Dikenlerin parçaladığı ellerimiz, acımasız bir asit tarafından kemirildiği için beyaz eldivenlerle kaplı gibi görünüyordu.

Evet, gerçekten de deniz kazazedelerine, yersiz yurtsuz serserilere, deli gömleklerinden kurtulmuş akıl hastalarına benziyorduk. Bir gülümseyiş hayal etmeye çalıştım, sızlanışa meyleden bir sözcük, tekinsiz bir ıslık, ve mutlaklaştıracağım bir hayatta kalma itkisi düşledim.

O günün hafif yağmuru tebeşirimsi bir sisle karıştı. Irmak genişlediğinde, birdenbire bir çığlık, bir zafer narası, ızdırabın son bulduğunu bildirdi.

Silvio Mayorga ve Bayardo Altamirano'nun burnunda oturdukları sal bir şelâleden aşağı düşmüştü. Kazazedelerin, su yüzüne kadar uzanan köklere tutunarak kurtulmalarını izlediğimiz kıyıya zor attık kendimizi. Herkes kazasız belâsız kurtulmuştu.

Bayardo bize doğru bağırdı, zayıf çığlığında iyimserlik gibi bir şeyler vardı: Anlaşılan bizi insanî yaşama götürecek bir patika bulmuşlardı. Yaklaşık yirmi dakika kadar yürüdük ve otlakların ortasında duran kerpiçten bir eve ve annelerinin dolu memelerinden süt içen buzağıların olduğu bir ahıra rastladık. Önden giden iki *Compañero* yaşam aşkımızı körükleyen, köpek havlamalarından bir duvara toslad ı. *Nacatamales* hazırlamışlardı. Hepsini satın aldık, herkese iki buçuk tane düştü. Mısır hamurunun ağzımızda dağılmasına izin verdik, her lokma tükürüğe dönüşene ve bir melek tüyü gibi düşeceği midemize ağır çekim akana kadar. Sonra bir domuz kestik. Onu bir darağacına bağladık. Pedro Pablo Ríos, hayvan suçsuz ve güvenle ona bakarken elinde bir bıçakla yaklaştı. Bıçağı bir celladın ifadesizliğiyle gırtlağına daldırdığında kırmızı kan demeti bir kovayı dol-

durdu ve ellerine, kollarına ve parçalanmış çizmelerine sıçradı.

Paça, bağırsak, hatta kafası, çoktan ateşin üzerine konmuş tencerenin içine atıldı; köpek sürüsü sarkmış dilleriyle artıkları bekliyordu. Bazı *Compañero*'lar, kansızlığa iyi geldiği ve sperm oluşumunu sağladığı için kanı da içtiler. Ama çoğunluk etin yeterince kızarmasını ve sıcak mısır dürümüne sarıp yemeyi bekliyordu. Bu tat unutulmazdı.

Onbeşinci Bölüm

1.

Toplantıdan geri çekilme kararı çıktı. Neredeyse herkes, gerilla savaşını sürdürmek için uygun şartlar olmadığından Honduras'a geri dönme taraftarıydı. Büyük çoğunluğun silahlı mücadeleye inancı güçlenmişti, ancak bu savaş silahsız, iletişim gereçleri, sosyal taban olmadan, aç, çıplak ve böceklerle dağ cüzzamı tarafından çarmıha gerilmiş adamlarla sürdürülemezdi. Meseleye en açık ve iyimser yaklaşan, Silvio Mayorga'ydı.

Dönüş yolculuğumuzda açlık çektik, gerçek açlık, çünkü sadece bir Tapir vurabildik. Bazen salyangozların birkaç milimetrelik etini yedik. Río Coco ve Patuca arasındaki bu açlık haccında ondört mola verdik.

Açlık -psikolojiye göre, kendini besine yönelik bastırılamaz istekle belli eden bir öznel uyarımlar demetidir. İstekler bastırılmaz ve dayanılmaz olmakla kalmaz, kibir kadar vahşi, aşk kadar inatçı ve tropikal bir tiranlık kadar totaliter olur.

Mide bir akordeon gibi çekilir. Özlem dolu anıların tahrik ettiği tükrük ağzın içine, sanki Wanki'nin bir yan koluymuşcasına akar; sürekli yutkunma, azap çekende aşırı sinirlenmeye yolaçar. Beyin merkezinde, hipotalamusda, bizi refleksleriyle yönlendiren açlık ve tokluk merkezleri bulunur. Açlık *-hambre-* ve tokluk *-saciedad-* diyorum, insan *-hombre-* ve toplum *-sociedad-* değil, kaldı ki bu sonuncusu da açlığa pek yabancı değildir. Yemek yenmezse glikoz, aminoasitler ve yağ kanı azgın bir boğa sürüsü gibi terkeder; bunların toynaklarının gürültüsü ile beyin merkezinde iştahın alarm ışıkları yanıp sönmeye başlar. Bu maddelerin fazla ya da az miktarda bulunmasının bir merkezi felcettiği veya diğerini uyardığı; bunun sonucunda üzüntüye çok benzeyen bir mutlak memnuniyetin nâhoş halinin ortaya çıktığı söylenir.

Yağmur altında, giysisiz -üzerlerine bir parça deri atılmış iskeletler gibi-, soğuğu da ayrı bir hastalık gibi çekiyorduk. Soğuk daha da acıktırır, şeytan çemberinin istediği de budur. Soğuk ne kadar artarsa kaloriye olan gereksinim o derece yükselir; kalori ne kadar azalırsa, şefkate olan gereksinim o kadar artar.

Açlık çekiyorduk, besin namına hiçbir şey bulamamanın fiziksel ve ruhsal sonuçlarından öylesine çekiyorduk ki tüm gücümüzü yitirmiştik. Palayla yol açmak için kolumuzu bile kaldıramıyorduk, o kadar bitkindik. Kaslarımızın, kalbimizin ve beynimizin protein depolarını tüketmiştik. Her şeyi yiyebilirdik, ama insan eti de değil -her ne kadar bu gıda ihtiyacının bu noktaya vardığı durumlarda insanların birbirlerini yediği vakalar biliniyor olsa da-; ama biz hâlâ birbirimizi seviyorduk. Ayrıca cılız bedenlerimiz en küçük bir istek bile uyandırmıyordu herhalde.

Her sabah karşılıklı olarak sado-mazoşist bir sohbetle kâbuslarımızı anlatıyorduk. Parlak domates dilimlerinin süs-

lediği çırpılmış yumurta, *Valenciana* usûlü pilav, *milk-shake*'ler, kuru fasulye ve pilâv, yağda makarna üstüne rendelenmiş peynir düşlerdik.

"Yanında *Coca-Cola* görmeyi unutmuşsun rüyanda."

"Sen de *Jucca*'lı kızartılmış domuz etini."

"Brigitte Bardot'yu kim düşledi?"

"Ben sıcak bir yatak düşledim."

"Ben de sütten bir denizin içindeydim, çevremde şeker ve tuzdan dağlar vardı."

Açlığın en yıprattığı insan grupları çocuklar ve özellikle hem çocukları doyurup hem de çalışan kadınlardır. Belirli zamanlarda en çok açlık çekenlerin şairler olduğunu sanıyorum, başka bir zaman da *Guerrilero*'lar, eylemin şairleri.

İki gruba ayrılmıştık. Ben, Heriberto Rodríguez'in önderliğini yaptığı gruptaydım. Río Patuca'da, kampa benzer bir şey kurmuş ve şık bir kanosu olan bir Ami'ye [Amerikalı] rastladık. Heriberto onu tutsak almamızı istemedi ve yolumuza devam ettik. Irmağı izlemiyor, kıvrım yaptığında kestirmeden gidiyorduk. Ancak bir motor sesi duyduğumuzda tesadüfen ırmak kıyısındaydık; Christóbal Guido'nun M1 karabinasını alıp Nuh'un Gemisi olduğundan hiç kuşku duymadığım motora nişan aldım. İçinde, Rolando Rosales dizinden yaralandığı için motoru ele geçirmeden önce ancak ağır ağır ilerleyebilen diğer *Compañero*'larımız oturuyordu. Tekneye bindik, yedik, sigara içtik ve onunla, kaya ve girdaplar izin verdiği ölçüde Río Cuyamel'e kadar ilerledik.

Yediğim her şey, sanki ağzımla yer arasında iletişim sağlayan bir borudan geçiyor ve beni hijyenin her türlüsünü bir yana bırakmaya itiyordu. Bir *Campesino* evine ulaştık ve onlarla pazarlık yaptık. Hayvan hırsızıydılar. Yemek ve tuz karşılığında tabancamı vermeye karar verdim. Pazarlık sırasında birden bağırsaklarımda bir sancı hissettim; yaşlı adam

ve bir sürü çocuğun gözü önünde, hasta bir ineğin dışkısına benzeyen o şeyden kurtuldum. Oradan iki gruba ayrılmış halde Catacamas'a doğru yola çıktık.

Pedro Pablo Ríos ile ben kasabaya yaklaşarak, evlerinin önünde, sık sık bir kızın ziyaret ettiği bir veranda olan yardımcılarımızın yanına saklandık. Bu kız Margarita Gautier'in ve Chele Cipriano'nun gelininin yaşayan bir suretiydi.

Don Remigio Gonzáles, Tegucigalpa'ya naklimizi sağlamayı başardı. Yolculuk sırasında, Honduras ordusu bizi daha Jutigalpa'ya geldiğimizde durdurdu. Kefene benzer bir çarşaf ile hasta adamı oynuyordum; talihin terkettiği birinin yüzünü takınmış halde gerçekten de ölümcül hastaya benziyordum. Pedro Pablo Rías'ın pasaportunu istediler. Unuttum, dedi. Yanıt, mazeret değil bu, in aşağı, oldu. Onu götürdüler. Ya şu? O hasta. Çökmüş yanaklarıma adrenalin hücum etmiş halde rol yapmaya devam ettim. Pekâlâ, bırakın geçsin. Böylelikle Tegucigalpa'ya geldim. Orada bu sahne sona erdi. Noel Guerrero'ya rastladım. Ters davranıyordu. Ne yapıyorsun burada? Aman sus, diyerek tüm hikâyeyi anlattım.

O ana kadar Silvio, Altamirano ve Pedro Pablo tutuklanmıştı bile, sadece şişman Rosales, Víctor Tirado ve beni yakalayamamışlardı. Modesto Duarte'nin grubu Bocay'a saldırmamış, Matagalpa'ya kaçmaya çalışmıştı. Iván Sánchez yakalanmıştı. Modesto yolunu kaybetmiş ve o da ele geçirilmişti. Navarrito, Chico Buitrago ve Mauricio Córdova, birkaç köylü tarafından *Guardia*'ya gammazlandı. Hepsi öldürüldü. Rigoberto Cruz (*"Pablo Ubeda"*) kimseye güvenmeme kararı aldı ve iki *Compañero* ile birlikte Matagalpa yakınlarında güvenli bir yere doğru yola çıktı. Coronel Santos López, Honduras tarafında Nikaragua *Guardia*'sının eline düşme tehlikesi atlattı. Germán Pomares ile Nerciso Zepeda onunla birlikteydi. Kimseyle ilişki kurmadılar ve Te-

gucigalpa'ya yapacakları yolculuğu planladıkları Wiwilí'ye vardılar.

Wiwili'de bundan daha fazlasını elde edemezdik, çünkü orada cangıl ve anlaşılmaz şeylerden bahseden grubu sadece şaşkınlıkla izleyen beklenti dolu Miskito kızılderililerinden başka bir şey yoktu. Ancak halkın bize, şaşkın bir gülümseme, bir dostluk jesti ile açığa çıkan belli bir sempatisi vardı. Bölgenin tecrit olmuşluğu başka etkenlerle de birleştiğinde, bu gerilla harekatları ülkede geniş bir yankı bulamadı.

Ama Río Coco ve Bocay, olaylara katılanların zihninde hâlâ yankılanıyor. Bazıları çok ürktü; aşırı derecede açlık, büyük bir soğuk ve meşakkat; orada, yeraltına, kâbusa benzeyen gri duygular galip geldi. Antonio Escorcia'nın dolaba kapatılmış küçük bir çocuk gibi ağladığını çok iyi anımsıyorum. Şöylesi cümleleri bir kereden fazla duyduk: Ne korkunç! Buna kıyasla ölüm bir gezinti olmalı.

2.

Bu deneyimden sonra daha hâlâ silahlı mücadele tezini destekleyenler Carlos Fonseca ve Silvio Mayorga'ydı. Aylar sonra yine yasal alana çıkan ben ise şüpheliydim. Gerçi kısa sürdü, ama şüpheliydim.

"*Movilización Republicana*"nın en önemli önderi, dürüst, sözüne güvenilir bir psikiyatrist olan Doktor Mario Flores Ortíz'in evinde yaptığımız siyasî bir toplantıda, savaşın her türlüsüne ağırlık vermek, silahlı mücadeleyi gözümüzde büyütmemek ve bütün mücadele biçimlerine aynı önemi vermekten söz edilmişti.

Maceracılıktan ve müteredditt güvensizliğin baharatı olan diğer otlardan vazgeçmeyi istiyorduk. Bir süre sonra Panca-

sán'daki gerilla eylemine katılarak bizzat çürüttüğüm bu değerlendirmelerin beni etkilemesine izin verdim. Beni her zaman savunan Carlos, bunların benim sözlerim olduğunu söyledi: sözden başka bir şey değildi bunlar ve iş başa düştüğünde bana güvenilebilirdi. Tereddüt etmiş olmaktan her zaman utandım, şimdi bundan kurtulmak için söylüyorum. Dönüşü olmayan bir yolculuğa çıkmıştık biz.

Carlos, Río Coco ve Bocay deneyimlerinin çalışmamıza reformist hatlar kazandıracağından korkuyordu. Silahlı savaşın bir süre kesintiye uğradığını söyledi ve reformist eğilimin bir unsurunun da, Somoza hanedanına karşı yürütülen kavganın yankılarının azalması olduğuna işaret etti. Yaşanmış olan travmanın yanısıra ülkedeki ekonomik canlanmanın da bu pasiflikte önemli bir rol oynadığına inanıyorum.

Her şeye rağmen Coco ve Bocay'daki gerilla eylemleri pratik bir deneyim sağladı. Yenilgimiz silahlı mücadele için sürdürdüğümüz hazırlıkları kesintiye uğrattı, ama ona karşı duyduğumuz güven yitmedi. Víctor Tirado gerilla deneyimlerini şöyle yüceltiyordu:

"El Patuca dağları ve Honduras'ta silahlı bir birlik hazırlamaya yönelik neredeyse iki yıllık bir çalışmanın ardından *Frente,* Bocay eylemleri olarak bilinen ilk askerî deneyimini kazandı.

Bocay'ın askerî bir gerileme olduğu biliniyor, ama aynı zamanda büyük bir okuldu da. Bocay'ın ardından, 1963 sonunda, Sandinizm *Frente* içerisinde istikrara kavuştu. Bu andan itibaren *Frente* kendini tamamiyle Sandinist olarak adlandırdı.

Yani Bocay büyük bir okuldu, özellikle eğitici bir deneyim. Sözgelimi eski yöntemden vazgeçmemiz gerektiğini ve tıpkı bir istila birliği gibi, silahlı hareketleri içeride değil ülke dışında hazırlamak gerektiğini öğrendik... Ayrıca bir

ders daha aldık; bir gerilla merkezinin hayatta kalması isteniyorsa, kitlelerle, bizim durumumuzda köylülerle ilişkilerin sıkı olması gerekir.

Bocay'dan çıkardığımız bir diğer sonuç da, silahlı hareketin diktayı devirmenin en önemli yolu olduğu ama tek yol olmadığıydı. Çünkü hazırlıklarımızın tümünü silahlı eylemler yönünde yapar ve diğer mücadele türlerini dikkate almazsak, tecrit olma ve müttefik bulamama tehlikesi ile karşılaşır, o zaman da bir tarikat haline gelme tehlikesine düşeriz.

Bir başka deyişle: Silahlı mücadeleyi, mücadelenin diğer türleriyle birleştirmeyi öğrenmeliyiz.

Frente o devrede, geçmişin silahlı eylemlerinin ana hatasını teşkil eden bir sanata hâkim olmayı önerdi: Yeraltında çalışma sanatı, akla gelebilecek her türlü şartlar altında çalışma sanatı- durum nasıl olsa da, en ağır baskılar altında bile.

Ve nihayet, Somoza egemenliğini sırtımızdan atma savaşının ağır, uzun, çaba gerektirici ve güç olduğunu anladık, gerçekten de öyle oldu."

3.

Altmışlı yılların başında kahve ve pamuk üreticilerinin, tüccarların ve sanayicilerin ihracatı -ve zevksizlikleri-, Orta Amerikan Ortak Pazarı'nın patlamasına paralel olarak arttı. Aynı zamanda bürokratların, giderek artan dış kredi artışının da çanak tuttuğu yolsuzlukları ve kibirleri de büyüdü.

İhracatın genişlemesi ithâlâtın hızlanmasını kolaylaştırdı: Cipler, ev eşyaları ve sosyete hanımlarının kırışıklarına karşı mucize ilaçlar. Leónlu pamuk ekicilerinin İskoç viskilerini mango dilimleri, *Jocota* meyveleri ve tuzla içtiklerine biz-

zat tanık oldum, ki normal olarak sadece Nikaragua romu bu şekilde içilir. Üretim araçlarının girişi, daha emeklemekte olan endüstriyel gelişmeyi uyarıyor, bu da kredi hacmini genişletiyordu. Somoza hükümetinin gelirleri artıyor, şaibeli işler ve dolandırıcılık büyüyordu. Yatırımlar gözle görülür şekilde gelişiyor gayrı safi milli hasılâ yükseliyordu.

Somoza'ya muhalefetin çökmesi, Orta Amerikan Ortak Pazarı içerisindeki ticaret ilişkilerinin genişlemesiyle ilintiliydi. Vergi ve gümrük politikasında, talebi arttıran ve böylelikle sanayinin daha hızlı gelişmesini sağlayan bir genişleme bile sağlanmıştı.

Orta Amerika pazarlarının yaşadıkları balayı ile eşzamanlı olarak, eşitsiz mübadele o kadar da eşitsiz olmaktan çıkmıştı, en azından sadizminden kısmen vazgeçmişti. İthal ve ihraç fiyatlarının oranı merhametliydi. Keşke hep öyle kalsaydı!

Müsrif ve anlamsız lükse karşı duyulan doyumsuz iştah sonucu, ithâlât-ihracat dengesinin oranları bozuldu. Arz ve talebin acımasız yasalarının boyunduruğundaki taşıt araçları ve meskenlerde herhangi bir sübvansiyon yoktu; bu, eğitim ve sağlık sektörlerinde, yani şehirlerin fakir mahallelerinde oturanları ve mahrumiyet içindeki köylüleri en ağır etkileyen sektörlerde de böyleydi.

Kuzey Amerikan yönetimi, Amerika Gelişme Ajansı AID ve bunların bankalarının acımasız finansman politikaları ithâlâtın kısıtlanmasına bir sınır getirince, ekonomik gelişmenin gölge oyunu, başlamış oldu - bir seraptı bu. Gerçeklerin çarpıtılması, zamanın ekonomik yaşantısı açısından tipikti; gerçek anlamından çok göreli yaygınlığı ile ilintili olarak. Parkinson hastalığına tutulan ekonomi, o onyılın ilk döneminin siyasetini de belirliyordu.

Ayrıca kapitalizm krizi ve Küba Devrimi'nin pırıltısı, imparatorluğun kırmızı alarm durumuna geçmesine neden ol-

du: İmparatorluğun önderleri Latin Amerikan ufkunu çatık kaşlarla izliyorlardı. Ardından, aslında yerel diktatörlerin elindeki sopa ile saygıdeğer Kennedy hükümetinin elindeki tatlı havucun akıllı bir karışımı olan "Gelişme İçin İttifak"ın işaretli haritasını masanın altından çıkardılar.

Bu arada Nikaragua'da sırıtan bir popülizm, anonim bir alkolizm, değersiz toprak dağıtımı ve tefecilik tecrübe edilmekteydi. Ama en önemlisi, Río Coco ve Bocay'daki yapıcı açlık deneyimlerimizin ardından, yurtdışındaki biz siyasî militanların geri dönmesine izin veren bir af çıkmıştı.

Demokrasi ve sivil yönetim imajını, 1963'den itibaren Başkan René Schick cisimleştirdi. Hükümetin bağımsızlığından sözeden ve baharı getirmeyen birkaç çiçek sayılmazsa Schick hükümetinin faaliyeti 'idari işler'den ibaretti. Gerçek karar yetkisi ise, Liberal Parti ve Ulusal Muhafızlar'ı ellerinde tutan Luis ve Anastasio Somoza kardeşlerdeydi.

Daha 1964'de ekonomi ancak bir arpa boyu yol katedebilir hale gelmişti. İç kredi dağıtımı devlet yatırımlarını genişletti. Düşük fiyatlara karşın şeker, kahve, kakao, muz ve hatta pamuk üretimi öylesine arttı ki, kayıpları uzun bir süre kapatabildi.

Sanayi üretimi ancak yüzde yedi oranında -1961'den beri en düşük oran- gelişmesine karşın, çıktılar onyılın ilk yarısında neredeyse yüzde onbeş arttı. Tarım da kendi çapında yüzde onikilik bir atılım yaptı, tıpkı zenaat üretimindeki gibi. 1964'e kadarki bu gelişme, 1961'deki onbeş milyon dolarlık üretimi o yıl elliyedi milyon dolara tırmanan pamuk üretimine malediliyordu. Pamuk fiyatları düştüğünde, pamuk üreticileri bir kedinin çevikliğiyle Pasifik kıyısındaki verimli toprakların üzerine kondular. Merhametsizce ve hiçbir kanunu çiğnemeden, vicdanları rahat olarak küçük ve orta köylünün toprağını elinden aldılar. 1964 yılında 134 000 hektardan fazla alana pamuk ekildi ve kredilerin

yüzde yetmişi bu susamış toprağa verildi. Bununla eşzamanlı olarak girdi kullanımı teşvik edildi, çünkü tüketim maddelerine olan talep artmıştı. Kötü iklim şartları 1966'da üretim ve ihracatı olumsuz yönde etkiledi. Zenaat ve hafif sanayi alanları ekonomik yaşamda ikinci planda kaldı; bu alanların görece geri kalması, Nikaragua ekonomisinin gelişmesini engelleyen başlıca etkendir. 1967'de pamuk fiyatları bir kez daha yükseldi, ancak ekonomik gerileme artık engellenemezdi.

Somoza'ya karşı Muhafazakâr Parti'nin başını çektiği muhalefet, Fernando Agüero'nun gurur ve kibirle kabarmasını sağladı. Sadece boktan şeylerden sözetmesine, kötü ses düzenine ve atların ürkmesine rağmen köy meydanlarındaki konuşmalarına kulak veriliyordu.

Yeniden yeraltına inen Carlos, Silvio Mayorga, Oscar Turcios, José Benito Escobar Ortega, Doris Tijerino ve diğerleriyle Panacasán'ın belirleyici deneyimi olacak olan girişimi hazırlama peşindeydi.

Onaltıncı Bölüm

1.

Birkaç hafta Noel Guerrero'nun Tugicigalpa şehrinin bir kenar mahallesinde kiraladığı rahat evde kaldık. Evde sadece kadınlar vardı: Guerrero'nun sevgilisi olan kocaman gözlü kız; onun, konaklayan *Guerillero*'ları ergen bir kıza göre fazla manâlı bir bakışla kesen kız kardeşi; ve küçük kızını kollarken bize tüm Orta Amerikan piyasasının en nefis yemekleri gibi gelen öğünleri hazırlayan anneleri.

Senyora neden her zaman önüme koyduğu tabağın yarısını yediğimi sordu; ona yanıt veremedim. Gerçekte ise yemeğimin kalan kısmını, sonradan yemek üzere yatağımın altına koyuyordum, açlıktan ya da kısa bir süre içinde her şeyin yitip gideceğinden veya cangılın bizi yutacağından korktuğum için.

Tegucigalpa'da Rodolfo Romero'ya da rastladım, Arbenz'in iktidarı sırasında Ernesto Guevara'yla tanıştığı Guatemala'daydı. Che'nin elinde tuttuğu ilk ordu silahını -bir Garand- kullanmayı ona Romero öğretmişti, Carlos Castillo

Armas'ın önderliğindeki askerî darbeden hemen önce. Karşı devrim Guatemala'nın kurtarılışını ertesi, sonraki, herhangi bir güne erteledi.

Rodolfo Romero, Nikaragua'da devrimci bir hareket oluşturma çabalarında önemli bir rol oynadı. Cesur ve başına buyruk, ilâveten kuşkucu biriydi. Bugün artık o zamanki anlamını taşımayan nedenlerden dolayı devrimci hareketten ayrıldı.

Tegucigalpa'ya gelmemin üzerinden daha iki ay geçmeden, Kasım ayında, Nikaragua'ya gitmek için gönüllü oldum. Noel Guerrero'nun bana verdiği onbin dolar ve yakın geçmişte edindiğim travmatik deneyimin bende uyandırdığı birkaç fikir ile kaçak olarak sınırdan geçtim. Benden az sonra Víctor Tirado da gelecekti.

Somoto'da José Benito Escobar beni bekliyordu, birkaç gizli evde kaldıktan sonra Carlos Fonseca'nın da oturduğu Teodorita Rubí'nin evine geçtim.

2.

Sıcak saatler, her zaman el altında bir tabanca, atlet, kitap, sigara ve düşüncelerle yavaş yavaş geçiyordu. Carlos hâlâ bekârdı. *"Luciérnaga"*, Ateş Böceği sinemasının yakınındaki bu evde, Jorge Navarro'nun kız kardeşi Tina ile kısa ve ürkek bir romans yaşadı; saklı bakışlar ve masa altında tutulan ellerle gelişen bir romans.

Sık sık, o zamanlar bu denli kirletilmemiş olan Managua gölünün kıyısındaki balıkçı mahallesi *"Los Pescadores"*e uğrardık; José Benito Escobar'ın evi buradaydı. Oraya otobüsle ya da yayan giderdik. Carlos, Víctor Tirado'nun da katkılarıyla kendini sendika işlerine adamıştı.

Carlos, Nikaragua ve başka halkların devrimci hareketle-

rinin deneyimleri ile ilgileniyordu. Nikaragua'da bunlara tekabül eden siyasî bir gücün varolup varolmadığı hakkında düşünüyor, ancak gerçeğe kendi elleriyle dokunmadan kesin bir sonuç çıkarmaya yanaşmıyordu.

Sürekli tazelenen kahveyle oturmuş işçi sınıfı ve onun, muzaffer devrimin gerçekleştirilmesindeki tarihsel misyonu üzerine konuşuyorduk. Yine de Carlos, bastırılmış, açlık çeken, sömürülmüş ve silah kullanma konusunda yetkin *Campesino*ların rolünü küçümsemiyordu.

İşçi sınıfının rolü, bu konuda ısrar ediyordu, sanayileşme derecesine, kitlelerin siyasî gelişmişlik düzeyine ve devrimcilerin yeteneklerine bağlıydı. Örgütlü devrimci hareket, işçi sınıfının bilinçli katılımını harekete geçiren enerjiydi.

"Trinchera" gazetesi, Sandinistlerin, mücadelenin stratejik ve taktik ilkeleriyle tanışmaları için gerekli araçları oluşan öncü gruba vermeye dönük berrak siyasî çizgisini temsil ediyordu. O günlerde Carlos'un önderliğinde José Benito ve Inocente Escobar kardeşlerle beraber, sonra bir daha bulamadığımız iki belge hazırladık. İlkinin adı "Savaşın On Yılı"ydı, ikincisi dönemin siyasî durumunu inceliyordu.

Silahlı mücadeleden vazgeçilmesi telkin edilmiyordu, ancak bir süre için bunun pratik hazırlıklarına ara verildi. Bunun en önemli nedenlerinden biri 1963'deki yenilginin, Somoza'ya karşı yürütülen kavganın genelde zayıflamasına yolaçmış olmasıydı.

FSLN yönetimi bunun olgunlaşma yolunda ortaya çıkan geçici bir görünüm olduğunu o an anlayamadı. 1964 ve '65'de FSLN, kitlelerle yürütülecek yasal çalışmayı günlük işler listesine aldı, León ve Managua'nın fakir semtlerinde olduğu gibi kırlık alanda da. Gizli örgütlenme bakış açısı kırlık alanda da gözardı edilmemeliydi.

Yasadışı yoldan geri döndükten sonra birkaç ay daha yeraltında kalmaya devam ettik, ancak şehir içi ve şehirler

arası otobüslerde yolculuk ediyor ve şehir parklarında buluşuyorduk. Bir defasında bir 45'lik ve iyi bir arkadaşımın eşliğinde, kötü üne sahip bir barı ziyaret ettim. Bir şişe *Santa-Cecilia* romundan sonra bar sahibi ve müşterilerinin şaşkın bakışları altında, mutlaka geçerliliği olan ancak şimdi anımsamadığım nedenler yüzünden yürek parçalayıcı şekilde ağlamaya başladık.

Yelba'yla, karımla yeniden buluştum. Bir ay sonra hamile kalmıştı. İlaç temsilciliği işine müracaat ettim ve diğer adayların oluşturduğu uzun kuyruğu hazırcevaplığım ve dirseğimde hâlâ açık duran çirkin dağ cüzzamı yaramı gizleme yeteneğimle, gerillavâri bir gözüpeklikle safdışı bıraktım. Daha bir düzine doktora bile gitmemiştim ve caddenin ortasında durmuş Guatemalalı bir kısım şefinin tavsiyelerini dikkatle dinliyordum ki güvenlik biriminin bir devriyesi beni tutukladı.

Yedi gün sorgulandıktan sonra, kötü muamelede bulunmadan beni serbest bıraktılar. *Genie Penalba* şirketi beni işten atmadı, böylece doktorları, hastalarına *Gabromicin*, geniş spektrumlu bir antibiyotik ve Avrupalı *Farmitalia* şirketinin B vitamin kompleksi *Epergrasovit* yazmaları için ikna etmeyi sürdürdüm. Haftada bir eczanelere uğruyor ve *Medicol* örnekleri dağıtıyordum, normal Aspirin'den tek farkı sadece fiyatının yüksekliği olan ve bu özelliğini, aslında daha iyi işler için kullanmam gereken bir lâf kalabalığıyla örtmeye çalıştığım bir ağrı kesici.

3.

Annemin hipertiroidal hastalığı vardı. Bu hastalık son safhasında nefes darlığına, çarpıntıya neden olur; yutkunmak zor ve ağrı vericidir. Tüm bunlara tanık oldum, giderek çö-

küşünü, baş dönmelerini, boğulma nöbetlerini de gördüm. Annemi öldürdüğü, etiolojisi henüz araştırılmadığı, nefes borusunu yıpratıp boğucu kanamalara yolaçtığı, gırtlak kramplarına sebep olduğu ve sonunda kalbi durdurduğu için bu hastalıktan nefret ediyorum.

Tüm bunları gördüm, yaşlı hanmefendinin bana bir şeyler anlatmaya çalıştığını da: Beni ne kadar sevdiğini, onun tek oğlu ve önünde uzanan karanlığın ışığı olduğumu. Sıcak bacaklarının arasından çıkarak, Doktor Argüello'nun dediğine göre dalak iltihabı olan ve annesinin yeterli sütü olmadığı için bir sütanne tarafından emzirilmesi gereken bu iki kilocuğun hayalkırıklığına uğrattığı Lala Teyzemin kucağına bir kedi yavrusu gibi düştüğüm 1930 Ağustosunun onüçünden bu yana beni nasıl da sırtında taşımıştı annem. Elleri, zindanların rezil alacakaranlığının bir şey yapamaması ve düşman kurşunlarının rastlamaması için takdis etmek üzere bana uzandı. Zar zor haç işaretini yapabildi ve o saatten itibaren yaralanmaz olacağımı, bu hareketin bir sihir, bir uğur olduğunu hissettim. Her türlü nefret bu eller tarafından anlamsız ve kayıp kılınmış, yokedilmişti.

Gözlerini açtı ve onun berrak bir sesle şöyle dediğini duydum: Tanrım, ruhumu ellerine bırakıyorum. Bir çığlık gibiydi ve o an kavradım; beni doğuran ve tek oğlu olduğum bu kadın; benim zindanlarda, darbeler altında çektiğimden fazla çekmiş ve hayatımdaki başarıların tadını benden çok çıkarmış olan bu kadın; gıda maddeleri ve tütün satan ve benim doğmam için Don Tomás ile yatan, bana yemek, tavsiyeler, Marksist dergiler vermiş ve benim için mucizeler yaratan bakireye dualar etmiş olan bu kadın sonsuza kadar benden ayrılmak üzereydi.

Bir defasında üç altın yüzüğü çalındığı, bir defasında kutsal Papa'sı öldüğü, bir defasında da kızım Bolivia doğduğu için ağlayan; bir defasında Luis Somoz, başkan olmak için

üniversite eğitimi aldığını söylediğinde, bir başka defasında efsuncu bir kadın ona benim insanları huzuruma kabul edeceğimi söylediğinde gülen, kızımmış gibi sevdiğim bu kadın ölmek üzereydi.

Ondan rica ettim, ona yalvardım, bağırdım ölmemesi için; ve son nefesini verdikten ancak altı saat sonra Piskopos Octavio Calderón rahibelerin onu giydirmesine izin vermem için beni ikna edebildi. Onu düşümde asla ölü olarak görmedim ve hâlâ ümit etmeyi bırakmıyorum. Bu kadın gecelerimde dolaşıyor; ilişmiyorum, çünkü biliyorum o burada, uykuda gezen biri gibi ileri uzanmış kollarıyla. Elleriyle yaralarımı yoklayan bir kör o.

Onyedinci Bölüm

1.

"Movilización Republicana", Sosyalist Parti ve aralarında Mario Flores Ortíz, Manuel Pérez Bermúdez, Pérez Arévalo ve Eligio Alvarez kardeşlerin de bulunduğu bazı üyeleri ile *Frente Sandinista* biraraya geldi.

Birleşik bir yönetim kuruldu; Sandinist cepheden José Benito Escobar, Silvio Mayorga ve ben, *Movilización Republicana*'dan Mario Flores Ortíz ve Sosyalist Parti'den Alvaro Ramírez Gonzáles vardı. Hemen her gün, yasal faaliyeti koordine etmek için gizli toplantılar yapardık. Managua ve başka şehirlerin değişik semtlerinde bürolar açtık.

Haftada bir, benim yönettiğim *"Movilización Republicana"* dergisini çıkarıyorduk. Şehirleri mahalle mahalle dolaşıp, haklı isteklerimiz için savaşacak komiteler kurduk. Acar bir faaliyet başlamıştı.

Movilización Republicana'nın, Bağımsız Liberal Parti (PLI) ile birlikte, *"Unidad Nacional Opositora"* -Ulusal Muhalefet Birliği- blokunun bir parçası olarak seçimlere katılmasını

da önermiştik. Muhafazakârlar buna hemen karşı çıktılar. Bir ya da iki *Movilización Republicana* üyesinin bir sandalye için adaylıklarını koymaları öngörülmüştü.

O zamanlar silahlı mücadelenin daha iyi önkoşullara gereksinimi olduğu, gelişmesi için kitlelerle daha sıkı ilişkilerin kurulması gerektiği, somut taleplerin amaç değil araç olması gerektiği, yararlanılabilir olandan sahiden yararlanmamız gerektiği görüşündeydik.

Yasal bir siyasî örgüt kurmamız, ancak dağlarda sürdürülen savaşa hazırlanmayı da kesmememiz gerektiğini düşünüyorduk. Bunun anlamı, silahlı eylemlerin mümkün olduğu yerlerde siyasî hâkimiyeti ele geçirmek, araziyi iyice tanımak, lojistik nokta ve hatlar geliştirmek ve *Campesino*ların örgütlenmesi için somut şartlar yaratmak demekti. Ayrıca silahlı mücadele ve bu mücadelede gerekli olacak lojistik destek için en uygun adamları toplayacak bir aygıta gereksinimimiz vardı.

Bu tez etrafında görüş birliğine varınca, şehirlerde mahalle çalışmalarına, dağlarda ise Pablo Ubeda'nın hazırladığı eylemlere giriştik. Kırlık alanda kitleyle teması gerçekleştirmek, şehirde sendikaları örgütlemek ve silahlı eylem için en uygun bölgeyi bulmak istiyorduk. Bu çifte stratejiye karşı yavaş yavaş Sosyalist Parti ve *Movilización Republicana*'dan itirazlar yükselmeye başladı. Başta çelişkiler aşılmaz görünüyordu, ancak gelişimenin kaynama noktasına yaklaştıkça şu gerçek belirginleşmeye başladı: Onlar seçim kampanyasına hazırlanıyordu, biz ise silahlı mücadeleye.

Bayardo Arce o dönem hakkında şöyle yazar: "Bu örgütlenmelerde devrimci bir çekirdek bulmaya ve 1964-65 yıllarındaki deneyimlerimizi, *Movilización Republicana,* Sosyalist Parti ve bağımsız solun diğer bölümleriyle birlikte pekiştirmeye çalıştık. Bu sebeple FSLN, yasallaşmanın riskini üzerlerine alan iki üyesi, Tomás Borge ve Silvio Mayorga ile

kitle çalışmasına girişerek *Juventud Patriotica Nikaragüense*'nin deneyimlerini izlemeyi sürdürdü. O zamanlar Halk Savunma Komitesi, *Comités de Defensa Popular, Movilización Republicana* ile birlikte neredeyse ülkenin tüm vilayetinde yapılar örgütlemeyi başardı. Bu iki örgüt, komşuluk örgütlenmesinden yola çıkarak, fabrika ve diğer çalışma alanlarındaki arkadaşlarını sendikal olarak örgütleyecek işçileri bulup çkartma stratejisine başından beri sahipti. Seçimler gelip çatınca, Agüero, Burjuva Birliği ve sol gelince ve büyük ittifakımızı sona erdiren terslikler çıkınca bu deneme suya düştü. İşte o zaman FSLN, tarihe Pancasán olayları olarak geçecek girişimi kendi başına hazırlamaya koyuldu."

Movilización Republicana'nın çalışmasından yararlanarak, basit yollardan çoğaltılmış kitapçıklardan askeri taktik öğrenen hücreler oluşturuldu. 1966'da Carlos Fonseca tüm gücünü Pancasán'daki gerilla eylemlerini hazırlamaya yoğunlaştırdı.

2.

14 Eylül 1966'da Carlos'un annesi Augustina Fonseca Ubeda öldü.

Arkadaşı ve yoldaşı Germán Gaitán, güvenlik önlemlerimize boşverip yürek yakıcı haberi ona ulaştırdı. Kardeşimiz ağladı, sessizliğe büründü, denetimini kaybetti. Cenaze törenine katılamadı. Tören Matagalpa mezarlığında gerçekleşti, büyük bir insan kitlesi yas tutuyordu. San Jacinto savaşının yıldönümüydü ve öğrenciler tarihsel açıdan son derece önemli bu *Hazienda* için bir marş besteleyerek cenazeye katılmak üzere Matagalpa'ya yola çıkmışlardı.

Somoza'nın güvenlik birimleri Carlos'un son *Adiós* için gelmesini boş yere beklediler. Silvio Mayorga FSLN adına

mezarın önünde bir konuşma yaptı: "Kendim ve Nikaragua gençliği adına; kendim ve *Frente Sandinista de Liberación Nacional* adına; kendim ve Carlos Fonseca adına."

Frente labirentten çıkmayı deniyordu. Managua'da Víctor Tirado çalışıyordu, sendikaların örgütlenmesi için zaman zaman Chinandega, Estelí ve Matagalpa'ya seyahat ediyordu.

Pablo Ubeda, aşı donanımı, ağrı kesicileri, deri ve mesane iltihaplanmalarında kullanılan antibiyotikleri, ishal ilaçları, doğum sancılarına iyi gelen ve kötü ruhları çıkaran mucizevî eczaları ile birlikte kuzeydeki dağlık alanın bütün yol ve patikalarında kendini evinde hissediyordu. Bir geyiğin gözlerine sahip bir dağ kedisiydi ve saymakla bitiremeyeceğim kadar çok insan tanıyordu. Ölümünden yıllar sonra bile Rancho Grande'nin, Uluse'nin, Bijao, Iyás, Yaosca, La Lana ve diğer bölgelerin *Campesino*ları şöyle diyorlardı: Pablito buradan geçti.

Pablo Ubeda'nın görevi dağlarda stratejik bir altyapı oluşturmaktı, oluşturdu da, çok dağınık bile olsa. Pedro Joaquín Rodríguez (*"Mokorón"*) ve aralarından Fabián ve Antonio Rodríguez kardeşlerin de bulunduğu diğer *Compañero*'lar Yucul ve Uluse'de *Compasino*'ların taleplerine destek veriyorlardı.

Bu çabalar boşuna değildi; bunlar büyüdü ve Pancasán gerillalarının destek üssünün tohumlarını attı. Berrak bir bakış, yaratıcı bir ruh ile ve hiçbir bahane aramadan, muhafazakârların, liberallerin ve komünistlerin birleşmiş halkın muzaffer hareketi için arayıştayken yaptıkları hataları eleştirel biçimde gözden geçirmeye çalışıyorduk. Carlos, geniş halk kesimlerini toparlayabilmek için her tür meşakkate girmeyi salık veriyordu. Bu esneklik gizliliği dışlamıyor, onu ikinci bir ayak olarak gerektiriyordu. Bu yüzden, Pablo Ubeda, Augustín Fuentes Herrera, Francisco Rojas (*"Rojitas"*), Sebastían Montoya (*"Alfonso"*) ve Pedrito'nun

(*"El Hondureño"*) dağlarda yönettiği çalışma da yeraltından yürütülüyordu. Pedrito sonradan *Guardia* tarafına geçti ve *Campesino*ları gammazladı, bunun üzerine de onlar tarafından öldürüldü.

Çalışmalar, Matagalpa, Jinotega ve Zelaya eyaletlerine yayıldı. Birçok bölgede sendikal gruplar ve Sandinist hücreler kuruldu. Dağlarda okuma yazma öğretilen okullar kuruldu ve *Campesino*lar, kuramsal eğitim alacakları Managua'ya gönderildi. Bu çalışmalarda Bernardio Díaz Ochoa belirgin bir rol üstlendi. Bayardo Arce bunu şöyle anlatır:

"Bu noktada, *Campesino*ları örgütleyen Sosyalist Parti üyesi *Compañero* Bernardino Díaz Ochoa'nın adı anılmalı. Nikaragua'da ilk köylü sendikalarını örgütleyenler, o ve Pablo Ubeda adı altında *Campesino*larla çalışan Guerillero Rigoberto Cruz'du. Ancak Bernardino Díaz Ochoa sadece Sosyalist Parti'ye değil FSLN'ye de üyeydi. Rigoberto Cruz ile kurdukları ve köylü sendikalarını yaratan işbirliği, örgütümüzün kırlık alanda kalkıştığı ilk uzun nefesli ve ciddi çalışmaydı; Pancasán gerilla eyleminin üzerinde yükseleceği toplumsal temeli oluşturdu."

Bir matbaa kurmaya karar verdik. "Çin Komünist Partisi'nin Öyküsü" ilkel ve yetersiz araçlarla çoğaltıldı. Carlos, "Nikaragua'daki Toplumsal Sınıflar" başlığını taşıyan bir broşür yazdı. Bunlar *Campesino*lar için dergiler ve güncel siyasî durum hakkında, diğer belgeler bu matbaada basılıyordu.

3.

1964 yılının bir Haziran sabahında Carlos Fonseca ile Víctor Tirado Managua'nın San-Luis mahallesinin çamurlu sokaklarından birinde, *"La Esquinita"* adlı ıvır zıvır dükkânının karşısında -ya da Nikaraguacada dendiği şekliyle: "San-

Luis mahallesindeki telefon kulübesinden denize doğru yarım blok ileride" Somoza'nın güvenlik birimi tarafından tutuklandılar. Carlos kendi adını haykırdı, Víctor ise yanlış bir isim, Francisco Ortega; ertesi gün *"Novedades"* ve *"La Prensa"* gazeteleri bu habere büyük yer ayırdı. Çığlıkları, onları öldürmelerini engellemek içindi.

Şişman, iri yapılı bir öküzün -bunun, işkenceci ve büyük kumarbaz olarak tanınan Gonzalo Lacayo olduğu tahmin ediliyordu- polis tutuşuyla bir cipin içine ittiği Carlos, iri, açık tenli bir adam olarak tasvir edilmişti. Gazeteciler Fonseca'nın karargâhının San Luis'de olduğunu ve kendisinin Managua ya da Nikaragua'nın başka bir yerinde eğleşirken akla gelebilecek en değişik kılıkları kullandığını yazdılar: Gözlüklü ya da gözlüksüz, şapka ya da kasketli; bazen bir öğrenciye, bazen bir işçiye, bazense yine bir *Campesino*'ya benziyordu. Komşuları onun şair kıyafetine büründüğünde ısrar ettiler; geceleri bir maymun, gündoğumunda ise *Zenzontle* kuşu kılığına girebiliyordu.

Tutuklular on gün sonra, Başkan René Schick'in isteği üzerine mahkemeye çıkarıldılar; Hakim Morales Ocón onları temyizsiz altı ay hapse mahkûm etti. Trébol'daki kalabalık mahkeme salonunda itiş kakış vardı; hakim, gazeteciler, avukatlar ve yasa çarpıtıcıları- hepsi şaşkınlıkla, kendini savunacağı yerde en küçük bir duraksama belirtisi göstermeden ve heyecan verici bir cesaretle dikta rejiminden davacı olan bu adamın savunma söylevini dinlediler. Savunma konuşmasının özeti olarak Carlos, "Ben bulunduğum cezaevinden dikta rejimine dava açıyorum" başlıklı metni yazdı. Başlıkta dikkat çeken, Carlos'un "cezaevinden" sözcüğünden önce -yazılarında pek rastlanmadığı şekilde- birinci tekil şahıs kullanmasıydı. Şöyle de diyebilirdi: *"Acuso a la dictadura"*, "diktaya dava açıyorum"; yani İspanyolca'da kullanıldığı şekliyle, şahıs kipi olmadan. Ancak davanın nereden

ve kim tarafından açıldığına ilişkin bir şüphe kalmasını istemiyordu. Ayrıca kullandığı formül, Emile Zola'nın antisemitik Fransız hükümetinin Dreyfus davasında yaptığı haksızlığa karşı yükselttiği o gökgürültüsü benzeri *"J'accuse"*sini -suçluyorum- anımsatıyordu. Böylece *Frente Sandinista*'nın eline ilk kez prestij ve otorite kazanma olanağı geçti, Carlos'un derine nüfuz eden analiz yetisi ile elbette boşa gitmeyen bir şans.

Korkulan metin 1964'de, dürüst Ulises Terán'a ait *"Antorcha"* -Meşale- Yayınevi tarafından León'da yayımlandı. 21 Eylül'de -Anastasio Somoza García'nın öldürülüşünden sekiz yıl sonra- Carlos *"La Aviación"* cezaevinden, "İşte Gerçek Bu" adı altında yeni bir manifesto yayımladı. Carlos ile birlikte tutuklandığında Víctor onu daha iki aydır tanıyordu. Víctor şöyle anlatıyor:

"Raití-Bocay olaylarına katılmış gruba girmek için Honduras dağlarına geldiğimde Carlos Fonseca çoktan gitmişti bile. Şehir cephesini oluşturmak için Nikaragua'ya dönmüştü. Bu yüzden onunla ancak 1964 Nisanında Managua'da tanışabildim. Baştan beri bizi sadece ilgi ve görüşlerimizin akrabalığı değil, 1964 Haziranından itibaren paylaştığımız cezaevi de birleştirdi. Ardından, 1965 başındaki tahliyeden sonra Meksika'daki sürgün birleştirdi bizi."

Altı ay sonra Carlos Guatemala'ya gönderildi, Víctor Tirado da Meksika'ya. Carlos 6 Ocak'da, şafak sökerken hiçbir açıklama yapılmadan Somoza'nın güvenlik birimi üyelerinin eşliğinde askerî bir uçağa bindirildi. Ancak üç saatlik uçuşun sonunda Guatemala'da olduğunu anlayabildi. Bu üçüncü sınırdışı edilişiydi.

Guatemalalı güvenlik organları Meksika ile sınırı oluşturan Río Suchiate'yi geçmeye zorladılar onu. Orada Carlos Tapachula'nın yaşlı mezarlık bekçisinin evine yerleşti, buradan da, uzun yıllar *Frente* ile birlikte çalışmış olan Ovidio

Puente adlı bir Meksikalı aldı onu. Mühendis Puente'nin Meksika başkentindeki evi, örgütümüzün düzinelerle üyesi için bir sığınaktı. Elinde FSLN'nin, yeri doldurulmaz tarihî belgeleri bulunan Puente, hâlâ bilinmeyen nedenlerden dolayı, Nikaragua devrimci hareketinden ayrıldı. Kısa bir süre önce Edén Pastora'ya desteğini önerdiği söyleniyor.

Mexico City'de Carlos Víctor'la ve o sıralar "Rubén Darío'nun Dramatik Yaşamı" adlı eserinin dördüncü baskısını hazırlayan Profesör Edelberto Torres ile yeniden buluştu.

4.

Carlos, Darío okumuştu ve ona hayrandı; hayranlığı şairin yaşamı ve eserleri ile yoğun olarak ilgilenmeye başladığı zamanlarda doğmuş olmalı. Carlos sanata, özellikle de edebiyata müptelâydı. Manolo Cuadra dostu ve en sevdiği şairlerdendi, tıpkı Joaquín Pasos ve Ernesto Cardenal gibi.

Carlos, Pablo Antonio Cuadra da okurdu ve şiirsel yeteneğini küçük görmezdi; her ne kadar, bu Granadalı entellektüelin "Makinayla Yazılmış" ve birkaç başka siyasi çıkışını okurken kaşlarını çatsa da.

Onsekizinci Bölüm

1.

Sergio Ramírez, atmışlı yılların Fonseca'sı hakkında şöyle yazıyor:

"Carlos Fonseca, 1965 temmuzundan ekimine dek, San-Pedro tepesini inen siyah şemsiyeli silik varlıkların dolaştığı can sıkıcı yağmurlu öğleden sonralarına rağmen neredeyse her gün SCUCA'nın bürosuna gelirdi. Başbaşa geçirdiğimiz uzun öğleden sonralarında kırsal nüfusun durumu, köylülerin FSLN tarafından sendikal örgütlenmesi ve Sandino hakkında konuşurduk; ve elbette Rubén Darío hakkında da. Carlos Ulusal Kütüphane'de uzun saatler geçirir ve Meksika sürgününde 'Rubén Darío'nun Dramatik Yaşamı' adlı eseri üzerinde çalışmayı sürdüren Don Edelberto Torres'in isteği üzerine, şairin Kosta Rika dönemini araştırırdı.

Bizzat kendisinin Kosta Rikalı şair olduğuna inanan yaşlı kütüphane müdürü Don Julián Marchena, Darío hakkındaki günlük çalışması için gerekli olan her şeyi mutlulukla buluyordu Carlos'a. Okuma salonuna kitap ve belgeler taşır,

bunların yanında birdenbire silahlı mücadele ve devrim hakkında belgeler de peydah olurdu."

Luis Rocha, Carlos'la birlikte yaptıkları bir yolculuk sırasında Joaquín Pasos'un "Pazarda Ölmüş Indio Kadını" şiiri hakkında hevesle konuştuğunu anlatıyor. Juan Aburto da, Carlos'la, kadın şair María Teresa Sánchez ve Macar asıllı bir entellektüel olan kocasının edebi toplantılarından birinde tanıştığını anımsıyor.

2.

Profesör Edelberto Torres, Rubén Darío üzerine yazdığı eserinin dördüncü baskısının önsözünde "öğrenci Carlos Fonseca"ya, ulusal şairimizin o zamana dek bilinmeyen ve Kosta Rika arşivlerinde ortaya çıkan bir metnini bulduğu için teşekkür ediyordu: Delfina Icaza'ya adanmış bir anagram.*

Siyasî yaşamının ilk yıllarında Carlos Marksist kitapların yanı sıra neredeyse eline geçen her kitabı yutarcasına okuyordu. Daha Matagalpa'daki okuldayken, "Çağdaş Ülkeler Tarihi"nin kapsamlı bir dizisini baştan aşağı okuduğu için insanları kendine hayran bırakmıştı. Humberto Ortega, Carlos'un düşüncesini ve mücadeleye yönelik devrimci tavrını kendi kendine geliştirdiğini söyler. Carlos'un, ülkedeki sayılı kitapçıya gelen az sayıdaki felsefî ve siyasî eseri, romanı ve şiir kitaplarını büyük bir şevkle okuduğunu anımsıyorum. Ulusal Kütüphane'nin müdavimlerindendi, oraya genellikle, en az Carlos kadar bilgiye susamış bir kitap kurdu olan ve gazetelerle dergileri sanki dünyayı yutmak istiyormuş gibi yutarcasına tüketen Jorge Navarro ile birlikte giderdi. Neruda'nın *"Canto General"*ini, çağdaş estetik hak-

(*) *Anagram:* Sözcüklerin harflerinin yerlerinin değiştirilmesine dayalı bulmaca. - e.n.

kındaki fikirlerini şekillendiren Steinbeck'in "Gazap Üzümleri"ni ve etik dünya görüşünü belirleyen Lenin'i gözünü bile kırpmadan okurdu. Gorki'nin "Ana"sını ya da William Faulkner'ı ve onun "Yüzyıllık Yalnızlık"daki izlerini okuyuşunu veya Vallejo'ya Paris'te, Edgar Allan Poe'ya ise sonsuz yalnızlığında eşlik edişini kolayca gözönüne getirebilirdiniz. Zor zamanlarda kendine öyle tükenmez bir cephanelik düzdü ki, sonra bunlarla gerçeği şaşmaz şekilde vurmayı ve yorumlamayı bildi.

3.

Bu anılarımı not ederken Carlos Fonseca'nın dul eşiyle konuştum, yalın, uzun boylu bir kadın. Şöyle anlattı: "Carlos ile 29 Mart 1964'de, Managua'nın San Luis semtindeki bir evde tanıştık. Ulises Terán'ın kızı olarak ve kendi seçimimle Somoza rejimine düşman oldum: *Frente*'ye katılmak istiyor, ama nasıl yapacağımı bilmiyordum.

Yeraltında bağlantılar ararken *Compañero* Guillermo Lanzas aracılığıyla bu eve geldim, daha o zamanlarda yasadışı olan Carlos da bu evde kalıyordu. Hakkında bir şeyler duymuştum, çünkü León'da, benim yurdumda ona 'önder beyin' deniyordu. Bu vesilede sadece siyaset hakkında konuştuk.

Tanışmamızdan yaklaşık bir ay sonra Carlos tutuklanınca ve yardım teklif etmek için, şair Octavio Robleto'nun eşliğinde onu ziyarete gittim. Bundan sonra her perşembe ve pazar günü onu ziyaret ettim, önce *'La Aviación'* cezaevinde, ardından *'Campo de Marte'*de. Carlos burada bana olan aşkını itiraf etti, ben de ona kendiminkini. Bir gün gittiğimde onu bulamadım; sürülmüştü, önce Guatemala'ya, oradan da, annemle birlikte peşinden gittiğim Meksika'ya.

1 Nisan 1965'de resmî olarak evlendik, kilise töreni iki

gün sonra, Mexico'nun Tacubaya mahallesinin San Miguel kilisesinde gerçekleşti; orada Papaz Jaime Tellos bizi evlendirdi. Carlos, kendisi ateist olmasına rağmen inancıma saygı gösterdi. Don Edelberto Torres'in evinde kalıyordu; annem, Meksika'da yaşayan amcam ve aralarında Víctor Tirado'nun da bulunduğu arkadaşlarımızla birlikte düğünümüzü orada kutladık. Şampanya ve kutlama yemeğini profesör ısmarladı.

Balayımızı Cuernavaca'da geçirdik, Papagayo adlı otelinde bir hafta kaldığımız şirin bir şehir. Sonra Doña Julia adındaki bir kadının pansiyonunda bir odaya taşındık, eğer yanlış anımsamıyorsam Roma semtinin yakınlarında bulunan Guanajuato sokağındaydı pansiyon. Orada da beş ay kaldık, Ağustos 1965'e kadar, sonra Carlos Kosta Rika'ya gitti, ben de birkaç gün sonra onu izledim. O sahte pasaportla seyahat ediyordu, ben tamamen yasal.

San Jose'de değişik yerlerde oturduk, ta ki Carlos 1966 mart ya da nisanında gizlice Nikaragua'ya dönene kadar. Onun ardından ben de yasal yoldan Nikaragua'ya döndüm. Aynı yılın 24 kasımında León'da doğacak ve babasıyla aynı adı taşıyacak olan ilk oğluma hamileydim, o sıra.

Carlos, oğlan olduğunu öğrendiğinde şöyle dedi: Küçük bir *Guerillero!* O sıralar ailemin evinde kalıyorduk. Carlos 1966 sonunda Kosta Rika'da tutuklandığında, bir kez daha Nikaragua'yı terkettim. 3 Eylül'de San José'ye vardım ve onu merkez cezaevinde, kısa bir süre sonra da nakledildiği Alajuela cezaevinde ziyaret ettim. Yıkıcı faaliyetlerinden, yani banka soygunu, yasa dışı silah taşımak, komünist propagandadan ve yanında kimlik taşımamasından ötürü tutuklamışlardı. Kosta Rikalı yetkililer, tıpkı diğer mahkûmlara yaptıkları gibi ona da hakikaten kötü davrandılar.

23 Aralık'ta Carlos diğer mücadele arkadaşlarıyla bir kaçış girişiminde bulundu. Girişim başarısızlıkla sonuçlandı,

hepsi yeniden yakalandı ve San José merkez cezaevine yerleştirildi. Başarısızlıkla sonuçlanan kaçma girişiminin gerçekleştiği gün ben de tutuklandım; beni kaçaklarla işbirliğiyle suçluyorlardı ve iki ay içeride tuttular. Carlos 22 Ekim 1970'de, içinde sadece *United Fruit Company*'nin birkaç temsilcisinin bulunduğu bir Kosta Rika askerî aracını kaçıran Sandinist bir komando grubunun yardımıyla özgürlüğüne kavuştu. Meksika'ya gitti, birkaç gün sonra da La Habana'ya.

Bütün bunlar gerçekleştiğinde Nikaragua'daydım; Carlos'u görmem için beni bir daha ülkelerine sokmayan Kosta Rikalılar iade etmişti. Onunla Küba'da buluşmak için önce Salvador Allende'nin iktidara geldiği Şili'ye geçmeliydim; bir yere ulaşmak için en dolambaçlı yollardan geçildiği zamanlardı. Orada Şilililer, Brezilyalılar, Kübalılar ve kendi yurttaşlarım, özellikle de Jaime Wheelock bana yardımcı oldular. O zamanlar adaya düzenli uçuşlar olmadığından La Habana'ya ulaşmam için önce Madrid'e uçmam gerekiyordu. Nisan 1971'de oraya vardığımda Carlos yurtdışına, Kore ve Çin'e gitmişti; Küba'ya ancak aynı yılın ekiminde döndü. Birkaç ay şehrin Marianao mahallesinde oturduk, sonra Bahía'ya taşındık, oradan da Carlos 1975'de Nikaragua'ya geri döndü. Ölüm haberini José Benito Escobar ve Doris Tijerino ulaştırdı.

Nisan 1979'da çocuklarımla Panama'ya gittim, aynı yılın ağustosunda nihayet Nikaragua'ya geri döndük. O zamandan bu yana ikinci memleketim olan Küba'ya sadece bir kez gittim.

Carlos benimle komünizm hakkında uzun uzun konuşurdu, ancak inandığım hıristiyanlıktan vazgeçmemi asla istemedi. Onun için -benim için de- anlayışlarımız arasında herhangi bir çelişki yoktu, ikimiz de devrimin gerekli olduğuna inanıyorduk. Çocuklarını da bu anlayışla yetiştirdi.

Onlara sadece ilgisini vermekle kalmadı, okulda da başarılı olmalarına özen gösterdi. Onlara özellikle devrimci bir ahlâk ve karakter kazandırmaya çalıştı.

Carlos'un herhangi bir bağımlılığı yoktu. Nadiren alkol kullanırdı, birileri bizi ziyaret ettiğinde ya da yaş günlerinde. Bunun dışında kahve içer ve asla sigara kullanmazdı. Kolay kolay ümitsizliğe kapılmayan ancak her zaman da gülmeyen bir insandı; nadir olarak şaka yapardı. Suskunluk kurallarına öylesine bağlıydı ki *Frente*'nin iç konuları hakkında bana hiçbir şey anlatmazdı; elbette bunun nedenini de sormadım. Kıskanç bir koca olduğunu sanmıyorum, ona bunun için hiçbir gerekçe vermemeye de özen gösterdim.

Carlos şefkatliydi, çok nazik ve iyi niyetliydi; nadir olarak küfrederdi. Kötü danseder, az yemek yerdi. En sevdiği şey okumaktı. Sadece siyaset, felsefe ve tarih değil, edebiyat da okurdu: Roman, anlatı, şiir. Daha çok gençken kendisi de şiir yazmıştı; bunlardan bazıları *'Segovia'* dergisinde yayımlandı.

Küba'dayken Carlos çok erken kalkar, sabah jimnastiğini yapar, özellikle koşar ve 40 no'lu eve giderdi. *Frente Sandinista*'nın büroları oradaydı, orada *Compañero*'larıyla neredeyse tüm gününü geçirirdi. Her zaman akşam yemeği sırasında eve geldiği için pek televizyon izlemez, komşularla da pek ilişkisi olmazdı. Başka kadınlarla ilişkisi olmadığını biliyorum, bunun için onu asla suçlamadım da; her evli çiftin yaptığı türden kavgalar bizde de olurdu. Carlos ile birlikte yaşadığımız zaman boyunca çok iyi anımsadığım bir andan sözetmek çok zor; kızımız Tania'nın doğduğu günü ise asla unutmayacağım. 29 Ocak 1969'du, León'da: Nasıl becerdiyse oradaydı; teni sevgiden parlıyordu."

4.

Nisan 1966'da Carlos gizlice Nikaragua'ya döndü ve tüm gücünü Fila Grande ve Pancasán gerilla harekâtlarını hazırlamaya yoğunlaştırdı. Yöntem ve bölge seçiminde, ilişki temininde ve belge hazırlamakta ona Silvio Mayorga, Oscar Turcios, Pablo Ubeda, José Benito Escobar ve Daniel Ortega yardımcı oldular. Carlos, Silvio, Rigoberto, Oscar ve Doris Tijerino -sonuncusu Conchita Alday kod adını kullanarak- şu açıklamayı imzaladılar: *"Sandino sí, Somoza no; revolución sí, farsa electoral no": "Frente* devrimci mücadelenin savaş alanına illâ tek başına girmek istemiyor, hiçbir Nikaragua'lının elinden -biz böyle olduğuna inanıyoruz- anavatanını savunma hakkı alınamaz. Ama halkımıza duyururuz ki, tek bir yandaş bulamasak bile elimizi kolumuzu bağlayıp durmayacağız."

Aralık'ta Carlos, Silvio ve Oscar, Fila Grande'ye giderek bölgeyi Pancasán Katliamı ile son bulacak silahlı eylemler için hazırlamaya koyuldular. 20 Ocak 1967'de gerilla lojistiğini desteklemek için, Managua'nın ortasında, San Sebastián semtinde, *"La Prensa"* gazetesinin yakınlarında, *Banco de América*'nın bir şubesini soyduk.

Her şey çok basitti. Chelito Moreno, Fausto García (*"Enriquito"*), ressam Santos Medina ve ben doksanbin Córdoba ile -ki bu o zamanlar için oldukça yüksek bir tutardı- kaçtık ve soygundan bir saat önce çaldığımız taksiyi aksi yönde sürdükten sonra parayı Jorge Guerrero'ya (*"Cuervito"*) verdik. O da oradan geçen ilk otobüsü durdurarak kenevirden bir çuvala attığımız paraları doğu tarafındaki mahallelerden birinde bulunan hücre evine getirdi. Bu soygunla ilgili soruşturma 22 Ocak 1967'deki olaylar yüzünden birdenbire durduruldu.

5.

O korkunç günün sabahında, depremden önce eski şehrin en hareketli caddesi olan ve suare gösterisi için hazırlanmış bir genç kıza benzeyen Avenida Roosevelt'te etkileyici bir insan topluluğu birikmişti.

Kitle dikkatli ama korkusuz, Başkanlık Sarayının bulunduğu Tiscapa tepesine doğru ilerliyordu. Fernando Agüero o gün Somoza'nın düşeceğine söz vermişti. Ulusal Muhafızlar'ın yüksek rütbeli subaylarıyla olan gizemli ilişkilerine işaret ediyor, Kuzey Amerikan Konsolosluğu yetkilileriyle olan bağlantılarını fısıldıyordu. Açıklamasına göre silah getirilecekti, kimse tam olarak nereden bilmiyordu; ve tüm ülkeden kararlı adamlar gelecekti.

Somoza o gün León'da, Liberal Parti'sinin toplantısında bulunuyordu. Güvenli kaynaklar, Agüero'nun piskoposluk sarayı aracılığıyla, olaylardan önce Somoza'yı devirecek darbeyi konuşmak üzere General Gustavo Montiel ile buluştuğunu bildirdiler; bu da Agüero'nun ortaya attığı, Somoza'nın o gün devrileceği varsayımını açıklıyor. Montiel Somoza'nın güvenlik şefiydi. Ancak Agüero'nun bilmediği, Montiel'in diktatöre sadakatle bağlı olduğuydu; ama Ulusal Muhafızlar'ın kalabalığa ateş edeceğini pekâlâ biliyordu - çünkü böyle olması kararlaştırılmıştı.

Avinida Roosevelt mezbahasındaki katliam iradî, bilinçli bir eylemdi. Fütursuz bir siyasetçinin çılgın, sadist ve insicamsız programın bir parçasıydı. Pedro Joaquín Chamorro olaylardan saatler önce bu girişimi duyduğunda, mesafe almış ve planı kirli, korkakça ve canice olarak adlandırmıştı.

Göstericiler itiş kakış *"Hormiguero"*nun yakınına geldiler. O sırada yüksek rütbeli bir subay ateş emri verdi ve vahşi katliam başladı. Askerler kafa ve gövdelere nişan alarak ateş ediyorlardı. Yakındaki bazı binalardan ateşe karşılık verili-

yordu. Tek bir keskin nişancı küçük kalibreli tüfeğiyle bir çatıdan diğerine koşuyor ve her atıştan sonra bir muhafız eksiliyordu. Bu cılız direniş bile askerlerde korku ve şaşkınlığa neden oldu, gece bile hareket eden her gölgeye ateş ediyor ve böylece kendi saflarında da kayıplara sebep oluyorlardı. Birkaç düzine gösterici ve geleneksel muhalefet partilerinin başkanları *Grand Hotel*'e sığındı. Oradan da ateş ediliyordu, pencerelerden. Ulusal Muhafızlar, binayı zırhlı araçlar ve piyadelerle çevirdi. Subaylar korkuyordu, hepsi tanıdık rahiplere günah ve ıstavroz çıkartarak Aziz Domingo'ya adaklar adadı. Otele sığınanların büyük bir kısmı viski içmeyi tercih ediyor, muhafız subaylarının isyanını bekliyor, şeytan kaçırtıyor ya da başka saçmalıklar yapıyordu.

Gerçekten kaç ölü olduğu asla öğrenilemedi, yüzler, hatta binler olduğu söyleniyor. Şüphe götürmeyen şey ise o gün tüm geleneksel partilerin dağıldığı ve onlardan geriye külden başka bir şey kalmadığı.

Otele kaçan siyasetçiler teslim oldu. Agüero Somoza ile bir anlaşma yaptı ve birkaç gün sonra Nikaragua'da başkanlık, senato ve milletvekili seçimleri yapıldı. İki adayın adları Somoza ve Agüero'ydu.

Ondokuzuncu Bölüm

1.

Matagalpa şehrinden kuş uçuşu elli kilometre doğuda adı "Fila Grande" -Büyük Keski- olan bir dağ sırası yeralır ve buradan çok sayıda ırmakçık fışkırır, bunların arasında yağmur ve sis içinden akıp giden Río Upá da vardır. Bu ırmağın yakınlarında, sudan ve gökyüzünden fazla uzak olmayan stratejik bir yükseltide *Guerillero*'ların kampları kurulmuştu.

Silahlı birlikler üye ve silah açısından güçsüzdü ve savaş sanatını yetersiz bir uygulama ile öğrenmişlerdi. Hepsi gençti, devrimci kuramı derinlemesine incelememişlerdi ve radikal bir ruh ve neşeli bir saflıkla doluydular; konfordan, üniversite eğitiminden, kariyer ve aileden, kısaca her şeyden, sadece hayatın tümünü alabilmek için vazgeçen hayalciler. Bazıları Rubén Darío ile César Vellejo'nun şiirlerini ezbere biliyordu ve bunları, hava karardıktan sonra, bari genellikle herkese yetecek miktarda bulunan fasulye piştiği sırada kamp ateşinin ışığında okuyordu.

Şiirler tükendiğinde şarkılar başlardı: *"Solamente una vez", "Escúchame", "Extraños en la noche", "Esa maldita pared", "Bésame mucho"* ve buna benzer duygusal parçalar, veya sessizce pirinç ve mısır yemekleri ve domuz filetosu üzerine konuşulurdu.

Neredeyse herkes eski sevgilileriyle yaşadığı aşk serüvenleriyle övünürdü, çünkü şimdikiler ya da eşler hakkında konuşulmazdı; ateşli bir öykü anlatıldığında bu başka veya kurgusal bir kadının hesabına yazılırdı.

Bazıları yağmur ve terden korumak için plastiğe sararak çocuk ya da karılarının fotoğraflarını taşırdı. Kendilerine en güvenli görünen yerde, kalplerinin yakınında. *Jesús*'un -bu Carlos Fonseca'nın takma adıydı- en sevdiği havarisi Francisco Moreno (*"El Chelito"*), Darío'nun "Roosevelt'e Kaside"sine tamamiyle hâkimdi. Ateşin çevresine otururduk ve *Chelito* törensel, kendinden emin bir edayla başlardı:

"İncil'in sesi ya da Walt Whitman'ın dizesiyle / sana yaklaşılmalı, avcı / tarih öncesi ve çağdaş, yalın ve karmaşık..."

Gösteriyi aynı heyecanlı üslûp ile bitirir ve başını eğerdi.

Carlos sorardı: "Francisco, bu şiir böyle mi bitiyordu?" *Chelito* şaşkın, ne söyleyeceğini bilmezdi.

"Darío'nun şiiri şöyle biter:

"O zaman, Tanrı adına, Roosevelt / korkunç okçu ve vahşi avcı sen kendin olmalısın / bizi tutmak için demirden pençelerinle. / Ve her şey elinizde olsa da, her daim bir şeyiniz eksiktir: Tanrı!"

Chelit "Tanrı" sözcüğünün yerine "Halk"ı koymuştu; ve Carlos tarihsel metin ve gerçeklerin sözümona siyasî ilkeler uğruna çarpıtan tutuma karşı cephe alma fırsatını kullandı. Ve şöyle bağladı: "Bu tutumun bizi sürükleyip götürmesine izin verirsek, ardımızdaki nesillere yanlış veya eksiklerle dolu bir tarih bırakırız."

Fila Grande'ye ilk gelenler Carlos ve Silvio'ydu. Oscar

Turcios ve Antonio Rodríguez bölgeyi, *"El Jilguero"* adlı tek bir yer dışında çoktan araştırmışlardı. Yavaş yavaş seçkin savaşçılar ve bu arada Gladys Báez (*"Adelita"*) adında bir de kadın gelmişti. *Guerillero*'lar eski tüfekler, küçük kalibreli silahlar, çifteler, sırt çantaları, üniformalar, hamaklar ve hafif ama sıcak battaniyelerle donanmışlardı.

Río Upá yakınlarında malzeme depoları ve Matagalpa'dan "Fila Grande"nin kaynaklarına ve Pancasán'a kadar ulaşan gizli patikalar hazırlandı. Matiguás yakınlarına ve yine kampların kurulu olduğu Kiragua dağının nemli, karanlık yamaçlarına kadar ilerleyen yollar açıldı çalılıklar arasına. Kamplarda, karmakarışık halde fasulye, pirinç, şeker, tuz, çizme, askerî techizat, pil ve ilaç saklıyorduk. Kamp kurduğumuz mağaraların bazılarının derinlikleri beş, enleri ise dört metreyi buluyordu. Bazıları ise pek işe yaramazdı. Böylelikle, *Guerillero*'ların bölgedeki varlıkları belli olursa, birkaç ay için gerekli yiyecek depolanmış olacaktı.

Tedarik eylemleri -banka soygunlarımıza bu adı veriyorduk-, gıda maddeleri, kumaş ve diğer kullanacağımız veya depolayacağımız malları alabilmemizi sağlıyordu.

2.

Germán Pomares (*"El Danto"*), Narciso Zepeda (*"Chico, El Flaco"*), Víctor Guillán (*"Eulalio"*) ve *"Chico Chiquito"* adıyla çağırdığımız Denis Ortega ile birlikte Rodríguez ailesinin, Matagalpa'nın on kilometre uzağındaki arazisine gittik.

Gün ağarırken oraya vardık. Orada ailesi ve kız kardeşleriyle Antonio Rodríguez yaşıyordu. Ev, tavuk ve domuzların dolaştığı avlunun önündeki kerpiç verandasıyla oldukça rahattı. Çevresinde, atların bağlandığı, rüzgârın yana yatırmış olduğu rengi atmış bir tahta çit. Yakında hayvanlar için

ahır, direğe bağlanmış sağılmayı bekleyen bir inek. Günışığı yükseldiğinde ve yağmur sisini dağıttığında, Antonio'nun zayıf, sarışın kız kardeşi Velia siyah pantalon ve sarı gömleğiyle, ineği sağmak için evden çıktı; *Guerillero*'lara sırtını dönmüştü. Aslında, bir giysi fabrikasında çalıştığı New York'da yaşıyordu. Birkaç hafta önce tatil yapmak için ailesinin yanına gelmişti ve bir ay ailesinin yanında kalmak istiyordu. Antonio onu yanına çağırdı. Sesinde saygı vardı, beyzbol oynamasını seven, iyi bir hayvan yetiştiricisi ve başarılı bir kadın tavlayıcısı olduğunu düşünen bu köylüden pek duyulmayan sözler. Velia, ellerini yıkayıp gözlüklerini sildikten sonra bizi selâmlamak, sonra pinol ve öğütülüp kavrulmuş mısırla birlikte daha köpüğü inmemiş süt ikram etmek için yanımıza geldi. Sütü, miyop gözlerini ve sarı saçlarını içtim. Tahta içecek kabını bana uzattığında kızardı ve beni duraksatan aksi bir jest yaptı.

Gündüzleri beni eve kilitliyorlardı, Matagalpa'da doğduğum için bu çevrede çok tanınmış olduğum söyleniyordu. Diğerleri böyle sorunlar yaşamıyordu: Hepsi *Campesino* gibi görünüyor ve kimse onları tanımıyordu. Bir an için kendimi mağdur hissettim. Ama takma kafana, Toño, anlaşılan böyle olması gerekiyor, diyordum.

Sırt çantamı deri kaplı tahta döşeğe koyup yastık yaptım ve Corín Tellardo okumaya başladım. Hemşire birdenbire ünlü doktorun kendine âşık olduğunu ve kendisi için burnu büyük milyoner kadını zor durumda bırakacağını anladığında gözyaşlarım dökülmek üzereyken pencereye vuruldu. Açtım ve birden şaşkınlığa uğradım; Velia'ydı, makyaj yapmış ve saçlarını açmıştı, bana bir tabak omlet, pirinç, taze peynir ve *tortila* getirmişti. Bilmeme rağmen adının ne olduğunu sordum.

"Velia."

"Birleşik Devletler'e ne zaman döneceksin?"

"Ondört gün içinde."

"Neden?"

"İşte. Hem neden olmasın?"

"Çünkü Nikaragua'da uğruna savaşmamız gereken bir şey var... Şu andan itibaren adın Marina olacak."

Ve böylece konuşmayı sürdürdüm; bunun sadece lâf kalabalığı olduğunun farkındaydım, ama kalmasını istiyordum. Yemeği yememi rica etti, konuşmayı sonra sürdürebileceğimizi söyledi. Ben de yarım saat içinde yeniden gelmesini rica ettim. Ondan sonra yemeğimi yedim, hem aç olduğum için, hem de yarım saat on dakika içinde geçsin diye, çabucak. Öğlene doğru geldi, herhangi bir mazeret uydurdu ve bana sonrası için bir konuşma sözü verdi, ama zamanını muğlâk bırakarak.

Bu arada hemşire doktoru en az onun kendisini sevdiği kadar sevdiğini, ama aralarındaki toplumsal farklılıkların bir uçurum kadar büyük olduğunu söylüyordu. Doktorun annesi ve kız kardeşi, sosyete kadınları, bu konuda ne diyeceklerdi? Kimse onların nasıl tepki vereceğini bilmiyordu. Doktor ve hemşire evlendiler; kayınvalide küplere bindi, ama tatlı, sağlıklı bir erkek torun dünyaya gelince mutlulukla doldu.

Gerçi utanıyordum ama yine de başımı kapı aralığından uzatıp adını seslendim; ablası Lidia bana merakla ve dostça baktı. Ondan başka bir pembe dizi romanı istemekten başka çarem kalmadı. Bana "memnuniyetle" diye yanıt verdi. Sonra "Mukadder Geceler" -kitabın adını, sanki önümdeymişcesine anımsıyorum- adlı kitapla geldi.

Kahramanın adı Cienfuegos'du, bu ismin efsanevî Kübalı kahraman Camilo yüzünden aklımda kaldığını itiraf ediyorum. Kadının adı ise Agnes ya da Marisa'ydı. Cienfuegos genç ve güçlüydü, siyah saçları ve baştan çıkaran mavi gözleri vardı. Herhangi bir nedenden dolayı şehrin pahalı bir

semtinde iki çocuğa bakması gerekiyordu. Ev son derece lükstü. Kapıyı açan kadın sarışın, zarif, güzeldi, tıpkı Marina gibi. Aman Tanrım!

"Ah!" dedi aceleyle. "Lütfen içeri gelin, çocuklar uyuyor."

Kapı çalındı, ardından bir parça aralandı. Sevinecek zamanım bile olmamıştı.

"Orada biri var."

"Kim?"

Sesi bir şimşek gibi Edén Pastora izledi. Ona bir mesaj göndererek konuşmak istemiştim. Gerillalara katılması doğrultusundaki teklifimizi ilettim ve Río Patuca'dayken, gülümseyerek ve kendi ihtiyacına aldırmaksızın bana ilk yardım çantasını hediye ettiği için onu hâlâ çok iyi anımsadığımı ekledim.

Ocak olaylarından önce Wilfredo Montalván adında birinin ihbarı ile tutuklandığını anlattı. "Tek kollu Torres"; dedi Pastora, "bana işkence yaptı, kafatasımı çatlattı, bana kendi kanımı içirdi; dağlara ancak onu öldürdükten sonra gelebilirim, bunu yapmazsam yaşayamam, bu öç alınmazsa yaşamımın bir anlamı olmaz."

Ona ailesini sordum, Ciudad Darío yakınlarındaki hayvan çiftliğini sordum ve gerillalara katılma teklifini yineledim. Önce tek kollu Torres'i öldürmesi gerektiğini tekrarladı, ardından dostâne ama belirsiz bir tavırla geri dönme sözü verip gitti. Tek kollu bugün kızgın Pastora ile aynı tarafta: Kontra tarafında.

Çocukların ikisi de akılları baştan alan cinstendi. Cienfuegos'dan önce kalkıp kahvaltılarını yapıyorlardı. Bu arada yalnızca dört ve altı yaşında oldukları unutulmamalı. Adı Marisa ya da Agnes -hangisi olduğunu bilemiyorum- olan gizemli kızı müthiş seviyorlardı, ama anneleri değildi o. Bu incecik, zarif, edâlı, güzel gözlü harikûlade kız, akşam altı-

dan sabah altıya dek ne yapardı? Kimse bilmiyordu. Cienfuegos meraktan ölüyor, onun hakkında hiçbir şey öğrenemiyordu. Tabiî ki ona âşık olmak üzereydi.

Germán Pomares (*"El Danto"*) gülümseyerek geldi ve Matagalpa'ya giderek Doktor Clarence Silva ve karısı Lolita ile konuştuğunu söyledi.

"Sana selâmları var."

"Neden onlara burada olduğumu söyledin?"

"Güvenilir insanlar. Ayrıca işimize yarayabilirler. Kamp kuracağımız bölgeyi gözden geçirdim. Chico Chiquito'nun da hoşuna gitti. Oraya birkaç şişe bira da saklayalım mı?" Alay, Germán'ın gözlerinde bir karanfil üzerinde kanat çırpan sinekkuşu gibi süzülüyordu.

"Geliyor musun? Yol oldukça eğlenceli!"

"Peki ama neden?"

"Bilmiyorum." Bu arada, burnundan patlayan bulaşıcı bir gülme tuttu onu. Kahkaha bozuk bir tınlama gibiydi.

Şimdi gerçek iş başlıyordu. Geceleyin Chico Chiquito, Flaco Zepeda, Eulalio ve Germán kadar iyi göremiyordum. Ama oraya erkenden vardık ve küreklerle toprağı bir kenara atmaya başladık. Bu geceye kadar işimizi bitirmeliydik. Narciso Zepeda ya da Chico veya el Flaco -her durumda üç kişi yerine çalışabilen bir *Compañero*- fark ettirmeden kazmama yardım ediyordu. Gözlerinde büyütmeden sunduklarını bu dayanışma için onlara minnettardım. Chico cesur, iz sürmede yetenekli, sırtında taşıdığı elli kilo ile yürüyüşlerde sağlam, sohbette eğlenceli, palayı kullanırken haşindi. Yıllar sonra kirli bir komplo sonucu öldürüldü, devrim bir önder, bir kahraman kaybetti.

Ertesi gün o, Germán Pomares ve Chico Chiquito izleri silip yeni kazılmış mezarı -ki içinde bunu kazan adamların hepsini rahat rahat barındıracak kadar yer vardı- gizlemek için yola koyuldular. Pirinç ve şeker çuvalları ve yulaf ez-

mesi konserveleri yarın gelecekti; böyle bir yükü, dikkat çekecek de olsa katırlarla taşımaktan başka çare yoktu.

Ertesi gün, kızın etrafındaki, Cienfuegos'u delirtmek üzere olan gizem kaldığı yerden devam ediyordu. Neden ona çocuk bakıcılığı yaptırıyordu? Eğitimi için para kazanmak için mi? Ya da niçin? Çok fazla aşk, çok büyük bir sır, sonra çocuklar...

Velia gün boyunca bir kez bile görünmedi. Ancak akşam geldi ve bizimle yemeğe oturdu. Malzeme deposu hazırdı. Carlos'un bizi beklediği kampa dönmek için artık sadece bize para, mektup ve şehirdeki çalışmalara ilişkin haber getirecek olan zayıf Roque'un gelmesini bekliyorduk.

Velia masanın başucunda oturuyordu. Daha yemeğimden birkaç lokma almıştım ki birdenbire dizinin benimkine sürtündüğünü hissettim. Sırasıyla bir üşüyor bir ısınıyordum, çok uzun bir süre bunun ne demek olduğunu anlamadım. Sonra iskambil oynadık ve Velia ile ben her eli kaybettik.

Sonunda Cienfuegos Marisa'nın geceleri stüdyoya gittiğini ve kamera ve spot ışıklarının karşısında tiyatro provaları yaptığını anladı. Bir gece beti benzi atmış şekilde eve geldi, gözlerinde yaşlar ve yüzünde garip bir ifade ile.

"Neler oldu, Marisa?"

Genç kadın konuşmaya çalıştı, parmaklarıyla sarı saçlarını taradı. Sonra kürk mantosunu çıkardı ve onu gardroba astı. "Marisa, lütfen neler olduğunu anlat."

Marisa'ya başrol teklif edilmişti, ancak ilkeleri nedeniyle kabul edemeyeceği bir lütuftu bu... "Neden, Marisa?" Cienfuegos bir mutluluk hissinin onu sardığını duyumsuyordu.

O sırada Toño, kardeşi Fabian'ın gerillalara katılmak istediğini söylemek için içeri girdi.

Dolunay vardı, sarışın kız farenin üzerine atlamaya hazırlanan kedi gibi yavaşça yaklaştı. Cienfuego sert ama muzaffer bir edayla ona döndü, sarhoşluğuna yenik düşmemek

için çabaladı. Yumuşak ve uzun uzun onu öptü, önce acelesiz, sonra daha ateşli. Ay kayboldu, herkes kayboldu. Ay kaldı, onlar da kaldı. Kaybolduk, ve kaldık, Velia.

Velia asla New York'a dönmedi.

Pembe dizinin Cienfuegos'u büyük bir mirasa kondu, Marisa aktrist olmaktan vazgeçti. Arabaları bir kaplıcada durdu. Marisa yarı boğulu bir sesle fısıldadı: "Seni seviyorum."

"Ben de seni, ben..."

Sonunda her şey buğulu kaldı. Başkaları için. Kendileri için değil. Ne de olsa onlar bu ateşli, gerçek roman aşkının tadını nasıl çıkardıklarını biliyorlardı.

Son.

3.

Gerilla harekâtları için para gerekliydi. 22 Haziran 1967'de bir şehir gerillası grubu *London and Montreal* bankasının Kennedy şubesini soydu; şube, Managua polisinin, *"La Aviación"* cezaevinin bağlı bulunduğu 4. bölge âmirliğinin sadece yüz metre ilerisindeydi. Eyleme Selim Shible, Daniel Ortega, Jorge Sinforoso Bravo ve yıllar sonra devrime ihanet eden Axel Somarriba katılmıştı.

Görgü tanıklarının büyük gazetelerde yeralan ifadelerine göre olaylar şöyle gelişmişti: Saat 2.45'de 849 numaralı mavi bir taksi banka binasının önünde durmuştu. Arabadan genç bir erkek çıkıp bankaya girmiş ve yüz Córdoba'lık bir banknotu bozdurmak için vezneye ilerlemişti. Dışarı çıkmak için kapıya yöneldiğinde genç adam birden dönüp bir silah çıkarmış ve onu veznedarla şube müdürüne doğrultarak kasayı açmalarını emretmişti. Aynı anda, yine silahlı ikinci bir genç bankaya girmiş ve bağırarak diğer personeli

kontrol altına almıştı: "Bu FSLN'nin bir soygunudur. Size bir şey yapmayacağız. Bu paraya Somoza'yı devirmek için ihtiyacımız var!" Üçüncü bir adam vezne ve kasayı boşaltmaya başlamıştı. Banknotlar bir evrak çantasına ve daktilo kutusuna yerleştirilmişti. Görevlileri iki odaya kilitledikten sonra üç adam sakin sakin taksiye binmiş ve şehir merkezi yönünde kaçmışlardı. Çalınan para ikiyüz yirmibeş bin Córdoba'ydı, o zamana kadar çalınan en büyük para.

Garand tüfeğiyle bankayı koruması gereken polis memuru, soygundan sonra kurtulmayı başaran şube müdürü ona haber verene kadar hiçbir şeyin farkına bile varmamıştı.

Az sonra binlerce Córdoba'nın yanı sıra pirinç, tuz, şekerlemeler, sigara, şeker, yulaf ezmesi ve isimleri bile *Guerrilero*'ların ağızlarının suyunu akıtan bir sürü şey geçmişti elimize. Bütün bunları hazırlanmış olan depolara yerleştirmeye koyulduk. Sonra *"Fila Grande"*ye döndük. Carlos yerinde yoktu. Kimsenin açıklayamadığı nedenlerden dolayı Carlos, faaliyet çapımızı birkaç mil genişleteceğimiz bu göreve geç kalmıştı. Eulalio ortaya çıktı -yalnız, suskun, aksi; Carlos'a rehberlik yapmıştı.

"Neler oldu?"

"Matapalo'dan geri dönüyorduk, at üstünde bir grup sarhoş adama rastladık. Bunlar sulh hakimiydiler ve durmamızı söylediler. Carlos hemen ateş açtı. Adamlar 'Biz dostuz' diye seslendiler. Carlos bir yamaçta kayboldu, ben de bir ağacın arkasına saklandım. Orada yaklaşık bir saat bekledim, sonra, önce kısık sesle, ardından bağırarak *Comandante*'ye seslendim, ama kimse cevap vermedi."

"Hakimler ateş etti mi?"

"Evet."

"Carlos'u vurmuş olabilirler mi?"

"Bilmiyorum. Sanmıyorum, çünkü o zaman mutlaka çığlık atardı. Geceleyin neredeyse imkânsız..."

"Kahrolası bok!" diye bağırdı Oscar Turcios.

"Aman Tanrım", mırıldandı Corinto.

"Şimdi her şeyi baştan anlat bakayım", diye üsteledim.

Eulalio tüm ayrıntıları sabırla tekrar anlattı.

Ölmüş olamayacağı sonucuna vardık; ölseydi çoktan duymuş olacağımızı, ama ikinci bir çarpışmaya maruz kalma ya da yakalanma tehlikesinin sözkonusu olabileceğini, karanlıkta pek iyi görmediğini, oralarda yardımcılarımız olmadığını, ama yakınlarda, ona yolu gösterecek güvenilir bir yaşlı adamın oturduğunu, hem zaten Carlos'un da aptalın biri olmadığını düşündük. "Kora dikkat et, yanacaksın!", bize yol gösterebiliyorsa kendi yolunu neden bulamasın, ama o sadece siyaseti bilir, eşek, araziyi değil, ama orası arazi değil ki, orada sadece bir yol ve birçok ev var, içimizde en akıllı olan o, evet, bu doğru, ama yine de endişeleniyorum. Basit bir *Campesino* olan Eulalio hepimizden daha huzursuzdu. Şefimiz bir süre sonra çıkageldi, neşesiz ve iltihaplı bir elle. Pancasán'a gittik ve durumumuzu görüşmek üzere toplandık.

4.

Carlos otuzdan az adamdan oluşan gerilla birliğini, Ulusal Muhafızlar'ın bölgede temizlik operasyonuna başladıkları hakkında bilgi vermek için etrafına topladığında Eulalio ve -Silvio'nun bir keresinde "Colorado dağı kaplanı" dediği ve şimdi tarihin onu böyle adlandırdığı- Nicolás Sánchez dışında tüm *Campesino*lar birliği terketme izni istediler. Ayrılanlara baskı yapılmayacağına söz vermiştik.

Eulalio, Waslala'nın yirmi kilometre güneyinde bulunan Yaro'dandı; burası oldukça uzakta, neredeyse Atlantik kıyısındaydı. Oscar Turcios ve Pablo Ubeda, Pablito'nun Río

Coco ve Bocay harekâtlarında unutuluştan ve ölümden kurtulduktan sonra sakladığı birkaç eski silahı almak için yeniden oraya gittiler.

Bu silahlar önce Musún yakınlarına gönderildi, oradan da Fila Grande'ye aktarıldı. Bunlar küçük kalibreli tüfekler-di, iki otuz-otuzluk çifte, iki Garand, dört revolver, bir M1 ve ünlü "tapir öldüren".

Silahları gördüğümde -diye anımsıyor Eulalio- çenem şaşkınlıkla açık kaldı, çünkü sayılarının önümdeki birkaç aptal aletten daha fazla olduğunu sanıyordum. Tamamiyle pas tutmuşlardı ve onları kaynar suda temizleyip yağlama-mız, iyice temizlememiz ve çalışıp çalışmadıklarını orma-nın derinliklerinde cidden denememiz gerekiyordu. Sonra başka silahlar da geldi: M1 karabinaları ve iki M3 makinalı tüfeği. Oscar Turciso sevinçten deli gibi havalara ateş ede-rek kampın içinde fırdöndü; Carlos'un bunun için ona çıkı-şacağını biliyordu, nitekim öyle oldu. Eulalio, Pancasán ve Fila Grande harekâtlarında hayatta kalmayı başardı. Bugün bir kooperatif başkanı ve onun o cesaret ve inancını hâlâ takdir ediyorum. Eulalio ve Gladys, o zamanki kır gerillala-rının hayatta kalan üç üyesinden ikisi.

Yirminci Bölüm

1.

Carlos Oscar'ı azarladı, Oscar kendini hakarete uğramış hissetti. Kimse geri adım atmak istemiyordu, sonunda Silvio arabuluculuk yaptı. İkisinin arasındaki kavga sürerken Otto Dasco ve doktor Danilo Rosales geldiler. Doña Luisa Alonzo'nun evinde tartışmalarımızı sürdürdük. Büyük bir evi vardı, en azından bana öyle geliyordu. Uzun süre dağlarda kaldıktan sonra küçük bir keçi patikası bile insana kocaman bir karayolu, bir kulübe tapınak gibi gelir.

Ev bahçelerle çevriliydi ve nemle kaplı patikalardan yaklaşırken, turistlerin severek satın aldıkları o kartpostallara benziyordu.

Oturduğumuzda, herkesin önünde, Gladys'in sunduğu bir fincan buharı tüten Matagalpa kahvesi dururken, Carlos, Danilo'nun üniversite rektörüne doçentlik makamından vazgeçtiğini açıkladığını yazdığı mektubu okudu yüksek sesle. Bu mektup öğrencilerin bilincinde derin bir iz bıraktı. Danilo başka şeylerin yanı sıra şunu da yazmıştı: "Ni-

karagua'nın içinde bulunduğu siyasî durum halkımızın oğullarının ve kızlarının, Somoza hanedanının ülkemiz oligarşisi ve emperyalizmle işbirliği yaparak bastırdığı hak ve özgürlüklerin ancak devrimci mücadele yöntemleriyle elde edilebileceğini kavramasına neden oldu: Silahlı halkın başkaldırısıyla. Bu sebeple, devrime olan büyük inancım ve devrimci bilincimle Bağımsız Ulusal Üniversite'nin Tıp Fakültesi, Patoloji Bölümü'ndeki doçentlik makamımdan vazgeçme kararı aldım. Bana göre Sandino'nun ideallerinin temsilciliğini yapan ve F.S.L.N. başharflerini taşıyan askerî güce katılmak her devrimci entellektüelin görevidir.

Nikaragua'nın kurtuluşu için nihaî mücadelenin en önemli aşamasına geldiğini ve bir yurtsever ve Nikaragualı olarak sizin de yerinizin burası olduğunu siz sayın rektöre, profesörlere, akademik personele ve öğrencilere bildiririm."

Danilo ölecekti, ama birçok öğrenci ve akademisyen onun çağrısına kulak verdi.

2.

Genç şair, entellektüel ve Sandinist Fernando Gordillo'nun öldüğünü 25 Temmuz 1967'de duyduğumuzda hâlâ Doña Luisa'nın evindeydik. Fernando 26 yaşında öldü ve 26 Temmuz'da, Küba'da Moncada kışlasına düzenlenen saldırının ondördüncü yılı kutlanırken, toprağa verildi. Şeytanî bir ruletin milyonda bir olasılığının, delice bir hastalığın kurbanı oldu; rulet, koruyucu azizinin yazgısının ya da hiddetinin belirlediği sayıda durdu. *"Myasthenia Gravis"*, kendini hızla ilerleyen, saçma bir kas zayıflaması ile belli eden bir hastalık. Yetişkinliğe eriştikten sonra herhangi bir yaş grubunda ortaya çıkabilir. Fernando gençliğinin kapısını henüz kapatmıştı ki karanlığın tanrıları ellerini ona uzattılar.

Islık bile çalamıyordu, sesi burnundan konuşuyormuş gibi bir tona büründü. Bu sesiyle üniversitenin yarısını peşinden sürüklemiş ve ikna etmişti. Boşuna bilmemkaç uluslararası münazara yarışmasında galip gelmemişti; bunların arasında Meksika'daki El *Universal* gazetesinin sponsorluğunu üstlendiği ve bütün Latin Amerika'dan öğrencilerin katıldığı bir yarışma da vardı. Hastalık önce gövdenin üst tarafındaki kaslarda görülmeye başladı. Son aşamasında hasta kollarını kaldıramaz ve Fernando gibi ağır vakalarda çoğunlukla çabucak ölüme neden olan nefes alma zorluklarını ortaya çıkardı. Tek etkili tedavi dinlenmekti - bir savaşçı için olanaksız bir tedavi. Fernando ölmeden önce ahizeyi bile tutamıyordu, yaşamında en önemli şey olan karısıyla konuşurken: *Compañera*'sı, kızkardeşi, nişanlısı ve sevgilisi Michele Najlis.

Gordillo, dört yıl boyunca çıkan ve aynı adlı edebî çevreyi toparlayan *"Ventana"* dergisi kurucularındandı. Şubat 1960'da, Sergio Ramírez, Alfonso Robles ve Fernando Gordillo tarafından imzalanan *"Frente Ventana"* açıklaması yayımlandı:

"Tanrı'nın henüz balıkçı kulübelerine ve Yahya'nın kulübesine inmediğini ve çukurun karanlığının, onun, akciğer hastalığına yakalananların göğsüne bakmasını engellediğini düşünüyoruz; ayrıca Tanrı'nın Harlem'e inip inmediğinin de bizim için önemli olmadığını düşünüyoruz.

Kendimizi sürgünde hissetmiyoruz, ancak bir savaş alanında bulunduğumuzu ve isteyebileceğimiz son şeyin keskin bir pala olduğunu biliyoruz.

Günümüzden umutsuz değiliz. Yaşamlarımızı boşlukla doldurmuyoruz. Halkımızın çığlıkları kalbimize işliyor, onun çan kulesi olmak istiyoruz. Fasulyenin cikletten daha önemli olduğunu biliyoruz. Viski içmekten bıkan insanlar Dakota'da, New Jersey'de ve Broadway'de oturuyor. Bizde

en fazla pinolden, kavrulmuş mısırdan bıkılabilir.

Elbette uzlaşmıyoruz. Zamanımız insanlarıyla uzlaşmıyoruz. Şarkımız, ailesinin uğruna on memurun kazandığı parayı harcadığı bir kızın güzelliği için, ya da paranın her şey olduğunu düşünen adamların başarısı için değil. Ve elbette dua etmekle yapabilecekleri her şeyi yaptıklarını düşünenlerin rahat vicdanları için de değil. Yıkmak gerektiğini biliyoruz. Yıkmak istiyoruz, ama yeni bir bitki oluşturmak için çürüyen bir tohumunki gibi. Palayı kaldırması, vurması ve kesmesi için eli cesaretlendirmek istiyoruz. Ama bu darbe kesip atmamalı, budamalı. Her şeyden önce de içtenlik, her şeyden önce sahicilik. Bir iltihap bir elmastan daha önemlidir.

Şiirin halkın sesi olduğuna inanıyoruz. Açlıktan umutsuzluğa düşmüş insanlar olduğu, bolluk karşısında umutsuzluğa düşmüşlerin dertleri varolduğu sürece. Kurtuluş toplumsal ayaklanmadadır, kayıtsızlıkta değil. Şiir zımpara taşıdır, umutsuzluğun dalgalar halinde vurduğu bir kaya değil. Gençlik hayatını yaşamak için doğdu, usanç içinde donup kalmak için değil.

Mary Rose Thomas ve Burt McCastle, gün ışırken bir Rock 'n' Roll konserinden sonra bir otoyolda hayatlarını kaybeden iki genç Kuzey Amerikalı, acıma duygusu uyandırıyor. Ama maden ocağında ölen José Ruiz ve Manuel López, daha büyük bir acı, ızdırabın nirengisi ve çark noktası. İşte orada şiir bir şimşek gibi sarsmalı.

Zamanımız, Nikaragua'nın zamanı, ruha saha bırakmayan acımasız mekanizmalarla, mekanik heykellerle dolu değil. Ruhun Limay, Siuna, Alamikamba, Tuestepe ya da Niquinohomo'da bulabildiği saha, hasta bir *Campesino*'nun hüznü, tek bir oyuncağı bile olmayan çocuğun acısı kadar derin ve geniş.

Uçup giden bir uçak, elinde ekmeğiyle geçip giden yaşlı bir adamdan daha az umutsuzluğa düşmemizi sağlar; hep

birbirini tekrar eden olayların tesiriyle heyecanlanmak isteyen canı sıkılmış bir milyoner ve oğulları, sokakta doğum yapan bir kadından daha az duygulandırıcıdır. Kayıtsızlığa kapılmayacağız. Bu yüzden ve söylenmemiş daha birçok şey yüzünden biz, yani boş midelerin çanları, geri dönenlerin değil gelenlerin çamurlu ayak izleri, bizler Tanrı'yı, Siuna'ya, Bonanza'ya ve balıkçı mahallesine inmeye çağırıyoruz. Ve eğer Harlem'e inecek olursa, bize çiğnenmiş ciklet getirmesin. Yoksa Tanrı da mı *'Made in USA'*? Korunmasızların şiirini ilan ediyoruz, umutsuzluğunkini değil. Ölü Miskito'nun şarkısını söylüyoruz, kendi kemiklerimize veda şarkıları değil; fabrikalardaki, ocaklardaki ve Hazienda'lardaki erkeklere yapılan ihaneti söylüyoruz, kendimize yaptığımız ihaneti değil.

Güzelliği en üst basamağına çıkarmak istiyoruz, kuşlar ağaçları ve yıldızlar gökyüzünü terketmedikçe burada olacağız, daima burada olduğumuz gibi. Biz satılmış bir nesil değiliz. Biz Nikaragua'ya ihanet etmesi caiz olmayan nesiliz."

Sergio şair ve siyasetçi olarak tarihe geçti. Arkadaşım ve *Compañero*'m José Reyes Monterrey'e göre Alfonso Robles başarılı bir avukat ve zengin, yani boktan bir herif olmuş. Fernando, eğer hâlâ yaşasaydı, bugün Nikaragua'da kültür ve siyasette en ön sırada yeralırdı.

Carlos özel iletişim sistemimiz üzerinden gerillalara *Frente Sandinista de Liberación Nacional*'ın FSLN ve FER bayraklarıyla cenaze törenine katılmasını emretti. Chelito Moreno kampımızda Fernando'nun, adı pekâlâ Somoza ya da Sandino da olabilecek "Bulmacalı Kafiye" şiirini mırıldanıyordu:

"İki ölü / biri herkesin gözü önünde / ve kimsenin kalbinde değil. / Diğeri kimsenin gözü önünde değil / ve tüm kalplerde."

3.

Gladys Báez, gerillaya katılma talimatını aldığında Managua'da bir hücre evindeydi. Ona dört kez Pancasán ve Fila Grande'ye gelerek şehir *Guerillero*'sunun görevlerini kır *Guerillero*'sununkilerle birleştiren Daniel Ortega, Efraín Sánchez, Eulalio ve Chico Chiquito eşlik ediyordu.

Efraín Sánchez direksiyondaydı. İlkel yolun dağlara tırmanmaya başladığı yerde cip teknik bir sorun ve fazla yük yüzünden geri geri gitmeye başladı; önce yavaş, sonra giderek daha hızlı. Frene bas! İşe yaramıyor. Arazi vitesine tak! Ne arazi vitesi, bunda yok ki öyle bir şey! Sola çek arabayı! Öyle yapıyorum zaten! Şimdi de sağa! Boşluğa uçtular, bir ağaç onları kurtardı.

Daniel arabadan ilk çıkan oldu; Chico Chiquito'nun alt kolunda sekiz derin yara vardı ve Eulalio bacağından yaralanmıştı. Gladys'e bir şey olmamıştı.

Sırt çantalarını, gıda maddelerini, tüfekleri arabadan çıkardılar. Daniel Ortega arabayı uçuruma, yanlarında Gladys'in koruyucu meleği olmasa hepsinin boylayacağı yere yuvarlamalarını emretti. Başka bir melek, bu kez Angel Martinez -kod adı *Juan Pueblo*'ydu, Halkın Yahya'sı onları o geceliğine alıkoydu. Yaralıların yaraları tedavi edildi.

Ertesi gün Daniel ve Efraín Chico Chiquito ile birlikte geri döndüler, çünkü onun kan kaybından ölmesinden korkuyorduk.

Günler sonra Ulusal Muhafızlar'ın arabanın içindekilerin hırsız olduklarını ve çoktan öldüklerini sandığını duyduk. Olay yerine giden askerlerden hiçbiri uçurumun dibine inmeye cesaret edemedi, çünkü "oraya akbabalar bile inmezdi".

Eulalio, dağlarda, samanlıktaki iğne kadar iyi saklanmış olan bir kulübede nekahat dönemini geçirdi. Sonunda gerilla kampına doğru yola çıktıklarında Gladys gömleğinin

altında o kadar çok mektup ve belge taşıyordu ki hamileye benziyordu. Bu harika bir kamuflajdı, çünkü *Campesina*'mızın doğal haliydi. Böylece, yanında topallayan bir adamla hamile bir kadının yürüyebileceği tempoda yürümeye başladılar, yanlarında *Juan Pueblo* vardı.

Bir nehir yatağına yaklaştıklarında birden karşılarına, birbirine bağlı altı *Campesino*'yu inek sürüsü güder gibi önlerine katmış beş atlı Ulusal Muhafız çıktı. Eulalio ve Angel onları tanıdı, onlar da Eulalio ve Angel'i tanıdı. Gladys, kusma taklidi yapmak için parmağını boğazına soktu; elleri kolları bağlı *Campesino*lar onları ele vermedi.

Muhafızlar sordular: Kimsiniz? Ben doğramacıyım, diye yanıtladı Eulalio, "Washington" *Hazienda*'sına gidiyorum, orada patronum Don Miguel için çalışacağım. Angel kendini onun kalfası olarak tanıttı. Gladys, bir şey söylemedikleri için teşekkür edercesine *Campesino*lardan birine göz kırptı. Muhafızlar esirleriyle birlikte oradan uzaklaştılar.

Gerillaya bir kadın katıldığında fırına sürülen bir somun ekmek gibidir, yani dokunulamaz, ama varlığı hoştur. Hiçbir şey seni onu izlemekten ya da sırt çantasını taşımaktan alıkoyamaz. Başta bu oldukça zordur, çünkü her gün, bağırsaklarda gaz üreten fasulye yenir, ve *Guerillero*'lar bu gazla denetlenemeyen kısa yaylım ateşleri açarlar.

Sanırım Gladys'i (*"Adelita"*) en yakından tanıyan *Comandante* Silvio Mayorga'ydı, güçlü bir osurukla kendi koyduğumuz nezaket kurallarını yıkan. Ondan sonra biz de işemek için birkaç adım öteye gitmekle yetinir olduk. Gladys sadece gülüyordu. Gladys'e her zaman müteşekkir kalacağım, çünkü yaptığı birçok işin yanı sıra, o hareketli son günlerinde Silvio için bir teşvik ve sığınaktı O.

Comandante doğuştan komedyendi. Kara mizahla, bir oyuncunun kartlarla oynaması gibi oynuyordu; öğrenmeye açık, kolay tatmin olmaz ve yücegönüllüydü. Tanıdıklarım

içinde onu bana en çok anımsatan Bayardo Arce'ydi, tıpkı Francisco Moreno'yu en çok anımsatanın René Núñez olması gibi. Carlos Fonseca'yı kimseyle karşılaştırmıyorum ve kimse bana Carlos Fonseca'yı anımsatmıyor, çünkü o kimseye benzemez ve aynı zamanda da herkese benzerdi.

Temmuz 1964'de Silvio, gelişkin hayalgücünü kanıtlayan bazı cümleler yazdı; o, Carlos Fonseca'dan sonra FSLN tarihinin en önemli ve takdire değer şahsiyetidir:

"Nikaragua'nın kurtuluşu için verilen mücadeleye katılma şansına sahip oldum, ve bu hayatımda hissettiğim en büyük tatmin oldu. Sanırım çok daha iyi bir devrimci olabilirdim, aslında.

Benden sonra gelenlerin, halkımızın geleceği için çarpışan bir savaşçı olmanın nasıl bir kazanç olduğunu anlayacaklarını umuyorum. Üzgün olduğum tek şey halkımızın davasına daha fazla katkıda bulunamamamdır..

Yurtseverlik: Bu boş bir akademik formül değil, anavatanı kurtarmak için verilen şaşmaz karardır...

Gelecek yıllar zor ve önemli savaşlar getirecek. Devrimciler bugünden hazırlanmalılar, sözkonusu olan şey çok büyük: İLK KEZ NİKARAGUA'YI GERÇEKTEN KURTARMA OLANAĞI DOĞUYOR. Bunun için hangi kurban, hangi çaba çok fazla olabilir ki?"

4.

Yer değiştirdik. Upá'nın küçük bir yan kolu üzerindeki küçük bir yükseltide bilmem kaçıncı kez kamp kurduk.

O akşam -karanlık çoktan çökmüştü- Carlos, Silvio ve Chelito Moreno birden titreme nöbetine tutuldular. Hemen sonra ateşleri çıktı ve korkunç bir başağrısı başladı. İlk kusan Carlos oldu. Hastaların hepsi kendi hamağında yatıyor-

du. Tıbbî tedaviden pek anlamazdım, ama birliğin hastabakıcısı gibiydim ve ilaç temsilcisi olarak kazandığım birkaç deneyimi anımsamaya çalıştım. Belirtilerden yola çıkarak paratifo olduğuna karar verdim ve bağırsak florası katilini devreye sokmayı göze aldım: *Chloramphenicol.*

Her olasılığa karşı şehre acele haber gönderdik ve birkaç gün sonra Doktor Sócrates Flores geldi. Hastalar iyileşmeye başlamışlardı, Sócrates'in gelmesi daha çok üniversitelerde ve siyasî partilerde neler olduğunu öğrenmemize yaradı.

Her şey görece sakin görünüyordu, siyaset dinlenmenin ve beklentinin ağır aksak ilerleyen bir evresini yaşıyordu.

5.

Bir akşam yemekten önceki yoklamada bir *Campesino*'nun eksik olduğunu farkettik- içlerindeki en genç olanının.

Hemen bir keşif birliği hazırladık. Şafak sökerken *Campesino*'nun sefil kulübesi çevrelenmişti; kendisi de oradaydı zaten, şaşkın vaziyette titrerken olduğundan da genç gösteriyordu, başını öylesine eğdi ki, neler olduğunu anlamadan onu izleyen aç kardeşlerinin arasına düşecekti neredeyse.

Kendisi de oldukça genç olması gereken annesi Methuşalem'in büyükannesi gibi görünüyordu -dağdaki insanlar böyledirler. Yetişmekte olan bir *Campesina*'nın sesiyle bize yalvardı: "Onu affedin, rica ediyorum, saçmalıktı, daha ondört yaşında o." Carlos bir an sustu, sonra şöyle dedi: "Tamam, onu rahat bırakın." Çocuk ona vermiş olduğumuz tabancayı geri verdi. Sonra Zinica'daki gerillaya katıldı ve bir grup sulh hâkimi ile girilen çatışmada öldü.

6.

Carlos, Germán Pomares'le beni Fila Grande'nin oldukça uzağında olan Cerro Colorado yakınlarındaki *"El Bálsamo"* sınırına gönderdi. Orada *Campesino*lar bizi, yağmurdan koruyan ama kedi kadar şüpheci Pomares'e ölümcül bir tuzak gibi görünen bir mağaraya götürdüler.

Orada her iki cinsiyetten bir grup gencin eğitimine başladık. Ondört kişiydiler. Nasıl pusu kurulacağını, küçük ve büyük birlikleri yoketme taktiklerini, düşmanın askerî yapısını, yarı otomatik Garand tüfeğinin, M3 makinalı tüfeğinin, M1 ve M2 karabinalarının, 45'lik tabancanın, Browning'in sökülüp takılmasını yorulmaksızın anlattık.

Bunları yaptığımız yer, berrak bir sabahleyin Carlos'un "onlara okuma yazma da öğretin" dediği yerdi.

Yirmibirinci Bölüm

1.

O günlerde örgüt yaşamımıza bazı kurallar getirme gerekliliği doğdu. O ana kadar bizi güven, arkadaşlık, sağlamlık, disiplin ve mutlak anlayışın doğal kabul gören ilkeleri yönlendirmişti.

Bu arada, yeni üyeler için yemin yükümlülüğü getirmek, hak ve görevleri saptamak, eleştiri ve özeleştirinin nasıl yapılacağını kararlaştırmak ve bir organizasyon yapısı oluşturmak kaçınılmaz hale gelmişti. Carlos artık liberal deli gömleklerinin cehenneme kadar yolu olduğunu söyledi.

Ve böylelikle gerilla eğitimi ya da depo kazımından arta kalan zamanlarımızda bir ağaç kütüğüne veya bir ırmağın kenarına oturup, sonradan Küba'da bir komisyon tarafından yeniden elden geçirilen "FSLN tüzüğü" üzerine çalışmaya koyulduk. Carlos'un yazdığı Sandinist yemini şöyleydi:

"Beynim ve kalbimle ölümsüz yurtseverlik timsali Augusto César Sandino ve Ernesto Che Guevara'yı örnek alarak; Latin Amerika ve tüm insanlığın özgürlüğü için çarpış-

mış tüm kahraman ve şehitlerin anıları ve tarih önünde elimi kırmızı-siyah bayrağa koyuyorum, ki o bayrağın anlamı: Özgür anavatan ya da ölüm'dür. Silah elimde anavatanımın renklerini koruyacağıma, Nikaragua'da ve dünyada sömürülenlerin ve ezilenlerin kurtuluşu için savaşacağıma yemin ederim. Bu yemini yerine getirirsem Nikaragua'nın kurtuluşu ödülüm, tutmazsam rezil bir ölüm ve unutulmak cezam olsun."

2.

Carlos Reyna örgütümüz tarafından, Chonta, Castillo Blanco ve El Bálsamo'da okuma-yazma eğitimi vermekle görevlendirildi. El Bálsamo'da değişik yaş ve cinsiyetten birkaç düzine öğrencinin hepsi aynı ailedendi - küçük bir köyde yaşayan ve kesinlikle FSLN tarihine girmeyi hakeden Ochoa ailesinden.

*Campesino*ların "Profesör", bizim ise *"El Teacher"* diye çağırdığımız Carlos Reyna, o sonsuz yürüyüşlerinde Carlos Fonseca'ya eşlik ederdi çoğunlukla. Bir defasında Eulalio ona yardımcı olmayı teklif etti, bir defasında da Oscar Turcios sırt çantasını taşımayı önerdi. Carlos Fonseca iki teklifi de reddetti. Eulalio dedi ki: Yardım istemiyorsa, sırt çantasının büyük ama hafif olmasındandır. Carlos onu çantasını kaldırmaya çağırdı. Gücü kuvveti yerinde *Campesino* bunu denediğinde çantanın elli kilodan fazla çektiğini şaşkınlıkla farketti. Carlos bunun dışında bir Garand tüfeği, bir küçük kalibre ve bir de 45'lik tabanca taşıyordu.

3.

Pablo Ubeda'nın seçtiği bir yerde, Sisimique kampında, yeni bir askerî eğitim kursu başlatıldı. Carlos Fonseca bütün diğer *Guerillero*'lar gibi bu kurslara katıldı, ancak askerî emirlere karşı bir antipatisi vardı.

Bu kampta Matiguás kışlasına yapacağımız saldırının planını da hazırladık. Saldırı gerçekleşmeden önce -hava durumu, uzaklık, düşman Muhafızların eğitim seviyeleri ve sayılarını hep gözönünde bulundurarak- malzeme depolarının inşasının bitirilmesi gerekli görünüyordu. Fila Grande'de sekiz, Kiragua'da dört, Matapalo'da -Matagalpa'dan yalnızca oniki kilometre uzaklıkta- bir tane depo vardı, hiçbiri *Guardia* tarafından keşfedilmedi.

4.

Ulusal Muhafızlar bölgede gerillanın varlığından haberdar olduğunda geniş bir alana yayılmış durumdaydık. Silvio Mayorga küçük bir grupla yiyecek ve giyecek depolamak üzere Kiragua'ya gitti; diğerlerimiz Rodríguez ailesinin Matagalpa yakınlarındaki çiftliğinde kaldık.

Silvio'ya eşlik eden Chelito Moreno, yürüyüşleri sırasında zeytin yeşili pantalonunun bir cebini yırtmış ve oradan otuz mermi yere dökülmüştü. Hayvan hırsızına benzettikleri bir grup yabancı adamın yaklaştığını gören birkaç kahve toplayıcı kadının haberdar ettiği *Guardia* bu mermileri buldu.

Düşman sonunda Matiguás'dan bölgeye girdiğinde Germán Pomares, Chico Chiquito ve ben, Carlos, Oscar Turcios ve Daniel Ortega'nın olduğu Fila Grande'ye döndük. Kimse Silvio ve adamlarının nerede olduğunu bilmiyordu.

Eulalio ve Fausto Heriberto Garcia'nın (*"Enriquito"*) onla-

rı aramak için yola düşmelerini kararlaştırdık. Yanlarına, üzerinde geri çekilme yolunun işaretli olduğu bire ellibin ölçekli bir harita verdik. Carlos Daniel Ortega'ya hastalanmış olan Leopoldo Rivas ile Managua'ya dönme emri verdi. Daniel isteksizce döndü, kalıp yazgımızı paylaşmak istiyordu.

5.

Günler, yeni hiçbir şey duyulmadan geçiyordu. Carlos, Doktor Clarence Silva'nın karısı Lolita'nın, Kiragua yakınlarındaki El Castillo hayvan çiftliğinin sahibi olan babası ile ilişki kurmamız için Germán Pomares ile beni Rodríguez'lerin çiftliğine gönderdi. Ondan, beni, bizi bu denli endişelendiren küçük birliğe götürmemi rica etmeliydim.

Yorgunluktan ölmüş halde döndüğümüz gün Antonio Rodríguez'in kız kardeşi Lidia ortaya çıktı. Amatör bir radyocunun, Washington *Hazienda*'sında silahlı çatışmalar hakkında bir şeyler yakaladığını ondan öğrendik. Miguel Láinez adındaki yerel sömürücünün evinde kurulmuş bulunan harekât merkezi, Ulusal Muhafız başkomutanlığına, çarpışmada birçok *Guerillero*'nun öldürüldüğünü ve aralarında Silvio Mayorga'nın da bulunduğu bazılarının yaralandığını bildirmişti. Ve yara almamış en az bir esir olduğunu: Otto Casco. Yaralılar ve Otto Casco'nun hayatını kurtarmak umuduyla bu haberlerin radyoda aynen yayımlanabilmesi için hemen Managua'ya haber verdim. Haber Manuel Espinoza Enríquez'e iletildi, o da bir an bile duraksamadan haberi yayına koydu.

Gözümüze uyku girmiyordu. Ertesi gün *Guardia*, gerilla birliğinin bütün üyelerinin öldüğünü bildiren resmî bir açıklama yaptı. 27 Ağustos'ta şu insanlar öldü: Silvio Mayorga, Rigoberto Cruz (*"Pablo Ubeda"*), Francisco Moreno

(*"El Chelito"*), Otto Casco, Fausto García, Carlos Reyna, Ernesto Fernández (*"El Masaya"*), Carlos Tinoco.

Bu isimler sayılırken Nicolás Sánchez (*"El Tigre de Cerro Colorado"* -Colorado Dağı Kaplanı), Eulalio, Çinli Edmundo Pérez ve Daniel Rosales'in eksik olduğunu farkettik; buna rağmen onları ölmüş kabul ettik.

Neler olmuştu?

Eulalio ve Fausto García Silvio'ya rastladıklarında gerilla birliği kamp kurmak üzereydi. Üç gün sonra Fila Grande'ye geri dönmeye karar verdiler, ama haritada işaretli olandan farklı bir yoldan. Silvio, Eulalio'yu gerillanın bağlantı adamı olan Fermín Díaz'ın evine gönderdi ve onun tutuklandığı anlaşıldı. Portillo Grande isimli bir bölge üzerinden Jabalar doğrultusunda çekilmeye karar verdiler. İzleri silmek için arkada kalan Colorado Dağı Kaplanı, "Maymun Uçurumu"na tırmanırken, yüzbaşının katırını aradığını söyleyen bir adama rastadı. Kaplan onu durdurmadı. Adam Muhafızlara haber verdi.

Eulalio Silvio'yu tehlikeye karşı uyardı, ama yürümeye devam ettiler. Ernesto Fernández -ona Lencho da derdikpusuya düştüklerini farketti ve bunu diğerlerine söyledi. Daha beşyüz metre gitmemişlerdi ki bir makinalı tüfek yaylım ateşi duyuldu.

Eulalio dikkatlice geriye süründüğünde, Lencho'nun ölmüş, Kaplan'ınsa ayağının parçalanmış olduğunu gördü. Eulalio onu sırtladı ve Doktor Danilo Rosales yarayı üstün körü tedavi etti.

Eulalio ve hasta olan Çinli Edmundo Pérez, birlik ilerleyişini sürdürürken çalılıkların arasında, yaralı Kaplan'ın yanında kaldılar. Kaplan üç gün sonra Eulalio'nun kollarında öldü. Kanamasını durdurmak olanaksızdı. Cesedini dev bir Kapok ağacının köklerinin arasına koyarak onu yaprak ve odun parçalarıyla örttüler. Danilo El Bálsamo'da kaldı, Po-

mares'in gerilla taktiği dersi verdiği mağarada. Mağara onun için ölümcül bir tuzağa dönüştü. Danilo'yu orada bulup öldürdüler.

Üç gün sonra Paul ve Eulalio, küçük transistörlü radyolarından birliğin geri kalan kısmının da öldürüldüğünü duydular. Paul, Eulalio tarafından Matapalo'ya götürüldü ve oradan da Matagalpalı FSLN destekçilerinin yardımıyla Managua'ya.

Eşit olmayan bir savaştı. Otomatik tüfekler ve el bombalarıyla silahlanmış taburlarca asker, küçük bir gerilla birliğini ablukaya almıştı. Kurşun yağmuru Sandinistlerin yetersiz çifte ve karabinalarıyla kendilerini savunmalarını engellemiyordu. Bir Ulusal Muhafız astsubayı, Pablo Ubeda'nın, merhamet kurşunu onu kurtarana dek önüne dökülmüş bağırsaklarıyla ateş etmeyi sürdürdüğünü hayranlıkla anlatıyordu.

Danto ve Velia ile Managua'ya gittim. Çinli Edmundo Pérez birkaç hafta sonra Monseíor Lezcano semtindeki bir hücre evimizde ortaya çıkınca, Oscar Turcios utanmayı sıkılmayı bir yana bırakıp, çılgın bir coşkuyla sarılarak öptü onu. O akşam bir şişe *Flor de Caña* ile sarhoş olduk.

23 Ekim 1967'de Gonzalo Lacayo idam edildi. 4 Kasım'da Çinli Edmundo Pérez Quant, *Universidad Centroamericana* öğrenci birliği başkanı Casimiro Sotalo ile Hugo Medina ve Roberto Amaya adlı öğrenciler tutuklanıp öldürüldüler.

Yirmiikinci Bölüm

1.

İnancımızı kaybetmeksizin, dağları terkettik. Velia ve ben Managua'daydık. Velia ABD'ye gittiğinde, sözlüsü tarafından terkedilmenin utancından kaçıyordu. Rakibesi daha kurnaz çıkmış ve herif aralarındaki bağı kesmişti. Matagalpa'nın dar bir mahallesi olan Guanuca'da insanlar onun hakkında dedikodu yaparken neredeyse çeneleri düşüyordu. Oradan kaçtı. Yalnızlığı daha küçük felâket olarak gördü.

Şimdi yeniden evine dönmüştü -ve aşkı yeniden keşfediyordu; kendisini, sözlükten değil şeytanın baştan çıkarmayı keşfettiği yerden bulduğu sözcüklerle okşayan bir *Guerillero*'nun yaralı ayaklarını iyileştiriyordu. Kendini kurtulmuş hissediyordu, "Ah, benim zavallı günahkâr başım"ları da aşmıştı ve boğucu bir odanın içinde, sürekli ölüme ve yeniden dirilişe tanık olan, pazardan alınma basit bir yatağın üzerinde coşkusunu yüksek sesle bağırma cesaretini kazanmıştı.

Bu yeniden doğan insanın gözleri bana bakıyor, miyop ve güzel. Benim gözlerimin onun çıplak vücuduna baktığı gibi

bakıyorlar hep. Tıpkı bir demet kör kanat gibiler. Bir şey görmüyorum, dokunarak görüyorum, kutsanmış su pınarı vücuduna dokunuyor, onu hissediyorum, hiç bakmadan.

Buradayız, bu dört duvarın arasında, takip altında, bitkin düşmüş, ama hâlâ varız, tıpkı ayna gibi. Burada olmasak ağlama, orgazm, hayat, ölümün yakınlığı da olmazdı.

2.

Velia'nın kiraladığı ve sonradan Casimiro Sotelo'yla başka *Compañero*'ların tutuklandığı evde duyduk Che'nin ölümünü.

Che tıpkı İsa gibiydi, Don Kişot, Bolívar gibi. Ne kadar çok binmişti Rosinante'nin sırtına, ne kadar çok sınırı delmişti La Higuera'da çarmıha gerilmek için, Velia gözyaşlarımı kurularken bunları düşünüyordum.

Öğretisini yaşam ile doldurmalıyız, onu eylemlerimizden ayırmamalıyız, diye anımsattı Carlos Fonseca. Che'de ikisi için de yeteri kadar var: Yeni insana ilişkin konuşması tıpkı bir hücum borusu, bir ateş fırtınası gibi. Ve gerçekleşecek, ruhu yeni bir topluma götürecek bizi. Bunu tüm ciddiyetimle söylüyorum, tarihin akışı bu, Allah kahretsin!

Maddî müşevvikler mümkündür, ancak etik müşevviklerle karşılaştırıldığında o kadar önemli değildir. Bilincimize küçük cüceler girip elektronik cihaz ve gelir arttırımı ile dolu bir sepet bırakabilirler, biz de onlara şöyle deriz: Sağol almayayım. Bilincimize elleri boş, ama bir yıldızın pırıltısıyla devler girebilir; ve onlara şöyle deriz: Burada kalın, hem de daima.

Makineler olmaya indirgensek ve yeni bir bakış açısı getirmeseydik devrimin hiçbir anlamı olmazdı. Emek, birer yabancılaşma ve egoizm kasırgası içinde çözülmeye götürmemeli bizi; emek, yeni insan için maddî değerler oluştur-

maya yaramalı. Bilincimizde geri dönüşü olmayan bir yola girdik mi değişim mümkün olur, diyordu Oscar Turcios.

14 Haziran 1928'de Arjantin, Rosario'da doğmuş olan bu adam, etik ilkeleriyle her defasında onikiden vuran bu keskin nişancı, 8 Ekim 1967'de, biz Pancasán'den geri çekildikten sadece birkaç gün sonra öldü.

Ekonomik denetim, ilerici muhasebe hakkında konuşabilir, planlama ilkelerini savunabilir, gayrısafî millî hasılâ hesabının analizini yapabilir, değer yasasının başıboş işleyişine sövüp sayabilir; ve bunların ardından, gecenin ortasında, gerilla savaşından anekdotlar anlatabilir, Walt Whitman ve León Felipe'den şiirler okuyabilirdi.

Che- düşmanı küçümsemenin ve halk sevgisinin birleştiği gülümsemedir bu. Şu an otuzdokuz yaşındayım, Che- ve artık *Guerillero* olmanın o kadar da basit olmayacağı yaşa yaklaşıyorum. Şu an, demişti, hâlâ güçlüyüm. Ona ait anılar da güçlü kaldı, göğüsteki o acı, yaratıcı bir insanın berrak kişiliği. Che sadece banknot bastırıp ev yapmadı, bunu herkes yapabilir: Che yeni bir bilinç yarattı.

Che hakkında konuşmak bana her zaman zor gelmiştir. La Habana'daki o karşılaşmadan her söz edeceğim zaman, La Higuera'daki kendini kurban edişi olayı yüzünden tüm Latin Amerika'nın benzinin solduğu o günü belleğime çağırdığım zaman, resimler ve sözler eksik kalıyor.

Che hepimizin, bir an için bile olsa, olmak isteyeceği biri. Haddini bilmez bir insan olmamak, ikiyüzlülükten iz bile taşımamak insanı sonsuz derecede mutlu kılar herhalde.

Che, Küba'da tüm Latin Amerika'yı görebildiği bir aynaya baktı. Sonra bu aynaların sayısı ikiye çıkacaktı. Latin Amerika halklarının, siyasî topografileriyle ve gerek önlerindeki ümitlerle gerekse çoktan sağladıkları kazanımlarla keşfedildikleri iki, üç, birçok ayna.

Che'nin Bolivya'ya gitmeden önce, geleceğin Bolivya ge-

rillasını oluşturacak adamların toplandığı kampta Fidel ile birlikte bir ağaç kütüğüne oturduğu söyleniyor. Orada birbirlerine bir şey söylemeden bir saate yakın oturmuşlar. Sonunda tek kelime etmeden Che'nin kolu Fidel'in omzuna, Fidel'in kolu ise Che'nin omzuna uzanmış ve birbirlerine sıkıca sarılmışlar. O denli birleşmişlerdi ki sözcükler gereksizdi.

Öyküyü bir Önce ve Sonra'ya bölersek,
o zaman Ekim'deki o günden başlamalı.
tanrıların ateşinin insanların kalbinde
olduğunu anladıkları için, bazılarının,
titremeye başladığı o günden.
Tehlikelidir külleri savurmak,
gitarların kaba konserine
kulakları tıkamak.
O günden bu yana kimse saklayamıyor,
ölülerin sessiz kalmadığını,
konuşmaya başladıklarını, onlara
gülleri yasaklayamadan daha.
Hiç şüphe yok: onların ölüm saati
özel türden;
yumuşak bir veda,
ateşin kısa parlayışı.
Öğrendik, Che, onun gibi,
neydi adı, dolaşan şövalye,
şu muzaffer kral olarak gelen gibi,
her zaman düşgücünü
gerçeğe çevirmekle meşgul yumuşak başlı gezgin gibi,
onun gibi olabileceğimizi anladık.
Ün: Bu bir kibritten fazla bir şey değil,
savaş hatlarının ardından yakılan, ama yaşamın
harikuladeliği,

annenin göğsü gibi, çiçekli bir mısır tarlası gibi.
Öğrendik, *Comandante,* bizi kimsenin
avutamayacağını, çünkü onların,
bizi avutabilecek olanların, yani,
kendilerinin var avutulmaya ihtiyacı,
üstelik bizim gereksinimimiz olan şey de farklı:
Ölümü öldürmek,
yaşamı hayata çağırmak,
lânet olsun.

Doğru, Fidel. Che ölümü asla doğal bir şey olarak görmedi. Ölüm bizi nerede yakalarsa yakalasın, uğruna öldüğümüz şey kurtuluş vaadediyorsa, ölüm hoş gelmiş sayılacaktı.

Pancasán'ın, bundan önce de Raití ve Bocay ve Wankí'nin etik sorumlusu sensin, *Guerillero;* ve bundan sonra geleceklerin de, zaferimizin sorumlusu, bir gün ve daima. Böyle olacak. Ve böyle oldu.

3.

Carlos gün batımından gün doğumuna kadar Ernesto Cardenal ile konuştu.

Şair bizi dilsiz bırakıyordu, öylesine yalın, öylesine karmaşıktı ki. Papazlara karşı duyduğum liberal -elbette Robespierre tarzında, Nikaragua Liberal Partisi başkanı Virgilio Godoy tarzı değil- önyargılarım onu tanıdığımda kayboluverdi.

Somoza'ya karşı mücadeleye katıldığımız zaman uzak bir kulenin çan sesleri gibi hoş geliyor şimdi bana. Açık görüşün şairi Ernesto, anıların değil kanlı bir tiranlığın sisi içinde yolalıyor. Onun öngörülerini, ürkütücü dürüstlüğünü, yavaş, şaşmaz, meydan okuyan sözlerini anımsıyorum.

O zamanlar Pedro Joaquín Chamorro ve Reynaldo Antanio Téfel ile arkadaştı. Henüz papazlık için takdis edilmemişti, o zamanlar ben daha bir çocuktum. Hepimiz Somoza'ya karşı sürdürülen mücadeleye katıldık.

Ondan sonra onu gözden kaybettim: Üniversite, ilk tutuklanmalar, dava ve mahkemeler, gizli yolculuklar, *Frente Sandinista*'nın kuruluşu, Río Coco ve Bocay, Managua ve León'un mahalleleri, silahlı mücadelenin yeniden ele alınması, Pancasán.

Pancasán olaylarından kısa bir süre önce şiirlerini okudum, "Taşlamalar", kendim yazmış olmayı istediğim aşk şiirleri:

Seni yitirdiğimde, ikimiz de yitirdik, sen ve ben:
ben, çünkü sendin, en çok sevdiğim,
ve sen, çünkü bendim, seni en çok seven.
Ama sen daha çok şey yitiriyorsun benden,
çünkü başkalarını sevebilirim seni sevdiğim kadar,
ama kimse seni beni sevdiğim gibi sevmeyecek.

1969'da, Kosta Rika polisinin, bana üç gün işkence yaptıktan sonra bizi sınırdışı edişinin ardından Henry Ruiz ile geldiğim Kolombiya'da onun en çok hoşuma giden şiirini okudum, "Marilyn Monroe için Dua"yı. Ama aslında Kolombiya'da okumadım onu, ruhun ülkesi olan yerde okudum. Bir aşk şiiri, siyasî bir şiir- Marilyn'e, tecavüze uğramış yetim çocuğa, küçük satıcı kıza ve kapitalizmin içinde ve kapitalizm tarafından yitip giden yaratıklara kayıp onurlarını geri veren. Maske benzeri makyajı, şampanya ve süs balıklarıyla dolu havuzlu lüks yatla yapılan deniz gezintisini, çeyrek kilo afyon karşılığı verilen öpücüğü, ölümün havarisiyle Río'da yapılan dansı lânetleyen bir şiir. Aslında affedilen Marilyn değil, Tanrı'nın kendisidir; sonsuz ateşin

yaratıcısı Marquis de Sade'ıdır, affedilmesi gereken. Onun intiharının sorumluluğunu üstlenmesi gereken de Sade'dır. Ernesto Tanrı'yı Marilyn Monroe adına affeder.

Daha o zamanlar Ernesto Latin Amerika edebiyat tarihinin bir parçasıydı ve dünya edebiyatının bir parçası olmaya gidiyordu. Ve papazı şairden, şairi de papazdan ayırmanın mümkün olabileceğini düşünmeme karşın şiiri, ona yaklaşmamızın temel nedeniydi.

Frente'nin papazlarla zaten Monseñor José Arias Caldera'nın şahsında ilişki kurmuştu. Caldera, başımız sıkıştığında papaz evini ve kilisesinin levazım odasını hücre evlerine, Carlos Fonseca, Silvio Mayorga, José Benito Escobar, Oscar Turcios ve Daniel Ortega'nın saklandığı yerlere dönüştürmüştü. Başka bir papaz, sonradan piskopos olan ve karşı devrim tarafına geçen Manuel Salazar, José Benito Escobar'ı León'dan Managua'ya götürmeye yardım etmişti. Ama papazlarla siyasî ilişkimiz, verimli görüş ayrılıklarıyla dolu olsa da Ernesto Cardenal'ı tanımamızla oluştu.

1967 sonunda ona akıl danışmak geldi aklımıza.Pancasán'ı atlatmıştık ve bu askerî geri adımdan sonra yeni bir strateji başlattık: Sessiz sedasız güç toplamak.

Ona bir mektup yazdım ve onunla konuşmak istediğimi söyleyip, düşüncemizi kaba hatlarıyla anlattım. Mektupta ayrıca cehennemden korkmayı bıraktığımı ve fakirlere olan sevgimizi, kurşunların ve büyük nutukların engelleyemeyeceğini yazdım.

Ernesto, bir arama tehlikesi sırasında bu mektubu yaktı, ama mektup ilerici hıristiyanların dergisinde basılmıştı. Derginin adı *"Testumonio"*, Karne'ydi ve Tito Castillo tarafından yönetiliyordu. İşte mektup:

"Padre Cardenal:

Bununla her zaman istediğim bir şeyi gerçekleştiriyorum: Size yazmak. Aslında uzun, açıklayıcı bir mektup olacaktı,

ama fikrimi değiştirdim. Sizinle özel olarak görüşmek istiyorum.

İçinde bulunduğum özel şartlar nedeniyle, aslında saygımın ve takdirimin gerektirdiği üzere Size bizzat gelmem olanak dışı. Bu nedenle sizin bana gelmeniz gerekecek. Sizinle görüşmek, uzun süredir beklenen bir dostun ziyaretini kabul etmek olacak.

Yaşamın tüm nimetlerinden vazgeçtik. Bir cadde görmenin, insanların gidip gelmelerinden oluşan benzersiz gösterisini izlemek gibi temel bir ihtiyacı bile tatmin edemiyoruz. Bir anlamda biz de keşiş gibi yaşıyoruz, tek farkımız ölüme daha yakın olmamız. Ama her şeye rağmen mutluyuz.

Katolik diniyle yetiştirildim, ancak nefretle bu dinin uygulamalarından yüz çevirdim. General Somoza doğduğum şehir olan Matagalpa'ya geldiğinde çanlarını çalan ve pazar kıyafetini giyen, beri yandan bir *Campesino*'nun kaba eliyle sunduğu adak mumunu kibirle kabul eden ama onu günahlarından arındırmayı reddeden ve bunun yerine üzerinde durduğu arsanın sahibinin tarafını tutan bir kilise biliyorum. Zenginlerin büyük günahlarını affeden ve evlilik dışı bir çocuk bekleyen fakir bir kıza tapınağa girmeyi yasaklayan bir kilise.

Bu kilisenin tanrısını öldürdüm kendi içimde. Ancak görünen o ki, ölmek istemiyor.

Kolombiya'nın cangıllarında yeni bir Betlehem vardı. Bunu bize Camilo Torres gösterdi ölmeden önce. Ve bize başka Betlehem'lerin, başka ahırların olduğunu gösterdi. Bu yeni Tanrı'nın içimde doğdunu gördüm -bana neden annemin hatırasını çağrıştırdığını bilmiyorum- ve nasıl büyüdüğünü görüyorum. Ama bu kendinden menkul bir büyüme değil. Uruguay'daki *Padre* Juan Carlos Saforoni'nin vaazı, ya da Padre Fernando Cardenal'ın Fernando Guordillo'nun ölümü üzerine verdiği vaaz ile beslenerek büyüyor. Elbette

içimdeki bu Tanrı'nın zor bir hayatı var. Ne kadar büyürse o kadar besine ihtiyacı var. Bu Tanrı'nın güçlü büyüyüp büyümemesi doğrudan doğruya kiliselerin ya da en azından onların gerçek, ilerici kısımlarının tutumuna bağlı. Aksi halde yetersiz beslenmeden ölecek. Ölürse o zaman bir daha asla hayata dönemeyecek. Asla.

Padre, sizi bekliyorum.

Not: Bu mektubu getiren kişi gerçek kimliğimi bilmiyor."

Ernesto mektuba yanıt yazmadı, bunun yerine hemen, eski Managua'nın merkezindeki bir eve geldi. Bir süre konuştuk ve birkaç gün sonra Carlos Fonseca'ya bu konuşmamızdan bahsettiğimde Carlos yeni bir buluşma ayarladı: Ernesto ile kendisi buluşup konuşmak istiyordu.

Şair tam zamanında geldi; onu Ulusal Muhafızlar'ın bir subayı kılığında evin önündeki kaldırımda bekliyordum. İlk şaşkınlıktan sonra Carlos'la görüşmek üzere içeri girdi; uzun bir konuşma oldu.

Bu ve başka konuşmalar, hıristiyanların, özellikle de katolik papazların ülkemizdeki rollerinin ne olacağı sorusu etrafında dönüyordu. Endişelerden biri Somoza diktasının devrilmesi halinde, rejim taraftarlarına karşı saldırıların gerçekleşme olasılığıydı. Kilise, papazlar, böyle bir anda insanları soğukkanlılığa davet etmede güneşin doğuşu kadar güvenilir olmalıydı. Böylesi dramları birlikte önleyecektik.

Hem anlayış hem itiraz vardı, önce Ernesto, ardından Uriel Molina ve başka ilerici papazlar bizi anlıyor, ama bizden şüphe de duyuyorlardı. Bu sarnıç konuşmalarının bir oraya bir buraya savrulan akıntısı iki kıyıyı da ıslatıyordu. Onları sadece siyasî çıkarlarımız için kullanacağımızdan korkuyorlardı, biz ise onların fikirlerinin Nikaragua devrimcilerinin saf öğretisini sulandırabileceği kaygısına sahiptik.

Onları, kilisenin insancıl bir rol üstlenebileceğine ikna etmeye çalışıyorduk; önemli olan ülkenin hayatta kalması,

halkın yanında durulması, vücutların ve ruhların Somoza'nın cehenneminden kurtarılmasıydı. Ayrıca halkın dinî görüşlerinin kesinlikle kabul edileceği, siyasî gerçekçiliğin ve sağlıklı insan aklının onların hayatta kalmasını teminat altına aldığı ve Sandinist devrimin hıristiyanlığa karşı bir saldırıya geçmeyeceği üzerine onlara teminat verdik; hatta aksine Nikaragua kilisesi ile bir çıkar ittifakının ilerisine geçen bir ilişki için her türlü çabayı göstereceğimizi de bildirdik.

Carlos, şairin dürüstlüğüne ve sorumluluk duygusuna büyük güven duyuyordu. Ernesto kendini gözleriyle ifade ediyordu. O zamanlar -ki hâlâ öyleler- gözlerinin ne denli konuşkan olduğunu görmek gerekirdi.

Bu konuşmalardan birinde Ernesto'yu, gerillaya katılmaya değil ama bizimle dağlara çıkmaya, Matagalpa ve Jinotega bölgesinde papazlık yapmaya çağırdım, tıpkı Avrupa'da, endüstri merkezlerinde işçilerle birlikte yaşayan işçi papazları gibi.

Ernesto bu fikri harika buldu, bunu gerçekleştirmenin sadece bazı nesnel engelleri vardı. Kilisenin, siyasî değişimler sözkonusu olduğunda ortaya çıkacak şiddeti engellemeye yardım etmesi düşüncesine de katıldı. Carlos bu sorunların analizinde benden daha ileri giti ve böylelikle sıkı bir dostluk başladı.

Sonra Ernesto La Habana'ya seyahat etti. Bu seyahat hakkında "Küba'da" adlı bir kitap yazdı. Sonra *Frente* onu Russell davasına gönderdi ve gerekli bilgileri ona örgüt adına ben verdim. Ona bazı belgeler konserve ettik -bu, bavuluna saklamak demekti- ve Ernesto Nikaragua adına baskıyı ve zulmü itham etti.

Carlos Solentiname* deneyimiyle ilgileniyordu. Bu takım-

(*) Solantiname takımadaları: Nikaragua'nın güneybatısındaki büyük Nikaragua Gölü'nün güneyinde, deniz yüzeyinin 32 metre üstünde yeralan adalar. -e.n.

adayı ziyaret edecektik, ancak uyarıldık; orada düşman gizli servisinin ajanı olduğundan şüphelenilen birisi vardı. Bu arada Solentiname'yi farklı bir yanıyla tanıdık: Köylü şiirleri, San Carlos kışlasına saldırı; şehitleri, Elvis, Donald, Felipe ve Laureano; köylü ressamların manzaraları. Ama yine de Solentiname yolculuğu bizi bekliyordu. Oraya vardığımızda, sanki her zaman rastlıyor gibi Ernesto Cardenal'e rastlayacaktık. Solentiname: Orası hâlâ benim kayıp cennetim.

Ernesto Cardenal'ı tanışmış olmakla yetineceğim, her ne kadar Ernesto'nun bir parçası olan Solentiname'yi asla görmesem de: Onun hayal ettiği bir manzara, bir tablo, bir iç çekiş, su, bir parça toprak, eşitlikti burası. Şair Ernesto'yu tanımakla yetindim, büyük şair, yeraltının papazı. Ama onu papaz ve kardeş gibi tanımaktan daha iyi bir şey varsa, olduğu şey olarak tanımaktır: Bir nebze kutsal buhuru bile kendisi için harcamayı beceremeyen olağanüstü bir insan. Ernesto çekingen değildir, bir portakal ağacının yaprağı kadar yalın, Assisili aziz François kadar alçakgönüllüdür.

Ve örnek bir papaz ve her dilde, özellikle de fakirlerin dilinde çok okunan bir şair olarak aynı zamanda devrimimizin namına katkıda bulunan biridir.

Nikaragua bazı oğullarıyla gurur duymakta haklıdır: Darío, Sandino, Carlos ile nasıl duyulmaz ki?

Ve hiçbir çekince koymadan ekleyebilirim: Ernesto Cardenal ile nasıl gurur duyulmaz ki?

4.

Birçok Latin Amerikan ülkesinde olduğu gibi Nikaragua'da da hıristiyanlık siyasî bir gerçektir; ve siyasî gerçekler diktaların ya yanında ya da karşısında yeralır, emperyalizmin ya yanında ya da karşısında.

Hıristiyanların katılması için bütün engeller bir kez ortadan kaldırıldıktan sonra FSLN'ye rağbet arttı. Luis Carrion şöyle anlatıyor:

"Bazen mahalle cemaatleri taşocağı gibi çalıştılar, ya da siyasî aydınlanmanın araçları gibi. Ve çok önemliydiler, çünkü hıristiyanlıkla Sandinizmin biraraya gelmez olduğu tabusunu yıktılar. Halkın taleplerine olumlu bir tavır takınan hıristiyanlık imgesini yaydılar."

Bu biraraya gelişte basiretli düşünce dogmaya, somut gereksinimler sonsuz felsefî kılı kırk yarmalara üstün geliyordu. Uriel Molina, Fernando Cardenal ve Felix Jiménez ile beraber hıristiyan hareketine daha siyasî bir yönelim sağlayan Ricardo Morales bu süreçte önemli bir rol oynuyordu.

5.

Sığındığım yer bana bir haftalığına verilmişti, bu da dışarı çıkmadan bütün gün odada hapis kalmak ve -gündüz ve gece- kimseyle tek kelime konuşamamak, hatta hapşıramamak demekti... Ne sıcak! Ne can sıkıntısı!

"Yarın biraz hareket edebilirsin", diyordu ev sahibesi Ruth bana, "yarın herkes işe gitmiş olacak, ben de." Bir bankada çalışıyordu, yalnız yaşıyordu ve bağımsızdı. "Böyle kalmayı da istiyorum, yani iyice anlaşılması için söylüyorum. Yan odayı genç bir çifte kiraladım. Senden konuşmamanı ve hapşırmamanı istiyorsam, evdeki herkesin dinlemeye pek meraklı olmasından. Genç bir çift bunlar, daha doğrusu: Kısa süredir birlikteler, adam elli, kız otuzdokuz yaşında. Koyu katolikler ve her akşam tesbih çekerek dua ederler, ama sadece -Tanrı'ya şükür- kendi odalarında. Bu onların meselesi; ben de inançlıyım, o kadar olmasa da."

O akşam gıkımı çıkarmadım ve gerçekten de dua ettikle-

rini duydum. Sonrasında duyduklarıma ise inanamadım: Tanrı'dan az sonra işleyecekleri günah için af dileniyorlardı. Garip bir boğuk sesle okudukları kısa duaları dinlerken yavaş yavaş sözkonusu olanın hangi günah olduğunu kavramaya başladım: Tensel günah.

Münacaatları, hızla güneşe doğru yolalan bir atın adımları gibi kabardı; dörtnala koşmaya başladıklarında kadın hiçbir geçiş yapmadan hırıltıyla bağırıyordu: Ah, harikaaa! Adam ise sadece inliyordu. Hiç şüphe kalmamıştı: Bu mümin hıristiyanlar birbirlerini iyiden iyiye sevmekle meşguldüler!

Ertesi gün akşam olmasını bekledim. Hiçbir şey olmadı. Dua ettiler ve kimse "Aaah, harika!" demedi, hırıltı duyulmadı, her şey sakindi. Ancak sabaha karşı dua ve solumalarla uyandım.

Ruth eve geldiğinde ona bu olağanüstü olaylardan bahsetim. Olanlara inanamıyordu, bu ikisi ki cennet sürülerine dua etmek için kendilerine sürekli yeni sunaklar ararlar, ekmeği kutsarlardı, hatta bir sütlü kahve bile duaya değerdi onlar için. Onu, akşam seansını izlemeye davet ettim. Gözlerinde şüpheci bir yorum ve meraklı bir parıldama ile gelmeye söz verdi.

Gün boyunca Jorge Amado'nun, anlatısı saatleri kısaltan "Tarçın ve Karanfil Gibi Gabriela"sını okudum. Ona çeyrek kala Ruth geldi; beklemekten vazgeçmek üzereydim ki o garip âyin başladı: Ama erkek birdenbire duayı yarıda keserek şöyle dedi:

"Bizim yaptığımız gibi günahın affını dilenmemizin daha da büyük bir günah olduğunu düşünmüyor musun, kızım? Yoksa" -Ruth kulak kabartıp gözlerini açtı, ben gözlerimi sonuna dek açıp kulağımı duvara dayadım-, "harika bir şekilde günah işlemek için duayı paravan olarak kullanmamız seni rahatsız etmiyor mu?"

"Evet, haklısın", diye yanıtladı kadın, "sadece düşüncesiyle bile ıslanıyorum. Belki de Padre García ile konuşmalıyız."

"Onunla değil, ona güvenmiyorum, sana bakışı hiç hoşuma gitmiyor. Bir de hemen dua etmeye başlayacak ve ilk dikkatsizlik anında ıslanıvereceksin."

"Aptallaşma, hoşuma giden tek erkek sensin, seni rüyamda bile aldatmam. Ayrıca o bir rahip ve dokunulamaz."

"Ya?"

"Padre Navarrete'ye de sorabiliriz, o yaşlı; belki de böyle bir haz için af dilenmek günah değildir; belki de İsa'ya olan teslimiyetimiz karşılığı bize verilmiş bir ödüldür bu."

"Bu gece dua edeceğimize ve yarın Padre Navarrete ile konuşacağımıza söz ver!"

Ruth gülmemek için kendini tutamayıp dışarı koştu ve beni yalnız bıraktı.

Yirmiüçüncü Bölüm

1.

Bir öğleden sonrasında San Sebastián mahallesindeki hücre evimizde Velia (*"Marina"*) ile sıcağın altında oturuyorduk. Daniel Ortega gelip, her bakımdan güzel bir kadın olan Lesbia Carasquilla'nın tutuklandığını söylediğinde.

Daniel gitti, ve az sonra motorsikletli genç bir adam gelip:

"Señora, buralarda nerede kiralık ev bulunabilir biliyor musunuz?" diye sordu.

"Hayır, beyefendi."

"Siz bana bir oda kiralayamaz mısınız?"

Dönüp kulak kabarttım.

"Mutlaka bir eve ihtiyacım var."

"Ama ben oda kiralamıyorum", dedi Senyora.

Adam evin içine kuşkucu bir bakış attıktan sonra nihayet çekip gitti. "Marina!" dedim aceleyle, "buradan hemen gitmeliyiz!"

"Giyecek bir şeyler alayım bari."

"Hayır, hemen gidiyoruz."

Daha yarım saat sonra tek kollu Torres önderliğinde bir *Guardia* birliği arka bahçe duvarından içeri dalıyor, camları çerçeveyi indiriyor, tuvalet rezervuarlarına kadar heryeri altüst ediyordu.

Sıçanların kedi, duvardaki deliklerin ise pencere kadar büyük olduğu terkedilmiş bir eve gizlendik. Birkaç gün sonra Carlos geldi ve uzun bacaklarıyla yere uzandı; elimizdeki tek minderi Velia'ya verdik. Bir hafta sonra o bölgede beş hücre evimiz olmuştu.

Yine de 18 Kasım'da Daniel Ortega tutuklandı ve FSLN tarihinin en uzun hapisliklerinden biri başladı.

2.

Bir akşam, La Habana'ya gitmek üzere yola çıkmak üzereyken Küba'dan Julio Buitrago geldi. Sabah gün ışıyana kadar konuştuk, sonra sıkıca Velia'ya sarılmış halde tüm gün uyudum; Velia ağlıyordu.

Germán Pomares ile Küba'ya doğru yola çıktım; Velia, yakında onu yanıma aldıracağım vaadimle başbaşa kaldı.

Birkaç hafta sonra La Habana'ya vardım ve Carlos Fonseca'nın emri üzerine Küba'da hazırlanan rengârenk bir birliği ele aldım. Maratoncular gibi koşuyor, Johnny Weissmüller gibi yüzüyorduk.

Oscar Turcios'un grubun başkanlığından alınması elbette iç sorunlar yaşamadan olmadı. Karar âdil değildi, çünkü Nikaragua'dan bakarak doğru değerlendiremediğimiz yanlış bazı belirtilere dayanıyordu. Grubun başkanlığından vazgeçecek kadar alçakgönüllü değildim, böylece Oscar kırıldı. Sonunda beraberce Orta Amerika'ya dönmeye karar verdik.

Ben ilk grupta Germán Pomares ve Oscar Benavides ile birlikte seyahat ediyordum. Prag'da Hotel International'de

kaldık, oradan İsviçre'ye nasıl ulaşacağımızı planladık, oradan da Kosta Rika'ya. Devrimciler bu örümcek ağına benzeyen yolculuk rotasına Küba'ya uygulanan ambargo yüzünden katlanmak zorunda kalıyorlardı. Çek başkentinde insanın nefesini kesen güzellikte, İspanyolca bilen ve Germán ile arkadaşlık kuran bir kadınla tanıştık. Benavides'le ben dünyanın en güzel şehirlerinden biri olan bu şehri keşfettik. Bu idili Simyacılar Sokağında da sürdürürken -sonradan García Márquez'in Melquíades'i, *"Yüzyıllık Yalnızlık"*daki sihirbazı burada yarattığını öğrendim- bir yandan da birkaç Latin Amerikalı ile bağlantı kurmaya çalışıyorduk.

İsviçre'de, ikisi de FSLN üyesi olan Gustavo Adolfo ile Oscar René Vargas kardeşler ve Managua'da *Frente* ile çalıştığı için birkaç ay hapiste yatmış Constantino Pereira yaşıyordu. Akıllı biri olan Tino bize Lenin ile Tristán Tzara'nın o ünlü satranç maçını yaptıkları Café'yi gösterdi. Kimin kazandığı belli değil. Marksistler Lenin'in, Dadaistler ise Tzara'nın kazandığını savunuyorlar. Ben kendi adıma Lenin'in kazandığını düşünüyorum, şahı ya da veziri değil, sadece piyonlarını korumuş olsa bile. Tino benimle daha yeni kullanıma açılmış bir otoyola çıktı ve burada daha az önce edindiğimiz araba ile ses duvarını aştık. Bugün bile o zaman neden ceza yemediğimizi anlamıyorum, ama özellikle nasıl hayatta kaldığımızı.

3.

Oscar Benavides'ın oldukça garip, törensel ve çetrefil bir konuşma tarzı vardı. Yağmur yağıyor, demez, yağış olayı gerçekleşiyor, derdi. Yorgunluktan şikâyet edeceğine bir bitkinlik durumundan muzdarip olduğunu, biryerlerine kramp girdiğinde ise istem dışı bir kas spazmı geçirdiğini

söylerdi. Üşüttüğü zaman, patolojik durumunu tedavi etmek amacıyla analjezik özelliklere sahip bir *Acetylsalicyl* hapı isterdi. Kahvaltıda süt değil, boğanın eşi hanımefendinin beyaz mayisini içerdi. Sandalye kaba etlerin konduğu yer, gökyüzü ise optik aletler yardımıyla hayranlıkla izlediğimiz, yıldızların, gezegen ve uyduların oradan oraya dolaştığı sonsuz evrendi.

Oscar, bir ordunun idealizmi ve cesaretine sahipti. Cenevre'de uçağa binerken cebinden, merdivenlerin en üst basamağında neşeyle çene çaldığı sırada, ceketinin altında gizlediği Browning yere düştü; kıyamet borazancısının yaratacağına denk bir gürültü ile basamaklardan ta piste kadar yuvarlandı. Ben onu daha önce hayatımda görmemiş gibi davranırken aceleyle silahın peşinden seğirtti. Ona benden mümkün olduğunca uzağa oturması için işaretler yaptım. Ben de bir silah taşıyordum, bunun yanı sıra bacaklarımın arasında, pantolonumun önünü garip şekilde şişiren ve hostesin ilgisini çekmeme neden olan bir el bombası vardı. Hostes bir tür testis iltihaplanmasından muzdarip olduğumu sanıyor olmalıydı. Uçağın nihayet kalkması saatleri buldu, ya da bize öyle geldi. O zamanlar uçak kaçırmalar, uçağa binmeden önce aramalar kadar nadirdi.

Panamá'ya ulaştık ve sahte pasaportlarla Kosta Rika'ya girdik.

4.

Bu sıralarda Carlos Fonseca Napoleón Chow aracılığıyla şair José Coronel Urtecho ile buluştu.

Coronel Urtecho özel bir adamdı. O zamanlar onu pek tanımazdım, sadece "Yoldan Geçerken" tanıyordum onu, kitabının adı buydu. Ancak onsekiz yıl sonra iyi dost olduk.

Sekseninci şubatını doldurduğunda, tropik ormanlarda yaşayan eğlenceli bir hayvan olan Guardatinaja'nın soytarıca tavırları ile şöyle dedi: "Genç bir adamken bir kadına kur yaptığımda hayır demesinden korkardım; bugün bir kadına kur yaptığımda ise belki evet der diye korkuyorum."

Carlos Fonseca daha gençliğinde José Coronel Urtecho okumuştu. Ellili yılların ortasında Carlos *"Segovia"* dergisinde değişik Nikaragualı şairler tanıtıyordu, bunların arasında Coronel Urtecho da vardı. Carlos onunla şahsen tanıştığında yüzüne şöyle haykırdı: "Somoza'nın ardından bu ülkenin mutsuzluğunda en büyük payı siz taşıyorsunuz..." Carlos Fonseca'nın "iyi dizeler" yazan bir şairi tanıtma yönündeki bu delikanlı ilgisi nereden geliyordu? Bu olgun siyasetçinin, böyle tuhaf bir insanla konuşma ve daha tanışır tanışmaz ona meydan okuması nedendi? İşte burada, FSLN kurucusunun sezgisi, açıksözlülüğü ve yeraltında yaşayan birisi için son derece önemli olan Coronel Urtecho'nun samimiyetine duyduğu güven gösteriyor kendini.

Şiir ona geri döndüğünde şair yeniden doğdu. Volkanı tanıyacak ve lâvların davetini kabul edecek geniş görüşe sahipti. Bir akşam Ernesto Cardenal'in yanındayken bize yeniden doğuşunun belgesini okudu:

"Şair olarak yirmi yıl suskunluğun, daha doğrusu verimsizliğin ardından, ki bu sırada -bunu itiraf etmekten utanmıyorum- ülkenin büyük bölümünün hissettiği bir suçluluk duygusunun baskısı altındaydım; işte bu yirmi yılın ardından: Bastırılmış ve sömürülmüş halk ve gençlik, özellikle de ülkeyi alçaklıktan kurtarıp zafere götüren *Frente Sandinista*. Şimdi yeniden şiir yazmanın, geri dönülmez, yaralanmaz, yenilmez, karşılaştırılmaz Nikaragua Devrimi'nin ölçülmez dolgunluğuna sözcüklerle şekil ve mimarî sağlayacak nesnel, somut şiirler yazmanın durdurulmaz itkisini hissediyorum."

Ülkesine ve şiirine sadık olan bir şairin yolu neredeyse her zaman devrime çıkar. Son yıllarda Nikaragua burjuvası onu -ablak, gösterişli ve aptal- sınıfının haini olarak suçladı, ki bu büyük bir övgü demektir. Coronel Urtecho daha çok onurlanacak. Onun büyük şiirsel ve anlatısal eserlerinden konuşulacak - onun o özel eğlence sanatından, mutluluğa olan yeteneğinden.Ve Nikaragua'daki yeni kültürel canlanmanın sorumlusu olmakla suçlanacak.

Nikaragua'ya geri dönüp genç entellektüelleri etrafında toplamaya başladığı otuzlu yıllardan en son şiirini yazana dek Coronel Urtecho, ülkenin kültürel yaratım merkezini batıdan doğuya taşımaya çalıştı. '27 nesli, savaş sonrasındaki ve savaşlar arasındaki travmadan, Garp kültürünün krizinden kaçamadı. İnsanlar o zamanlar, Matthew Arnold'un da dediği gibi, tamamiyle ölü eski dünya ile daha tamamen doğmamış olan yeni dünya arasında yaşıyorlardı.

Yani temelden farklı iki siyasî, ekonomik, ideolojik ve kültürel sistemin tartışmasını açan onun nesliydi, ilk sosyalist devrimin şokunu, İspanya'daki iç savaşı ve Miguel Hernández ile Frederico García Lorca'nın çarmıha gerilmiş seslerini duyan nesildi onlar.

Arjantin'de Córdoba'da gerçekleşen üniversite reformunun nesliydi bu; Neruda ve Vallejo, Carpentier ve Borges'nin, Mariátegui'nin zamanı. Bu devrin adamlarının ölçüldükleri terazinin çekülü olan Sandino'nun nesli. Tarih tarafından konuşmaya yazgılanmış, bölünmüş bir nesil.

Nikaragua'nın edebî avangardı, doğamızı -manzaraları, ağaçları, çiçekleri, meyveleri, kuşları, göl ve volkanları- ve hamakları, kendir halıları, su kabakları, hatta dilleri bile ellerinden alınan zavallı halkı da hükmü altına aldı. Edebî avangard, siyasî ve ideolojik olarak zamanına bağımlıydı. "Özel Ticaret Önünde Üç Seminer" adlı eserinde Coronel Utecho şöyle diyordu:

"Yirmili yılların sonu, otuzlu yılların başında Avantgardist denen bir grubun içinden, dil ve yaşamı burjuva bağından, yağlarından ve uzantılarından kurtarmak ve ekmeğe sadece ekmek ve şaraba sadece şarap demeyip, ekmeğe bazen şarap, şaraba da bazen ekmek demek için, benimle birlikte putları yıkmak isteyen ya da en azından itaatsiz birkaç genç insan yola çıktı. Sözcüklerle nesnelerin şeklini de değiştirmek istiyoruz, sadece bir gün Nikaragua'da ekmeğin gerçekten ekmeğe ve şarabın şaraba dönüşeceği umuduyla. Dışarıdan ithal edilmeyen, ülkede yetiştirilen ve herkesin kesesine uygun bir şarap."

Siyasî olarak kendilerini gerici olarak tanımlıyorlardı; snoblukları ve kanaatleri icabı gericiydiler. Geçmişten almak sözcüğü, onlar için dedeleri ve nineleri ebeveyne karşı kullanmak anlamına geliyordu; sözcüğün anlamı geldikleri sınıftan kaynaklanıyordu. Nineleri ve dedeleri cedleriydi, eskinin ileri gelenleriydi, sömürgeci geçmişti.

Coronel Urtecho, kendi sınıfı olan bu sınıfa karşı başkaldırdı, tıpkı insanın anasını reddetmesi ama yine de yanında kalması gibi. Ticaret ve spekülasyonlar onun için -ama burjuvazi için değil, sorun da buydu- kültürün öbür yüzü, karşı kültürdü. Bunun için kısa bir süre Somoza diktası tarafında yeraldı.

Tüm bunlar avangard şair hareketinin aykırı, sorumsuz, pırıltılı ve etkili olduğunu gösteriyor. Bu edebî hareket siyasetten soyutlanmamıştı, ancak devrimci avangard, bu konuda hiç şüphe yok, José Coronel Urtecho'yu çoktan soyutlamıştı bile.

Urtecho'nun estetik düşünceleri büyük bir içsel tutarlılık gösterir. O denli az şeye saygı gösteren bu adam, evrensel kültürü kabul eder, onun kendisine bulaşmasına izin verir ve onu yeniden şekillendirir. Darío sonrası modernizmin mahzun kendini kutsayışı, küstah, anlaşılmaz bir dil, boş lakırdı-

lar, şaşırtmaca ve kafa bulandırmalar, malûmatfürûşluklar, akıldânelikler ve tiranlığın eşek pisliği, acımasızlık, aşağılamanın felsefesi ve yabancı egemenliği, tek çıkış yolu devrim olan bir krizin içine sürüklüyordu. Kriz, eşyaların gerçek rengini gösterme yetisine sahip yeni bir estetiğe yol açtı.

José Coronel'e göre şairler, entellektüeller, burjuvazinin çağdaş bir yanıt ile ilgilenmesini son kez sağlamaya çalışırken dil enflasyonuna karşı durmak zorundaydılar. Burjuvazinin, doğasına uygun olarak, bu labirent içinde birer karınca gibi oradan oraya koşuşturan şarlatanlardan, beceriksiz teknokratlardan ve başarılı gangsterlerden oluşmasını anlayamıyordu.

Kediden beş can eksiği olan ilk Somoza'ya hakettiği cezayı verenler, bazı özel istisnalarla, şairler ve sanatçılardı. Metaforlarını, fırça, tüfek ve el bombalarını ellerine alarak devrimin zaferini mümkün kılanlarla özdeşleşen, böylelikle öykünün sonsözünün ve yeni bölümlerinin yazılmasına katkıda bulunanlar onlardı -Montesquieu'nun inadına, giderek daha az ses çıkararak.

Ve Kültürün Bolívar'ı diye adlandırdığı Rubén Darío'nun İspanyol Amerikası'nın kültürel bağımsızlığının önderi ve bu nedenle ulusal kültürümüzün kahramanı olduğunu hatırlatan da Coronel Urtecho'ydu.

Coronel entellektüeller ile siyaset arasındaki ilişkinin nasıl olduğunu bilir. Sömürge zamanından bu yana siyaset, kafasında bir şeyler olan söz emekçilerinin tek çıkar yoluydu. Bazı sözcüklerin belirli bir anlam hatta gerçeklik kazanmalarını entellektüellere borçluyuz, der Urtecho.

Ancak entellektüel, o hareketli 1936 yılındaki siyasî etkinliği sırasında sözlerinin vardığı doruğa ulaşamadı. "Yaşamı, halkın yaşamı olarak ve halkla birlikte yaşamak"- bu yalnızca bir istek olarak kaldı. Ancak o zamandan beri, ülkenin entellektüelliğinden ve kültüründen uzaklaşma ile

özdeşleştirdiği, giderek yoğunlaşan askerîleşme ve ticarîleşmeden yakınıyor; kırklı yılların ortasında gerçekten sözü ile eylemini çakıştırmayı başaran Ernesto Cardenal de böyle düşünüyordu.

Coronel Urtecho için şiire gerçek değerini vermek, kültürü oligarşi bezirgânlığına karşı savunmak demekti. Bu noktada uzlaşıyorduk, sınıfın köklerine kadar inerek yeni devrimci kültürün ruhunun oluşması için onunla çatışmak gerektiği konusunda da hemfikirdik.

Coronel için kültür, kültürün kendi içinden çıkan, değişen ve farklılaşan şeydi; kültür, "zamanımız insanının tüm önemli bilgilerinin" senteziydi.

Devrim için kültür bir özel mülk olmamalı ve entellektüellerin tekelinde de bulunmamalı, halka ait olmalıdır; José Coronel Urtecho'nun sonunda kendisinin de vardığı düşünce buydu.

Bu yeni kültürün oluşması için yeni değerler içinde tanımlanması gerekir: Evrensel bir kültürdür, çünkü gerçekliğin ve zamanımızın kültürüdür.

Açık hesapları geçmişin ideolojik bilincine kapatan bir intikamcı rolünü oynamak benim işim değil. Genel olarak konuştuğumda sanıyorum avangard hareketinin, devrimin de kullandığı sanatsal unsurlar yarattığını söyleyebilirim. Yeni siyasî-edebî boyut kültür ve devrimin işbirliğinden ortaya çıkıyordu. Ancak siyasî düzlemdeki bu kopuşun, avangard hareketin yarattığı dilsel dönüşümü kullandığı tartışılmazdır.

Seksen yaşını aşmış olan José Coronel Urtecho için, onun karısı Maria hakkında söyledikleri rahatlıkla tekrarlanabilir: "Bu denli yaşlanıp yine de bu denli canlı olmak!" Bu canlılık kendini sadece geçmişe yönelik eleştirisinde değil, devrimi anlama konusundaki sürekli çabasında da gösterir, halkın bakış açısını kabul ettiği, ölüm değil yaşam olan bir

tür ışıklı can çekişmedir bu çaba.

Bu en çok, halkın zaferi adına yazdığı üç büyük şiirinde belli olur: "Cehennem Duvarları", "Geçmiş Asla Geri Dönmez" ve "Carlos ile Söyleşiler". Kavga etmeye merakı, argümanlarını sabırla tekrarlaması ve diyalektik estetiği tanımlar şairi. Ancak José Coronel Urtecho'nun asıl kişiliği, aynı anda hem bir hem de birçok kadın olan Maria Kautz ile belirginleşir:

"Burada olman yeterli, burada olman
seni çağırabilmem, seni çağırmam, Maria
kim olduğumu bilmek ve kim olduğunu öğrenmek için."

Bu boş bir sözcük oyunu değildir; adam ile kadın arasındaki mesafe, yalnızca, kadın varolurken adamın da varolabilmesi içindir. Devrim onu artık tamamen kendi yaptı; ekmek ekmeğe, şarap şaraba dönüştü. Ve şimdi, José Coronel Urtecho, ekmekle şarabı birlikte paylaşabiliriz.

5.

İsviçre üzerinden Kosta Rika'ya geldik. Santiago Martínez'in San José'deki evinde birkaç ay kaldıktan sonra Henry Ruíz (*"Modesto"*) ve ben silah satın almaya çalışırken tutuklandık.

Bizi Kanada'ya gönderdiler, ama ancak Meksika'ya kadar gidebildik. Uluslararası havaalanı *"Benito Juárez"*de tutuklandık ve kuduruk bir sarışın herif bize bağırdı: Komünist domuzlar, orospu çocukları, burada işinizi bitireceğiz. O orospu çocuğuna ağzının payını vermek üzere olan *Modeste*'yi sakinleştirmek zorunda kaldım. Bizi Kosta Rika'ya geri gönderdiler. Juan Santa Maria havaalanında, bir Garand tü-

feği ile havaalanı yakınlarında çalılıkların arasına gizlenmiş olan Germán Pomares'in yönetimindeki bir birlik tarafından kurtarılmamız öngörülmüştü. Birlik kaçarken bizi araçla koruyacaktı. Ancak harekâtı başlatmak için gerekli tabancaları bize gizlice vermeleri mümkün olamadı.

Sonra bizi San Andrés adasına gönderdiler. Bindikten sonra uçağı bir ustura yardımıyla kaçırmayı teklif ettim. *Modesto* kabul etmişti, ama sonunda bu iş için azmim az, gerçekçilik hissim ise fazla geldi.

Adaya vardıktan sonra oradaki bir piskoposun yardımlarıyla bir uçakla Medellín'e ulaşmayı başardık.

Ernesto Cardenal'in Medellín yakınlarındaki La Ceja adlı kasabada bir piskopos seminerinde olduğu aklıma geldi. Oraya gittik. Yönetici piskopos, bize para ve Bogotá'daki Dışişleri Bakanlığı Müsteşarlığına yazılmış bir tavsiye mektubu vererek yardımcı oldu.

Antioquía eyaleti başkentinde devrimci bir rahip olan Vicente Mejía, saklanacak yer verdi bize, bir peygamberinkine benzeyen yumuşak yüzlü genç bir adamdı: Gözlerinden huzursuz ayaklarına kadar tek kelimeyle bir enerji kaynağıydı. Mejía, bizim oturduğumuz Caribe mahallesinde, uğuldayan şehrin etrafında gri bir halka oluşturan fakirleri organize etmişti. Kısa sürede onu buradan aldılar ve yerine Nikaragua sağının sağ kanadının sağında bulunan Monseñor Pablo Antonia Vega'dan bile daha geri kafalı olan bir rahip verdiler.

Bizi yeniden tutuklayıp Bogotá'ya teslim ettiler. Ondört gün şehrin ortasındaki bölge cezaevinde kaldık. Oradaki en yüksek şef olan, vurulmuş file benzeyen şişman bir polis bizi bir dehlize kilitledi. Orada otururken *"Espectador"*da bir grup Sandinist savaşçının öldürüldüğünü okuduk, aralarında Julio Buitrago da vardı. 15 Temmuz 1969'du.

6.

Julio Buitrago, Doris Tijerino'nun elinde tuttuğu kitabı yumuşak bir hareketle alarak yan gözle başlığını okudu: *"Rayuela -Cennet ve Cehennem"*, Julio Cortázar.

Evde, Gabriel García Márquez'in ana karakterlerinden olan, yalnızlığın öldürdüğü Yüzbaşı Aureliano Buendía hakkında konuşulmuştu az önce. Yeraltında yaşayanların çoğu Mario Vargas Llosa'nın *"Kent ve Köpekler"*ini ve Carlos Fuentes ile Mario Benedetti'nin eserlerini okumuştu.

Daha dar bir çevrede Juan Carlos Onetti okuyorduk. Kimse, hepsinden iyi olmasına rağmen Borges okumuyordu.

Şiirleri herkesin dilinde olan Rubén Darío'nun yüzüncü doğumgünü yeni kutlanmıştı; Carlos daha yıllar önce Darío'nun sadece lirik değil epik ve anti-emperyalist olduğunu söylemişti. "Roosevelt'e Kaside"yi ezbere bilmeyen üniversite kökenli bir savaşçı yoktu. Başkaları "Zafer Marşı"nı ve "Kurt Saiki"ni ezberinden okuyor ve Caupolicán onuruna yazılan sone hakkında konuşuyorlardı .

Yine çok tanınan ve alıntı yapılan kitapların ikisi de Gregorio Selser'in *"Sandino, Özgür İnsanların Generali"* ve *"Küçük, Çılgın Ordu"* idi. Guatemalalı Severo Martínez Peláez'in *"Kreol'ün Yurdu"*nu ise ancak yıllar sonra okuduk.

Çek Cumhuriyeti'nin ulusal kahramanı Julius Fucik'in *"Darağacından Haber"* adlı romanını tamamiyle özdeşleşene kadar okuduk. Uzun yıllar sonra dul eşi ile tanıştım ve Gusta Fucikova'nın şaşkınlığı karşısında sütten kesilmiş bir çocuk gibi gözyaşlarına boğuldum. Ona her *"Bésame mucho"* dinlediğimde de, bana Germán Pomares'i hatırlattığı için ağladığımı açıklamak zorunda kaldım; Germán bu şarkıyı gerilla kamplarında söylerdi. Bu kitabın ve son sözlerinin Sandinist etik üzerine ne gibi etkiler bıraktığını kimsenin tahmin etmesi mümkün değil: "İnsanlar: Sizleri sev-

dim. Dikkatli olun!"

Selser'in eserleri Nikaragua'da Silvio Mayorga'nın girişimiyle basılarak Germán Gaitán tarafından dağıtıldı. Bu gizli baskılar hücre evlerinde okunuyordu, bunların okunması neredeyse ahlâkî bir görevdi, etkileri ise, Carlos da böyle düşünüyordu, önceden kestirilemeyecek kadar büyüktü. Beyaz katırı üzerinde Sandino savaşçılarının bilinçlerine girerek, onların siyasî ilkeleriyle kuşanmış halde karargâhını kuruyordu.

Doris "Kadınların Yurtsever Birliği" hakkında daha yenilerde bir rapor hazırlamıştı ve Mirna Mendoza'nın ailesinin, kızlarının FSLN üyesi Ramón Rizo ile kilisede evlenmesini istemelerini Julio Buitrago ile tartışmak üzereydi.

Doris bu isteğe karşı çıkmanın saçma olduğunu, ailelerin böyle olduğunu ve bunun ilkelerimize ters düşmediğini söylüyordu ki dışarıdan, Managua'nın Frixione mahallesindeki evimizin kapısına yaklaşmakta olan bir adamın aceleci ayak sesleri duyuldu. Adam kuvvetlice kapıya vurdu. O sırada Julio Buitrago'nun gömleğine düğme dikmekte olan Gloria Campos arka bahçeye çıktı, *Guardia Nacional*'ı gördü ve yüksek sesle bağırarak arkadaşlarını uyardı.

Bundan sonra olanları Doris Tijerino anlatıyor:

"Neredeyse aynı anda bir Ulusal Muhafız kapıyı tüfek kabzasıyla kırarak ateş etmeye başladı. Julio hızla bana, Gloria ile ölen *Compañero*'muz Enrique Lorente'nin kızını güvenli bir yere götürmemi işaret etti. Küçük kızı kollarıma aldım ve Gloria'ya kaçmasını işaret ettim. Geri geldiğimde Julio'nun yukarıda merdivenlerde çatışma konumu aldığını gördüm.

Muhafız geri döndüğümü farketmemişti. Fırsatı, güvenlik polislerinden biri tabancasıyla eve girerken kendimi yere atarak kullandım.

Julio durduğu yerden birinin içeri girdiğini işaret etti bana.

Adam yanımdan geçerken Julio ateş etti. Adam yaralı olarak düştü ve peşinden giden askerler geri çekildi. Julio bu kargaşayı ayağa kalkıp üst kata koşmak için değerlendirdi. Buna karşın ben yerimden hareket edemiyordum çünkü yaralı adam tüm çaresizliğiyle bana sıkıca sarılmıştı. Tabancamı Julio için üst kattaki basamaklara atmayı ancak başardım.

Diğer muhafızlar beni ateş altında dipçik darbeleriyle evden çıkardılar ve serseri bir kurşunun vurması umuduyla öylece kaldırımda bıraktılar. Az sonra Cuadra adında bir subay beni bir cipe bindirmeleri için emir verdi.

Bağrışmalar ve kurşun seslerine karşın neler olduğunu çok iyi anlayabiliyordum. Evden gelen *Viva Sandino!* ve *Viva el Frente Sandinista!* (Yaşasın Sandino, Yaşasın Sandinist Cephesi) çığlıkları, Julio'nun yaralandığından endişelenmeme neden oldu. Ulusal marşı söylemeye başladı, ateş etmeyi de kesmedi.

Çatışmanın başlamasından birbuçuk saat sonra elinde kayıt cihazıyla bir gazeteci cipe yaklaşarak adımı, yaralı olup olmadığımı ve evde başka kimin olduğunu sordu. Julio'nun yaşama şansı olduğunu düşündüğümden kod adını söyledim, *Alvaro.* Aynı anda artık içeride kimsenin düşman ateşine karşılık vermediğinin ayrımına vardım. O zaman Julio'nun öldüğünü tahmin ettim. Gazeteciye döndüm ve şöyle dedim: 'Julio Buitrago o. Orada yalnız ve büyük olasılıkla öldü.'

Herhangi bir nedenden dolayı Muhafızlar birinin komşu arsaya kaçtığına inanıyorlardı. Donla uyuyan zavallı bir herifi aradıkları kaçakla karıştırdılar, sözkonusu adam José Bernardo Carrion adında, geceleri çalışıp gündüzleri uyuyan onyedi yaşında bir fırıncıydı. Onu kuşatma altındaki evin etrafında dolaşmaya zorladılar ve sonunda defalarca ateş ederek öldürdüler. Julio'nun elinde bir makinalı tüfekle evden koşarak çıktığı efsanesi böyle oluştu.

Her şey sona erdiğinde beni üst kata, onun kurşun ve patlamalarla parçalanmış cesedini teşhis etmeye çıkardılar."

Bu adam makinalı tüfek, tank ve uçaklardan oluşan bir orduya karşı tek başına savaşmıştı. Carlos Fonseca sık sık, Julio kadar büyük kahramanların olabileceğini ama kimsenin ondan büyük olamayacağını söylerdi. Eylemleri onunkilerle kıyaslanabilecek olanlar belki Julio'nun öldürüldüğü gün Santo Domingo mahallesinde direnen Marco Antonio Rivera, Anibal Castrillo ve Alesio Blandón adlı savaşçılardır. Ya da belki Leonel Rugama mahallesindekiler. Belki Leonidas'ınkiler, belki de 1821'de Yunanistan'ın bağımsızlık savaşı sırasında Mora'da bir kayanın ardına gizlenip kendini dörtyüz Türk'e karşı savunan papaz Diakos'un yaptıklarıdır.

Yirmidördüncü Bölüm

1.

Bizi sınırdışı etmeye karar verdiklerinde Kolombiya Komünist Partisi'nin desteğini istedik ve elde ettik. Bize Bogotá'nın VI. Pablo mahallesinde bir mühendisin oturduğu evde yer buldular. Orada, ürkek ve ince belli, yüzü çil içindeki Maria Cristina'yla tanıştım; kalın camlı gözlüklü ve dürüst yüzlü bir cerrahla nişanlanmak üzereydi. Bir gün öğle yemeğine geldi. Masanın bir tarafında ev sahipleri diğer tarafında ise o ve ben oturuyorduk. Küçük masanın altında dizlerimiz birbirine değdiğinde titreşime benzer bir şeyler oluyordu.

Birine bakarken bir yandan da yemek yemek zordur, bu yüzden ikimiz de sustuk. Bıyık altından gülen mühendisin, karısının ve Maria Cristina'nın gözlerini okudum. Kimse tek kelime etmeden neler olduğunu anlamıştı ve daha o gece birlikte yatacağımızdan emindim. Ve Maria Cristina'nın evinde, annesi üst katta uyuyormuş gibi yaparken oturma odasındaki kanepenin üzerinde beklediğim gerçekleşti. Ma-

ria Cristina onu hafif bir kadın sanacağımdan korkuyordu. Duruma bakar, diye yanıtladım. Ve ona âşık oldum.

2.

Bana, Maria Cristina ile konserlere -piyano çalıyordu ve müzik tutkunuydu- ve konferanslara gitmemi sağlayan sahte bir kimlik sağlandı. Maria Cristina yanıma, sonunda beni yerleştirdikleri eve taşındı. Sıcak su yoktu, çarşaflar, onları bir süpermarketten yeni satın almış olmamıza rağmen griydi. Las Cruces mahallesindeki bir evin ikinci katındaki bu odada buz gibi bir hava vardı, ama biz burada sevdik birbirimizi.

Ürkek dili sonunda çözüldü ve bana hayatını, kardeşlerini, ölmüş olan babasını, annesini, erkek arkadaşlarını ve ilk öpüşmelerini anlattı. Ben ise ona halkımın savaşından, babamdan, Doña Anita'dan ve onun tek oğlu olmanın nasıl bir şey olduğundan sözettim. Aylar boyunca ondan gerçek adımı sakladım, onu ancak Bogotá'dan ayrılmamızdan önceki gün öğrendi.

3.

O günlerde -15 Ocak 1970 civarında- Leonel Rugama'nın öldüğünü öğrendik.

Üzüntüden Henry ile benim yüzümüz taş kesildi. Maria Cristina aklımı başka yerlere çekmek için elinden geleni yaptı. Beni Zipaquirá'ya, adı "Tuz Katedrali" olan ve bir bazilika kadar soğuk olan terkedilmiş madene götürdü; burada acımı bir an için unuttum. Kosta Rika'ya mektup yazarak Rugama'nın ölümüyle ilgili ayrıntıları göndermelerini rica ettim.

Perşembe günü öğleden sonra saat üçe doğruydu, Mana-

gua'da korkunç bir sıcak hüküm sürüyordu. Şair evinde oturmuş kitap okuyordu. Ulusal Muhafızlar'ın iki birliği özel bir dikkat göstermeden cipleriyle yaklaşıp evin önünde acı bir frenle durdular. Askerler, *"Brigada Especial Contra Actos Terrosistos"*a yani BECAT'a bağlı özel komandolardı. Silahlı adamlar çabucak araçlarından atladılar. O zamanlar cezaevinde bulunan Sandinist ressam Santos Medina'nın annesi Zoila Esperanza Rodríguez, gürültüyle kapıyı ardından çarparken bağırdı: *"Guardia!"* Róger Núñez ve Maricio Hernández hücre evinin diğer sakinleriydi.

Saldırganlardan biri kurşunlardan birine hedef olarak yere düşmüştü. Bunun üzerine harekâtı yöneten subay kaçmaya başladı, örgü telden oluşan çitin üzerinden atlarken de silahını düşürdü. Diğer Muhafızlar çömelmiş vaziyette geri çekildiler.

Bunu, iki saat süren şiddetli bir çatışma izledi. İkinci bir subay, Teğmen Bayer Sandinistlere "teslim olun" çağrısı yaptı. Yanıt, *"Que se rinda tu madre"*, anan teslim olsun, cehenneme kadar yolun var, oldu. Bu üç Sandinistin direnişini kırmak için panzerleriyle ikiyüzden fazla asker ve hava kuvvetleri desteği gerekti.

Bu devrimci hücre, 4 Kasım 1969'da, bundan iki yıl önce Hugo Medina, Roberto Amaya ve Edmundo Pérez'le beraber öldürülmüş olan öğrenci lideri Casimiro Sotelo'nun anısına León'daki Nikaragua Bankası'nı soymuştu. Aynı gün içerisinde Pedro Aráuz ve Juan José Quezeda yine Casimiro anısına, Somoza'nın firmalarından LANICA'nın bir uçağını kaçırarak onu Küba'ya yöneltmişlerdi. Leonel Rugama, onun gibi Sandinist olan yakın dostu Rogelio Ramírez'in evine gizlenmişti; buradan Managua'ya geçti.

Ölümünden altı gün önce FSLN, Nikaragua Bankası'nın "Boer" şubesine saldırmıştı, Polo Rivas, Emmett Lang, Olga Avilés, Julián Roque ve Igor Ubeda Herrera'nın katıldığı bir

eylemdi bu. Igor Ubeda Herrera birkaç ay sonra başka bir eylemde şehit oldu. Devrimci harekât, baskının artmasına ve Ulusal Muhafızlar'ın *Guerillero*'ların peşine daha sıkı düşmelerine neden olmuştu.

"El Edén" mahallesindeki, Leonel'in öldüğü küçük evde Sandinist savaşçılar ölümlerinden hemen önce *"Viva Julio Buitrago!"* diye bağırdılar. Ulusal marşı söylediklerini doğrulamayacak tek bir tanık yok.

Başta sanki sesleri hoparlörlerden geliyormuş gibiydi, silah seslerinin gürültüsünü bastırıyorlardı, ama sonra, atardamarlardaki yaralar büyümeye, kurşunla parçalanmış göğüs kafeslerinde güç kalmamaya başlayınca marş yavaş yavaş zayıfladı ve sustu. Öncülüğünü Julio Buitrago ve Termopiller'deki savaşın yaptığı olayın tanıkları üzerine bir sessizlik çöktü.

Çatışma sırasında olay yerine gelen Papaz Francisco Mejía Muhafızlara küfretti. Bir dipçik darbesiyle yere serildi ve nezarete atıldı. Yeniden serbest bırakılmadan önce papaz evinde iki kadınla buluştuğunu itiraf ettiği bir mektup yazdı: Bu kadınlar *"Alianza Patriotica de Mujeres Nicaragüense"*, Nikaraguali Yurtsever Kadınlar Birliği'nin kurucuları Doris Tijerino ile Gladys Báez'di. Öğrendiğimize göre Gladys Báez o sırada zaten cezaevinde bulunuyordu.

Bu 15 Ocak günü Róger Núñez, Mauricio Hernández ve Leonel Rugama, şair, öldüler. Rugama'nın ölümü üniversite ve entellektüel çevrelerde dehşete ve acıya yolaçtı. Sanıyorum ki bu olağanüstü genç adamın ölümü neredeyse Nikaragua'nın bütün şair ve yazarlarının devrim taraftarı olmasını sağladı. Şairlik, gençlik, kahramanlık, fedakârlık ve devrimcilik bu denli kararlılık ve enerjiyle şimdiye dek hiçbir varlıkta Leonel'deki gibi birleşmemişti. Öğretmen bir anne ve marangoz bir babanın oğlu bir şair ya da bir kurtarıcı olarak doğmuştu.

Mücadeleciliğiyle bilinen küçük şehir Estelí'de dünyaya

gelen Leonel Rugama, hem şair hem de kurtarıcıydı. Miyop bir mistiğin kutsal hâlesini taşırdı. Papaz seminerine katıldığı sırada Misyoner Francisco Javier gibi olmak istemişti, belki de bu yüzden yeraltında *Francisco* kod adını aldı; FSLN'ye katıldığında, Che'nin etik idolüne yaklaşmak için elinden gelen her şeyi yaptı. Jaime Wheelock şöyle diyor:

"Altmışlı yılların başında gökyüzüne akın etmek için duyulan durdurulamaz istekle beraber, FSLN, Río Coco ve Bocay harekâtlarıyla pervasızca tarihimizin hüzünlü akışına katıldı. Burada sözkonusu olan zafer değil, tahminler ve umutlar, niyetler ve işaretlerdi; yine de her şey bütün o karanlık yılların ardından özgürlük yönünde bir yerlere doğru ilerliyordu. Sonradan bu ilk kıvılcım Pancasán yaylalarındaki otları tutuşturdu, ülkemizin kuzeyinde ve *'Las Segovias'* bölgesinde. Umut, inanca, itikada ve güvene dönüştü. İnancın, kahramanlık yapmaya ve kurban vermeye zorladığı yeni nesiller Río Coco, Bocay ve Pancasán'ın çocukları olarak yoğun mücadelelerin içinde yetişti. Leonel Rugama gerçekten de bu iklimin insanıdır."

Şair Leonel, Fernando Gordillo ile Sergio Ramirez'in nesline ve *"Ventana"* kültür grubuna oldukça yakındır. Dili, görülmemiş, duyulmamış bir yöne saptı. Rugama, der José Coronel Urtecho, matematiksel bir şiir yazar. Roque Dalton ve Ernesto Cardenal gibi o da dış dünyaya dönük olmak anlamına gelen *"Exteriorismo"* akımına dahildi. Sözlerinden bazıları kıvılcım gibi sıçrardı, bu da bir rastlantı değildi, ne de olsa şair kendini tam ateş hattına atmıştı.

Leonel'in nazmı kısa metinler ve epigraflarla tamamlanır; içinde elmaslar değil iğnelemenin keskin bıçağı parıldar, sloganlar ya da mermere kazınacak lâflar yazmadan da ajite etmeyi iyi bilir. Leonel Rugama'nın, içinde birkaç çocuk çizimi, bir iskelet ve yaşam ile ölüm arasındaki dansın tasviri, matematik formülleri, yayımlanmamış şiirleri ve Rilke, T.S.

Eliot ve Joaquín Pasos'a atıfların yanısıra etkileyici sayı dizeleri bulunan bir not defterini tutuyorum ellerimde.

Rugama umuma açık yerlerde genel kullanıma ait kelimelerle, halk dilinin dayandığı kelimelerle mücadele ederdi. Cümleyi cümleye sürterdi ve göz açıp kapayana kadar cümleler bir tokat olurdu. Eylem, özne ve birkaç sıfatı yanyana yazar ve karnından konuşurcasına şaşırtır: Yazar; ve ayakkabı boyacılarının ve pazarcı kadınların, Karayip kıyısındaki kara derililerin, işçi ve fahişelerin dudaklarından konuşuyor gibidir.

Onlarla, odun kömürü satıcısı, taksi şöförü ve tozlu kamyon sürücüsü, sarhoş asker, ayakkabı tamircisi ve kadınlarla konuşurdu: Koca popolu manav kadın ve hizmetçi kızla, koca memeli yaşlı orospuyla, iş hayatına daha yeni atılan genç orospularla. Sulama kanallarında, günah sokaklarında, Acahualinca ve La Fossette'da dolaşan takatsiz iskeletlerle lâflardı, ispritizmacı ve cadılarla konuşacak kadar da cesurdu. Hepsinden, dörtyüz kilometre çapında bir alanda şunu duyurmalarını rica ederdi: Sandino ölmedi, Che'nin, Miguel Angel Ortez, Jorge Navarro, Selim Shible, Jacinto Baca ve Julio Buitrago'nun içinde yaşıyor; ve Sparta'ya giden gezginlere, orada, bizim burada kehanetin gerçekleşmesi için öldüğümüzü söylemelerini tembih edin. Rugama kanlı toprağı öpüp söz vermiştir: Şimdi azizler gibi yaşayacağız.

Rugama Rugama'ydı. Bana bunun tam doğru olmadığını söylediler:

"ince eteğinle / su dolu bir kap gibi / baldırlarının üzerinden dökülen..."

Tek bir mecaz kullanmadan kavgasını sürdürürdü:

"Kahramanlar anavatanları için öldüklerini söylemezler: Ölürler." Ve: "Her insan söylediği her sözün arkasını eylemleriyle doldurmalı. Önemli olan budur." Kimse, kendisinin bu düstura sadık kaldığından şüphe duymuyor.

Yirmibeşinci Bölüm

1.

Doktora gittik. Maria Cristina'nın hamile olmadığını öğrendiğimizde, hayal kırıklığımızla rahatlamamız içiçeydi. İstiyor ve aynı zamanda istemiyorduk, oldukça zor bir hikâyeydi bu.

Sonunda evraklarımızı düzenlemeyi başardılar, artık gerilla kampına dönüş için uygun tarihi saptayabilirdik.

Kolombiya'yı terketmeden önce Henry ile ben Cali mahallesindeki arkadaşların evinde birkaç gün geçirdik, bu arada Caicedo parkında iliklerimizi ısıtırken tarihin en uzun güzellik kraliçeleri geçidini izledik. Başkaları farklı düşünebilirler ama biz -Henry ve ben- diyalektik materyalizmin kanunlarından ve günün herhangi bir saatinde dünyanın hiçbir yerinde, Ipanema plajında bile, bu kadar çok güzel kadının birarada olamayacağından eminiz.

Cali'den Peru'ya gittik ve orada bizi Meksika'ya götürecek bir gemi aradık. Maria Cristina'ya sayısız mektup yazdım, o da bana yazdı.

İlk mektubumda, Mart 1970'de ona şöyle yazdım:

"Seni, yanımdakileri severek seveceğim, tehlikedeyken, açlık ve susuzluk çekerken. İşte seni böyle seveceğim, günün birinde bütün kadınlar, artık aşklarından vazgeçmek zorunda olmayan erkekler tarafından sevilsin diye.

Bugünden itibaren artık aynı insanlar değiliz. Birbirimize sadakatsizlik etmemiz gerekmeden daha da iyi olacağız. Seni, yeniden görmek ümidiyle, ancak kollarını bağlamadan bırakıyorum. Bir gün bir başkasını seversen, öylesi daha iyi olduğu içindir. Bir bakıma ben de bu yeni aşkın içinde olacağım. Kimse seni geçmişin hakkında sorgulamaya zorlamayacak. Bizim durumumuzda bir elveda yalan olurdu, yaşam beni sürekli geçmişime yolculuk yapmaya zorladığı gibi gelecek için bir şeyler yapmaya da itiyor. Uçak bulutların üstüne çıktığında, içimde bir şeyler sanki bıçakla kesilmişcesine yırtıldı."

Ve yine martta yazdığım ikinci mektupta şöyle diyordum:

"Sihirbazdan çok cadı olan ressam Guyasamin'in eserinde tasvir ettiği Ekvador'un pırıltılı bir tarihi olmasına rağmen Quito gri görünüyor...

Havayollarının cebinden çıkan dolambaçlar nedeniyle indiğimiz *Hotel Intercontinental*'de personelin gülümsemesi için bile yüksek bir ücret ödemek gerekiyor. Bahşiş bırakmadığımız için garson ve komiler bize hizmet ederken ağızlarının fermuarlarını çekiyorlar. Salonun beyaz halısı üzerinde, işadamları ve bileklerine dek inen etekleriyle güzellik salonlarının yüz masklarına güvenen hanımefendiler kayıyor. İçlerinden birinin seninki gibi bir doğum lekesi varsa, onu hemen bir daha boy göstermesini kolaylaştıran bir krem tabakasının altına saklıyor."

Cuyaquil'den Lima'ya hareket ettik:

"Bugün And dağları uçakla aşılıyor ve insan ancak kaçamak bir izlenim edinebiliyor. Bolívar bu yolculuğu at üze-

rinde yapmıştı ve her parmak mesafeyi güneşin gücüyle katetti. Bir karıncanın direnciyle soğuğun üzerinden cesarete ulaşan bir köprü, açlık üzerinden aşıp tarihin anlamına uzanan bir tahta köprü, dağ doruklarından gökyüzüne uzanan ateşten bir köprü, zaman ve mekânı aşıp kıyamete ulaşan mermerden bir köprü inşa etti. Uçak, sınırsız genişlikteki beyaz çöldeki bir vahaya benziyor, yalnız bir adamın bıkkınlığı kadar sınırsız bir çölün."

Şimdi Lima'dayız:

"Sahibesi olan yaşlıca anaç bir kadının bizi içtenlikle kabul ettiği bir eve yerleştik. Kızı kısa bir süre önce evlenmiş. İki oğlundan biri yurtdışında eğitim görüyor. Buradaki insanlar fazlasıyla dışa dönük, çiftler birbirine sarılmış sokaklarda dolaşıyor ve hiçbir utanç duymadan sinema, park ve restoranlarda öpüşüyorlar.

Katedrali ziyaret ettik bile, orada, bir kül kavanozunun içinde despot Francisco Pizarro'dan arda kalanlar sergileniyor. Henüz denize gitmedik, ama en azından bir kez gitmek istiyoruz.

Lima, yağmurun asla yağmadığı bir kent. Ama birkaç ay önce birkaç damla atıştırdığında insanlar dünyanın sonu geldi sandılar. Kırk yıldan bu yana hiç yağmur yağmamış, her ne kadar Lima'daki nem oranı, hazzın doruğuna ulaşmasına az kalmış bir kadınınki kadar olsa da. Birisi, kum, yükselen güneş ve öğütülmüş katırtırnağını karıştırıp bir boya yapmış: Limalıların teni. Peru'nun Amazon bölgesinde Loreto adlı bir şehir var. Oralı bir kadın bir yabancıya içmesi için boruotu suyu verirse, o yabancı korkunç karın ağrıları çeker ve dayanılmaz bir sevişme isteği duyarmış. Aynısı benim başıma Kolombiya'da aynı anda hem cüzdanımı hem de kalbimi çaldıklarında geldi."

28 Nisan'da ona şöyle yazmıştım:

"Bir nişanlım var. Daha kısa bir süre önce annesiyle tey-

zesinin yanında bana olan aşkını itiraf etti. Adı Nataşa. Onunla birlikte yatıyorum; sonradan evlenmemiz için bunu şart koşuyor. Bazen, bir toplantıya katıldığımda beni beklemeye karar veriyor, ama geri döndüğümde çoktan uyumuş oluyor. Ertesi gün de benimle hiç konuşmuyor, ta ki tüm ikna yeteneğimi konuşturana kadar. Dün nişanlı olduğumu söyledim ona. Seninle de evlenebileceğini söyledi. Daha beş yaşına yeni bastı."

Belli bir abartıyla:

"Savaşın sadece kahramanca eylemlerden oluştuğunu düşünmemelisin, asla. Önemli olan mütevazı, ilk bakışta önemli görünmeyen günlük işlerin yapılması. Marina ve Luz M. ile konuş. Haftada iki kez buluşun, birlikte bir şeyler okuyun, tartışın, hedeflerinizi belirleyin, neden bu gülünç yaşamı çalışma, yemek yeme, müzik dinleme ve uyumayla kısıtlıyorsunuz? Halkın için bir şeyler yaparsan, benimki için de yaparsın. Bu yolda -bunu, sonradan hayal kırıklığına uğramaman için şimdiden söylüyorum- alçaklığa, bencilliğe ve anlayışsızlığa rastlayacaksın. Her şeye karşın savaşmalısın. Dünya şu karara giderek daha çok yaklaşıyor: Ya halkının tarafındasındır, ya da ona karşısındır."

5 Haziran 1970'de bir depremden sözediyordum; daha aynı gün tüm saygısızlığımla şu Loretolu kadınlardan birine kur yapıyordum:

"Senin de duymuş olacağın gibi Peru'da bir trajedi yaşandı. Ölü sayısı 70.000 dolaylarında. Yaralı ve evsizler ise o denli çok ki sayısı kestirilemiyor. Maddî hasar milyarlarla ölçülüyor. Lima'da da yer oldukça şiddetli sarsıldı ama önemli bir zarar vermedi. Sekiz ölü ve yaralanan veya herhangi şekilde etkilenen birkaç düzine insan var. Ülkedeki insanların depremzedelerle dayanışması olağanüstü. Herkes kan, gıda maddeleri ve âcil malzeme bağışlıyor ve insanlar âfet bölgesinde çalışmak için gönüllü oluyor. Gönüllüler

birliğine katılmak için elimizden geleni yapıyoruz.Biz de kan verdik ve giysilerimizin büyük bölümünü bağışladık. Bunları sana övünmek için değil, Lima'da neler olup bittiğini öğrenmen için anlatıyorum."

Başka bir metktubumda yeni edindiğim izlenimlerimi anlatmıştım:

"12. yüzyılda Keçuva, ekonomisini, kültürünü ve diğer kavimler üzerindeki egemenliğini öylesine genişletmişti ki büyük bir imparatorluk kurdu: Tahuantinsuyo. Inkalar sebze ekiminde uzmanlaşmış köylülerdi. Dört yüzyıl içinde yollar, kanallar ve ortak tarımsal tesisler yaptılar; yüze yakın bitkiyi ıslah ettiler; altın, bronz ve platin erittiler ve güneş dönümünü, gün-gece eşitliğini ve güneş yılının uzunluğunu hesapladılar. Nazca seramiği dünyanın en zarif seramiği. Öylesine fazla gıda depolamışlar ki, İspanyollar *Conquista*'da [fetih] böyle bir depoya rastladıklarında içinde bu halkı on yıl doyuracak kadar yiyecek bulmuşlar. Her yerde İnkaların sosyalizminden bahsedilir. Dokuma işleri öylesine kaliteliydi ki bunların bazıları, aradan üçbin yıldan fazla süre geçtikten sonra hâlâ müzelerde sergileniyor. Tıp alanında tenkıyeyi ve kan almayı biliyorlardı ve kinin de dahil birçok otun sırrına vâkıftılar. Milâddan yaklaşık bin yıl önce ampütasyon ve kafatası ameliyatları gerçekleştiriyorlardı. Gerçi Machu Picchu'yu ziyaret edemedim ama İnka mimarisinin ancak eski Yunan ve Romalılarınkiyle kıyaslanabileceğini söyleyebilirim. Uzmanlara göre en belirgin özellikleri 'yalınlık, simetri ve dayanıklılık'. Pablo Neruda en güzel şarkısını burada yazmış."

Bunun ardından inatla ona yine tavsiyeler vermişim:

"Avukat sıfatınla ve temelde sadece ticarî amaç güden şu kurslarla yetinme. Hâkim sınıf, orta kademe memurlarını, kamu kurumlarının oluşturduğu sık ormanın bürokratik aygıtı içinde yollarını kaybetmemeleri için yetiştirmek zorun-

da. Terfi etmek için bu kurslar son derece yararlı, ama onlarla yetinmemelisin. Oku, araştır, katıl, günlük rutini aş."

14 Temmuz'da:

"Julia Elvia için mektuba 5 Sole'lik bir banknot koyuyorum. Zengin olduğumu sanma sakın: Yalnız, burada 1 Sole'lik banknot yok, sadece bozukluk var. Vallejo'ya göre onun ana figürlerinden biri olan Trilce'nin anlamı üç güneş, *tres soles;* yani gördüğün gibi kızkardeşine gönderdiğimden daha az.

Her zaman yalın, kendiliğinden bir dile taraftarın, abartılı lâf kalabalığı korkunçtur. Duygularını ifade etmekte kullandığın güzel, zengin bir dilin var. Ta kalbimin derinliklerine işleyen basit cümleler kuruyorsun. Geçtiğimiz pazar 'David' adlı bir Küba filmi izledim, Küba Devrimi kahramanlarından, cömertlik, cesaret ve nezaket örneği Frank País hakkında bir belgesel. Frank çiçekleri ve çocukları çok severdi, ama gerekli olduğunda bir dikta ajanını öldürmekte bir an bile duraksamadı. Film, annesi Doña Rosario ile yapılan bir söyleşiyi de içeriyor: 'Oğlumu öldürdüler, evet, ama şimdi ağlamanın sırası değil, şehidimizin kanını savunma zamanı. Karanlık gözlüklerimi takmak zorunda kaldım, çünkü senin de bildiğin gibi son derece duygusal biriyim ve birinin yanaklarımda tuz ve su görmesinden korkunç derecede korkarım.

Bu arada ülkem hakkındaki çalışmayı bitirdim, yazdıklarım rahat yüz sayfayı buldu. Sanırım bunlar çoğaltılacak. O zaman sana birkaç tane gönderirim. Adı: *'Sandino'*."

21 Ekimde Meksika'dan yazmıştım:

"Yedinci katta oturuyorum. Balkonumun altında birkaç çocuk küçük bir kulübe yapıyor. Bir çift güneş ışığı altında öpüşüyor. Biraz ileride inşaat işçileri yeni bir bina inşa ediyor. Seni nasıl özlüyorum! Rüyamda annemin yaşadığını gördüm. Bu sık sık oluyor ve rüyamda, annemin ölmüş ol-

duğuna inanmam çok aptalca geliyor. Memleketime gelmiştin, annem sana bir şey sordu ve sen şöyle yanıtladın: Ben başkasını seviyorum.

Bugün buradayım, yarın başka bir yerde ve ertesi gün kim bilir nerede. Ama nerede olursam olayım sen atına hâkim bir binici gibisin. Her zaman benim suyum, ekmeğimsin. Ülkemde durum her geçen gün kötüleşiyor. Kolombiya gazetelerinin son durum hakkında haber verip vermediğini bilmiyorum.

Mexico şehrini hiçbir zaman beğenmedim, çok büyük ve gökyüzünün, insanların ve caddelerin gözlerinde gri bir korku var. Ama bu vahşi cangılın bazı köşelerinde konukseverlik de bulunabiliyor. Olağanüstü tarihiyle bir halk bugün henüz uyuyor. Uyandığında ise yeniden kocaman açtığı gözleriyle yüzünü göreceğiz. Kendimi avutmak ve sıkıntımdan kurtulmak için işim, sen, Emiliano Zapata ve duvar boyamaları var."

12 Kasım'da Henry, Maria'ya, benden, aslında başka bir kadına yazılmış olan bir mektubu almasındaki saçmalığı anlatmama yardımcı oldu. İki mektup yazmış ve zarflarına koyarken karıştırmıştım. Kardeşim ona, muhtemelen inandığı, ama inanırken zorlandığı her halinden belli bir bahane uydurmuştu.

24 Aralık'ta:

"Yurttaşlarım benim güvenlik nedenlerinden dolayı gidemediğim bir eğlence düzenlediler. İçimde birçok kederli anı kaynamaya başladı. Dün yılbaşı için tek hediyemi aldım: Senden bir mektup. Ayrıldığımızdan bu yana bir tek şiir bile yazmadım. Bazen içimi yazma isteği kaplıyor, ama hüzünlü bir şiir olacağını biliyorum ve vazgeçiyorum. Geçtiğimiz cumartesi, farkına varamadan bir şişe brendi ile sarhoş oldum; aklım eskiden birlikte söylediğimiz şarkılardaydı."

Yirmialtıncı Bölüm

1.

Doña Anita'nın beni doğurduğu ve Lala Teyze'nin kollarına bırakıldığım anki kadar çıplağım. Uyumak için soyunmayalı aylar oldu. Dağlarda böyle bir lüks yok; zaten neden olsun ki? Yalnız uyursun, sana sadece soğuk, kamp ateşleri, pastanelerin ve sıcak kumsalların düşleri ve ertesi sabah yeniden erkenden, daha güneş doğmadan kalkmak zorunda olduğun düşüncesi refakat eder. Bir tondan daha ağır gibisindir: Sıcak giysilerini çıkarıp nemli olanları giymek zorundasındır, yoksa akşama sırtında ıslak giysiler kalır ve sanki bir köpek ıslak burnunu vücuduna sürdüğünü sanırsın.

Dağlar üzerinden Managua'ya gelmiş ve silahımı, giysilerimi, çizmemi, sigaramı, el fenerimi ve güvenlik önlemlerini rahat bir çift kişilik yatağın ayak ucuna bırakmaya karar vermiştim. Sonradan *Compañera*'m olacak olan, *Valeria* kod adını kullanan Josefina'yı görebilmeyi umuyordum. Ama evi terkedebilmek için bir bahane bulamadı. Gözüme uyku girmiyordu ama koyun sayacağıma Valeria'yı ve sevişti̇ği-

miz Mazda'nın arka koltuğunu düşündüm. Ricardo Morales yan odada uyuyordu. Yatağıma girmeden yarım saat önce Valia'yı aramıştım; bana evden ayrılamadığını, yarın saat onda buluşacağımızı, beni unutmadığını, ona *Sontín*, yani aşk iksiri içirmiş olduğumu söylemişti; onun büyük, iri gözlerini, nefis göğüslerini, deniz meyvelerine benzeyen kokusunu düşlüyordum ki, kıyamet kopuverdi.

Daha o olağandışı sarsıntı sona ermeden silahım, giysilerim, çizmelerim ve sigaralarım elimde sokağa fırladım. Çıplak olduğum kimsenin dikkatini çekmedi. Giysilerimi, yatakta yabancı bir kadın tarafından yakalanan bir erkeğin el çabukluğuyla üzerime geçirdiğimde bir kadının çığlığını duydum: "Ulu Tanrım, çocuklarım! Onlara yardım edin, yardım edin onlara!" Yardımcı olmak için koşmak üzereydim ki birden çocuklar belirdi, ben de Ricardo'yu aramak üzere bir kez daha eve girdim.

Ricardo şaşkınlıkla arka kapıdan çıkmaya çalışmıştı. Yeniden sokağa döndüğümüzde yeraltındaki *Compañero*'lar ve tutuklu arkadaşlarımız için endişelenmeye başladı. "Centroamérica" mahallesindeydik ve deprem burada daha az şiddetli olmuştu.

Sigara paketimi kaybetmemem ne büyük şanstı! Dünyanın en iyi sigarasını denemek isteyen varsa bunu depremden sonra yapmasını tavsiye ederim. Artık sigarayı bırakmış ve bir daha bu bağımlılığa yenik düşmeyeceğimden emin olmama karşın, ölüme en yakın zevkin depremden sonra içilen sigara olduğuna yemin edebilirim. Yirmidört dakika otuz saniye geçmişti ki -sarsıntıların sona ermesini bekliyorduk-, kızgın Tanrı'nın gazabından kaçan bir kara kedi korkuyla uzaklara kaçarken Ricardo bana ikinci depremi haber verdi. Daha cümlesini bile bitirmeden devasâ bir şey Tiscapa tektonik çukuruna sıkı bir darbe vurdu.

Gün ağarır ve biz evdeki hasarı incelerken ilk bilgileri al-

dık. Duyduğumuz ilk ölüm olayı, dostumuz ve yardımcımız Avukat Gustavo Vargas López'inkiydi.

2.

Facia hakkında bir şeyler öğrendikçe şehrimizin bütün mahalleleri tek tek bilincimize girip yeniden orada kayboluyorlardı. Ayaklarımızın altındaki çiğlık otuz saniye sürmüştü. Depremin nedeni neydi? Bir yeraltı fırtınası, yer katmanlarının kırılması, pirosferde hareketler, yerkürenin en derin bölgelerindeki su buharının mekanik gücü? Bilimadamı Lyel bu son görüşü öne sürmüştü, Daubré de buna katılır.

Bu deprem uzmanlarına göre su kılcal borulardan oldukça derinlere, Monseñor Isidro Augusto'nun vaazlarında cehennemin bulunduğu yer olarak tasvir ettiği yerlere kadar inebilir. Yerkabuğunun, yani dünyamızın teninin büzüşmesi sırasında devasâ su depolarının bulunduğu rezervuarları açığa çıkaran kat yerleri oluşur. İşte bu su, şeytanın mekânına, o alev denizine girerse titreşimler yaratarak buharlaşır.

Ancak bugün, devrimcilerin kalbi gibi oldukça hassas aletlerle önceden kestirilebilen depremlerin çoğunun tektonik kaynaklı olduğu görüşü kabul görüyor. Liste uzun ve üzücü: 1755 yılında Lizbon; 1939 Şili; kuyruğuyla savurduğu darbeyi Henry'le benim 31 Mayıs 1970'de Lima'dayken hissettiğimiz Peru'daki "Callejón de Huaylas"; ya da Pelée Dağı Martinique adasına bir tekme patlattığında, volkan patlamasının eşlik ettiği deprem.

O gün -daha doğrusu o gece- pek sıklıkla rastlanmayan şekilde dev iki kez esnedi, her esnemesinde de kollarını ve bacaklarını uzatıp Managua'da otuzüç evi, sanki Perulu bir

cadının iskambilden eviymişcesine yıktı, neredeyse onbin insan öldürdü ve yirmiyedi kilometrekarelik toprağı sabanla tersyüz etti. Biz o saatte uyuyorduk, insanlar coğrafya ya da kimya öğreniyor, yara iyileştiriyor, araba lastikleri tamir ediyor, yıldız fallarına baktırıyor, Sandinist öldürüyor, domates satıyor, komşularını dolandırıyor ya da devletin kasasını soyuyor, sevişiyor, *"Esfinge"* sigaralar içiyor, hamak örüp şiir düzüyor, Somoza'ya direniyor, korku filmleri izliyor, duş alıyor, hukuksuz düzene karşı savaşıyordu.

Tipitapa cezaevinde José Benito Escobar, Oscar Benavides, Julián Roque, Daniel Ortega, Jacinto Suárez, Manuel Rivas Vallecillo, Lenin Carla, Carlos Guadamuz ve Leopold Rivas yatıyordu. Duvarları çökünce mahkûmların kaçtığı *"La Aviación"* cezaevinden farklı olarak Tipitapa cezaevi depremden sonra ayaktaydı ve mahkumlar kaçamadı.

Biz Nikaragualılar depremi, depremimizi, abartma eğilimimize sadık kalarak, Nuh Tufanı'ndan sonra tarihin en büyük doğal felâketi saydık. Yazar Gustavo Tijerino "Tarihin En Büyük Depremi" adlı bir kitap yazdı; ülkeleri sözkonusu olduğunda Nikaragualıların duygusallığına ilişkin canlı bir kanıt.

3.

Şehrin eski merkezi, değerini düşürmek, satın almak ve yeniden satmak, yeniden satın almak ve yeniden satmak için dikenli telle çevrildi. İş iştir, bayanlar baylar.

Üçüncü Dünya denilen şeyi temsil ediyoruz, her ne kadar bizim Dördüncü Dünyaya, yani yerlilerin dünyasına ait olduğumuzu söyleyenler -aklı karışmış ya da akıl karıştırmak için tutulmuş antropologlar- olsa da. Bazı Nikaragualılar vardır; hayalgüçleri o denli geniştir ki bizi Beşinci Dün-

yaya ait görürler, García Márquez'in kitaplarında yazdığı dünyaya.

Gerçekte ise demografinin bir bilim değil bir çarpım hatası olduğu bir evrene aitiz; bu sonuca Nikaragualıların aşk taşkınlıkları ve doğum kontrol yöntemlerinin eksikliği yolaçıyor.

Ekonomik açıdan etkin nüfusun büyük bir bölümü tarımla ya da savaşta veya açlıktan ölmekle meşguldü, bunun dışındaki tüm alanlarda ise gereğinden daha az meşguldü. Biz herhangi bir teknolojisi olmayan, sadece beş para etmez hammaddeler üreten ve hazır ürünleri Potosí gümüşü kadar yüksek bir fiyata satın almak zorunda olan, bağımlılığı gündelikleşmiş bir halkız.

Altın, platin, bakır, tahta, zenginlerin ağzına düşmekten kurtulabilecek kadar çevik olmayan ıstakozlar, muz, şeker, mükemmel bir pirinç, ruhu ve makatı rahatlatan altınköku, kahve, dünyanın en iyisi olan *Flor-de-Caña* romu ve şiir üretiriz, başkaları da bizden çalar.

Vida, arazi araçları, birkaç traktör, belirli sayıda *"Yves Saint Laurent"* gömleği, Japon arabaları, İtalya'dan kimyasal maddeler satın alırız. Bir vedalaşma tarzı olan *"Bye-bye"*ı İngiltere'den, gözyaşlarını ise Fransa'dan ithal ettik. Sırf Goethe'yi kendi dilinden okumak için Almanca öğrenen Augusto Sotomayor'u yakından tanıdım. Ve Miami'den, daha az kumaştan yapılan ama Masaya'daki uzun eteklerden daha pahalı olan mini etekler satın alırız.

Korku ve seks filmleri de ithal ettik; ve korku ihraç ettik, çünkü bizden sanki şeytanın ta kendisiymişizcesine korkulur. Belki gerçekten de tehlikeliyizdir, çünkü fakirleştirilen ülkeler isteseler de istemeseler de zenginler için tehlike oluşturur. 1972 depremi, ardından başka sarsıntıların da geleceği toplumsal depremin bir provasıydı sadece.

4.

1930'da ihracat sekiz milyon üçyüzbin doları buluyordu ve 1939'dan bu yana ihraç gelirleri aynı kaldı. İkinci Dünya Savaşı sırasında onbeş milyon dolar kadar biriktirilebildi, ama bu para, yarım milyon dolar gibi komik bir kredi alabilmek için tüm altın haczedildiğinde buharlaşıverdi.

Nikaragua, Deniz Kuvvetlerinin işgali altındaydı. Sandino gerilla ordusuyla Pasifik bölgesini tehdit ediyordu. Sandino'nun ordusundan General Umanzór'un bölüğü Chichigalpa'yı işgal etti; General Pedro Altamirano'nun birliği yolları aşarak doğrudan insanların bilinçlerine girdi. Sandinist birlikler Managua gölünün kıyısına, San Francisco el Carnicero'ya kadar geldi, üniversitenin tartışma çevresini ve sendikaların kemkümlerini yokladı.

Kırkbir yıl sonra, 1972'de, ortam dikta için uygundu; muhafazakarlar sakin kaldı, Sandinistler de Pancasán olaylarından sonra sustular.

Depremden sonra neler oldu? Askerler ve memurlar da dahil olmak üzere Managua halkı şehirden kaçtı ve tüm ülkeye dağıldı. Önceleri Somoza'nın kışlalarda yeterince askeri yoktu, ama kısa bir süre sonra Panama kanal bölgesinden iyi donanımlı Kuzey Amerikan birlikleri geldi.

Hükümet adamlarının ar damarı, Meksika'nın ve dünyanın en uzun caddesi olan Avenida Insurgentes'i boydan boya anadan doğma yürüyen biri kadar çatlamıştı. Her türlü ahlâktan yoksundular ve zavallıların acısını bir saniye bile düşünmeden uluslararası yardım malzemelerine el koyuyorlardı. Mercedes Benz'leriyle yaya ve noel ağacı eziyorlardı. Somoza bile sahte utancını bir kenara bırakıp kendini uluslararası yardım komitesinin başkanı ilan etti. Hemen yeniden inşa bakanlığını kurdu; ve ailesi bunu çimento, tuğla, boya, tahta, hazır ev, terbiyeli köpek, kısacası her şeyi

cebe indirmek için kullandı.

Cebini doldurmayan aptal, geri zekâlı sayılıyor, onunla dalga geçiliyor, aşağılanıyor ve Somoza'nın sevgilisi Dinorah Sampson'ın, tepeden tırnağa donatılmış iki havuzu olan evindeki kokteyl partilerine de çağırılmıyordu. Hükümet kurtarma tugayları kurmayı da gerekli görmüyordu; herkes, yıkıntılar altında inleyen yakınlarını kendisi kurtarmalıydı. Somoza'nın en büyük derdi siyasî güvenliğini sağlamaktı. Depremden sonraki ilk günlerde yağmalama olayları yaşandı ve bunlar ateşli silahlarla vahşice bastırıldı, ama Ulusal Muhafızlar'ın yüksek rütbeli subayları kendileri yağmalamaya devam ediyorlardı. Depremin sağladığı uluslararası yardım, asla sahiplerine ulaşamadı. Bunlar onların ellerinden, saklamak için çabaya bile gerek duymadan çalındı.

Yeniden inşadan sözediliyor ama hiçbir şey inşa edilmiyordu. Zararların karşılanmasından sözediliyor ama ölülerin listesi bile hazırlanmıyordu.

Ay yüzeyine benzeyen bu alan, devrimci gelişmenin sonraki yıllarda geçirdiği evrelerin sahnelendiği yer oldu. Burjuvazi giderek artan bir bölünme ve gerilim sürecine girdi. Henry Ruíz şöyle yazıyor:

"1973 yılında Somoza burjuvazinin geri kalan kısmına tamamen yabancılaştı. Banka ve finans işine girerek ülkenin finans burjuvazisi ile çatıştı. Üretim araçlarını denetlemek ona yetmiyordu artık, para döngüsünü de ele geçirmek istiyor ve böylece burjuvazi için kendi koyduğu kuralları da çiğniyordu. Depremle birlikte Somoza bu kuralları yıkınca üzerine düşmanlık ve fesat şimşekleri çekti, siyasî karşıtı olan bir grup oluştu. Böyle yaparak Somoza istikrar terazisini kendi aleyhine bozmuş oldu."

Yirmiyedinci Bölüm

1.

Depremden sonra Rivas'da, hastabakıcı bir çiftin evinde kaldım. Kadın kocasına ve devrime sadıktı, adam ise sadece devrime. Kadın kıskançtı ve saldırdığında ısırır, tırmıklar ve bağırırdı. Bunu her zaman dikkatle, gürültünün, kışlaları dünyanın öbür ucunda olmayan *Guardia*'yı başımıza toplayabileceği endişesiyle izlerdim. İlk kavgada öylesine korktum ki her şeyi bırakıp kaçmak üzereydim, ama o sırada oyun değişti ve sonra da hep bu kalıba göre gelişti. Adam karısını, ağzına elini değil dudaklarını bastırıp aynı zamanda eteğini sıyırarak susturdu. Kızgınlık bağırtıları belirsiz, bulanık şikâyetlere, şikâyetler iniltilere, iniltiler ise dik bir yokuş tırmanırken çıkartılabilecek tahrik olmuş hırıltılara dönüşürdü. Sonunda sessizlik ve sonraki kavgayla sonraki mutluluğun beklentisi.

O sabah -bir salıydı- her şey sakindi. Sabah erkenden kalktım ve çoktan kahvaltı masasına otuduklarını gördüm. Hastaneye gitmeden birkaç dakika önce kapı çaldı. Hemen

Browning'imi aldım ama kapı çerçevesi ışıkla doldu ve zarif ve beyaz Valeria içeri girdi.

Az sonra tüm mevsimleri aynı anda yaşıyordum, yavaşça coğrafyasının eğimlerinde dolaşıyordum ki, yıkılıp yeniden doğrulan eklemlerimizin sesini bastırması için her zaman sonuna kadar açtığımız radyoda müzik birdenbire kesildi.

İstasyonun -sanırım Radio Corporación'du- spikeri mat sesiyle hastane yakınlarında bir evden sözediyordu: Kurşun sesleri, ölüler. Herkes için, Valeria için bile belirsiz bilgilerdi bunlar, ama benim için her şey açıktı, daha bir gün önce oradaydım, saklandığımız evlerden biriydi bu.

Yüzümün parlaklığını kaybedip grileştiğini, vücudumun titrediğini gördüğünde sakinleşti ve tehlike anlarındaki tipik rahat ciddiyetini takındı. Ona takırdayan dişlerimin arasından her şeyi anlattım. Sakinliği beni şaşırtıyordu.

Giyindi ve bağlantılarımızı sağlayan Silvio Casco'yu aramak üzere dışarı çıktı. Ama o da radyonun bildirdiğinden fazla bir şey bilmiyordu. Valeria ondan Rivas'a gelmesini istedi ve her zaman kararlı ve disiplinli olan Silvio daha o akşam yanımıza geldi. Yavaş yavaş olay açıklık kazanıyordu.

Ricardo Morales ile Oscar Turcios 18 Eylül 1973 salı gecesi Nandaime'de, hastanenin yakınlarında tuttuğumuz hücre evini gece yarısına doğru terketmişlerdi. René Vivas'ın sekizyüz Cordoba'ya satın aldığı ve "uçak" dediğimiz dev arabaya doğru yürümüşlerdi. Birkaç soyguncunun peşinde olan bir devriye, tesadüfen *Guerillero*'larla karşılaşmıştı. Sadece Ricardo kimlik gösterebilmişti; ikisini de tutuklamışlardı, ancak yanlarındaki propaganda malzemelerini atacak kadar zamanları olmuştu. Hücre evlerimizi bol giysileriyle örterek onları çöp ve şüpheden uzak tutan kuryemiz ve ahçımız Mariíta broşürleri ertesi sabah süt almaktan dönerken bulmuştu. Mariíta Ricardo'nun onları kaybettiğini sanmıştı -bu kadar dikkatsiz olunurdu yani!

Ertesi gün kışlanın kumandanı bir bölük askerle Oscar'ın "sevgilim oturuyor" dediği evi aramak üzere yola çıktı. Sözde sevgili Alicia Bevis -Subtiava ailesindendi, *Frente* ile en uzun süredir o çalışıyor ve Pedro Aráuz'dan bir çocuk bekliyordu-, o sırada bir M3 tüfeğiyle bir 45'liği temizlemekte olan Juan José Quezeda ve Jonathan Gonzáles silahlarını toplayana kadar onları oyaladı.

Onların işareti üzerine Alicia kapıyı açtı ve Muhafızlar içeri adım atar atmaz kurşunlarla biçildiler. Ateş sırasında Jonathan yaralandı. İkisi birlikte karayoluna doğru koşmaya başladılar. Managua'da Binbaşı Alfredo Juárez'in iki subay eşliğinde Nandaime'ye gönderilmesi kararlaştırıldı.

Uçak kaçırmayı ve ikna etmesini iyi bilen Juan José Quezeda, birlikte yürürlerken Jonathan'a destek oldu. Panamericana'ya vardıklarında bir araç durdurmayı denediler se de başaramadılar.

"Mendoza Tepeciği" denilen bir yere kadar devam ettiler ve orayı saklanmak için uygun buldular. Ama bir devriye onları buldu. Kendilerini savundular. Muhafızlardan biri vuruldu. Juan José ve Jonathan'ın yapacak bir şeyi kalmadı. İkisi de öldü. *Guardia*'nın haberine göre olay öğleye doğru gerçekleşmişti. Karşılıklı ateş sırasında mı öldükleri, yoksa artık kendilerini savunacak durumları kalmadığında Yarbay Urbina'nın askerlere onları vurmaları için emir mi verdiği bilinmiyor.

Çatışmanın olduğu evin aranması için oraya başka bir devriye gönderildi. Orada sadece siyasî propaganda malzemesi ve bebek bezleri buldular. Oscar ve Ricardo, kaçma girişimi süsü vermek üzere ıssız bir yoldan geri getirildiler ve saat dörtbuçukta orada öldürüldüler.

Öldürüldükleri sırada kimliklerinin bilinip bilinmediğini öğrenemedik. Ulusal Muhafızlar'ın 20 Eylül tarihli raporunda cesetlerin kimliklerinin ancak morgda öğrenildiği yazıyor.

2.

Birkaç hafta sonra, teşhis edilemeyen *Guerillero*'nun Carlos Fonseca olmadığı anlaşıldı -onun için León'da tabut, çelenk ve ölüsünün başında bekleyecek olan için koyu bir kahve çoktan hazırlanmıştı-; ölen Juan José Quezada'ydı. Haberi ailesine ulaştırma görevi Omar Cabezas'a düştü.

Bir süre sonra *Universidad Nacional* Üniversitesi psikoloji bölümü öğrencileri, Ricardo Morales hakkında bir yazı yazmamı istediler benden. Bazı kesimlerin silahlı mücadeleyi savunmadığı, FSLN "maceracılarını" eleştirdiği ve bizi devrimci fikirler adına pasiflikle yargıladığı zamanlardı. Şöyle yazdım:

"Ricardo Morales'in *'La Aviacion'* cezaevinde kendine sorduğu ilk soru şuydu: 'Amacım ne benim?' Hemen ardından, yakın geleceği için endişelenmeden ruhsal gücü ve kanını vermeye hazır olduğu şeyi söyledi: 'Tek önemli şey halkımın yanında olmak ve onunla birlikte onun tarihi boyunca yürümek.' Öte yandan ulusal kurtuluşa karşı sorumluluğunu belli etti ve bu kanaatine paralel olarak 'devrimci gibi davranmanın, insanın kendi yaşamına tarihsel bir değer verme sanatı' olduğunu söyledi.

Ricardo Morales Eğer ve Ama'larla zaman kaybetmeden devrimci mücadeleye katıldı. Siyasî çalışmalarında ve yönelim saptarken bu fedakârlık örneğini bir ekincinin emeği ile ekiyor, insanları siyasî bir kadro haline getirmek için onları yanına çekiyordu. Sadece duraksayarak azarlardı insanları, kendini vererek ve hedefi tutturarak eleştirirdi, samimi ve kardeşçe yaklaşırdı. Pek ender şimşeklerin çaktığı gözleri, o zaman da bastırılmış bir müsamahakârlıkla parıldardı.

Daima doğru zamanda doğru yerde olmuştur: Üniversitede, işçi grevinde, krizde, nöbet tutmanın yalnızlığında, bazen uzatılmış bir el, bazen sıkılmış bir yumrukla. Halkımı-

zın düşmanları daha kimi öldürdüklerini bile bilmiyorlar - biz de tekil konuşuyoruz, zira Ricardo Morales ile Oscar Turcios birbirlerini tamamlayan bir bütün oluşturan iki farklı insandı-, o küstah aptallıkları yüzünden kuruttukları bu güçlü nehiri tanıyamıyorlar. Ama sevinçleri uzun sürmeyecek.

Ricardo Morales 11 Haziran 1939'da Diriamba'da doğdu. Çocukluk ve gençliğini doğduğu şehirde, iyi bir sporcu olarak tanınarak geçirdi. Meksika özerk üniversitesinde psikoloji bölümünden mezun oldu. Orada içindeki devrimci tutku alevlendi. Diğer Nikaragualılarla birlikte, coşkunun, özlem ve yurtseverliğin kaçınılmaz sonucu olan siyasî sürgün örgütlerine katıldı. 1968'de Nikaragua'ya geri döndü ve âcilen Sandinist Kurtuluş Cephesine katıldı.

Her ne kadar Ricardo her gerçek devrimci gibi coşkunluğa yatkın bir insan olsa da bu kararı aniden vermedi. FSLN, emperyalist baskı ve azgelişmişliğe verilen ulusal yanıt, halkımızın mücadelesi için gerekli sentezdir. Kuramsal yeteneklerin, dürüstlük ve kararlılığın tek gövdede birleştiği Ricardo Morales gibi bir devrimci için Sandinistlerin safına katılmak, tarihle kan kardeşi olmakla eşdeğerdi.

15 Aralık 1968'de devrimci önder arabayla kaçmaya çalışırken farkedilip tutuklandı. O zamanlar Ricardo çoktan ulusal üniversitede doçent olmuştu ve hapisten çıktıktan sonra da doçent kaldı. Sorgulama sırasında kendisine işkence yaptıklarında eylemleri hakkında tek bir kelime bile etmedi. Şöyle ya da böyle yüzeysel işbirliği yaptığı birkaç kişi, tutuklandıktan sonra onunla yüzleştirildiklerinde, kendilerinin sorgular sırasında çoktan itiraf ettikleri şeyleri hâlâ inkâr eden bu devrimcinin kedi gözleri karşısında utançla başlarını eğdiler. Tutuklandığında, tıpkı askerî görev sırasında yakalanan bir asker gibi, sağlam bir sesle şunları söylediği herkesçe biliniyor: 'Ben devrimci ve *Frente*

Sandinista de Liberación Nacional üyesiyim.' Bu davranış, bir devrimcinin en zor durumlarda bile sahip olması gereken berrak bilincin ifadesidir. Bir süre sonra cezaevinden yazdı: 'İçinde bulunduğumuz durumda devrimci olmak yetmiyor, ayrıca bir devrimci gibi davranmak gerekiyor.'

Cezaevi: Bu, Ricardo için bazılarına başka bir sorgulamayla, bazen de kategorik cümlelerle yanıt verdiği sorgulamalar demekti: 'Bu tekdüzeliği daha üretken bir şeye nasıl dönüştüreceğimi düşünüyorum.' Veya: 'Burada barış içinde hapis kalmak dışında hiçbir şey olmuyor. Bu ülkedeki barışa cezaevleri ve ceset kokusu eşlik ediyor. Buna bir şeyler eklemek isteyen var mı? Gerekli olan: kırılması ve parçalanması gereken şeyleri kırmak ve parçalamak, umuda yer açmak için.'

Bazen umutsuzluk belirtileri hissederdi: 'Tecrit edilmişlik ve tekdüze eylemsizlik benim işimi bitiren.' Ama bunun hemen ardından kesin bir kanaatle şöyle derdi: 'Mücadele için bu durumdan bir çıkış yolu olmalı.'

Yalnızlığa yanıt ancak insanın kendi elleriyle yaptığı cennette bulunur. 'Hiçbir şeye etki edemiyorum. Belki de bir daha hiç edemeyeceğim. Ama rüya görmeyi sürdürüyorum. Rüyalarım giderek büyüyor ve gözlerim gelecekteki dünyayı tamamen kavrayacak kadar uzağı göremiyor.' Düşüncelerini kaleme alırken, günün birinde sonsuza dek yarı yolda kalan silik hücre arkadaşını da unutmaz:

'Juan Pérez eski, giyilmekten aşınmış bir ayakkabı gibiydi, hapiste öldü. Birlikte aynı hücrede kalırdık. Birlikte avluya voltaya çıkardık, besin değeri olmayan bir porsiyon öğünümüzü almak için de birlikte sıraya dururduk. Aynı şekilde bir porsiyon suskunluk ve baskıyı da birlikte alırdık. Bir gün birdenbire yok oldu yol arkadaşım. Söylenenlere göre bir hastalıktan, açlıktan, üzüntüden, yalnızlıktan, nefretten, ışıksızlıktan, öfkeden ölmüş. Ölümü için niye 'siyaset yüzünden' denmedi?'

Ve bütün zincirleri müzelere kaldıran bir dünyada, çiçek açan, dimdik ayakta duran bir toplumun düşünü görmeye devam ediyor. Kendisi gibi mücadele eden ve işkenceye maruz kalan sevgili karısını görüyor. Ona şöyle diyor:

'Bu yalnızlığımda bana bir tek öç alan gülümsemen kalıyor / kimse öğrenmedi - anılarımın büyüsünün onu yüzüne nasıl işlediğini. / Bu sabah vücudunun kokuları / zihnimde / tutuklandılar. / Sevinmelisin, küçük / sana günlük ekmeğini getiriyorum: / bir milyon öpücük / bunlar vücudunun her köşesine yeter.'

Ricardo, idmanlı vücudunu yenmeye çalıştıkları işkence acılarından çok çekmezdi, onu bağırtan şey daha çok *Compañera*'sının acısıydı:

'... canavarlar ormanda kalmıyor, / havlayan sürü kümeleniyor / vücutlarımıza saldırmak için; / zafere giden yolda / daha dayanılması gereken kaç işkence olduğunu / öğrenmemiz için. / Ne yalan ne de şiddet, gövdendeki kanı bitirebilir! / Hangi gizli harekât / o kaçınılmaz aydınlık günü önleyebilir!'

Doris María Tijerino, onun baskı gören *Compañera*'sıydı. Ricardo onun gözyaşlarını biriktirip devrime armağan etti.

Cezaevi ve tecrit, devrimcinin gücünü katı bir sınava tabi tutar. Ama kararlılığı bu sınava dayanmakla kalmaz, ondan beslenir de. Birkaç demir çubuk, Ricardo'ya, bireyselliğinin sınırlarının ötesindeki kendini devrime adama kararını geri aldıramazdı. Cezaevi notlarında şöyle diyor: 'Garip, sanki yıllardır kendimi bütün bunlara hazırlamış gibiyim.' Ricardo hapiste, parmaklıklar ardında bile hür. Şiirlerinden biri:

'Hapishane / -belki de bunu söylemeliyim artık- / kemiklerim için bir hapis değil. / Saçmalık, / rüyaları hapsetmeye çalışmak, saçmalık. / Göz kararttıcı bir öfke, ölen bir sınıfın midesinden taşan safra. / Hapiste dışarıda olan benim / hapishane gardiyanları ise içeride...'

'*Pancasán*' adlı şiirinde Ricardo kendi ölüm ve yeniden dirilişini duyurur:

'O kadar çok kez öldük ki göz kapaklarımızı ölümlerimizin anılarına kapalı tutuyoruz / ve rüyalarla milyonlarca yaramızı melhemledik, / öyle ki artık bize ölüm yok...'

Sonunda cezaevinden tahliye edildiğinde FSLN'nin iç yapısına yeni bir içerik kazandırma işine koyuldu. Üniversiteden yeraltına indi, işçi grevlerinde ya da herhangi bir anfide yeniden ortaya çıkmak üzere; her defasında yeraltındaki gizli çalışmalara döndü, ta ki ölüm onu bulana dek.

Bu arada bazıları var ki -Lenin'in bir sözünü kullanacak olursak, Toklar Partisi'ne aitler-, Oscar Turcios ile Ricardo Morales'in gece yarısı küçük bir kasabada dolaşarak yaptığı aptallığı eleştiriyorlar, içki masasında. Böyle bir şey duyduğunda insanın midesi bulanıyor. Yaptıkları velvele iyi bilgilenmeyen çevrelerde meyve vermeyecek olsa, -yedikleri onca herze yetmiyormuş gibi- kendilerine bir de devrimci diyen bu insanların 'eleştiri'leri ile uğraşmaya da değmez aslında. Riske atılmadan devrimci mücadelenin içinde yeralınmaz. Bu katı işin içinde, ölümüne fedakârlık riski vardır her zaman. Kendini bu riske karşı korumak için devrimci hareket, düşmanın baskıcı önlemlerini etkisiz hale getirecek güvenlik önlemleri geliştirmiştir.

Hakkaniyet nâmına, Sandinist stratejiye olan güvenimizi güçlendirmeliyiz, ve bunun için en önemlisi, reformistlerin tereddütlerine ve gericiliğin şüphe ve kötümserlik tohumları ekme denemelerine karşı durmaktır. Nikaragua'da silahlı mücadele için gerekli nesnel şartlar hakkında gerçek bir kuramsal tartışma henüz gerçekleşmedi. Çelişkiler bir anlamda sözsüz, farklı eylemlerle gelişti.

Geleneksel solun tavırları hâlâ kararsız - ve sanki, dünyanın dikdörtgen olduğunu ve devrimci mücadelenin Nikaragua devriminin en temel, en önemli tavrı olmadığını anlat-

maya çalışırcasına anlaşılmaz. 'Sosyalistler' günün birinde komünizmin hakim olacağı yerin işte bu dünya şüphe duymasalar -ya da şüphelerini kendilerine itiraf etmeseler- de, ulusal kurtuluşumuzu elde etmek için silahlı mücadeleyi kullanmamıza şüpheyle bakıyorlar. Berraklaşmanın önündeki bu reformist engele, bu aptallığa karşı durmak bizim görevimiz. Bazılarının bu ülkede sömürülenlerle sömürenleri, Ulusal Muhafızlar'ın namluları sömürülenlere dönük tüfeklerinin ayırdığını hâlâ anlamamış olmaları, açıklanamaz bir şey.

Bu ölüm getiren çitin öbür yanından, işçilerin, şehirde ya da kırlık alanda kesinlikle onlara kapalı olan topraklara, özel mülkiyetin, serbest girişimciliğin ve emperyalizmin iş çevirdikleri yasaklanmış bölgelere girmemeleri, hatta bunu akıllarından bile geçirmemelerini söyleyen arsız tavsiye ve tehditler duyuluyor. Gerçek devrimci, sadece bir tehdit olmakla kalmayan, aynı zamanda işçilere insanî bir varlık olarak varolmalarını, emeklerinin meyvelerini yemelerini ve hür olmalarını yasaklayan bu ateş duvarını yırtmaya çalışır. Devrimcilerin bu çabalarını bazıları 'maceraperestlik', ümitsiz çırpınışlar, kötümserlik olarak adlandırıyor. Nikaragua'nın durumu ne yeni ne de benzersiz. Tüm Latin Amerika ulusları kapitalizmin mahmuzunu ve kamçısını hissediyor. Kötü zamanlarında Küba sömürü ve terörün kurbanıydı, tıpkı Çarlık Rusyası ve Çin gibi. Bu üç ulus, kendilerini öncelikle deneylerin, yanlışlıkların ve öğrenmekle geçen yılların beklediği yeni bir gerçekliğin, büyük arayışına çıktılar. Devrimin zaferi hiçbir yerde kolay olmadı. Ama zor olan insanı çeker, der José Lezama Lima. Fidel Castro, Moncada kışlasını ele geçirmeye çalışırken geri püskürtüldü. Bu yenilgiden sonra Fidel ve *Compañero*'larına küfürler yağdı: Maceracılar, haydutlar. Başkaları -ya da belki aynı insanlar- FSLN'nin yenilgilerini bir ağız dolusu tü-

kürük gibi yüzümüze attılar ve varolan baskıdan şikâyet ettiler. Ne zamandan beri devrimci mücadele, siyasî biçimiyle bile olsa düşmanın otomatik baskısını getirmiyor?

Ricardo Morales şöyle yazmıştı: 'Baskı, hükümetleri devirmek için başvurulabilecek en son teknik, en mükemmel buluş.' Bu doğru. Baskı, siyasî ve ideolojik örgütlenme çalışmasının yanısıra, köylü ve işçilerin büyük kısmını mücadelemize katılmaya yöneltebilecek andır da; çünkü bir sendikaya veya bir tüketici kooparatifine üye olmanın ya da bir manifestonun altına imza koymanın yeterli olmadığını, önemli olanın siyasî örgütlenme olduğunu görürler. Sadece bağırsak hastalığı ve açlığı farketmekle kalmayıp daha iyi bir yaşam için mücadele etmeyi ancak bir örgüt mümkün kılar. Sınıf mücadelesinin gerekliliğini kavramak, iktidara gelmenin evrelerini kavramak için sendika önemli bir okul, bu açık. Sendika, iktidara gelişin ardından kaçınılmaz olarak oluşan bürokrasiye karşı koyabilmek için bir aygıt olacaksa, o zaman da her şey yolundadır! Ama bir araç değil de nihaî amaçmış gibi şımartılırsa, o zaman sendika, şapkasından işçilerin istediklerini çıkarmaya çalışırken başarısızlığa uğrayan zavallı bir sihirbaza dönüşür.

Ricardo Morales, silahlı mücadelenin gelişmiş ülkelerde belki tartışmaya açılabileceği, ama ilkel, vahşi şiddetin hüküm sürdüğü bölgelerde bunu sorgulamanın komik olacağı görüşündeydi. Nikaragua'da durum ve sonuçları o denli açık ki, reformistler de 'ağlaya sızlaya' bu olasılığı kabul ediyorlar; sahte-sosyalistler, Lenin'in diliyle konuşacak olursak, 'sınıf mücadelesinin yerini, sınıfların uyumu hülyasıyla değiştirdiler' ve sosyalizme geçişi, sömürücü sınıfın alaşağı edilişi olarak değil, ona barışçıl biçimde boyun eğmek olarak görüyorlar.

'Sosyalistler', 'proletaryanın bilinçli örgütlenmesinin gerekliliğine' tutunduklarından, bunun 'kapitalist egemenlik-

le ciddi çatışma olasılıklarını ve ülkemizde, iktidarı ele geçirmek için silahlı mücadeleyi de içerdiğinden' bahsediyorlarsa; kendi kendilerini bile ciddiye almadıklarını düşünüyoruz. Kimseyi, kendilerini bile böyle demagojik konuşmalarla kandıramazlar. 'Önemli bir adım olan silahlı mücadelenin yeterince iyi örgütlenmiş bir toplumsal temele ve teknik ve askerî yeteneklere gereksinim duyduğunu' bir kez daha vurguladıklarında, köpeklerin havladığı ya da Anastasio Somoza'nın emperyalistlerin kâhyası olduğuna eşdeğer gerçekleri söylemekle yetinmiş oluyorlar.

'Devrimi yapacak olanların açlık çekenler ve sömürülenler olduğunu' inkâr etmeye çalışanlar, anlaşılmaz bazı argümanlarla bunların karşısına işçi ve köylüyü çıkarmaya çalışıyorlar. İşçilerle köylüler açlık çekenler ve sömürülenler arasında değil mi? Sandinist devrimin işçi ve köylülerin mücadele birliğinin ürünü olacağını ve öğrencileri ve değişim isteyen diğer halk kesimlerini de içerdiğini yeterince sık vurgulamadık mı? FSLN ya da öğrenciler, burjuvazi ile işçi sınıfı arasındaki savaşın bittiğini ne zaman söylediler? FSLN ile öğrencilerin Marcuse'nin etkisi altında kaldıklarını iddia etmek argümanlarla oynamaktan başka bir şey değildir.

Ricardo Morales, Marksizmin hümanist bir felsefe olduğuna, devrimin, mümkün olduğunca kan dökülmesini engellemesi ve halkın acılarını dindirmesi gerektiğini, ama bunun, 'burjuvazinin ekonomik ve siyasî olarak zayıf düşürülmesiyle' değil, binlerce çocuğun, kadının, erkeğin kanını döken, onları açlık ve yetersiz sağlık hizmetleriyle öldürenlerle şiddetli bir çatışmaya girerek yapılması gerektiğine sıkı sıkıya inanıyordu. Reformistler, Ulusal Muhafızlar'ın günde bir düzineye yakın insan öldürdüğünü bilmiyorlar mı? Çocuk ölümlerini, açlığı ve yetersiz sağlık hizmetlerini bilmiyorlar mı?

Devrimci savaşta dökülen kan, Somoza rejimi cinayetlerinin neden olduğu kan seli ile karşılaştırıldığında önemsizdir. Devrimci savaş sonuç olarak yaşamı kurtarmaya çalışıyor- bunun için Ricardo Morales, Oscar Turcios, Jonathan Gonzáles ve Juan José Quezada'nın ve binlerce başka savaşçının ölümü gerekse de. Akılsız maceralara atılmak büyük bir hatadır; bundan daha büyük hata ise ayaklanma için gerekli siyasî, parasal ve teknik şartları hazırlamamaktır.

Ayaklanma ön şart olarak örgütlü bir tabanla teknik ve askerî yetenekler gerektirir. Ama en önemli şey sözünde durmaktır. 'Reformistler'in dudaklarından çıkınca kulağa şüpheli gelen sözlerin gerektirdiği eylemleri yerine getirmek. Reformistlerin hümanizmi saf bir demagojiden, bocalamalarını örtmeye çalıştıkları bir cümleler sisinden başka bir şey değildir.

Sosyalizme 'barışçıl' geçişin yaklaştığı sonucuna nasıl vardıklarını çok merak ediyorum. Latin Amerika'daki son olaylar bunun tam aksini gösteriyor. Ama aslında savunulamayacağı savunmak için her zaman bir yol vardır; 'sosyalistler'e göre Şili'deki darbenin sorumlusu Şili oligarşisi veya emperyalizm değil de devrimci sol MIR hareketinin *Compañero*'ları oluveriyor birdenbire. Bu arada Şili örneği, yeni toplumun o eski ebesinin müdahalesi olmadan devrimin olanaksız olduğunu gösterdi: şiddet!

Mücadelenin, her halk savaşının doğası gereği uzun olan süresi hakkında reformistler saçmalıyor. Onlara göre uzun süreli mücadele fikri, ümitsizlik ve kötümserliğimizin bir tezahürü. Nereye varmak istiyorlar? Önceleri FSLN'nin kısa vadeli düşündüğünü ve bunun da tabiî ki maceraperestlik olduğunu iddia ettiler; sonra da devrimci örgütü uzun süreli mücadele fikri güttüğü için suçladılar, ki bu da yine tabiî ki ümitsizlik ve kötümserliğin tezahürüydü.

Devrimci savaş nasıl kavranırsa kavransın, reformistler

her zaman onun doğruluğunu ve olanaklılığını reddedecek bir yol bulacaklar. Uzun süreli mücadele siyasî, parasal ve teknik şartların özenle hazırlanmasıyla başlar.

Savaşın değişik türlerini birbirine karıştırmaları ise özellikle dokunaklı: 'Gösteriler, grevler, sabotaj eylemleri, boykot, terör, parlamentarizm, gerilla savaşı, mevzi savaşı, vesaire'- en azından o 'vesaire'yi de eklemişler. Gerçekten tartışma konusu olan ise mücadelenin temelde iki farklı türü: Şiddetsiz olanı ve silahlı olanı. Ama silahlı savaş diğer çatışma türlerini dışlamaz, aksine bunları varsayar. Nikaragua'da parlamentarizmden sözetmek ise komik olur.

Ülkemiz şartlarında mücadele gerilla savaşı ile başlar ve mevzi savaşına benzer bir şeyle sona erer. Yani, saldırıya hazır birlikler halinde örgütlenen ve artık eskisi gibi sadece vurup kaçan değil, açık bir stratejik saldırıyla ilerleyen gerillaların desteklediği şehir ayaklanmaları.

Halk savaşı hiç beklenmedik bir anda patlak verebilir ve şartlara göre değişik biçimler alabilir. Bu biçimler farklı boyutlar kazanabilir, binlerce değişik maske takabilir, kendini bir ya da birçok bölgede gösterebilir, ama bir ortak paydaya sahip olacaktır: Halkçı karakter ve devrimci önderlik. Devrimci hareketin askerî ve stratejik zayıflığı, hiç şüphesiz başlangıç aşamasında savaşın yer ve zamanını seçebilme avantajlarını akıllıca ve cesaretle kullanmaya zorlayacaktır onu. Bunu ise teknik hazırlık, ama özellikle örgütlü ve bilinçli bir taban sağlar. Düşmanın maddî üstünlüğünü kapatmak ancak böyle mümkün olacaktır. Düşmanın askerî ve teknik üstünlüğünün karşısına siyasî ve stratejik üstünlük ve taktik inisyatif konulmalıdır.

Devrimciler, maddî güç ilişkisini değiştirmeli, siyasî üstünlüğü, eylemci ve taktik inisyatifi elden bırakmadan geliştirmelidir. Zafer, siyasî ve askerî etkenlerin işbirliğinin sonucu olacaktır. Ricardo Morales zaferin önşartı olarak

öncü hareketin istikrara kavuşturulması gerektiğine inanıyordu. Adını haketmek için, iyi yapılanmış, bilinçli, halkın istemlerini dile getiren organik bir kolektif olmalıdır. Cesarete ve esnek bir hıza sahip olmalıdır.

Bu öncü, gerçeği kavrayıp bilgisini kitlelere aktarabilmeli ve aynı zamanda da savaşa hazırlanabilmelidir. Bu da, ülkenin iç kesimlerindeki köylülerle arasında doğum kordonuna benzer bir bağ oluşturan, şehir ve kırlık alandaki en bilinçli işçi çevreleriyle sıkı bir ilişkiyi gerekli kılar. Soyut olarak silahlı savaştan sözedip bu savaşın hazırlığı için hiçbir adım atmamak, her yerde, her zaman aynı adı taşır: Demagoji.

Savaş, siyasetin uzantısı ve aynı zamanda bir sanat, bir bilimdir. Burjuvazi askerî hazırlıkları ihmal etmeyen bir orduya sahiptir. Devrimciler, olanakları çerçevesinde bir ordu kurarak onu her açıdan geliştirmelidir; en basitten başlayıp karmaşığa kadar. Bu görev ertelenmemelidir, özellikle de tüm yasal faaliyetin yasaklandığı Nikaragua'da.

Ricardo Morales ve *Compañero*'ları, bu ilkelerin, devrimin pratik felsefesinin doğruluğunun bilincinde olarak öldüler. Ricardo tutarlı bir hümanistti; silahına 'tarihsel zorunluluk' yüzünden sarıldı. Bunu ondan dinleyelim:

'Şiddetin kendisinin şiddetten kurtulmanın bir şekli olduğunu sanmıyorum. Devrimci şiddet, burjuvazinin sınıf yönetimini yoketmek ve kapitalist sistemin açık ya da gizli şiddetine karşı koyabilmek için tarihsel bir zorunluluktur. Şiddeti bireysel düzlemde ele almamak gerekir, şiddet sadece sınıf çatışmalarının tarihsel gelişimi içerisinde anlamlıdır, sadece sınıf mücadelesinde.'

Toplumsal değişim isteyenlerin hepsini tek bir cephede birleştirmenin ve ideolojik olarak değil salt siyasî olarak mutabık olunan halk kitlelerini de buna katmanın mümkün olduğunu düşünüyoruz. Bu birliğin, devrimci eylemin

başlattığı süreç çerçevesinde gerçekleşeceğine de inanıyoruz. Siyasî yalnızlıktan kurtulmak için halk düşmanlarını aramak gerekmiyor: Buna gelene kadar sömürülenlerin oluşturduğu toplumu aramalı. Buna karşın 'sosyalistler', 'özgürlük' savaşında burjuvazi ile birlik oluşturma yollarını düşünüyorlar; bu birliğin tepesinde, başında değil, arkasında olacaklar; kuyruk bile değiller, sadece kuyruğun püskülü olabiliyorlar. Ricardo Morales bu özgürlük hakkında şöyle diyor:

'Burjuvazinin bu elçileri hangi özgürlükten bahsediyorlar? Hepimize idealistçe vaadedilen ve çocukların açlığının, işçi ücretlerinin, kültürsüzlüğün ve okuma-yazamamanın, burjuvazi yüzünden bastırılmışlığın günlük, somut deneyimlerine çarpıp dağılan özgürlük mü yoksa? Bizim sözettiğimiz özgürlük, barikatlarda boğuşarak elde etmek zorunda olduğumuz, bizi burjuvazinin sömürüsü boyunduruğundan kurtaracak olan özgürlük. Sosyalist özgürlük, bundan bahsediyoruz.'

Frente, açıklamalarına uygun olarak ve şehitlerinin vasiyetlerine sadakatle kendini siyasî askeri bir örgüt olarak biçimlendirdi, birçok yenilgiye karşın hayatta kaldı ve Nikaragua halkı nezdindeki ahlâkî otoritesini pekiştirdi. Olgunlaşma sürecinde, her yeni örgütün yaşadığı zaafları aşmak ve kendi taktik hatalarını tanımak üzere. *Frente*, iktidar sorununun, isyancıların tüfeklerinin ateşi ile belirleneceği, burjuvazinin sirenlerini ve bunların müttefikleri olan 'sosyalistler'i susturacak bir savaşa hazırlanıyor.

Gücümüzü toplamanın, örgütlenmenin, müfrezelerimizi mücadeleye hazırlamanın zamanı geldiğine dair hiçbir şüphemiz yok. Veya Ricardo Morales'in sözleriyle:

'İşte tam bu an yolların çatallaştığını görmeliyiz: Zaferden vazgeçiş ve tiranlığın uzun gecesi, ya da sevgili ülkemizi bizzat kurmamız için gerekli devrimci sabır ve kararlılık.'

Nikaragualı devrimciler seçimlerini çoktan yaptılar: Devrimci sabrın yolu."

3.

Öğrenci hareketi tarafından yasadışı olarak basılıp dağıtılan bu belge, bizim düşüncemizin o evresine ilişkin bir fikir veriyor.

Örgütümüzün Nandaime'deki Ulusal Yönetim üyelerinin ölümü, bir süre kemiklerimize yapışıp kalan bir şok oldu. Mücadelenin gerekleri bizi mümkün olduğunca çabuk bir yedek kadro hazırlamaya zorladı. Henry Ruíz şöyle yazıyor:

"Bir kadronun yerine yenisini getirmek için daha o zamanlar bir yöntem bulmuş, sürekli bir emir komuta zinciri sorununu çözmüştük. Her an ölebileceğimizin bilincindeydik; şehitliğe yükselme isteğiyle yanıp tutuşmadan ve dramatik veda gösterilerine ve önsezilere kapılmadan, sokağa adım attığımızda her an vurulabileceğimizi biliyorduk. Yaptığımız iş sırasında ölebileceğimiz düşüncesinin hayal olmadığını biliyorduk, bu yüzden de hepimizin yerini alacak bir vekili vardı."

Yirmisekizinci Bölüm

1.

1970'den sonraki, "gizli" ya da "sessiz güç toplama" dönemi olarak tarihe geçen yıllarda FSLN sürekli büyüdü. Halkı zafere götürecek adamlar dağlarda kendilerini yetiştirdiler. Henry Ruíz (*"Modesto"*) anlatıyor:

"Çoğumuz küçük burjuva ailelerden geliyordu, üniversite öğrencisiydi ve dağlar bizim için dökme demirin içine aktığı kap gibiydi. Kimlerin en iyi kadro olduğu gerçekte orada anlaşılıyordu. Carlos Fonseca kadroları en zor şartlar altında eğitmeyi kafasına koymuştu. Dağlar, herkesin direncini arttırıyordu. *Guerillero*'lar hakkında kitaplarda yazanlar başka, gerçekten bir *Guerillero* olmak başkaydı."

Aynı zaman dilimi içerisinde şehirlerde, halk hareketinin önderliğini üstlenmeye başlayan gizli bir yapı oluştu. Çatışmalara ancak kaçınılmaz olduğunda katılıyorduk. Devrimci Öğrenci Birliği (FER) gibi ara örgütler kurduk, hıristiyanlara yaklaştık, kadınları örgütlemeye başladık ve Sandinizmin fikirlerini daha iyi yaymaya başladık. Düşman artık bizim

varolmadığımızı düşünüyordu.

Humberto Ortega bu dönemi şöyle özetliyor:

"1970 ile 1974 arasındaki sürede kitleler içindeki siyasî örgütlenme çalışmalarının güçlenmesi ve *Frente*'nin dağlarda, şehirlerde ve kırlık alandaki iç yapılarının gözle görülür şekilde gelişmesiyle birlikte Sandinist savaş ileri doğru büyük bir atılım yaptı. Siyasî, örgütleyici, maddî ve askerî güçleri toparlamak ve 27 Aralık 1974'deki başarılı eylemle başlayan siyasî-askerî saldırıyı hazırlamak nihayet mümkün oldu."

2.

Ricardo ile Oscar'ın ölümünün ardından Managua'da izimi kaybettirdim, bu süre içerisinde de bana FSLN'ye girerken geçirdiği eğitim dönemini anlatan Carlos Nuñes ile tanıştım:

"León'da bir akşam, bir takside kardeşim René karşıma çıktı; yanında içinde telsizler olan bir sürü küçük paket vardı, onları Maria Teyze'ye götürüp orada Diana'ya verecekti ve benden yardım etmemi istiyordu. Daha o kadar toydum ki, paketi alıp Maria Teyze'nin evine gittim ve öylece, kapıyı çalmadan Diana'nın odasına girdim. Bir anda içerde, eli silahlı birisinin olduğunu gördüm. Lânet olsun! Böyle birdenbire girdiğim için o kadar üzgündüm ki! Paketi yatağın üzerine koydum ve hemen toz oldum.

Eli silahlı olan adam Oscar Turcios'du, bunu ancak 1973'de öğrendim, kurşunların parçaladığı gövdesini gösteren fotoğrafı gördüğümde. Ricardo Morales'i üniversitede, Federico López ve Nathán Sevilla ile tartışırken görmüştüm: Bakışlarını asla unutamam."

Frente'nin Ulusal Yönetim'i, yıllardan beri -bazıları yedi yıl kadar- cezaevinde olan bir dizi kadroyu kurtarmak için sürpriz bir saldırıya karar verdi. Pedro Arauz, bir litre kah-

ve ve bir karton *Sphinx* sigarası içtikten sonra -gece yarısını çoktan geçmişti, ağustos için karakteristik olan fırtına yağmurlarından biri geleceğini duyuruyordu- Sandinist tutukluları kurtarmak için aklıma nelerin geldiğini sordu. Bırak da bir düşüneyim, diye yanıtladım. O sırada, Carlos Fonseca'nın daha önce mümkün olabileceğini söylediği bir şeyi teklif etti. Bir şey söylemedim, ama bunu kendim akıl etmediğim için bozulmuştum.

Güvenilir bir genç adam ve cesur bir örgütçü olan Pedro Arauz (*"Federico"*), olağanüstü bir çalışma kapasitesine sahipti ve yorgunluk nedir bilmezdi. Büyük bir özenle güvenlik önlemlerine uyan ve kısıtlı malzemeyle iş görebilen bir gizli örgüt adamıydı. Ve aynı anda heryerde olma yeteneğine sahipti.

Luis Carrión onu ve Ekim 1977'deki ölümünü anlatıyor:

"Somoza'nın güvenlik birimi olan OSN, büyük olasılıkla aramıza soktuğu bir gammazın yardımıyla FSLN'nin Masaya tepelerindeki birçok hücre evini keşfetmişti, bunun üzerine Federico Managua'ya çekilmeye çalıştı. Katilleri onu pusuya düşürdüler; örgütümüz için büyük bir darbeydi bu.

Pedro Arauz FSLN'nin yetmişli yıllardaki güçlenme ve istikrara kavuşma sürecinde çok önemli bir rol oynamıştı, *Frente Sandinista*'nın siyasî ve askerî eylemlerini korumak ve sağlama almak için çalışan gizli yapıların ve çalışma yöntemlerinin kurulmasında yorulmak bilmez şekilde çalışır, kitlelerle ilişki kurmanın ve onların mücadelesine katılmanın ne denli önemli olduğuna işaret ederdi; bu arada kendine ve başkalarına karşı tavizsizdi ve halkın sonunda mutlaka kazanacağına sıkı sıkıya inanırdı. Pedro, örgüt güçlensin ve ilerlesin diye gözünde büyütmeden sürekli çalışanlardandı.

Öldürülüşü diktanın korkak bir cinayetiydi ve üstelik yararsızdı da, çünkü Carlos Fonseca'nın kurduğu bu örgüt artık yokedilemez hale gelmişti- Pedro Arauz gibi *Compañero*'ların çalışma ve fedakârlıkları sayesinde.."

Cesur bir plan hazırlamıştık: Tutuklular bazı *Guardia*'ların da yardımıyla kaçırılacaktı. José Benito Escobar ve Daniel Ortega mikroskopla okunacak küçüklükte bir yazıyla uzun mektuplar yazarak, böyle bir kaçış imkânı olduğunu, bu iş için kendi taraflarına çektikleri *Guardia*'lara güvendiklerini anlattılar.

Mektuplar Eduardo Contreras'ın büyüteç gibi gözleriyle ya da Federico'nun her zaman gizemli bir gülümseme ile, içindekileri kimseye göstermeden açtığı evrak çantasında taşıdığı büyüteçle okundu.

Firarileri saklamak için tarihî yardımcımız Yico Sánchez'in Jinotepe yakınlarındaki çiftliğini seçtik; oraya giden bütün yolları ve her olasılığa karşı geri çekilme olanaklarını da araştırıp eylem için gerekli silahları planladık.

Ayrıntıları örgütlemekle görevlendirildim. Böylece sürücülerin ve kaçıştan sonra Tipitapa cezaevi yakınlarında tutukluları bekleyecek olan adamların yönetimini üstlendim. Edwin Castro, Cornelio Silva ve Somoza suikastı yüzünden otuz yıl ceza alan Ausberto Narváez'in başına neler gelmiş olabileceğini şöyle bir düşündüğümde, ensemdeki tüyler diken diken oldu. Ulusal Muhafız -bu vakada sadece bir kişiydi- onları gammazlamış ve üçü de öldürülmüştü.

Ama bir şekilde *Compañero*'larımızı kurtarmalıydık. Carlos'un dediğine göre temel dayanışma ilkesi bunu gerektiriyordu ve *Frente*'nin içsel birliğine büyük bir katkı olacaktı. Ayrıca onlar, çalışmamızı sürdürmek için gerekli olan son derece değerli kadrolardı.

3.

Artık doğmuş olan fikir dorultusunda, herhangi bir yıldönümü veya rejimin siyasetçilerini şereflendirmek için veri-

len bir davet sırasında bir elçilik ele geçirilecekti.

Karar verildikten sonra âcilen planın uygulamasına girişildi. Federico, *"Kommando José Quezada"* adını taşıyacak olan grubuma talimatlar veriyordu.

Leonel Espinoza ile Charlotte Baltodano kendilerini gayet olağan bir çift olarak tanıttılar ve kumanda karargâhımızı kurarak askerî çalışmalarımızı sürdürebileceğimiz bir kır evi aramaya koyulduk. Río Tipitapa'da gözümüze bir mülk kestirmiştik bile, hatta onu gizlice inceleyişimizi asla unutmuyorum, ama sonunda onu neden almadığımızı anımsamıyorum. Sonunda *"Las Nubes"*de, başkent Managua'nın sadece birkaç kilometre uzağındaki bir tepede bulunan *"El Crucero"* yakınlarında, "Bulutlar" isimli sitede uygun bir ev bulduk. Bölge soğuk, sisli ve karanlıktı.

Ev tam "Âşıklar Yolu"nun karşısındaydı. Nöbetçilerimiz az inilti, boğuk çığlık duymadılar; yerinden kımıldamadan ışık hızıyla hareket eden az araba görmediler. Diğer tarafta Managua gölü ve şehrin ışıkları görülebilirdi. Müfreze üyelerinin çoğunluğu Ekim'de oraya toplandı. Grup toplandı, herkese bir numara verildi ve ondan sonra onlara bu numaralarla hitap edildi. Hiçbir hiyerarşik düzen gözetilmeden müfreze üç gruba ayrıldı. Kimse ne olacağını bilmiyordu. Müfreze elemanları birbirlerine sorular soruyor ve kafa patlatıyordu. Germán Pomares, Joaquín Cuadra'ya şöyle dedi bir seferinde: "Sözkonusu olan kesinlikle bir büyükelçilik, Eduardo'nun böyle bir şeyler söylediğini duydum. Daha yenilerde Eduardo ile Tomás oradaymış, o da böyle bir şeyi ima etmiş. Sanırım işgal edeceğimiz Ami* -elçiliği."

Ve Joaquín yanıtladı: "Hasiktir, oranın aşılmaz duvarları var, lânet olası yere girmek çok zor, iş iyi görünmüyor, orada bir sürü nöbetçi var." Müfreze üyelerinin, bunun son derece güç bir görev olduğunu düşünmeleri ama asla olanak-

(*) "Ami": Amerikan -çn.

sız olduğunu akıllarına getirmemeleri beni bugün bile duygulandırır. Hazırlık çalışmalarımız eylemin başarısına olan inancımızı iyice arttırdı. Bu çalışmalar oldukça yoğundu. Birkaç yüz kez bir binaya girme, içeridekileri etkisiz hale getirme, siper arama ve bir saldırıyı püskürtme denemesi yapıldı. Araçlarla oraya nasıl gideceğimizi bile çalıştık.

Jimnastik çalışmaları o denli ağırdı ki, serin iklime karşın evin tertemiz tabanı terle bir olimpiyat sporcusunun atleti gibi ıslanıyordu. Joaquín Cuadra şöyle anlatıyor: "Gözümüzü bile kırpmadan yüzelli ya da ikiyüz şınav çekiyorduk." Ve eğer gerekseydi, diye ekliyorum, bin kere de çekerdik.

Müfreze askerî taktik, silahların parçalanıp yeniden takılması ve gece çarpışmaları üzerine eğitim aldı. Düşman tarafından sorgulanırken nasıl davranılacağına ilişkin uzun bir kurs görüldü. Ve kökenlerimizi araştırmayı kafasına koymuş olan Eduardo Contreras'nın verdiği Nikaragua tarihi dersini alıyorduk.

4.

Kasım 1974'de müfreze çarpışmaya hazırdı, ama antrenmanlar bir kez bile ihmal edilmedi. Giysiler, maske görevi görecek çoraplar, herkesin taşıması zorunlu küçük ilkyardım paketleri, icabında insanların ağzını bağlamak için mendiller ve daha sayısız ayrıntı hazırdı: Cep çakıları, biraz yiyecek, binlerce ıvır zıvır. Bu mühim önemsizliklerden Josefina Cerda (*"Valeria"*) sorumluydu.

Üç grubun liderleri: Carlos Fonseca'nın gözbebeklerinden Joaquín Cuadra; kalbini madalya gibi taşıyan Hugo Torres ve mısır kurabiyesi kadar güçlü ve dengeli olan Germán Pomares idi. Siyasî-askerî lider Eduardo Contreras'dı

("*Marcos*"). Ben ise hazırlıkların tümünün yönetiminden sorumluydum.

Çalışmaları daha da derinleştirmek için olağandışı idmanlar yapıyorduk. Müfreze üyesi, gözleri bağlıyken parçalanmış bir silahı tanımalı ve parçaları bilinçli olarak önceden karıştırılmış olsa da yeniden toplayabilmeliydi. Herkes, elindeki pimi çekilmiş bir el bombasının "kazara" yere düşmesinden ibaret bir el bombası provası sınavını da geçmek zorundaydı -ama bunun ateşleme mekanizmalarının sökülmüş olduğundan habersiz olarak. Bu çalışmayla her *Compañero*'nun büyük tehlike anlarındaki tepkileri ölçülecekti.

Hugo Torres'in grubu profesyonellerden oluşuyordu; Hugo, insanların sevdiği, baykuş bakışlı, dürüst ve içten bir adamdı. Joaquín'in grubu çalışkandı. Germán Pomares'inki ise müthiş dışadönüktü. Bu gruba *Frente*'nin eski bir üyesi olan Olga Avilés López ile korkunç şakacı Róger Deshón da dahildi. Evin en dibindeki, hizmetçi kızın odasına yerleştirilmişlerdi.

Sigara içen neredeyse ölüm cezasına çarptırılıyordu, içki içmek ise anneannesini öldürmek gibi bir suça tekabül ediyordu.

"Her odada kırmızı bir ampul vardı, ve boş zamanımızda odalarımıza çıkıp müzik eşliğinde *Compañera*'larımızla dans ederdik. Leonel Espinoza bize gizlice sigara kaçırırdı... Bu arada odamızın, karargâh odası olan Tomás ve Eduardo'nunkinden uzak olması işimize gelirdi. Eduardo veya Tomás gelecek olursa bizi uyarması için yemek odasına bir nöbetçi diktik, kırmızı lambayı yaktık ve bir diskotekte olduğumuzu düşünerek *Compañera*'larla dans ettik. *Compañero*'lar bunu asla öğrenemediler... Diskotek gibi bir ortam yarattık... Bu gizlilik içinde bir gizlilikti."

24 Aralık'ta herkes aynı şişeden *Flor-de-Caña* romu içti ve adam başına bir sigara dağıtıldı. Biz şefler ne kadar da saf

oluyoruz! Grubun üstün ahlâkî, siyasî ve bedensel özellikleri vardı.

Eduardo Contreras'ın örgütlediği istihbarat grubu, Somoza'nın kuzenlerinden Noél Pallais Debayle'nin evinde, diktatörün oğlu Anastasio Somoza Portocarrero ve diktatörün en gözde sevgilisi Dinorah Sampson'un da katılacağı bir parti yapılacağını haber verdi. Güzelliği ve acaiplikleri ile bu kadın, -eğer gelirse, çünkü, diktatörün resmî karısı Doña Hope'a daha bağlı olan Pallais ailesi ile arası pek iyi değildi- bir saray halkı kalabalığındaki kozmetikçi ve nedimeleri ile gelirdi, çünkü gece boyunca üç kez kıyafet değiştirirdi.

Elbette, bir milletvekilliği, bakanlık ya da daha yüksek bir makam kapabilmek için yaltaklanacak saray kullarının etrafında döneceği küçük girdabın merkezini oluşturacak Yanki elçisi de gelecekti partiye. Elçinin tavsiyesi, Somoza rejiminin uslu uslu uygulayacağı bir emirdi.

Son anda planımızdan vazgeçtik, çünkü şansımıza bir araç zaptedememiştik. Etrafı kolaçan ettiğimizde o sırada Somoza'nın akrabasının evinde, Liberal Parti'nin toplantısında olacağından çok daha fazla hafiyenin hazır bulunduğunu saptadık. Güvenlik önlemleri o denli sıkıydı ki Somoza'nın bizzat kendisinin çıkıp geleceği sonucuna vardık.

5.

Managua'da tanrısal bir rahat ve neşe içinde Laslo Pataky adında şişman bir adam yaşardı; bu adam *"El Clarín"* adlı radyosundan yayınlar yapar ve bütün kabul ve yaş günlerine, nikâhlara, takdis törenlerine, veda partilerine, anma günlerine, madalya ve *"Honoris-Causa"* merasimlerine çağırılırdı. Pataky'nin en sevdikleri, devrilene kadar viski içebileceği davetlerdi. *"El Clarín"*de müteşekkir, nâhoş sesiyle

bu toplantıları ilan ederdi.

Bir 1974 Aralık sabahında içimizden birisi -bazılarımız Joaquín olduğunu, Joaquín Germán Pomares olduğunu, o da Eduardo olduğunu söylüyor- José María Castillo Quant'ın evinde, Kuzey Amerikan Elçisi şerefine bir davet verileceğini duydu.

Eduardo'nun doksan kiloluk gövdesi, olağanüstü akıl hızıyla uyum içinde harekete geçti. Kararı, etrafa sıcaklık yaydığı zamanlar takındığı yüz ifadesiyle verdi.

6.

O akşam planımızı uygulamaya başladık. Araba çalmamayı, onun yerine bir taksi kiralayıp sonra ona zorla el koymayı kararlaştırdık. Müfrezenin birçok üyesi, Alvaro Baltodano ve Mario Cardenal yönetiminde gizlendiğimiz yeri terketti. Ben, Leonel Espinoza ile León'a giden karayolunun yakınlarındaki bir çiftliğe doğru yola çıktım.

Bundan sonra neler olduğunu orada olanlardan öğrendim. Ele geçirilen taksilerden birinin şoförü korkuyla protesto ederken şöyle demiş: "Başıma iyi bir belâ açtınız, kardeşler!"

"Ne gibi bir belâ?" diye sormuş Germán Pomeres.

"Ben Catún Sandoval'ın kardeşiyim. Kimse benim bunlarla bir ilgim olmadığını kabul etmez."

"Şu ehliyetini bir göstersene."

Bu gerçekten de bütün şehirde tanınmış bir Sandinist olan Catún'un kardeşlerinden biriymiş. Adam, onu zorla kaçırdığımıza inanılması için kendi kendine vahşice vurmaya ve orasını burasını yaralamaya girişti. Yolda Eduardo, bozuk olup olmadıklarını anlamak için kapıları açıp kapamamızı istedi. Joaquín onu dinlemedi ve bu yüzden nere-

deyse hayatından oluyordu: Arabayı mümkün olduğunca hızlı ve çevik terkederlerken kapıyı açamadı. Olga ona yardım etti ve saldırılacak eve en son varanlar onlar oldular

Bir yarım daire oluşturdular ve hareket eden her şeye ateş açtılar. Hilario Sánchez birkaç kuvvetli tekmeyle kapıyı kırdı. Birisi dışarıda olanlara ateş etti ve Róger Deshón'u yaraladı. Germán, Joaquín'e bağırdı: "Beni ateşinle koru!" Joaquín, Germán'ın eve gireceğini sandı, ama Germán yolun karşı tarafına parkedilmiş bir arabaya doğru koştu.Germán o taraftan ateş eden adamın şarjörünü değiştirdiği farketmişti ve bu fırsatı kullandı.

Göz açıp kapayana kadar geri dönmüştü. Eve daldı, Şili Büyükelçisinin, Gallo kardeşlerin ve şişko Pataky'nin korkudan sararmış yüzlerine bakakaldı ve bağırdı: "Lânet olsun. Burada zahmete değecek hiç kimse yok. Sadece bir yığın kadın görüyorum."

"Kadınlar buradaysa erkekler de uzakta olamaz," diye düşündü Eduardo. "Onları aramalıyız."

Giysi dolaplarını araştırdılar ve bir silah deposu buldular. Evin sahibi olan Chema Castillo silah koleksiyoncusuydu ve bir anda her *Guerillero*'ya mermileriyle birlikte üç değişik silah düştü. Kel dışişleri bakanının Kuzey Amerikalı karısını kocasını çağırmaya zorladılar. Kadın cırtlak bir sesle bağırdı: *"My dear, my dear. Come out, please!"* [Sevgilim, dışarı gel lütfen!]

Garaj ve mutfağı koruyan Hugo Torres'in grubu ile, tehlikenin ne olduğunu ince ince ölçercesine yavaşça yaklaşan bir devriye birliği arasında yeni bir çatışma çıktı. Devriyeyi bir kurşun yağmuru karşıladı. Bazı muhafızlar öldü, diğerleri araçlarını bırakıp kaçtılar. Müfreze saldırıdan taktik savunmaya geçti, tıpkı daha önce öngörüldüğü ve çalışıldığı gibi.

Cherma Castillo karşı koymaya çalışınca öldürüldü, ama bu konuklardan gizli tutuldu. Kızların en gencine beyaz bir

mendille dışarıya çıkması söylendi, kadınlara ise hep beraber bağırmaları emredildi. Bu, düşmanın kurşun yağmurunu durdurdu. Müfreze hâlâ rehinelerin kalitesinden şüphe duyuyordu. Germán tekrarladı: Bunlar beş para etmez.

Yan bahçeye açılan bir kapı vardı. Günün ilk ışıklarıyla kadınlardan biri oraya geçip etrafa bakınmaya gönderildi. Geri geldiğinde, yüzünde Pomares'in şüphesini uyandıran bir ifade vardı.

"Beni koru", dedi sessizce Joaquín Cuadra'ya. "*Danto*"nun ayakları bir baletin zarafetiyle hareket ediyordu. Kapının diğer tarafında titreyerek, donlarına işemiş ya da sıçmış halde kodamanlar duruyordu: Dışişleri Bakanı Montiel Argüello, ESSO'nun İşletme Müdürü Danilo Lacayo, Somoza'nın yakın dostlarından ünlü Chato Lang ve Iván Osorio Peters. Peters'in karısı, sonradan öğrenildiğine göre, elmas yüzüğünü yutmuş ve her şey bittikten sonra beyaz bir porselen tabağa sıçmıştı, hem de ishal ilacı almadan; Laszlo Pataky'nin sesinden daha az rahatsız edici olsa gerek.

Hepsinden önemlisi, güzel yemek ve içki hayranı olan, Somoza'nın kayınbiraderi Guillermo Sevilla Sacasa oradaydı.

İşte şimdi büyük ikramiyeyi bulduk, dedi *Guerillero*'ların hepsi. Eduardo Contreras, pazarlığa başladı. Telefonla Somoza'yla bile konuştu. İşin en zor tarafı paraydı. İstenen miktar beş milyon dolardı. Bankaların kapalı olduğu, Nikaragua'da bu kadar toplu para bulunamayacağı öne sürüldü. Saçmalığın daniskası! Eduardo Contreras müfreze üyelerinin fikirlerini aldı. Germán Pomares karşı teklif olan bir milyonun hiçbir şey olmadığını, Guillermo Sevilla'nın tek başına beş milyon edeceğini söyledi. Ancak çoğunluk bir milyonu kabul etme taraftarıydı, çünkü ana hedef başarılmıştı: Mahkûmların kurtarılması ve iki bildirinin radyo, televizyon ve gazetelerce yayınlanması. Eduardo kabul etti. Aracı Monseñor Miguel Obando y Bravo'ydu.

7.

Daha eylem sırasında, aralarında René Núñez'in de bulunduğu bazı *Compañero*'lar tutuklandı. Nuñez'in kardeşi Carlos olayların nasıl geliştiğini anlatıyor:

"27 Aralık'tan hemen önceydi ve yasal alandaki kadrolar olan bizlerden kimsenin olacaklar hakkında bir fikri yoktu. Yeraltındaki kadroların çoğu da bu eylemden habersizdi. Deneyimli bir *Compañero* olan René Núñez Tellez'in de büyük olasılıkla 'Juan José Quezada' operasyonundan haberi yoktu. Ülkenin kuzeyinde Somoza'nın güvenlik güçleri onun peşine düşünce, 28 Aralık sabahı Juan de Dios Muñoz ve Ana Julia Guido'yla beraber, Pedro Arauz ile bağlantı kuracağı León'a doğru Matagalpa'yı terketti.

René üç gün boyunca uyumamıştı. *Compañero*'larıyla birlikte vilayetler arasında gidip gelen, '*Interlocales*' denilen taksilerden birine binmişti. Managua'ya geldiler. Şehrin León girişine barikatlar kurulmuştu. René uyuyordu, gözlerini açtığında askerler ve sivil polisler tarafından arandı, silahını buldular ve onu tutukladılar. Kime rastladıklarını bilmiyorlardı. René son bir kurtulma manevrası deneyerek kendini, ülkenin kuzeyinden, gerillalardan kurtulmaya çalışan bir hayvan yetiştiricisi olarak tanıttı. Muhafızlar ona neredeyse inanmak üzereydi ki O'Connor adlı bir ajan onu tanıdı ve ortalığı ayağa kaldırdı.

Hemen arkalarından, içinde 1971'den bu yana FSLN üyesi olan öğrenci lideri Marco Antonio Sosmarriba'nın bulunduğu araç geliyordu. Anneme ve kız kardeşlerime bu tutuklanma haberini götürüyordu. Tüm aile hemen bir şeyler yapmaya koyuldu.

Aynı gün saat sabah onbirde Amanda Teyze bana şöyle dedi: 'Carlos, seni León'dan arıyorlar.' Garip bir önseziyle ahizeyi aldım ve kız kardeşlerimden biri, 'René'yi yakaladı-

lar!' dedi. 'Bu gerçek olamaz', diye cevap verdim. 'René ne Managua'da, ne León'da!' 'Marco Antonio Sosmarriba onu tutukladıklarını görmüş. Onu kurtarmaları için Juan José Quezada müfrezesine haber vermeliyiz.'

Las Palmas eczanesinin yanı başında bir umumî telefon olduğu aklıma geldi, oradan Eduardo Contreras ile iletişim kurmaya çalıştım, ama boşuna, hatlar kilitlenmişti. Zavallı annem, aracı tayin edilen Monseñor Obando y Bravo aracılığıyla müfrezeye René'nin tutuklandığı haberini iletmek için yanına kardeşim Milena'yı alıp Managua'ya geldi. *Las Sierritas*'a çıktılar, kabul edildiler, taleplerini belirttiler ve içleri rahat şekilde oradan ayrıldılar. Eduardo Contreras'ın, uçuştan kısa bir süre önce serbest kalan *Comañero*'larıyla karşılaşana kadar bundan haberi olmadı. Her şey, başpiskoposun aldığı bilgiyi iletmemeye karar verdiğini gösteriyor. Dört yıl sonra, 22 Ağustos 1978'de René "Somozacılığa Ölüm" (Ulusal Sarayın işgali) eylemiyle kurtarılacaktı."

8.

Müfrezenin açıklamaları yayınlandı, bunları, saklanmış olduğum çiftlikte duydum.

Müfreze içinde, ileri sürülen şartlar yerine getirildikten sonra geri çekilişin nasıl olacağı uzun uzun tartışıldı: Havalanına nasıl gidecekleri, tutukluları ve kurtarıcılarını kabul edeceğini açıklayan kardeş ülke Küba'ya onları götürecek olan "Lanica" havayollarına ait uçağın nerede bekleyeceği. Üç değişik rota teklif edildi, müfreze bunlardan birinde karar kıldı.

Otobüs geldi. Monseñor Obando eve girdi ve her şeyin plana göre yürüdüğünü bildirdi. Şoföre nereye parketmesi gerektiği söylendi. Joaquín Cuadra, Browning'in soğuk

namlusunu şakağında hisseden Guillermo Sevilla ile dışarı çıktı. Otobüste şüpheli bir şeyin olmadığını anlayınca Joaquín Sevilla ile geri döndü. Germán dışarı çıkması ve üzerini aratması emredilen şöförle ilgilendi.

Hemen bunun ardından *Guerillero*'ların herbiri birer rehineyle evi terketti: Eduardo Contreras, Joaquín Cuadra, Hugo Torres, Germán Pomaes, Javier Carrión, Róger Deshón, Leticia Herrera, Olga Avilés, Eleonora Rocha, Omar Hallesleven, Hilario Sánchez, Juan Antonio Ríos ve Félix Pedro Picado. Aynı anda, içlerinde birkaç kadının gözlerinin önünde gelişen olaya hayretle baktıkları bir araba yaklaştı; araba yanlışlıkla yasak bölgeye girmişti ve her şeyden şüphelenen *Guerillero*'lar ateş etmek üzereydiler. Monseñor Obando arabaya gitti ve içindekilere kısa bir açıklama yaptıktan sonra geri dönmelerini rica etti.

Joaquín sürücünün arkasında oturuyordu, Eduardo ile Germán Pomares ise kapıya yakın. Rehineler pencere tarafına oturtuldu, *Guerillo*'lar koridor tarafına yerleştiler. Joaquín şöföre gideceği yolu tarif ediyor ve yol boyunca ara sıra da kornaya basmasını istiyordu. Otobüs kısa sürede ilgi çekti; *Compañero*'ların açtığı *Frente Sandinista* bayraklarının ardına motorsikletliler, arabalar, kameramanlar, fotoğrafçılar, muhabirler ve tüm şehir takıldı.

Joaquín Cuadra bu yolculuğun izlenimlerini hayatının sonuna kadar unutmayacak. Dudaklarını okuyabiliyordum, diyor Joaquín, "Yaşasın!" diye bağırıyorlardı, bir şeyler için 'yaşasın' diyorlardı, sevinç ve sevgi doluydular. Bize beyaz eller salladılar, kara ellerine kireç bulaşmıştı. İnşaat işçilerinin gözlerinde, o saatte ve mücadelemizin geri kalan kısmında bize eşlik eden bir ışıltı vardı. Ne kadar büyük bir ödül! Yaşıyorlar. Yaşıyoruz. Her zaman yaşamımızda kalacaklar, diyordu gerillalar, diyordu Joaquín Cuadra, diyordu gruplardan birinin yedi numara kod adlı lideri Lacayo.

Havaalanına geldiler. Kurtarılan mahkûmlar çoktan uçağa binmişti: José Benito Escobar, Daniel Ortega, Lenin Cerna, Carlos Guadamuz, Julián Roque, Oscar Benavides, Alí Rivas Vallecillo ve Jacinto Suárez. Uçak sevinçle havalandı. Küba'da onları Carlos Fonseca bekliyordu.

9.

Marcos, Eduardo Contreras, *"Comandante Cero"* [Komutan Sıfır], insanların nasıl ikna edileceğini ve soyut fikirlerle nasıl uğraşılacağını doğduğundan itibaren biliyordu. Filistin eğitim kamplarında silah kullanmayı da öğrendi ve Pedro Arauz, Enrique Schmidt, René Vivas, Filistinlilerin tutuklu arkadaşlarını Siyonistlerin elinden kurtarmak için yaptıkları eylem sırasında yaşamını yitiren Patricio Argüello, Nandaime'de vurulan ve adı bir müfreze grubuna verilen Juan José Quezada gibi *Compañero*'ların arasından temayüz etti. Siyasî pazarlık müzakereleri üzerine eğitim almamıştı, ama 27 Aralık'taki pazarlığı büyük bir beceriyle tamamladı.

Marcos'da, mitolojik bir kahramanın endâmı vardı. Yüzü, cesaret dalında master sınavını az önce vermiş genç bir peygamberinki gibiydi, duruma hâkim, sakin. Ölümünden sonra, Daniel Ortega, Carlos'un *Compañera*'sı Marisabel Aramburú'ya şu sözleri adadı:

"Huzursuz sokaklar, toz, sinekler. Hüzün dolu aydınlık bir öğlen. Kanallar, köprüler, düşünceli bakışlar. Kurban edilmiş dünümüz burada; su dolu, bitki dolu, tüy dolu... Gömülü çiçekler: Savaşçının gömülü oku ve yayı. Durmuş zaman: yeniden ayağa kalkan reis, kabilenin gürültüsü. Mahalle, ocak ateşi, pişmiş pirinç. Ev: Kuraklıkta bir damla su, sarı sıcakta serin bir meltem. Ayakların sığmadığı bir kamp yatağı. Bir ta-

bak fasulye, bir *Tortilla,* savaşmaya hazır on genç erkek ve kız. *Comandante* Marcos! Halk seni karşılıyor!"

Carlos Mejía şöyle anlatıyor:

"'E, n'aber', dedi az önce arabaya tırmanıp yanıma oturmuş olan yabancı adam. Herif beni etkilemişti, cüsseli ve güçlüydü, *Guerillero*'ların genel görünüşünden biraz farklıydı; bir Sandinistten çok bir mimara benziyordu.

'Her şey yolunda', diye yanıtladım ne diyeceğimi pek bilemeden, karşıdan bir anti-terör devriyesi gelirken. Yüzümü yalayan korku dalgasını görmüş olmalı ki, berrak bir sesle şöyle dedi: Sakin ol, *Chele...*

Ertesi gün örgütle ilişkimi sağlayan sorumlum bana dedi ki: *Compa,* sana bir sürprizim var. Sonra, mahalleden dönünce sana söylerim. Ama benim bekleyecek sabrım yoktu; onu kapıya kadar geçirirken, daha o akşam halk müziği örnekleri toplamak için Chinandega yakınlarındaki El Viejo'ya gideceğimi ve iki gün boyunca dönmeyeceğimi söyledim. Sorumlum benim o zamana kadar meraktan ölmemi istemedi ve sırrını anlattı: 'Dinle bak', dedi, 'tam onikiden vurdun. Dün arabanda yanında Marcos oturuyordu.'

Marcos'u toplam kaç kez gördüğümü bilmiyorum, bir kez gece yarısından hemen sonra, başında Sovipe şirketinin sarı bareti ile. İki kez de evimde. Orada neredeyse iki saat boyunca çalışmalardan, örgütten, şarkıcı olarak benim görevlerimden sözettik. Eduardo Contreras en bıkkın insanı bile cesaretlendirebilirdi. Hayatım boyunca *Frente*'de kalışımı, kuşkularımı gidermeyi ve rüyalarıma şekil vermeyi bilen bir adama borçlu olduğumu söyleyebilirim. *Comandante* Marcos'a.'"

Onu teşhis etmem için beni morga götürdüler. Carlos'u soğutma dolaplarından birinin içinde gördüm. Yanında da Roberto Huembes (*"El Callado"*) ve tanımadığım Silvio Reñesco.

Genel suskunluk içerisinde metin olmaya çalıştım. Sonra, hiç acelesiz Marcos'un alnını okşadım, birlikte geçirdiğimiz saatleri, tartışmaları, onun Fransa ve Almanya öykülerini, benim Küba, Kolombiya ve Peru öykülerimi; sıkı bir sarılmayla vedalaştığımız son dakikaları düşündüm. Ve bana, avukatım Rafael Córdova Rivas ile cezaevine gönderdiği mesajı anımsadım: "Seni kucaklar...". Bu kâğıdın arkasına "Birlik" diye yazmıştım; söylenene göre bu not hoşuna gitmiş.

Elini öpme isteğini hissediyordum, ama albayların, binbaşıların ve yanımda aval aval bakan bütün o boktan heriflerin beni zayıf görmelerinden korkuyordum. Onu tanıyıp tanıyamadığımı sordular, yanıtladım: Evet, o.

10.

Daha o zamanlar siyasî bölünmenin hastalıklı belirtileri sezinleniyordu. Çeşitli olaylar istisnasız herkesin hayatını zorlaştırıyordu. Tartışmaları anımsıyorum: Sınıfların rolleri, savaşın gerekleri, kadroların istihdamı, anasının nikâhı. Kuramsal ilkeler kılıç gibi kullanılıyordu: Frantz Fanon demiş ki, Che şu görüşteydi, Lenin bu fikirdeydi, Fidel şöyleydi. Fikirler ve diyalektik gidip gidip geliyor, durum kötüleşiyordu. Ortak payda *"Patria Libre o Morir"* idi, özgür anavatan ya da ölüm, hepimiz Sandinisttik, son kurbanımızı verene kadar savaşacaktık. Olgunluk ve anlayış vardı, ama galip gelmeleri için beslenmeleri gerekiyordu. Carlos Núñez o zamanları hatırlıyor:

"Kriz ve değişik eğilimlerin ortaya çıkması *Frente Sandinista*'yı sarstı. Örgütümüzün bölündüğüne inanmak istemiyor ve büyük bir acı hissediyorduk. Acı? Evet, acı. Biz kardeşler birbirimize işkilli, kuşkulu bakıyorduk- her ne kadar, temelde, aynı kütüğe zincirlenmiş silah arkadaşlarını

birbirine bağlayan hürmeti hissetsek de.

Ben tüm bunları düşünürken Pedro Arauz çıkageldi. Altagracia mahallesinde, polis karakolundan sadece bir blok uzakta bir hücre evinde kalıyordum. Onu beklemiyordum. FSLN'nin durumu hakkında konuştuk. Pedro dedi ki, 'Senin doğrudan sorumlun *Rolando*' ('Tomás'). Bunun üzerine ben, 'Bunu kabul etmiyorum, *Rolando* güvenlik önlemlerine uymuyor, günün birinde onu ya yakalayacak ya da vuracaklar', yanıtını verdim. Bunun üzerine Federico sinirlendi ve Rolando ile görüşmek istedi. Henüz FSLN içindeki siyasî kriz hakkında pek bir şey bilmiyordum.

Charlotte Baltodano, Altagracia'daki hücre evime gelip Rolando ile buluşmamın tarihini bıraktı. O sırada orada yoktum. Bana haber verdiklerinde ortadan kayboldum ve benim dışımda kimsenin bilmediği hücre evlerinden birine saklandım. Ama yine de buluşmaya gittim. Kimse tam olarak bir şey bilmiyordu, blokun etrafında dolaşıyor ve gerilimi hissediyordum, kemerimde bir dokuz milimetrelik vardı ve gerilimi hissediyordum... birdenbire Tomás'ın sesini duydum: 'Gözlerini kapa!' Elbette aslında gözlerimi tam kapatmamıştım, belki birini, itiraf etmeliyim, sağ elim de her an tetikteydi.

Sonra sabah saat iki buçuğa kadar konuştuk. Eve girdiğimizde, bir yatağın üzerinde mücadele arkadaşım Marco Antonio Somarriba'yı uzanmış görmüştüm; bana baktı ama onu selâmlamadım. Görüşmemiz bitti. Tomás gitti. Marco hâlâ bana bakıyordu, birden ayağa kalkıp, 'E, n'aber?' dedi. Gloria Campos, Marco, Rosalba, Oscar Pérez Cassar ve benim sabah gün ışıyana kadar FSLN'nin durumu hakkında tartıştığımız o geceyi iyi hatırlayacaktır. Bütün konuşma ve tartışmaları dinlemiş ve kişisel sevgi ve sadakatini kimseden esirgememiş olan Gloria Campos.

Bunlar Aralık ayında oluyordu. Ne yalnızlık! Noel ve ye-

ni yıl yaklaştıkça kendimizi o denli yalnız hissediyorduk. Böyleydi işte. O gerilim dolu gün Tomás, Marco Somarriba ile konuştu. Marco ondan örgütteki eğilimlerin nasıl oluştuğu hakkında ayrıntılı bir açıklama istiyordu. Tomás ona küresel durumun analizini yaptı. Marco ona *Homero*'yu sorduğunda (bu bendim) Tomás yanıt verdi: 'Korkmayın, sağlam biri, yakında yeniden bizimle olacak.' "

11.

Carlos Núñez haksız sayılmazdı. Her zaman sakin kafayla davranmak gerektiğine inanırdım, bu da bazen akılsızca hareket etmeme ve güvenlik önlemlerini gözardı etmeme yolaçardı.

Yeraltında birinin düşmanın eline geçmesinin değişik nedenleri olur: Bir gammazlayıcıyla rastlantısal bir karşılaşma, bir trafik kazası, gizlilik kurallarının gözardı edilmesi, düşmanın küçümsenmesi, rutin.

Neredeyse hayatıma malolacak hata, kızım Ana Josefina doğduğunda Diriamba hastanesine gitmekti. Binaya yaklaştığımda garip bir hareketlilik sezdim. Bir devriye hastaneye giden yolda turluyordu. Devriyenin benim peşimde olduğunu bilmiyordum, bunu sonradan öğrendim. Belirsiz bir korku hissiyle onlara doğru yürüdüm ve aralarından geçtim. Kimse tanımadı beni.

Hastanede, Josefina'nın odasında, çığlık çığlığa yaşamdan bir şeyler isteyen -süt, manzara veya anlayış olsa gerek- bir tutam kırışığı kucağıma aldım. Hâlâ tutkuyla ona bakıyordum ki, Josefina'nın kuzini ve FSLN'nin yardımcısı Nubia içeriye girerek hastanenin silahlı muhafızlarla çevrili olduğunu kekeledi. Josefina umutsuzca beni tutmaya çalıştı ama hemen odayı terkettim. Koridorda, Gómez dikimevin-

den çıkmış üniformaları içinde, kaşları Somoza'nın güvenlik görevlilerine özgü biçimde çatılmış dört adam vardı. Elimi silahımı taşıdığım çantamın içine soktum. Adamlardan hiçbiri yerinden kımıldamadı.

Çok sonra, güvenlik servisinin nezarethanesindeyken, nöbetçilerimden biri, karşılıklı güven duyulan o ender anlardan birinde, o zaman benim kim olduğumu aslında hemen anladıklarını, ama Sandinistlerin nasıl davrandıklarını bildiklerinden kımıldamamayı tercih ettiklerini söyleyecekti. Dışarıda askerler bütün yayaların üzerlerini arıyorlardı. Hiç rahatsız edilmeden, içinde daha o zamanlar ihanet etmemiş olan Tito Chamorro'nun oturduğu Volkswagen'e gittim.

O anları her düşünüşümde tüylerim diken diken oluyor, çünkü neredeyse kızımın yaşamındaki ilk gün babasının hayatının son günü olacaktı.

Bu türden ikinci bir tehlikeyi Matagalpa'da yaşadım. Velia Rodríguez'in kimliğinin güvenlik görevlileri tarafından tesbit edildiğini öğrendim. Onu uyarmalı veya kurtarmalıydım. Oturduğu eve gittim. Kapının önünde iki güvenlik görevlisi vardı, bellerindeki silahlar rahatlıkla görülebiliyordu. Onları farkettiğimde artık geri dönme olanağım yoktu. Bu yüzden aralarından geçip eve girdim. Velia'nın kardeşi olan hamile Lidia beni görünce neredeyse düşüp bayılıyordu.

Sadece güvenlik önlemlerinin gözardı edilmesiyle değil, bir devrimcinin yaşamındaki olağan riskler yüzünden de buna benzer daha birçok tehlikeli durumla karşı karşıya kaldık. Beni kurtaran bazen *Guardia* subayı üniformam, bazense *Compañero*'larımın soğukkanlılığı veya cesaretiydi; tıpkı El Viejo'dan kıyı şehri Aposentillo'ya giden yolda bir devriye tarafından durdurulduğumuzda olduğu gibi. Juan José Ubeda anlamı açık bir kafa hareketiyle Israel Lewites'e askerlerle ilgilenmesini işaret etmişti. Gözünü kırparak bana da subayı işaret etti. Hepimiz ateşe hazır olduğumuzda

son bir çare denedim: Askere para teklif ettim. Ulusal Muhafız subaylarının asla rüşvet almadığını söylemeyi ihmal etmeden parayı aldı.

Eğitim kurslarında *Compañero*'lara yola yalnızca geceleri çıkmanın bir güvenlik önlemi olduğu, bunun gündüz ortalıkta görünmekten daha emin olduğu öğretilirdi.

Ben farklı görüşteydim, ki bu da bana, "güvenlik önlemlerine uymuyor" diye bir kötü ün kazandırdı. Bir yerden bir yere gündüz gitmenin daha güvenli olduğunu düşünüyordum. Sonunda kuralı kabul edip geceleri yollara düştüğümde de işlerim ters gitti, ben de az kalsın tahtalı köyü boyluyordum.

Yirmidokuzuncu Bölüm

1.

Askerî eğitim sorumluluğunu üzerime aldım.

Ben eğitimimi Küba'da almıştım. Orada gittiğim subay okulu *"La Coronela"* mahallesindeydi, evvelce La Habana'da televizyon vericisine sahip olan Pumajero isimli bir milyonerin eski evinde. Okul, Sosyalist Halk Partisi PSP ile bağlantısı olan kadrolar içindi. Toplam altmış sekiz kişiydik, benim dışımda iki Nikaragualı daha vardı; Sócrates Flores ve Pedro Pablo Ríos.

Sıkı bir disiplin hâkimdi okula, taktik eğitim iyi tasarlanmış ve çağdaştı. Bireysel taktik, müfreze, takım, bölük ve tabur taktiği öğrendik. Cephe savaşı, silah bilgisi ve diğer geleneksel dallarda özel eğitim aldık. Piyade eğitimcimiz Teğmen Andrés Ordaz, bir yığın çelimsiz işçi ve yağlanmış memurdan, takım halinde, tüfek omuzda yorulmadan kilometrelerce yürüyebilecek bir bölük yapmayı başardı. Bu arada siyaset komiseri subay Emiliano Hernández nitel ve nicel sıçramaya ve tarihsel değişimlerin önüne geçilmezliği-

ne olan inancımızı arttırdı. Emiliano benim *Comandante* olacağımı söyledi; o zaman huzuruma çıkmak için randevu isteyecekti! Devrimin zaferi onu haklı çıkardı, ama onunla görüşmek için ben randevu isteyecektim. Dostum ve okul arkadaşım Yaúr Barrios'u, yıllar sonra Vietnam'da az daha bir bomba öldürüyordu, hem de aynı sıralarda okulun müdürü José Claro'yu öldüren tipte bir bomba.

Grup aileye dönüştü, aile kardeşliğe, kardeşlik de tam görüş birliğine.

2.

Jinotepe yakınlarında, Yuco Sánchez'in çiftliğinde kurduğumuz eğitim kampı yaşam boyu unutulmayacak kadar sıkı bir disiplin veriyordu. Bayardo Arce ile Joaquín Cuadra da oradaydı. Öğrencilerden, yıllar sonra dağlarda ölen, Yico'nun oğlu Orlando Castellón cüsseli ve nükteliydi. Bir gün dersliğe girdiğimde onu beklenti dolu, ancak içeri girdiğimde gülümsemesi kaybolan bir yüz ifadesiyle otururken buldum. Kollarını indirip kaldırıyor, yumruklarını açıp sıkıyordu. Bir ara verdiğinde ona sordum: "Neler oluyor, Casimiro?"

"Ah," diye yanıtladı, "hani bize bir şeyin eksikliğini hissediyorsak onu düşünmemizi söylemiştiniz ya, ben de susadım ve canım portakal suyu istiyor, bu yüzden kendime portakal sıkıyorum."

İçimden gülmek geliyordu, ama yine de ceza olarak ona bin şnav çektirdim.

Kayda değer bir kampımız da Telico yakınlarında, San Jacinto'daydı. Burada Juan de Dios Muños, Jorge Sinforoso Bravo, Leonardo Real Espinal, Julio Avendaño -bunların hepsi şehit düştü- ve Leonel Espinoza, Ana Julia Guido, Jo-

sé Valdivia ve sevimli, narin yapılı Mónica Baltodano vardı.

1975 yazında Telica yakınlarındaki başka bir kamp düşman tarafından keşfedilince, daha fazla kırlık alana açılacağımıza León'a geri çekilmeye karar verdim.

Gece boyunca yürüdük. Gün doğumunda şehrin iyice kuzeyinde bulunan La Ermittag adlı banliyönün yakınlarındaki bir mısır tarlasında mola verdik. *Guerillero*'lar hemen uyudu, bana da onların uykularının nöbetini tutmak kaldı.

Mısır tarlasında, yanıbaşımda, delip geçen bakışlarıyla iç yaşamımı ve sağduyumu, aklımı karmakarışık eden Eva uyandı. Yeniden yürümeye başladığımızda toprak ve olgun *Guayaba* kokuyorduk. Böylece León'a ve Managua'daki saklanma yerlerimize ulaştık.

Henüz yeraltına inmemiş olan ve *"Prensa"* gazetesini çıkartan William Ramírez'in evine gizlendik. William neşeli gözleriyle iyi huylu, büyük ve güçlü bir adamdır. Herhangi bir korkuya kapılmadan bana bütün eylemlerimde eşlik etmişti.

Sonra Roberto McEwan ve kararlı *Compañera*'sı Silvia Amador'un evindeydik. Orada ikimiz her renk ve biçimde dünyanın en güzel sırnaşmalarını ve boğuşmalarını keşfettik.

Bir anti-terör birliğine yapılan başarısız bir saldırıda Eva tutuklandı. Hikâyeye karışmış olan Carlos Núñez anlatıyor:

"29 Aralık günü Máximo Jerez mahallesindeki hücre evimde bulunuyordum, İç gerilimler ve sorumluluklarım hakkında konuşmak için Tomás'ı götürdüğüm ev. Birden yine ortaya çıktı, Carlos Agüero ile birlikte; bir sorun vardı: Anlaşılan, Carlos Fonseca ve dağlara gitmek üzere olan bir grup *Compañero*'nun bulunduğu ev farkedilmişti. Ev, bugün Carlos Roberto Huembres'in adını taşıyan Ocón hastanesinin arkasındaydı.

Hikâye oldukça basitti. Tomás, düşmanı durdurmayı hedefleyen bir eylemi üstlenmeye hazır olup olmadığımızı

sordu; sorusunu olumlu yanıtladık ve *Compañero*'ların evi boşaltmasına yardım etmek üzere hemen yola koyulduk. Nasıl da romantik düşüncelerimiz vardı! Marco Antonio Somarriba dokuz milimetrelik Luger'iyle Vélez-Paiz hastanesinin girişine, Rosalia Carrasco bir 45'likle güneydeki Carretera Sur şosesinin yedinci kilometresindeki kavşağa, ben de dokuz milimetrelik bir Browning ile hastaneden bir blok ötede konuşlandık. Somoza'nın muhafızlarını üç silahla durdurabileceğimizi sanmıştık. Gerçekte ise kimseyi durduramazdık. Yoksa yapabilir miydik?"

3.

Ruth Marcenaro'nun Centroamericano mahallesindeki evinde gizli bir toplantı düzenlemiştik. Saat dokuza doğru Mildred Abaunza'yı, Managua'nın doğu bölgesi tarafındaki evinin yakınına götürmeye karar verdim. Cipin arka koltuğunda oturuyorduk ki aracın sürücüsü Juancito şüpheli bir arabaya dikkat çekti.

Arabanın güvenlik güçlerine ait olduğunu hemen anladım, Juancito'ya dönmesini ve karşılaşmayı önlemesini söyledim. Öyle yaptı. Ama daha yüz metre gitmemiştik ki polis aracıyla bir anti-terör devriyesi sirenleriyle arabamıza yetişmişti.

Juancito frene bastı ve ben dokuz milimetreliğimi ateşe hazır hale getirdim. Mildred'e, ölüm saatimiz geldi, dedim. Yanıtı, evet haklısın, oldu ve kolumu titreyerek de olsa dayanışma duygusuyla sıktı.

Devriye subayı -sonradan Teğmen Rodolfo Sequeira O'Connolly olduğunu öğrendik- Thompson makinalı tüfeğiyle istifini bozmadan bize yaklaştı. Birkaç metre kala durdu ve soğuk, küstah bir edayla aşağılayarak baktı. Daha

ateş edemeden, bir kurşun yüzündeki maskeyi söküp attı. O yaz günü öğleden sonrasında bir kuş tüyü gibi yere düşmeden önce gözlerinin beyazını görebilmiştim.

Bir insanı öldürmüş olmanın rahatsızlığı ve kurşun yağmurunun eşliğinde, zig-zaglar çizerek yüz ilâ ikiyüz metre koştum. *"Camino de Oriente"* alışveriş merkezine vardığımda kendimi Santa Domingo'nun geniş sulama kanallarından birine attım ve hayretle burnumun bile kanamamış olduğunu farkettim. Sinemaların orada kanaldan çıktım.

Bir çiftin arabasını almak istedim ama kadın hamile olduğu için yeterince ısrarlı davranamadım. Ayrıca silahım da tutukluk yapıyordu. O sırada önceden olanlardan habersiz bir devriye geldi ve genç bir çifti kaçırmaya çalışan bu adamı tutukladı. Adımı haykırdım, sonradan birkaç yaya bunu bildirdiler.

Beni Somoza'nın devlet güvenlik teşkilâtının binasına götürdüler. Orada önce beni soyup güzel bir dayak attılar. Kim olduğum anlaşıldığında ortama sessizlik hâkim oldu. 1976 Şubat'ının dördüydü, saat akşam on. Ertesi gün, kiminle uğraştıklarından emin olduklarında asıl sorgulama başladı...

4.

Her hareketi hissedebildiğim o karanlık yerde yatarken düşüncelerim çocukluğumun Laborío mahallesindeki topaçlar gibi dönüyor; saatler önce karşımdaki görünmez yüzlerin uçurumunu saklayan kukuletadan sızan ışığın artık söndüğüne kendimi inandırmayı başaramıyorum; ağzımdaki acı tadın veya çatlayacak gibi olan mesanemin varlığına, ya da demir bir halkaya bağlı olan ve herhangi bir başka geometrik şekil tanıma ihtimalinden uzak, ilk kez dairenin farkına

varan sağ elimin artık varolmadığına inandıramıyorum kendimi. Bunun o zaman neden o kadar önemli olduğunu anımsamıyorum.

Tüm bunların içinde bir parça ağırlıksızlık var; dans gibi, yararsız bir pişmanlık gibi. Daha şimdiden, bana inanmayacaklarından, karşılarında bir katilin durduğuna emin olduklarından kuşkum yok.

Karşılıklı aldatmaca manevralarımıza güveniyoruz, tıpkı satranç veya hileli kâğıtlarla iskambil oynamak gibi. Bir darbe ile duvar aniden yaklaşıyor, yanıma uzanıyor, göremediğim ama ellerimin menzilindeki bir manzaraya dönüşüyor; benim olan eller, çünkü diğerleri akbabalar gibi uçuşuyor; ellerim, tüm avantajların benden yana olduğu bir savaştaki kılıçlar gibiler.

Adımı soruyorlar, ne olacak ki, söylüyorum; her ne kadar bu isim ardından bir askerî geçit töreni getirse de; çocukluğa ait anılar. Pepe Manzano, sarışın, mahallenin kadın kahramanı, Virginia'nın oğlu, Mamá Doña Anita'nın arkadaşı, anımsıyor musun, Somoza'ya karşı olduğumuz için ilk kez kodese girmiştik. Bu artık önem arzetmiyor, küçük albayım.

Güneş ne kadar da uzak! Aslında tek amacım senin bacaklarını ayırıp hazzın pınarına ulaşmakken, ellerini tutup şefkatli rolünü oynadığım o yıldızlı gecede, ağaçlara, kuma dikkat etmemiş olmanın pişmanlığı göğsümün ta derinliklerinde yayılıyor. Hiç iyileşmeyecek olan yaralar derin, çok derin, tıpkı iyimserliğim gibi. Neden dostumu kucaklamadım, neden ona ne kadar değer verdiğimi söylemedim? İnsanın kişiliğinin sözümona önemi, tarihte kopartılan yaygara- benim için senin kalbindeki yerimi bilmek bunlardan daha önemli.

Zor duyulur bir ses, kukuletanın ötesinde, bence malûm bir yerlerde Carlos, Pedro Arauz ve diğerlerinin olduklarını hatırlatıyor; ve böylesine büyük bir meydan okuma ile karşılaşmak bana neredeyse bir ayrıcalık gibi geliyor.

İnsanın aklını başka yönlere çeken, düşünmeyi engelleyen dayak daha iyi. Ayakların dansı hızlanıyor; göğüs üzerinde dövünmeye başlıyorlar, kaburgaları kırıyorlar, bilerek ve hedef gözeterek yeniden, yeniden saldırıyorlar, çizmeler dizlere ve yumurtalıklara iniyor, vahşî *menüetto* yeniden başlıyor.

Gözlerini kapa, kukuletayı çıkar, eminim bu Germán Bello, albay, pilot, Winnetou zamanlarında âşık olduğum ve daha yirmi yaşındayken korkunç bir herif olan Salvador Vílchez ve Adrían Blandón ile birlikte ormanda gezdiğimizde kaçırmayı hayal ettiğim güzel Conchita'nın gençlik arkadaşı ve erkek kardeşi. Başına gelmesini beklediğin ve bir zaman sonra, tıpkı seni sonsuza dek terketmiş bir kadının aşkı gibi tekrarlanamaz bir nostaljiyle anacağın sert bir meydan okumayla dolu, tuz tadında ikiyüzyetmiş gün var daha önünde, bilmiyorsan da ne farkeder. Bir şeyler söylemeliyim, sadece biraz zaman kazanmak, yorulmaları ya da içlerinde biraz acıma hissi uyanması umuduyla, uzun, hedefi iyi belirlemiş ve zekice kurgulanmış bir yalan söylemeliyim. Dikkat! Bu da tehlikeli. Yumruklar değil, bir an için bile olsa rahatlamaya, siyah beyaz da olsa bir rüya görmenin hazzına, biraz suya duyulan ihtiyaç tehlikeli. Sadizmi bir an bile olsa durdurmak için terkedilmiş bir evin eski adresini vermenin -hücre evlerininki değil, onlar olmaz- ne demek olduğunu biliyor musun? Onların bağlantıları ortaya çıkarabileceklerini düşünmek istemiyorum, bunlar av köpeği değil, iz süremezler, aptallar, vahşiler, mizah duygusuna, hatta sağlıklı bir insan aklına bile sahip değiller. Telefon numaralarının basit şifresini bile çözemediler. Görev bilinci beni onları yanlış ize sürmeye itiyor, yanlış iz, yanlış hikâye, ama ne olur biraz su, biraz uyku, biraz rahat; şeytana uymayacağım, aynaların çatlamış olduğu, hepimizin delirdiği baştan belli aslında...

Sonradan her şey kolaydı, hatta bazen kendimi yeniden sınamak isteyecek kadar kolaydı. Tüm bunları sabahları karşılaşacağım çirkin bir bakışa, günün birinde tenime - dermatolojik olana değil, diğerine- değebilecek hafif bir darbeye, o öbür tenimin yaralanmasına tercih ederim. Elbette benim bildiğimi biliyorlar. Carlos biliyor bildiğimi, susadım, Pedro Arauz da biliyor bildiğimi, susadım, bunları biliyorlar, ama susuzluğumuzu nerede dindirdiğimizi asla öğrenemeyecekler. Şimdi kendine yeterince güvenli bir alan yarattın. Ses şimdi uzak, antipatik bir akrabanın sesine benziyor, belki de deli bir kayınbiraderin sesi gibi. Safranın içine serptiğin birazcık şekerle kimseyi kandıramazsın.

Kaburgalar piyano tuşlarına dönüştüğünde acı müzikten daha kolay duyulabiliyor, hapşırmak, öksürmek, bunlar hep kalıcı yaralar, kızımın, aşkımın daha yaşayacak yılları var ve inanç ve neşe beni terkettiğinde de onları görebiliyorum. Zaman ve mekân sadece görecelik kuramıyla değil, tanık oldukları ve beni gördükleri halde benim onları göremediğim, bu yüzden de aslında nefret etmem gerektiği halde etmediğim o duvarlarla, o tekrarlanamaz anla da ilgili.

İdrar, beyefendinin sorularını sorabilmesi için, koku veren bir maddeyle etkisizleştiriliyor.

Çopur hücremde bir şiltenin üzerinde, tıpkı bir bıçağın sırtındaymış gibi yatıyorum. İki hafta sonra, çocukluğumun utancıyla ve nice altüst oluşun ve saadetin ön ve ard sevişmeleriyle pek yakından ilgili olan şişmiş testislerimde ve suçsuz saçlarımda kaşıntı başgösteriyor. Kasık biti ot çuvallarından saçlara ve oradan da böylece aylar boyunca kendilerine bir uğraş bulan âtıl tırnak aralarına yerleşiyor.

5.

Yirmidört saat üzerine yağan, seni bayıltan, aklını başka yerlere çeken, öldüren müzik ayağa kalkmanı sağlıyor, işkence görenlerin çığlıklarını, mahkûmların adlarını boğuyor. Mildred Abaunza nerede acaba? *Guardia*'yı öldürdükten sonra kaçtı, bu ve diğer suçları için yüzseksen yıl hapis cezasına çarptırılacak. Peki ya Mildred? O öldü. Bunu hükümlüye askerî mahkemede söyleyecekler, o da kadının büyük, canlı gözlerini düşünecek.

Açlık çok büyüdüğünde bir yüzbaşı yumruğu gibi çarpar insana. Sana bir kere sunduktan sonra elinden almaları haksızlık bu bolluğu: bugünkü yağ ve fasulyeyle karıştırılmış, dünden kalma pirinç; sonra da ağzını anne sütü gibi sulandıran beyaz tükürüğün birikirken bununla dalga geçmeleri ve seni yerde tekmelemeleri haksızlık.

Eklemlerin birer beyzbol topu büyüklüğüne gelene kadar seni ayakta tutmaları ve sana dayak atmaları da haksızlık. Hiçbir şey, anısı, üzerinde renkli gemiciklerin yüzdüğü bir göle benzeyen küçük Ana Josefina'ya bir şiir yazmanın zevkinin yerini tutamaz.

Seni gün boyunca sadece üç, gece ise birkaç kez dövmeleri; sadece yanından geçtiklerinde sana sövmeleri; ve *Chele*'nin zaten susuzluğunu gidermeyen suyuna tükürmemesi bile bir ferahlama.

Sonra soğuk, soğuk ve gürültü, klima aygıtının insanı deli eden ve kulağına olabilecek her şeyin -annene küfredildiği gibi, mesela- hücum etmesine yolaçacak şekilde tenini kazan gürültüsü. Ama bunu bir şey duymaman için değil, bir şeyler söylemen için yaparlar. Soğuk, gürültü, yalnızlık, bok, sidik, düşler. Orta Amerika küçük bir çocuğun karaladığı bir resim defteri kadardır. Orta Amerika bir üniversitedir. Bir gün, neden olmasın, çocuklar çocuk, kadınlar kadın

olacak, erkekler bunun ne demek olduğunu anlayacak ve insanlar takımyıldızlar gibi barışık olacak.

Çember daralıyor, daha gizemli, daha sert ve tanıdık oluyordu, gelip gitmeler insanı oyalamaya yetmiyordu; bu da klima aygıtının gürültüsünü öylesine zorlaştırıyordu; yüzyıllara bedel altı hafta geçene kadar süren unutuşun günlük çarkı. İnsan seslerinin bilinçli susuşları, plastik poşet içinde boklar ve boklarla birlikte o sesleri de içine koyduğum poşetleri toplarken kusan azgın küçük aynasız; hepsi oradaydı.

6.

O sırada bir elektrikli süpürge hortumu kırıntılarla söylentileri silip süpürür, gövdeyi köpük fışkırtarak yere yıkarlar ve o tanıdık ses geri döner: Sana saygı duyuyorum, tamam tamam, sana hayranım, aylarca süren bu konuşmalarımızı meşrulaştırmama yardım et bari, şifreli telefon numaraları tek başına bir şey ifade etmiyor, herhangi bir adres, şu artık geçerli olmayanlardan biri, neden meyve suyu istiyorsun, su daha sağlıklı, sigara sağlığına zararlı, ailenin durumu iyi, neden basit sorularımızı yanıtlamak yerine kızına bir şiir yazma hatasını yaptın, her şeyi biliyoruz zaten, belki buradan sağ çıkabilirsin, sana bu konuda güvence veremem, ama her şey mümkün, duruma bağlı, mutlaka kahraman olmak istiyorsun değil mi, buna şımarıklık derler, seni öldürürlerse şehit olursun, öldürmezlerse kahraman, nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın, beni aldattın, kimse sana bunun için teşekkür etmeyecek, bunu kimse hatırlamayacak, seni aldatmaya çalıştığımı düşünüyorsun, ama ben samimiyim, göreceksin, dünya dönmeye devam ediyor, sense bir aptal gibi burada oturuyorsun, kadınlardan hoşlanıyorsun, aksini söyleme, bu benim için de geçerli, zevklidir, ama buradan

çıkamazsan ve işin bittiyse artık kadın da düzemezsin, sadece şu siktirik telefon numaraları, daha fazlasını istemiyorum, en az önemli olanını, haydi, sökül şunu, yeniden geleceğim.

Ne hoş; yavaşça hareket etmek, ayakları, bir el bombasının pimini çeker gibi zarafetle, elleri sanki bir kediyi okşuyormuşcasına, gövdeyiyse iğnelerin batmaması için oynatmak, güven uyandırıcı bir fısıltıyla yarın mahkeme karşısına çıkacağımı söyleyen aynasızı dinlemek, hâkim toplumsal sistemin sırtı dönükken bahşedilen tek sigara ile geçirilen balayı, çıplak -Tanrım- bir diz görme ümidi, Borges'nin bir kitabını, belki de René'yi, Juan José'yi, Chiri Guzmán'ı, en son gördüğümde bir yaşında olan ve hâlâ yaşıyorsa yürüyecek ve konuşacak yaşa gelen kızımı, Josefina'yı görmek, güneşi, yaşamı, çelişkileri, kazayla vurulan bir darbeyi ve bir gülün kenarındaki kan lekesini görmek ne kadar da güzel! O sesi bir daha duymayacağım, artık sağırım, şimdiden haberi duyuyorum, odayı -ama neden bu kadar temiz- yepyeni gözlerle görüyorum. Yavaşça yürüyeceğim, yağın tadını alarak, toprağın ıtırını, cinselliğinin kokusunu, suyu duyumsayarak. Bütün çocukları seveceğim, söz veriyorum, küçük aynasızı affetmeye, ölümden korkmamaya ve yaşamı, sanki her dakikası bir dirilişmişcesine seveceğime söz veriyorum.

Otuzuncu Bölüm

1.

Somoza bir basın toplantısında benim tutuklandığımı kabul etmiyor. Yabancı elçilikler temsilcileri, kabine ve genelkurmay önünde iddia ediyor: "Bay Borge asla tutuklanmadı."

Ama öğrenciler ısrar ediyor. Habire küçük ama inatçı gösteriler, hatta birkaç grev yapılıyor. Olaylardan sonraki gün Monseñor Obando, Somoza'ya bir telgraf çekerek güvenliğim için söz istiyor. Somoza buna yanıt vermiyor.

9 Nisan 1976'da, tutuklanmamdan iki ay sonra Somoza Debayle, Kosta Rika Başkanı Daniel Oduber'i uğurlarken orduevinde, ekonomik kalkınmaya ilişkin ateşli sözler verdiği bir basın toplantısı daha yapıyor. İzleyenler arasında bu kez kabine ve diplomatlar dışında Nicolas Sevilla'nın dayakçı gorilleri ve Somoza'ya her zaman yeni oynaşlar sağlayan bir genelev maması da var.

İkinci kanaldaki *"Extravisión"* programının redaktörü Silvio Mora, sarhoş olduğu her halinden belli Somoza'ya sordu: "Tomás Borge 4 Nisan 1976'da saat akşam sekizde, Mc

Donald's restoranının karşısındaki Camino de Oriente'de tutuklandı. Mahkemeye ne zaman çıkarılacak?"

Gergin bir suskunluk. Somoza sonsuz görünen saniyeler boyunca düşündü, kravatını düzeltti, öksürdü. Sonra ağır ağır konuştu:

"Bunların hempalarının tutukluları öldürdüğü Küba'da değiliz. Bay Borge askerî mahkemeye çıkarılacak."

Somoza, Oduber'in varlığında benim tutukluluğumu inkâr etmeyi göze alamadı. Bazıları, haklı olarak, Silvio Mora'nın hayatımı kurtardığını söylüyor. Üniversitede Silvio'yu korumak için bir kampanya başlatılması gerekti.

İki ay tutuklu kaldıktan sonra beni askerî mahkeme önüne çıkardılar.

Gabuardi isimli askerî savcı rolünü iyi oynar. Asla gülümsemez ama saygılı halini korur. Beni her gün adliye binasına götürecek olan minibüsten ilk inişimde tanıdım onu.

Aylar önce, Silvio Casco beni gizli bir toplantıdan hücre evine geri götürürken tanışmıştım onunla. Tamamen sarhoştu ve bu dünyaya ait değil gibiydi. İlkin silahını almayı düşünmüştük. Sonra en küçük bir direnmeyle karşılaşmadan arabamıza götürdük. Ona acıyorduk. Bize nerede oturduğunu anlattığında onu doğru dürüst anlamıyorduk bile. Evinin önündeki kaldırımda karısı ya da kız kardeşi, öyle biri onu bekliyordu.

Şeytan diyor ki; mahkeme karşısında bu adama o zaman yaptığın iyiliği kullan. Acaba böyle bir şey yerinde olur mu? Vazgeçmek daha iyi, onu utandırmak istemem. Bana böbürlenme gibi geliyor, bu yüzden cayıyorum.

"*Frente Sandinista de Liberación Nacional*'ın eylemleri hakkında bildiklerinizi anlatın."

"Bildiğim her şeyi mi?"

"Evet."

"Öncesini de mi?"

"Elbette."

Böylece FSLN tarihi hakkında hatırımdaki her şeyi anlatıyorum. Ertesi gün, bana dostça göz kırpan bir sekreterin elinde bir gazete görüyorum. Sorgudan önce kadın ayağa kalkıyor, gazeteyi benim rahatlıkla görebileceğim bir yere koyuyor ve savcının dikkatini çekecek kadar heyecanla bacak bacak üstüne atarak yeniden yerine oturuyor.

Şaşkınlıkla, söylediğim her sözün basıldığını görüyorum. Ne kadar da aptalca, diye düşünüyorum onlar adına. Bizim tarihimiz bu, tarihimizden aklımda kalanlar. İnanılmaz görünüyor, ama gerçek. Carlos Fonseca'nın kurduğu örgütün tarihindeki olaylar ilk kez kamuoyuna maloluyor.

Tam beni diğer yargılananlarla beraber Tipitapa cezaevine gönderecekleri ümidi içimde uyanırken bir kez daha güvenlik biriminin nezarethanesine atılıyorum. Mahkemede giydiğim giysileri, kirlenmemeleri için çıkarıyorlar. Şilteyi atmışlar, -ellerimde kelepçe, kafamda kukuletayla- çıplak, soğuk zeminde uyuyorum. Tüm kemiklerim sızlıyor, korkunç bir öksürük beni uyutmuyor, bir aspirin istiyorum, cehenneme kadar yolum olduğu söyleniyor.

Yeni bir nöbetçi soruyor: "Adın ne?"

"Sana ne."

Beni hücrenin üst tarafındaki parmaklıklarına bağlamak için kelepçelerimi açıyor, bu yüzden parmak uçlarımda durmam gerekiyor. Nedenini bilmiyorum ama gerçekten mutluyum, gönlüm ferah. Beni öldüremeyeceklerini biliyorum, en azından şimdilik, bu da biraz daha şımarıkça davranmama olanak tanıyor.

Oradan geçen bir subay kelepçeyle duvara asılı olduğumu görüyor. Bunun nedenini soruyor ve hemen duvardan indirilmemi emredip nöbetçiyi bir sümüklüböceğe çeviriyor. Ertesi gün, gözlerime yara bandı yapıştırılmış halde av-

luya çıkarılıyorum. İki saat sonra, başıma güneş geçmek üzereyken berber geliyor, beni tıraş ediyor ve yanık tenimi talk pudrasıyla tedavi ediyor.

Bir kez daha askerî mahkemeye götürülüyorum ve *Compañero*'larımı ilk kez görüyorum. Sanıklar, avukatlar, sekreterler, gazeteciler ve biraz daha arkalarda aile fertleriyle izleyicilerin bulunduğu salona girdiğimde kalabalık hareketleniyor. Heyecanlı bir fısıldaşma kalbimin kumsallarını dövüyor. Herkes ayağa kalkıyor ve alkışlamaya başlıyor. Hâkim bir şeyler bağırıyor, savcı kendinden geçmiş halde yumruğunu sıkıp disiplin cezasıyla tehdit ediyor.

Savunmamı yaptım. Yaşamdan, yalnızlık, dürüstlük ve onurdan sözettim. Arkamda diğer sanıkların suskunluğu; önümde ise üniformalı hâkimlerin dikkatli, kuşkulu, düşmanca bakan gözleri. Yıkıcı amaçlarım olduğunu, varolan düzene düşman olduğumu, birkaç yargıcın öldürülmesine katıldığımı ve bir de cinayetten sorumlu olduğumu itiraf ettim: Nefsi müdafaa halinde subay Rodolfo Sequeira O'Connoly'yi öldürmüştüm. Ben daha çabuk ateş etmiştim. Peki ama Mildred Abaunza'yı kim öldürdü? Mildred'in uysallığı ve yurtseverliği dışında kendini savunacak silahı yoktu. Babasının Sequeira'dan yazdığı mektubu anlıyorum. Ama Mildred'in annesinin yazdığı mektup ortada yok - ve hiç olmayacak da. Mildred'i vuran tüfeği kimin ateşlediği bilinmiyor, kimse de bilemeyecek. Bu yüzden Mildred'in bir insan değil, bir sistem tarafından öldürüldüğünü söyleyebiliriz. Günün birinde suçlular adalet önüne çıkacaklar. Şu an için o gün henüz bir umuttur. Yarın, günün birinde yeni bir güneş doğacak, tüm dünyayı apaydınlık yapacak; kahramanlarımızın ve şehitlerimizin süt ve bal ırmaklarıyla bize bıraktıkları dünyayı. Carlos Mejía Godoy, FSLN marşına dahil ederek bu son cümleyi unutulmaz kılacaktı.

Hakimler sustular ve yalnızca omuzlarını silkip karanlık

yüz ifadeleri takınabildiler. Yalnızlığıma ve kehanetime gülüyorlardı. Gülmeleri elbet zail olacaktı.

2.

Beni Tipitapa cezaevine aktarmalarını sağlamak için açlık grevine başlamaya karar verdim. Ara sıra, tansiyonumu ölçen ve küçük çekiciyle dizime vurduğunda reflekslerimin tükendiğini saptayan bir doktor tarafından muayene ediliyordum. Sorgulama sırasında kırdıkları kaburgalarım hâlâ ağrır.

Günün yirmidört saati müzik dinlemek zorundayım. Radyonun adı *"Radio Amor"*. Şanslıyım: Enstrümantal müzik çalıyorlar, *"Strangers in the Night"*, *"Blue Moon"*, Paul Mauriat, Ray Coniff ve bazen de Bach, atık su kanalının ucunda bir yerlerde işkence görenlerin çığlıklarını bastırıyor. Tüm çabalarıma karşın, inilti ve çığlıklar arasındaki sorgulamalarda söylenenleri duyamıyorum. Bir akşam Tito Chamorro adını duyar gibi oldum ve kulaklarımın beni yanılttığına hükmettim, ne de olsa Tito dağlardaydı. Sonra Roberto McEwan'ın adı geçti. Sonraları Tito Chamorro'nun onu gammazladığını öğrendim. Mildred'in sevimli sesini duyduğum hayalinden ise asla vazgeçmedim. Askerî mahkemeye her gün daha zayıf, daha çelimsiz çıkıyordum.

Açlık grevim işe yaradı, beni, tecrit hapsinde tutmaya devam ettikleri Tipitapa cezaevine aktardılar. Orada beni, yumuşak, saygılı bir sesle 2000 yılına kadar işimi bitireceğine söz veren Albay Nicolás Valle Salinas ziyaret etti. Ben de ona, yakında serbest kalacağıma dair teminat verdim. Ve yeni bir açlık grevine başlamamı istemiyorsa beni diğer *Compañero*'larımla aynı kata koymasını istedim.

Dışarıdan aldığım ilk mesaj, Gioconda Belli'nin "Dünyanın Yalnızlığa Başkaldırısı" adlı şiiriydi. Gioconda'yı, o daha

"Justina" kod adını taşırken tanıştığımızda sevmiştim. Onu iyi olduğu için beğenirim, iyi bir şair.

Suskunluğu kurarlar
sesinin üzerine kilit vurabilmek için
duvarlardan parantez yaparlar
gözlerini kapatmak için.
Dünyanın gizemli sanatı hakkında hiçbir şey bilmezler
ya da ayaklarının izlerini
hücrenin kaba çimentosundan okumayı.
Şubat'ın sıcağında, sıcağında Mart'ın
gözyaşlarının buharı yeraltında dolanır
taşların ve ağaç köklerinin
altına kaçar sözcükler.
Mesajını buluruz
ağaçlardaki yapraklara yazılı
soluduğunuz havada
soluğun
bitkileşmiş örümcek ağları gibi.
Konuşuyoruz, hapsedilmiş dilini
tarihin ışık saçan havarisi gibi.
bir serap değildir yalnızlık
sadece kendini kaybeden alçakların aklını karıştırır
yalnızlık.
Hiçbir şeye kâdir değiller, Tomás,
umudumuzun
çiçek açan ağaçları yanında.

3.

Tecriti yenme kavgası zorluydu. Her şeyden önce, en küçük bir hareketi bile beni öldürmek ve benim gibi tecrit edilmiş

olan Marcio Jean'ı da hemen orada halletmek için fırsat bileceklerinden korkuyordum.

Düşmanı dize getirmek için ikimiz de bloklarımızda açlık grevine başladığımızı ilan ettik. Benim için bu ikinci oluyordu. Düşman bunu ciddiye alıyordu, ama o kadar da değil, çünkü her gün dünyalar kadar şekerleme yiyorduk. Gerçi oldukça zayıfladık, ama insan hakları kuruluşlarının ya da Kızıl Haç'ın ilgisini çekecek kadar değil. Başarılı olamadığımızı, bu işin sadece gün geçtikçe zayıflamamıza ve pencerenin altındaki şekerleme kâğıdı dağlarının biraz daha yükselmesine yaradığını kavradığımızda, her zamanki sağduyumuzla açlık grevini bırakmayı kararlaştırdık.

4.

Günler, haftalar, aylar geçti. Marcio ve ben yeni bir denemeye girişmeye karar verdik, ama bu kez sadece ikimiz ve şekerlemesiz. Sonradan, uygun bir zamanda diğer *Compañero*'lar da bize katılacaklardı. Her zamanki aptal kafam yüzünden sigara içmeyi bırakmadım.

Hücremin penceresinden ısrarla beni gözetleyen projektöre baktım; bir tepegöz gibiydi sanki, üzerine binip gökyüzüne uçabileceğim, bana güç veren yıldızların ışıltısını da tam söndüremeyen bir ışık demeti gibiydi. Gündüzleri ağaçsız avluyu, gözetleme kulelerini, çelik kapıları, ara sıra da, mesanesinden az gelişmiş bir derecik boşaltmak için bazen duraklayan kemikleri çıkmış umursamaz bir sokak iti görüyordum. Bazen kitap okuyordum. Eugéne Grindel gözlerimi açık tutmama yardım ediyordu; hepimiz gibi o da takma ad kullanıyordu, hepimiz onu Paul Eluard diye tanıyorduk. Gerçeküstücü Eluard şiirin bir silah olduğu görüşündeydi. Nöbetçi subay bunu öğrenseydi içeri Santiago

Argüello'nun şiirlerini bile sokmamıza izin vermezdi.

Açlık grevinden hemen önce "Cid"i okumuştum, hatta, kutsal bir günahkâr olan "Maria Egipciaca'nın Yaşamı"nı bile. Bu kadın kendini günahlarından arındırmak için oruç tutuyordu. Bense bunu düşmanlarımı zıvanadan çıkarmak, kendimi denemek ve *Compañero*'larımın yanında olmak için yapıyordum.

5.

Valeria'nın kokusunu hiçbir çamaşır suyu çıkaramıyordu. Onunla bir cadı evinde tanışmıştım, kalp ve duyulara büyü yapan bir cadı, bana büyü yapan bir cadı, çünkü meme uçlarında, kafa tutuşunda, orgazmlarında sihir vardı bu kıskanç, müptelâ ve iptilâ yaratan cadıda. Daha tanıştığım gece ona Valeria adını verdim, onu öptüm, katolik liseden kaptığı tutuklukları yıktım ve yuvarlak gözlerine cehennem ateşiyle yasak elmanın alevlerini yerleştirdim. O zamandan bu yana ikimiz de kendi trapezimizde, şiddetli ve tatlı bir arzunun egemenleri ve hazzı dolu dolu yaşayanlarız.

Her zaman bir oğlan çocuk sahibi olmak istedik, ama olmadı, ta ki Germán Pomares *"El Danto"* ile yine mücadelede ölen Julia Herrera'nın oğlu Germancito'yu evlatlık edinene kadar.

Ölümden döndüğüm bir gün, Managua'nın doğu bölgesinde, bir yaz akşamı tüm kalbimizle döllediğimiz Ana Josefina dünyaya geldi; tıpkı Kim Il Sung'un elini sıktığım gün, Pyönyang'da, yer cinleriyle bezeli bir halıda döllediğimiz Valeria gibi. Dokuz ay sonra Tanrı şöyle dedi: Işık oldu ve Valeria dünyaya geldi. Beş yıl sonra, benzersiz tavşancığımız doğduğunda, ona, Madam Bovary'ye verdiğim söz doğrultusunda Emma adını verdim.

İkimizin hikâyesi, "Carlos, gün doğumu artık boş bir hayal değil", diye yazdığım hücrede yeniden başladı. Orada, Luis (*"Chiri"*) Guzmán'ın minyatür ve şiirlerle doldurduğu ve senin cinselliğinde saklanmış olarak, ıslaklığıyla senin ıslaklığının meşalesini söndürmeden dışarı çıkarttığımız, dünyanın en güzel, en küçük ve en büyük gazetesi *"Trinchera"* hakkında da tartışmıştık.

Otuzbirinci Bölüm

1.

Lanet olası hücrede bit vardı ve karnım açtı.

Bir gün bu dar dünyadan Julio Cortázar'in hafif adımlarla zıplayıp gittiğini gördüm. Ah, Julio! Bu yalnızlıkta sen benim yoldaşımdın. Asla benim dostum olacağını düşünmezdim, öylesine kardeşçe, öylesine... Benimle birlikte sen de hapsedilmiştin, bunu sonra öğrendin.

"Rayuela -Seksek"i benim için o cezaevine getiren, Josefina'ydı. Cortázar'i bile bilmeyen ve adı kendilerine Yunanlı bir destan kahramanını çağrıştıran askerî sansürün aptallığı, onun varlığını mümkün kıldı. Yoksa neredeyse hiç kitap alamıyordum.

Basılı eserlerin adları çok önemliydi: Kuşku uyandırıyorlarsa hemen ateşe atılırlardı, aksi takdirde belki affedilirler ve cezaevinde kalmalarına izin çıkardı. Bir defasında bana Orson Sweet Marden'in "Ruhsal Enerji" kitabını getirdiler. Engizisyoncular elbette bu kitabı içeri sokmadılar, çünkü bu "Ruhsal Enerji" beni, kaçışımı sağlayacak olan silahlarla

donatabilirdi. Georges Politzer'in "Felsefenin İlkeleri" içeri girebilirdi, çünkü felsefe önemsiz ve tehlikesiz bulunuyordu. Günter Grass'ın "Teneke Trampet"i gelseydi, "Teneke" sözcüğüyle sansürden belki geçecek olsa da sırf "Trampet" sözcüğü yüzünden yasaklanırdı.

Sansürün bu kısıtlaması Cortázar'i defalarca okumamı sağladı. Böylelikle onu iyice öğrenip yeniden tanıyabildim. Düşgücünün yarıkları arasından cezaevine girip çıkabiliyordu. Gizlice içeri girerdi ve uzun konuşmalarımıza başlardık. Julio bana asla kaçmayı teklif etmedi. Böylelikle asla kaçmadım. Yalnızlık giderek kötü bir işkenceye dönüştü, ama Cortázar hep yanımdaydı. "62/ Yeniden İçin Model"de dünyayı biçimlendirmesi ve yeniden yaratması, "Mırıldandığım Öyküler", aynı zamanda bunlar benim için manevî besin ve edebî uyarıcıydı da; çünkü o zamanlar "Carlos, gün doğumu artık boş bir hayal değil" diye yazıyordum. Cortázar'in Che Guevara hakkındaki anlatısı -"Toplantı" adını taşır- beni oldukça etkiledi. Onun etkisi altında, ona yaslanarak bir anlatı yazdım ve onu Carlos Fonseca aracılığıyla mektup olarak René Núñez'e yolladım. Ve elbette *"Rayuela-* Seksek"in ortaya attığı bilmeceler, Julio ile şahsen dost olduğumuzda bile çözmeye yeltenmediğim bilmeceler. Bu sırların çözülmemesi gerektiğine inanıyordum, hâlâ da inanıyorum. Çok katlı bir eser, tek bir kitapta iki, üç, dört dünya, birkaç roman ve sonunda okuyucularını yazar yapan gerçek bir edebiyat. Cortázar'ın eseri cezaevinin içinde ve dışında düşgücüne bir meydan okumaydı; asla, hiçbir zaman ruhsal bir kaçış olmadı o. Ondan yeni bir devrimci plana dönmek kadar heyecanlı bir şey yoktur. *"Rayuela"* benim için, "Faust" ya da "Ölü Canlar" veya "Volkanın Altında", "İlahî Komedya", "Genji'nin Öyküsü" kadar önemli ve gereklidir.

Cortázar, yumuşak, ama geldiği yeri de gizlemeyen bir

ironiyle yazar. Bu alaycı üslûbun Río de la Plata'dan kaynaklandığını tahmin ediyorum, ancak Cortázar onu şekillendirir ve evrensel bir boyut kazandırır. Dille cesurca oynar, Amerika'nın sokaklarında her gün konuşulan dille. Halkın, komşumuzun ve kardeşimizin konuştuğu bu dil yeni Latin Amerikan edebiyatını bir gecede ele geçirdi ve onu zenginleştirdi. Tüm cüretiyle gerçeğe olan bağını asla yitirmez, içeriksizleşmez, sürekli, herkesin anlayabileceği simge ve varlıklar üretir: Büyücü kadınlar, caz müzisyenleri.

Cortázar gidip ben kalakaldıktan sonra yine de bir şekilde görüştük. Bazen uzaktan kumandayla, bazen onun gizli diliyle. O zamanlar Cortázar Paris'deydi ve yazıyordu; Mexico'da ya da Russell Mahkemesine katıldığı Roma'da, veya San José de Costa Rica'daydı. Ben ise bir deri bir kemik kalmış bir mızmız olarak Tipitapa cezaevinde bulunuyordum. Bir keresinde ona yazmak istedim, ama bu sadece bir istek olarak kaldı. Bu arada bana yanıt yazacağından da emindim. Ona hiç yazmadığım halde Julio yanıt verdi, Nikaragua halkının çıkarlarıyla ilgili her zaman bir yanıtı vardı. Cortázar'ın o günlerde, Nikaragua halkının mücadelesiyle dayanışma için yazdığı bildirideki imzası bunun kanıtıdır. Bu, onun asla yazmadığım mektubuma verdiği yanıttı. Sandinist yayınlarda yeralan ve Avrupa ile Amerika'da Sandinistlerle dayanışan gazete ve dergilerde iktibas edilen bu metin şöyleydi:

"Nikaragua halkının içinde bulunduğu vahim siyasî ve toplumsal durum yeterince biliniyorsa da, sözgelimi Kosta Rika gibi bir komşu ülkenin toprağına ayak basıldığında bu durum daha açık ve kesin olarak gözlemleniyor. Çünkü oradaki durumla ilgili haberler, sürgünde yaşayan insanları ya da Somoza rejiminin tutuklularının ve sayısız kurbanın akrabalarını tanıdığınız ölçüde artıyor.

Bu yüzden, insan haklarının ve temel hakların böylesine

yoğun ve sürekli ihlâli karşısında duyduğum tiksintiyi demokratik toplumlara bildirmeden San José'yi terketmek istemiyorum. Jürisinde bulunduğum Russell Mahkemesi, Nikaragua'daki iktidar rejimini yeterince sık ve sert bir dille eleştirdi, zamanımızın önemli kişilerinin de katıldığı bir yargılamaydı bu. Bu hükmün yorulmaksızın tekrarlanması gerektiğini düşünüyorum, özellikle demokrasi ve özgürlük kavramlarına inananlar tarafından; Nikaragua yönetiminden, hukuka ve insan haklarına uymalarını istemeliyiz. Protestom kişisel değil; Latin Amerika'da ve tüm dünyada, nefret, baskı ve insan haklarının aşağılanması üzerine kurulu bir rejimi asla meşru saymayan milyonlarca insanın da buna katıldığını biliyorum. Julio Cortázar"

Devrimin zaferinden hemen sonra, 1979 Ekimi ortalarında Panama'dan General Omar Torrijos beni çağırarak, Cortázar'ı, öylesine yakın olduğu ve bağımsızlık coşkusunun her yanı sardığı Nikaragua'ya çağırmak için çıkan fırsatı değerlendirmemi söyledi. Julio elbette çoktan Nikaragua'ya gelmeyi aklına koymuştu, böylelikle Torrijos'la ben onun kaçınılmaz ziyaretini kolaylaştırmaya koyulduk. Ona hemen "19 Temmuz" adlı uçağımızı gönderdik, ancak uçağın oraya varmasından bir gün önce Cortázar'ın cüzdanı ve pasaportu çalınmıştı. Torrijos ona kendi uçağını da göndermişti, böylece Cortázar'ın yasal belgeleri yoktu ama emrinde iki uçak bulunuyordu. Hemen yola koyuldu, bu Nikaragua'ya ikinci gelişiydi -bir defasında Sergio Ramirez'le beraber gizlice, dev cüssesiyle her türlü gizliliğe meydan okuyarak Solentiname'ye, Ernesto Cardenal ve arkadaşlarına gelmişti-; ama devrimci özgür Nikaragua'ya ilk kez geliyordu. Ünlü bir yazara yakışacak bir karşılama için havaalanına gittim. Cezaevinden eski bir dostuma ve ziyaretçime rastlamaktan son derece memnundum.

Cortázar'la karısı Carol Nikaragua'ya yerleştiler. Tekrar

gittiler, tekrar geldiler ve hep burada yaşadılar. Cortázar, günün etrafında seksen dünyaya seyahatini tamamlayarak Nikaragua'da kaldı.

Gerçi Paris'te bir posta kutusu vardı, ama Cortázar Latin Amerikalıydı ve böyle olmaktan, bununla sevinmekten ve bunun acısını çekmekten hiç kaçmadı: Sürgün ve kavga, acı ve umut. Nikaragua'da evindeydi. Cortázar Nikaragua'yı her gelişinde biraz daha keşfediyordu. Her şeyi görmek istiyordu, tüm ülkeyi. Her yere gitti, insanları, volkanları, ırmakları, Atlantik kıyısını, kooperatifleri ve okuma yazma eğitimini, hepsini gördü.

Sandinist kültür emekçilerinin merkezi olan *"Casa Fernando Gordillo"* bahçesinde metinlerinden pasajlar okudu, Kültür Bakanlığının "Şiir Salıları"nı başlattı ve arkadaşlarıyla *Flor-de-Caña* romu içti. Kuzey sınırında barış nöbeti tuttu ve "Rubén Darío Kültürel Bağımsızlık" nişanını aldı.

Cortázar kişisel bir trajedi yaşadı ve o zaman geri döneceğinden korktum. Ama geri döndü ve acılarını aşmış, onları yenmiş bildik Cortázar'ı buldum yine karşımda. Kendi kendimize yaptığımız açıklama, onu avutanın sevgisi olduğuydu. Bir insan sevmesini öğrendiyse suçluluk hissi de yoktur. Sevme yetisi olan -bu bir çelişki gibi görünse bile-, sevilen varlığın kaybı karşısında, sevgisini göstermeyi ve vermeyi beceremeyiş olandan daha az acı çeker. Zira acıya çoğunlukla vicdan azabı eşlik eder. Birini kaybetmek, sevememenin getirdiği suçluluk duygusu yüzünden daha çok ağrıtır insanın yüreğini; sevgisi karısını sevişinden ve kendini başka insanlara adamasından da anlaşılan Cortázar gibi birinde bu suçluluk duygusu olmaz. Bu nedenle de böyle durumlarda onun gibi insanlar, kendinden hiçbir şey vermemiş insanlardan daha az acı çeker. Onun gibi insanlar acıyı daha az hisseder. Sevgimiz acımızı dindirir ve bizi ölüme karşı savunur. Carol bir keresinde benimle baş başa konuşmaya gel-

mek için telefon etti. Kemiklerinde güçlü acılar vardı. Elleri ve yumuşacık bakışlarıyla, yaşayacak çok az ayı kaldığına dair sırrını benimle paylaştı. Onunla konuşurken beni en çok etkileyen şey şu sözleriydi: "Julio'nun benden önce ölmüş olmasını isterdim, sırf ölümümün acısını çekmemesi için." Bu sevginin ne denli büyük olduğunu, ancak Caribel Alegría Carol'ın öldüğü haberini getirdiğinde kavradım.

Julio'nun büyüklüğü edebiyatını aşar. Onda gördüğüm bazı erdemler, kendiminkileri -eğer varsa- iyileştirmemi sağladı. Julio gibi olmak istiyorum, ama yazar olarak değil, insan olarak. İnsan olarak büyümek istiyorum, sanatçı olamasam da Julio gibi bir insan olmayı isteme hakkım ve böyle bir görevim var.

2.

Josefina bana, azgelişmişliğin oluşumunu ve uluslararası hırsızlığın yapısal mekanizmalarını anlatan *"Latin Amerika'nın Kesik Damarları"*nı da getirdi.

"Latin Amerika'nın Kesik Damarları"nda, Kristof Kolomb'un Amerika'yı keşfederken, etkileyici bir yanardağ patlamasına tanık oluşu anlatılır; sanki dev Amerika'nın, eski ve yeni fatihlerinin açtığı yaraları taşıyan simgesi gibi. Sandino'nun kemiklerinin gömülü olduğu küçük ülkenin simgesi gibi -bunu da ben ekliyorum.

*"Kesik Damarlar"*ın yazarı Eduardo Galeano'yu düşünceli, saygıdeğer yüz hatları olan biri olarak gözümün önüne getiriyordum. Bu denli genç biri olduğuna, insanın nefesini kesen ve daha çok dinleme isteği uyandıran bir açıksözlülüğe sahip olduğuna asla inanmazdım, o zamanlar. Kardeşim kadar yakın sırdaşım olan Galeano, her şeyden evvel bir ilke adamıdır.

3.

Açlık grevine karşın, ziyaretler istisnalar dışında yasaklanmıyor, aksine daha düzenli hale geliyor. Ziyaret saatleri sırasında Marcio'yla ben hücremizi terkedebiliyor ve böylelikle birbirimizi görebiliyoruz. Onun ziyaretine annesi, kardeşleri ve kendi profili kadar zayıf, açık tenli genç bir kız geliyor.

Josefina hep tam zamanında gelirdi, uyanık, ciddi, anlaşılmaz; küçük Ana Josefina'yla, şu ikiyüz kayanyıldızla birlikte.

Yelba Mayorga ile ilişkimden doğan kızlarım da gelirdi; devrimin zaferinden üç ay önce, Mart 1979'da Ulusal Muhafızlar tarafından öldürülen ilk karım Yelba'dan. Yelba, o zamanlar Birmania, Dominique ve Michelle'i arıyordu. İlk ikisinin yeraltında olduklarını ve Chichigalpa yakınlarında bomba imal ettiklerini, en gençleri olan Michelle'in ise Managua'da bulunduğunu ve Haziran'da ünlü Massaya harekâtına katılacağını bilmiyordu. Yelba'nın hiçbir şeye karışmadığını, suçsuz olduğunu söylemesi işe yaramadı. Ona tecavüz ettiler, onu dövdüler ve Chinandega ile León arasındaki yolda giderken içinde yakalandıkları takside bulunan tanıklarla birlikte öldürdüler.

4.

Yelba'dan olan kızlarım ne bir çatı, ne okul biliyorlardı, açtılar. Gündüz teyzelerinin evinde kalıyorlar, akşam yardımcılarımızdan birinin evinde uykuya dalıyorlardı. FSLN'nin doğru dürüst imkânı yoktu, olanlar da yeraltındaki savaşçıları su üstünde tutmak için harcanmalıydı. Profesyonel kadrolara bağımlı olan aileler zor zamanlar geçirdi.

Bir gün Yelba geldiğinde kızımız Bolivia ona hakaret etti; âdil olmayan, çarpıtılmış şeyler söyledi, bunlara katlanamazdım ve onu azarlamak zorunda kaldım- Yelba onun annesiydi. Ve... Gençliğimin canlı kopyası olan, hasta bir kuş kadar çok sevdiğim kızım aşırı dozda uyku ilâcı aldı ve şefkat duygularımı kabartan o kalp susuverdi.

Josefina bana mektup getirdi. Gioconda Belli şöyle yazıyordu: "Yalnız değilsin ve asla da olmayacaksın." Pedro Arauz kendimi bırakmamı emrediyordu. "Ağla, talihin terkettiği insanların ağlayabileceği gibi ağla!" Henry Ruíz şöyle yazarak beni cesaretlendiriyordu: "Benim koca kardeşim bir kaplandır". Ve sonradan ünlü olacak bir cümleyle zaferi taahhüt ediyordu: "Düşmanın kalbini dağlara gömeceğiz." Deprem sırasında çocuklarından birini kaybetmiş olan Rosario Murillo beni yaşamaya devam etmem için cesaretlendiriyordu: "Bana da böyle olmuştu, ben de orada değildim, çocuğumu kurtarmak ya da toprağın elinden almak için. Sen KENDİ elinle kendi vedan için el sallayamazsın. Çünkü sevgiden nefret edemezsin, özellikle de BU sevgiden. Eline, yüzüne, gülümsemene ihtiyacımız var. Buradayız ve şarkımızı yumruğumuzda tutuyoruz."

Bolivia daha çok küçük yaşta, onaltı yaşında fahişe olmuştu. Onu bu yüzden mi bu kadar sevmiştim, böyle bir şey olabilir miydi? Hayatta kalmak için kendini satıyordu, çünkü ona tek *Centavo* veremiyordum. Bu onun ödemesi gereken bedeldi; benim mücadeleye katkım onun için kırmızı ışıklar, bulantı, korku, sefalet ve zayıflıktan mahvolmuş bir ten demekti, başka ne gibi bir önemi vardı ki? Marihuana içiyordu, çok genç yaşta gebe kaldı ve benim adımı verdiği bir oğlu oldu.

Başımı demir parmaklıklara vurup durarak yaralı bir hayvan gibi uluduğum o günden bu yana hayatım artık tam değil, çünkü o uzun kış boyunca bir türlü veremediğim bir

parça sevgi koptu benden.

Onu görmeme izin vermediler. Daha iyi. Onu, gözleri kapalı, elleri kenetli görmek istemem. O gün, saat öğleden sonra bir buçuktan beri onun dirilmesini bekliyorum. Onu, gövdesinin dört bir yanı, ayakları ve en çok para verenin sahip olduğu ve anılar beni ele geçirdiğinde alnımı dayadığım göğüsleri toprakla kaplı olarak düşünmek istemiyorum.

Hâlâ, yaralarımı dağlayan bu satırları yazarken bile, seni unutmaya çalışıyorum: Beni okşayan, yüzümü çizen ellerinin göründüğü, ben kukuletayla kör edilmiş ve senin gövdenin acılarının uzağındayken ölen, bu yüzden bir türlü göremediğim oğlunu, Tomás'ı doğuran saf cinselliğinin yansıdığı ayna kırılmak bilmiyor. Tasarımı, anlamsız tasarımı unutmaya çalışıyorum. Tüm bunları sana söylemeliyim, fırtınaya meydan okumalı, acıyı yeniden yaşamalıyım. Bir bilseydin buna ne kadar ihtiyacım olduğunu, kızım benim.

Otuzikinci Bölüm

1.

Ranzamıza oturmuş günlerin geçişini izliyor, kitap okuyor ve sigara içiyorduk. Cezaevinde eritilmiş demir gibi olan, dışarıda ise uyku olarak adlandırılan karanlık tünele atılmadan önce beyzbol oynadığımı, cezaevi müdürüne bağırdığımı, uzun, beyaz bir elbise içinde bir kızın beni ziyaret ettiğini düşlüyorum: Kız yanıma oturuyor, o beni, ben de onu, uzun bir tören eşliğinde baştan çıkartıyoruz, sevişmenin portakallı ve dikenli taçlanışını ise bir dahaki fantezime saklıyorum.

Sabahlar sevinçle dolu. İki, bazen üç saat jimnastik yapıyorum. Gizlice, kurgulanmış ya da kendiliğinden şiirler ve Bayardo Arce ile Josefina'ya, içerikleriyle bir inanç sözlüğünü doldurabilecek mektuplar yazıyorum. Başka bir şey yapması gerekmeyen ve öznel olma özgürlüğüne sahip bir entellektüelin kuramcılığıyla, taktik ve stratejik bakış açımızı yönlendiren tasarımlara saldırıyor ya da bunları savunuyorum. Nikaragua burjuvazisinin siyasî bir parti kuramadığını

ve Orta Amerika Özel Ekonomi Enstitüsü'nün fikir öncülerinin, Somoza ile iktisadî açıdan çatışan banker ve işadamlarıyla yeni bir parti kurma yolunda olduğunu yazdığım mektup hâlâ duruyor mu bilmiyorum. Somoza -mektubumda böyle diyordum- asla burjuvaziyi temsil etmedi; daha çok, vergi ve banka imtiyazları olduğu, kirli işlere girdikleri, karaborsa ve kaçakçılığı ellerinde tuttukları için kimseyle rekabet etmeleri gerekmeyen bir grup teknokrat ve zenginleşen askerleri temsil etti.

Modern olarak adlandırdığım bu bankerler ve girişimcilerle, Somoza'nın vahşi ve daha uysal öküzlerinin yaylasında otlayan bankerlerle girişimciler arasındaki bu çatışma; benim görüşüme göre Nikaragua burjuvazisini temsil edecek bir siyasî partinin oluşumu sırasında kendini ifade edecekti ve Sandinistler tarafından tutulmuş kıyılara çarpıp parçalanmaya mahkumdu.

Bundan kısa bir süre sonra Nikaragua Demokratik Hareketi, *Movimiento Democrático Nicaragüense* oluştu. Sonradan Ulusal Yapılanma hükümetine, kontra yönetimine ve demagojik lâfları koruma cemiyetine de üye olan genç milyoner ve cep kazanovası Alfonso Robelo'nun önderliğini yaptığı bu partinin oluşumunu öngörmüş olmakla övünüyordum - arada geçen sürede, hikâyenin daha karmaşık olduğunu idrak ettim tabiî.

2.

"A", sıkılı yumrukla tavana yapılan bir karate vuruşuydu, "E", iki vuruş, "I" üç, "O" dört ve "U" beş vuruştu; aynı yönde, aynı şekilde- ünlü harfler ve unutması imkansızdı.

"B", hangi el olduğu farketmez ama sağ el tercih edilir, beş parmak yukarı uzatıldıktan sonra sol elle vurulan yum-

ruktu. "C", beş parmak, iki vuruştu; aynı zamanda yedi anlamına da geliyordu. "D" sekiz, "F" dokuz ve "G" on vuruştu. Bu, on parmağıyla (onbir ya da dokuz parmağı olanlarınki de on sayılıyordu) iki kolu birden kaldırarak da oluyordu -eller yukarı gibi.. "H" onbir -iki el açık olarak yukarı ve bir yumruk-, "J" oniki ve "K" onüç. "V" yirmidört; göbek adımla dalga geçmek için Omar Cabezas'ın dediği gibi "Wilberto'nun 'W'si" yirmibeş. Yirmialtı "X" demekti, "Z" de yirmisekiz. Basit ama düşman tarafından bir türlü çözülemeyen işaret ve sayılardan oluşan alfabemiz oluşmuştu işte. Kuzey Amerikan polisinin kullandığı ilk şifreli kodun Edgar Allan Poe tarafından yazıldığı söylenir. Ünlü anlatısı "Altın Böcek" de bu şekilde yazılmış.

Mümkün olduğunda yazılı iletişim kuruyorduk, sayılardan oluşmuş sözcüklerle. Ama bu sistem sadece yazmaya yaramıyordu, bununla konuşabiliyorduk da. Askerî mahkemede birbirimize bir şey söyleyeceğimiz zaman ardarda bir dizi sayı sıralıyorduk. Ancak şarkıları sayılarla söylemiyorduk. Açıkcası öyle bir durumda, *"Solamente una vez"*, "Son Bir Kez"den sonra en çok söylediğimiz şarkı olan *"Esa maltida pared"*i, "Şu Lânet olası Duvar"ı nasıl becerirdik, bilemiyorum.

"Yeni Uluslararası Enformasyon Düzeni", Cezayir'de 1973'de doğmuş olsa da, henüz dillere dolaşmamıştı. Sıkı bir disiplinle yukarıdan aşağıya doğru oluşturulmuş olan yanlış bilgilendirme ve tecrit etme uygulamalarıyla mücadele etmek durumundaki biz öncüler, haberleşme uyduları, yeni iletişim yöntemleri ve veri bankalarına kıyasla daha ileriydik sanırım. Dilsiz vericimiz *"Voice of America"*dan [Amerika'nın Sesi] bile daha güçlüydü. Sadece belirli bir anlamda dilsizdik; dilsizdik ama sesimiz yok demek değildi bu. O halde, dilsiz filan değildik.

İşaret dilimizle, farklı zamanlarda voltaya çıkarıldığımız

bahçedeki ölü posta kutularının yerini iletirdik birbirimize. Bu kutulara karşılıklı olarak şiir, öykü ve en son haberleri içeren ayrıntılı mesajlar bırakırdık. Böylece el işaretleriyle iletişimden bir süre vazgeçebilirdik. Gardiyanlar her konuda bu kadar iyi bilgilenmiş olmama şaşarlardı. Susmak için doğmuş olan Marcio'dan hiç bahsetmek istemiyorum. O, benim dışımda kimseyle konuşmazdı.

René Núñez gizli haberleşme servisi sorumlusuydu. Sabırla, bütün aramalardan kurtarabildikleri transistörlü bir radyodan dinlediği bilgileri iletiyordu. Bu küçük radyolar - birkaç tane vardı- avlu izninin olduğu ve hücrelerin terkedildiği günlerde en akla hayale gelmeyecek şekillerde saklanıyordu. Sözgelimi bir plastik poşete sarılıp avludaki çerçöpün içine atılıyor, sonra da bir olta ile yukarı çekiliyordu. Birisi bunu görmüşse, bir sessiz filmden alınmış gibi duran bu gerçeküstü balık avına oldukça şaşırmış ya da bize acıyarak eğlenmiştir herhalde.

Yasak eşyaları, radyoları da, saklamanın başka bir yolu, hücrenin bir köşesini, sanki tesadüfen oradaymış gibi duran iğrenç görünümlü bezlerle doldurmaktı. Eğer bok doluysa daha iyi sonuç verirdi. Bu kesinlikle işe yarardı.

Bu telsiz telefondan herkes haberdar değildi; Marcio ve benim yürüttüğümüz bu ince iş, diğer blokta bulunan Sandinistler için daha ziyade cansıkıcıydı, çünkü bu yüzden konuşmaları, satranç oyunları, aptallıkları ve fıkraları yarıda kesiliyordu.

Bu konuda en çok çaba gösteren, daha önce de belirttiğim gibi René Núñez'di. Çok çok sessiz bir günde, konuya vâkıf olmayan bir *Compañero,* René'nin havaya vahşi yumruklar atışına tanık oldu. Yanlış yazdığında görünmez tahtayı görünmez bir süngerle siliyordu, bu da, baştan başlıyorum demekti. Yanıt olarak René'yi güldüren bir şeyler söyleyince korkan *Compañero* koşarak arkadaşlarına René'nin

delirdiği haberini vermeye gitti. Totogalpa'dan gelen bu adam -Omar Cabenaz'ın yardımcısı olarak tutuklanan Alejandro Lopez (*"Catirrín"*) Fuillén'di- ağlıyor ve doğru dürüst konuşamıyordu. Haklıydı. René Núñez, ilki dürüstlük, ikincisi ise alçakgönüllülük olan ikiyüzellisekiz nedenden dolayı her zaman sempati, saygı ve hayranlık uyandırmıştı.

Ulusal Muhafızlar'a ve emperyalizme meydan okumak için biraz deli olmak gerekir, bu doğru, ama bütün bu kaçıkların arasında René en akıllılarındandı.

"Arkadaşlar! René delirdi! Olacak gibi değil!" diye bağırdı *Compañero* Catirrín.

Orada oturanlardan, yumruk darbeleriyle tahta silmelerin ne anlama geldiğini bilen biri -Luis (*"Chiri"*) Guzmán- ağzını açamadı, çünkü sırrın saklanması gerekiyordu. Konuyu şakaya vurmaya çalıştı. Ama diğeri ısrar ediyordu:

"Sana diyorum, kendinden geçmişti ve kahkahalarla gülüyordu, buna hiç şüphe yok. Çabuk bana bir bardak su ver."

Otuzüçüncü Bölüm

Açlık grevi, doruk noktasına hastanede ulaştı. Temmuz 1977'ydi.

Bir salı günü öğleden sonra beni deliğimden çıkardılar, yalpalayarak yürüyorum, bitkinlikten sarhoş gibiyim. Kollarıma bakıyorum: İki ince ipliğe benziyorlar, halime acımaktan alamıyorum kendimi. Bana sanki "*Shane*, Tanınmayan"ın başrol oyuncusuymuşum gibi bakan iki sıra silahlı adamın arasından geçiyorum. Cezaevi kapısında polis aracı bekliyor. Birisi kısık sesle askerî hastaneden sözediyor. Görevli subay bir el hareketiyle emir veriyor, araca biniyorum, daha bir şey söyleyemeden kapı boğuk bir gürültüyle kapanıyor ardımdan. Bu andan itibaren, elli gün önce başladığım ağır açlık grevinin yeni bir bölümüne giriyorum.

Araç, birkaç askerî jipin eşliğinde kuzey yolundan şehir merkezine doğru ilerliyor. Dizlerimin üstünde doğrulacak gücüm bile kalmamış, sürünerek cama yanaşıp dışarı bakıyorum. Akşam karanlığı çökmeye başlamış. Las-Mercedes mahallesi yakınlarında, Managua'nın varoşlarında, insanların işlerinden çıkmış, otobüs beklediklerini ya da evlerine

yollandıklarını görüyorum. Âşık çiftler elele tutuşmuş yürüyor, birbirlerinin gözlerine bakıyor, gülümsüyorlar. Bir ara çıplak ayaklı bir çocuk, acı bir fren yapan sürücünün okkalı küfürlerine maruz kalışından birkaç saniye önce koşarak önümüzden geçiyor. Sonra araç, şişman bir adamın eliyle cart renklerle makyaj yapmış bir kızı selâmladığı bir köşe başında kırmızı ışıkta duruyor. Solda, La Esperanza - Umut- eczanesinin köşesinde insanlar toplanmış: Bir kavga ya da kaza olsa gerek. Böylece sürekli şehir içine doğru ilerliyoruz. Trafik yoğunlaşıyor.

Her anı, her yüz ifadesini, tüm sokak gürültüsünü içime çekiyorum. Özellikle insan seslerini duymak istiyorum, bir cümle, nefrete bulanmamış tek bir cümle, ancak görebildiğim tek şey insanların ağız hareketleri. Araç yaşlı bir kadının şefkatli gözlerini ardımızda bırakıyor. Tren istasyonunun ötesinde, deprem tarafından çarmıha gerilen şehrin yaraları henüz kapanmamış. Harabe görüntüleri ardarda pencereden kayıyor, *Bank of America* hasar görmemiş; aracımız, bir zamanlar, hayattayken bile bir vampir olan ve sadece kendi çıkarını düşünen Howard Hughes'un da saklandığı, ışıkları çoktan yakılmış Hotel Intercontinental'ın manzarasına çarpıyor.

Askerî hastaneye vardığımızda buranın yöneticisi Albay Castellón bekliyor beni. Onu daha önceden tanıyorum. Çabucak, buzlu camdan arka kapısı tahtalarla çakılmış olan küçük, penceresiz bir odaya alınıyorum. Yüzünü bir mendilin ardına gizleyen bir adam keskin bir sesle orada duran ve beşik ya da mezara benzeyen, hastanelere has kalın şilteli yatağa yatmamı emrediyor. Birkaç saniye sonra beni çırılçıplak yatak somyasına kelepçeleyip altıma beyaz bir hastane pijaması giydiriyorlar. Az evvel evlenmişe benzeyen genç, bir doktor gelip hafif kızararak şöyle diyor:

"Bana sizi uyutma görevi verildi. Durumu daha da zorlaş-

tırmamanızı rica ediyorum. Eğer direnirseniz sizi ve bu uyku ilacını zorla verecekler."

Bir hastabakıcı kalçama beyaz bir sıvı şırınga etti; dakikalar sonra uyku halinde bir iğnenin, bu denli zayıfladığım için kolumu kateden görünmez bir mavi dereye benzeyen toplardamarıma girdiğini duyumsuyorum. Bir anda, tavandan bir ateş yağmuru gibi yağan ve çıplak duvarları göz kamaştırıcı bir ışığa boğan parlak bir projektörün varlığını hissediyorum. Tedirginim ve sık sık kolumu hareket ettiriyorum. Az sonra hastabakıcı yeniden geliyor.

"İğne kolundan çıkmış," diyor, "sanırım seni yeniden bağlamaktan başka çaremiz yok."

Sakin kalmaya çalışıyorum ve o kadar sıkı bağlanmıyorum bu sefer. Serumun yavaş yavaş damarlarıma sızmasını hipnoz altında gibi izliyorum. Hâlâ uykuluyum, ama parlak ışık, sıcak ve dayanılmaz vaziyetim uyumama izin vermiyor.

Saatler sonra, geceyarısına doğru buyurgan bir erkek sesi kapıdan:

"Sakin sakin yatmaya devam et!" diye bağırıyor. "Kafanı bir kere bile bu tarafa çevirirsen vay haline! Beni anladın mı, bok herif?"

"Tamam, anladım," diye yanıtlıyorum öfkemi gizlemeye gerek duymadan. "Sağır değilim, yüzünüzü görmeye de bayılmıyorum."

"Sakın senden korktuğumu sanma, ibne herif!" Adımları yaklaşırken neden benden korkmadığı üzerinde bu kadar durduğunu düşünüyorum ki çabucak bileklerime geçirdiği kelepçelerin sesini duyuyorum. Çelik etimi kesiyor, ama itiraz etmiyorum, buna çoktan alıştım.

Günün ilk ışıkları tahtalarla kapatılmış buzlu cama vurduğunda kapının öbür tarafında makinalı bir tüfeğin yukarı aşağı yürüyen siluetini görüyorum. Serum şişesi neredeyse boşalmış. Hastabakıcı serum vermeyi durduruyor ama iğne-

yi çıkarmıyor. Işık kapatılıyor. Gündüz oldu; iştah açıcı bir kahvaltı tepsisiyle genç bir adam yaklaşıyor. Tepsiyi geri çeviriyorum. Hemen ardından doktor geliyor. Onu tanıyorum, adlî tabib López. Ona rahatsız vaziyetimi, kelepçelerin acımasızca sıkılmasını, serumu, ışığı, sıcağı, düşmanca tavırları ve etrafa bakmamın yasaklanmasını şikâyet ediyorum. "Yoksa Lût'un akrabası mıyım,* doktor?"

Adli tabip beni anladığını, ama bana yardımcı olabilmesi için öncelikle yemek yemem gerektiğini söylüyor. Birden sırtımdan aşağı bir ürperti dolaşıyor. Adlî tabip neden burada? Yoksa gerçekten ölmek üzere miyim? İstemiyorum, anne, gerçekten istemiyorum. Adlî tabip genellikle ölülere ya da ölmek üzere olanlara bakmak için gelir. Ayrıca Doktor López'in konuşkanlığı da bir mezarcınınkinden farklı değil.

Gün böylece geçiyor ve ben tam dinlenebileceğimi düşünürken yeni bir serum şişe bağlıyorlar. Ne kadar da safım! Gerçi henüz tam anlamış değilim ama asıl mesele yeni başlıyor. Düşmanca tavırlar alenileşiyor, görülmeyen yüzlerde bile. "Bu herif çok fazla işiyor. Başımıza bu kadar dert açmamasını söyleyin."

"Serum," diyor doktor, "sürekli idrar söktürüyor."

"Umurumda değil. Bundan sonra işemeyecek, o kadar."

Yeni bir şişe, bu kez sarı. Ve bir tane daha, içinde bu kez kırmızı bir sıvı var. Bir dahaki beyaz; entramüsküler [kas içine] enjeksiyon, serum musluğu açılıyor, kapanıyor, iğne damardan kayıp çıkıyor, böylelikle bir an için dinlenebiliyorum. Doğrulup serum şişesinin üzerinde yazanları okuyorum: Hasta: Özel oda. Bu yaratıcı isme gülecek gücüm yok. Patoloji: Su yetersizliği. Tedavi: Dekstroz. Bunu, okuyamadığım başka yazılar izliyor.

Ama kırmızı sıvı, buna şüphe yok, B vitamini, bunun dı-

(*) Kur'ân'a ve İncil'e göre melekler, Hz. Lût ve ailesine, Sodomluların gazabından kurtulmak için kaçarken arkalarına bakmamaları emredilmiştir. - e.n.

şında etrafımda, ağzımın suyunu akıtan tabaklar dolusu yemek ve işbirlikçi bir "Hadi, yesene" var.

"Hadi yesene," diyor altın saçlı hemşire. "Ye," diyor görünmez adamın tehditkar sesi. "Ye," diyor hastabakıcının umursamaz sesi. "Ye, ye, ye..."

"Demek yemek istemiyor," diye konuşulduğunu duyuyorum koridorda, "en iyisi tam kalbinin ortasına bir kurşun sıkalım, olsun bitsin... Şunu pencereden içeri uzat." Bahsettikleri şey ne acaba? Aman kuru gürültüye pabuç bırakmamalı! "Arabayla yapabildiğin kadar hız yaparsın ve sokakta karşıdan karşıya geçerlerken... Eğer geberip gidecekse, bari hemen olsun, bok herif..." Sanki birinin omzuna dostça vurulduğunu duyuyorum, belki de cinnet geçirmeye başladım.

Alev alan sözcükler, kapanan şişeler, soğuk ter, açlık... Ve açım. Ama hayır, bir şey yemeyeceğim. Şurada yahni, karbeyazı bir pilav, parlayan domates dilimleriyle dolu bir tabak var, hayır, bunların hiçbirini yemeyeceğim.

Kırmızı bir sıvı akıyor kaslarıma; kolların, kaba etlerim şişti, toplardamarımda iğne, aşağılayıcı çelik halka bileğimde. Sıcak hava, omuzlarım ağrıyor, şilte soba gibi sıcak, Lût ile akrabalığım, yalnızca biraz hava lütfen, ışık kapalı gözlerimi bir matkap gibi deliyor, şuradan ördeğimi ver, yavaş yavaş sinirlerime dokunuyorsun, damlalar geceyi adımlayan bir kedinin patileri kadar yavaş damlıyor, acılar katlanılmaz oluyor, açım, Tanrım! Öyle açım ki!

Yeşil, kırmızı, beyaz, sarı serumlar, iki, üç gündür aralıksız sürüyor.

Bir adam beliriyor, sivil giysili, ama hiç şüphesiz bir subay. Güvenlik görevlileri ona "Senyor" diye hitap ediyorlar.

"İstediğin nedir Tomás?" Sesi saygılı, neredeyse dostâne. "Sana yardım edebilir miyiz, bir bakalım."

"Onsekiz aydır tecritte tutuyorlar beni," diye yanıtlıyorum. "İki metreye dört metre büyüklüğünde bir delikte. Zi-

yaretçim neredeyse hiç olmuyor, sadece ara sıra -anlıyor musunuz?- ara sıra, bir saatliğine izin veriliyor. Bunun dışında kimseyle konuşamıyorum."

Durumumu kısaca özetliyorum: Haftanın yüzaltmışsekiz saatinin yüzaltmışyedisinde insan sesi nâmına hiçbir şey duymuyorum. Sık sık bu muameleye maruz kalmamın nedeninin ne olduğunu çok düşündüm, bu konuda bulabildiğim tek açıklama, beni öfke ve nefretle dolu bir denizde boğmak istedikleri. Beni ve *Compañero* Marcio Jaen'i geri dönülmez bir yol ayrımına getirdiler. Bizi neden tecritte tutuyorlar, yalnız? Şartlar uygun olduğunda ortadan kaldırmak için mi? İnsan hakları denen şeylerin sadizm ve lütûfla değil, sağlıklı bir insan aklıyla ilgili olduğunu unutmayın. Marcio'yu, oğlan sadece beş yıl hüküm giymesine rağmen tecritte tutuyorsunuz, sadece kamuoyunun ilgisini benim özel durumum üzerinde yoğunlaştırmamak için. Ben neredeyse ikiyüz yıl hapse mahkûm edildim, sizce arada bir fark yok mu? Benim üzerimdeki intikam duygunuzu tatmin için Marcio'yu kurban ettiniz. Tecrit cezasının kaldırılmasını ve başka hiçbir ülkede de yasa ve insanlık dışı kabul edilen böyle şartların artık dayatılmamasını talep ediyorum. Beşyüz günden fazla tecritte kaldım, bu sürenin beşbin saati boyunca ise bağlıydım ve ikiyüzyetmiş gün boyunca da başımda bir kukuleta vardı.

Subay bir süre düşünüyor, sonra şöyle diyor:

"Seni bu durumdan kurtaracak yetkiye sahip değilim. Ama isteklerinin bana abartılı görünmediği ve bunların neredeyse yüzde yüz olasılıkla gerçekleştirileceği konusunda seni temin ederim. Seni öldürmek istediğimiz düşüncesi tamamen uydurma. Her koşulda iyi niyetinin bir göstergesi ve açlık grevinin siyasî bir arka planı olmadığının işareti olarak bir adım atıp yemek yemelisin. Yeniden kendini toparladıktan ve cezaevine döndükten sonra, isteklerine ada-

letli ve mantıklı bir yanıt alacağına emin olabilirsin. "

Serumla tedavim sürdürülüyor, sıcak, kelepçeler, düşmanlık da sürüyor. Açlık daha da büyüyor, kim demiş açlık grevi sırasında açlık geçer diye? Beş, altı gün süren yoğun bir acı, kan basıncı tehlikeli ölçülere düşüyor. Bunu söyleyen, muhtemelen şimdi iyice olağanüstü boyutlu görünen Tanrı vergisi koca kulaklarımdan birine fısıldarken yanağıma bir öpücük konduran hemşire. İki saatte bir tansiyonum ölçülüyor. Altıncı gece, kısık sesle birbirleriyle konuşan ve beni kuşkulu, klinik gözlerle süzen doktorların yüzlerinde gerçekten de kaygılı bir ifade görüyorum. Üzerimde sürekli bir stetoskop dolaşıyor, artık kelepçeli de değilim. Bir grup subay giriyor içeri, en önde tehditkâr, bir makinalı tüfekle donanmış olarak benimle "tanışmaya" gelen bir yüzbaşı var. Teğmenler kendilerini, silahlı çatışma sırasında öldürdüğüm subayın arkadaşları olarak tanıtıyor ve yeniden gelmeye söz veriyorlar.

Yedinci gün: "Biraz dinlenmen için artık seni kelepçelemeyeceğim," diye fısıldıyor biri ikna edici bir ses tonuyla. "Şimdi yıkanacak ve tıraş edileceksin."

Beni yıkıyor ve traş ediyorlar, çok bitkinim. İkna edici fısıltının sahibi arkadan yaklaşıyor.

"Bu tavuk eti," tabağı burnumun önünden geçiriyor, yemeğin kokusu, bağırsaklarıma vurulan ağır bir darbe gibi. "Bunu sırf senin için hazırladık."

Direncimin kırıldığını hissediyorum. Kimse, direncin kırıldı ve önüne koyduğun işi yapmadın, diyemez bana. İnsan direncinin de bir sınırı vardır. Şu ikna edici sesli adam, duymadığım, düşüncelerimi bölmeyen, aksine onları destekleyen bir şeyler söylüyor: Mahkümiyet şartlarımı düzeltmeye söz verdiler ve açlık grevi amaç değil araçtır. Ve sen, sevgilim, sen ne derdin buna? Sen, beni her zaman güçlü biri olarak gören sen... Şimdi yersen ışığı kapatırlar, rahatça

işemene izin verirler - ve rahatça işeyebilmenin ne kadar harika olduğunu kimse bilemez; artık sana kelepçe de takmayacaklar, hatta ailenin seni ziyaret etmesine bile izin verebilirler. Sadece biraz rahat bırakılmak istiyorum! Köpek dişlerinden oluşan duvarların çevrelediği sümük dolu bir denizin içinde yapılacak daha bu kadar çok şey varken ölmek ne getirir ki?

Hayır kardeşlerim, hayır sevgilim, bir şey yemeyeceğim. Bu tavuk eti değil, yaşlı, ayyaş bir frengilinin eti. İyi bak, orada çürümüş kollarının derisini, beyin kıvrımlarını göreceksin, çünkü o bir kamyon tarafından ezildi; et, ne kadar korkunç, ne kadar harika, et, bana yine de posta servisiyle doğrudan cennetten gönderilmiş bir sihir gibi görünmeyi sürdürüyor. Bana verdikleri sözleri tutmayacaklar. Ama bu arada açlık grevimle ülke içinde ve dışında sağladığım dayanışmanın büyüdüğü kesin. Açlık senin güvencen, ama gücün nerede? Bu yolda ölebilirsin, evet, ama yerine bir başkasının bulunamayacağını kim söylüyor. Ama dur -belki de her şey çoktan ayarlanmıştır. Bilirsiniz ya: Tecrit cezası ve kötü muameleler sürerse asla pes etmeyeceksin, kimse pes etmeyecek, başka gösteriler, uluslararası protestolar olacak. Buna karşın seni diğerleriyle aynı yere koyarlarsa hiçbir şey olmayacak. Aksine ortalık sakinleşecek. Hayati bir talep karşısında taviz vermek, otorite ilkesini de yıkmaz, bunu onlar bile anlamıştır belki bu arada. Senin diğer *Compañero*'larla aynı yere koymanın tehlikesini o kadar abartmalarının bir anlamı yok. Ama öte yanda nefret var; senden ölesiye nefret ediyorlar, bunu anlayamadın mı, ahmak?

Ses yine duyuluyor:

"Bir şeyler yemelisin. Gerçekten de ölmek mi istiyorsun? Her şeye karşı bir ilaç vardır, ölüme karşı ise yoktur. *Compañero*'ların seni bekliyor, suçunun acısını ailen çekiyor. Esasında, senin yaptığın saf kibirden ve apaçık bencillikten

başka bir şey değil. Yalnızca kendini düşünüyorsun, eşini dostunu unuttun. Neden tüm bunlar, ardından senin bir kahraman olduğunun söylenmesi için mi? Şimdi gerçekçi ol. Açlık grevi durumunu düzeltmek için değil mi? Prensipte bunu neredeyse başardın sayılır. Öyleyse neden hâlâ acı çekmek istiyorsun?" Yumuşak fısıltı bağırsaklarıma yayılıyor, bu adamı tokatlama, onunla tokalaşma, ağlama dürtüsünü duyumsuyorum... "Güneş hepimiz için açıyor ve senin için de açmaya devam edecek, seni temin ediyorum. Bu akşam spotlar kapatılacak, kelepçeler de çıkarılacak, sadece seruma biraz daha dayanman gerekiyor. Elbette hemen şimdi yemeye başlarsan. Doktor onay verdikten sonra alınca bir daha serum da bağlanmaz."

Burnumun altına bir tabak tutuyor, etin yanı sıra o parlak pilavı, tost ekmeği, tereyağ, bir parça elmalı pastaya benzer bir şey görüyorum. Koku burnuma yükseliyor, aralık duran iki dudağımın arasındaki iki parça tükürük o lezzete ve pes edişe doğru akıyor.

"Cezaevindeki durumum için," diye soruyorum ona, "bir çözüm olacağına emin misiniz?"

"Buna yanıt vermek yetkilerim dahilinde değil, ama neredeyse emin olduğumu söyleyebilirim."

"Pekâlâ, tabağı şuradaki sandalyenin üzerine bırak."

Büyük bir suskunluk oluşuyor. Israrcı fısıldamanın sahibi olan adam kayboluyor. Arkamda, başka bir görünmez adama daha değişik bir tonda hitap eden bir ses duyuyorum: "Yemeye başladı." Koridorda gaddar, yaralayıcı bir kahkaha duyuluyor.

Bana ikiyüzotuz bin santimetreküp serum vermişler -bunu bana çok kısa süre önce evlendiğini ve bebek beklediklerini itiraf eden doktor, ikna edici bir ses tonuyla söylemişti- ve düzinelerce entramüsküler enjeksiyon yapmışlardı. Ellerimde kelepçeler, yeniden cezaevine götürüldüm. Sokakları

bir kez daha gördüm. Kaldırımlarda yürüyen, otobüs bekleyen, seven, gülen ve üzülen ve benim trajedimi bilmeyen erkek, kadın ve çocuklara karşı neden böylesi sonsuz bir şefkat hissettiğimi tam olarak bilmiyorum. Herkesin kendine ait bir trajedisi var. Onları öyle seviyorum ki!

Otuzdördüncü Bölüm

1.

Tecrit cezamızı tamamen sona erdirmek için Mayıs 1978'de yeni bir açlık grevine başladık. Bu benim dördüncü açlık grevimdi.

Birkaç hafta önce Marcio Jaen'in annesi Kızıl Haç merkezinde, kısa sürede düzinelerce anne, işçi ve öğrencinin katıldığı bir oruca başlamış, bu da cezaevi müdürüyle gardiyanların heyecanla koşuşturmalarına ve *Guardia* birliklerinin, *Avenida*'larda gösteriler yapan ve meydanlarda toplanan öğrencileri avlamalarına neden olmuştu. Bunun üzerine öğrenciler genel boykota gitti. Ülkemizin tüm şehirlerindeki evlerin duvarlarına yazılan ve devrimin zaferinden sonra da yazıldıkları yerlerde kalan sloganlar aklıma geldikçe hâlâ duygulanıyorum: "Eğer Tomás ölürse..." Sonundaki noktalarla bu cümle, cenaze sonrası yapılacak bir konuşmaya uyabilirdi; ve belki de böyle olmuştur, kimbilir, belki de öldük ve cıvıl cıvıl renklerin yaşama sevincimizle karıştığı bir rüyada yaşıyoruz.

Bir sabah Marcio'yu hücresinden alıyor, avluya çıkarıp eline bir futbol topu tutuşturuyorlar. Eski bir numara. Pencereden ona bir işaret yapıyorum ve Marcio topla oynaması gerektiğini anlıyor. Gerçi bunu isteksizce yapıyor, ama disiplini elden bırakmıyor. Ertesi gün *"Novedades"* gazetesi, ünlü tutuklunun, topu Pelé tavırlarıyla ortalayışının fotoğraflarını basıyor, protestoları bastırmak için yararsız bir deneme.

Bir subay blokumuza aktarılacak tutukluların listesiyle geliyor. Listeyi reddediyor ve karşı teklifte bulunuyoruz. Pazarlık başlıyor. Uzlaşmaya varıyoruz ve güzel bir günün sabahında gülerek, yaşadıkları tehlikelerin ve verdikleri kurbanların bilincinde olarak Edgar Lang, Rodolfo Amador, Juan José Ubeda, Luis *("Chiri")* Guzman ve Roberto McEwan yanlarında giysileriyle blokumuza geliyorlar. Kazanmıştık.

Zamanımızı böldük, jimnastik yaptık, tarih, İngilizce ve muharebe taktiği okuduk. Programımız o denli acımasızdı ki ondört gün sonra herkes dinlenme süresi istedi; ve şef olduğum için bunun için ricacı olmayan tek kişi olan ben, Gorki veya Agatha Christie'yi, *"Rayuela"* ve "Binbir Gece"yi, İncil'i, Jardiel Poncela'yı, sözlüğü, felsefe metinlerini, çamaşır sabunlarının sarılı olduğu gazete parçalarını, ilaçların kimyasal formüllerini, ceza hukuku kitabını ve boş ellerimin çizgilerinde geleceğimi okumak için nihayet yeterli zamanım olmasına sevindim.

Bayardo bana cesaret vermek için mektup yazıyor. Mektupta kurtarılmamız için planlar yapıldığından bahsediyor. Yetkililer içeride gündemi tartışırken başkanlık sarayını işgal etme planını henüz anlatmıyor -bunu sonradan yapacaktı-; *Compañero*'lara yeni bir umut vermek için söylemeye can attığım, ancak kendime sakladığım bir sır bu.

Bayardo, Camilo Ortega'nın FSLN'nin birliği için çok şey

yaptığına, hatta, bir *Tercerista* olmasına karşın *"Guerra Popular Prolongada"* -GPP- fraksiyonuna silah temin ettiğine dair iyi haberi iletiyor. İşte bu, severek ileteceğim bir haber. Camilo henüz oldukça gençti. Bu kadar içten olduğu ve hiçbir bencil yönü bulunmadığı için ona "Birliğin Havarisi" lâkabını taktım.

26 Şubat 1978'de cezaevinde geçirdiğim ikinci yıl doldu. Carlos Fonseca onbeş ay önce ölmüştü. Subay Mungía, haberleri izleyebilmem için bana bir televizyon alıcısı veriyor, bu da beni şaşırtıyor ve şüpheye sevkediyor. Programda Camilo Ortega'nın öldüğü bildiriliyor, çaresiz annesini, aman Tanrım, gerçekten de o, diye bağırırken görüyorum. Kapıya yaklaşıyor ve Mungía'nın gülerek aceleyle uzaklaştığını görüyorum.

2.

Onları bulan Edgar oldu. tüysüz iki yumağa benzeyen iki görünmez kedicik -erkek Miao, dişisi Miaa. Aşk iksirleri ve başka sihir ilaçlarıyla meşgulmüş havasında ortalıkta sürten bir kedi, küçük bir canavar, onları ilk bulduğu boş hücrede doğurmuştu.

Onları bir karton kutuya koyduk, Edgar neredeyse yepyeni olan gömleğini yırtıp onu Miao ve Miaa'yı sıcak tutacak bir bez haline getirdi.

Hücremize kilitlendiğimizde kedi geldi. Miao'yu almasına ve onu bize de gösterdiği dişlerinin arasında tutarak halde yanımızdan geçip gitmesini engelleyemedik. Ürkütmeye çalıştık, ama bize sadece aşağılama dolu vahşi bir bakış attı, bir daha gelmedi.

Ertesi gün Roberto Miaa'yı kendi hücresine aldı. Kısaca müzakere edildi, ve sonra, neden bilmem, adı "Hellen" olarak değiştirildi.

Hellen yeni doğmuş bir kediydi, "Pış pış"larımızla sakinleştiriyor, ıslık çalıyor, serçe başı kadar kafasını okşuyor ve suda erittiğimiz süttozu veriyorduk. Hellen zararsız pençeleri ve suçsuz dişleriyle hepimizi aynı anda değil, tek tek meşgul ediyordu. Sivri kulakları ve ışık cepheden geldiğinde kısılan çelik rengi gözleri vardı, bir Ankara Kedisi değildi, basit, zavallı bir Managua kedisiydi.

Zamanla Hellen tembel, şişman, ukalâ ve bize körü körüne itimat eden bir kedi oldu. Biz ise Hellen'i, eski Mısırlılar gibi tanrıçalaştırıyorduk. İlk kedi besleyen biz değildik, bundan önce aynı işi küçük Ana Josefina yapmıştı; çok daha önceden de bazı mühim insanlarının, birçok güçlü yönlerinin yanı sıra kedilere karşı zayıflığı olmuştu: Oniki tane siyah, gri ve beyaz kedisi olan Richelieu, Baudelaire'in dostu ve "Kaptan Karavana"nın yazarı Teophile Gautier; Baudelaire'in kendisi ve kediler üzerine yaptığı çalışmasıyla T.S. Eliot, ya da Theodor W. Adorno adlı felsefeci kedisiyle Cortázar. Küba'da zengin -elli kedilik- bir kedi çiftliği bulunan ve hepsini keskin bir "S" ile -Boise, Missourie, Spendy- çağıran Hemingway, mecazları ve iki uslu kucak kedisini okşamadan okuyamayan şair Carlos Martínez Rivas. Deprem sırasında Ricardo Morales ile caddede olduğumu söylemiştim; daha birinci sarsıntı henüz atlatılmıştı ki, Perulu bir cadı kadar kara bir kedi fırlayıp geçmişti aramızdan, ve Ricardo ikinci sarsıntının geldiği konusunda beni ikna etmeye çalışıyordu ki... yer ikinci kez sallanmaya başlamıştı.

Hellen temizdi, kendini diliyle yalayarak kürkünü düzeltiyor, pençelerine ve kusursuz kıçına deodorant sıkılıyordu. Sonra Küba'ya iltica etti; zira başkanlık sarayının işgali sayesinde kurtarıldığımızda, kedilere ilişkin göç yönergelerini takmadan ve adı tutuklular listesinde olmadığı halde onu da yanımıza alacaktık.

3.

O zamanlar *Frente* üç yöne ayrılmıştı; sağlıklı insan aklı, kızgın karakterlerin mezhepçi duvarlarına çarpıyordu.

Bir gün, doğruyu bulduklarına inandıkları an insanları esir alan heyecanla ağzımı açtığımda, sığınaklarında gizlenen öteki *Compañero*'lar hakkında sert sözler sarfettim. Juan José Ubedabana sordu: "Yoksa Pedro Antonio bir karşı devrimci mi?"

Ona yanıt verdim: "Hayır, elbette değil."

"O zaman," diyerek beni yakışık alır bir şekilde davranmaya çağırdı: "Ona da öteki kardeşlerimiz gibi davranmalıyız, yanılsa da. Buradan gerçeği bütün boyutlarıyla doğru değerlendirmek zor. Gerçeğin ne olduğunu gelecek gösterecek."

Ona hak verdim ve bugüne kadar da bundan pişman olmadım.

Otuzbeşinci Bölüm

1.

Kasım 1975'de, o sırada gerilla eğitimini sürdüren Raquel Valladares, Agatón'un bir arabadan inip uzun adımlarla öğrenci ve eğitimcilerin toplandığı binaya yöneldiğini gördü. Burada Pablo Ubeda tugayının yeni öğrencileri eğitiliyordu.

Raquel buranın nerede olduğunu bilmiyordu, çünkü gözleri bağlı getirilmişti, zaten merak da etmiyordu. Okulun Managua yakınlarında, León karayolunun pek yakınında olduğunu bile daha yeni öğrenmişti.

Carlos Fonseca -Agatón ondan başkası değildi- genç öğrenciler tarafından, bir koya düşen güneş ışını kadar çabuk tanındı. Bu engellenemezdi: Doğal otoritesi, hacimli sesi, lütufkâr gözleri onu hemen ele veriyordu.

Burada, harp okullarının ve balo salonlarının en dayanılmaz varlığı olan yeni atanmış subayların üslûbuyla, taktik eğitim ve silah bilgisi dersi veriyorduk. Carlos siyasal strateji dersi verdiğinde öğrencilerinin ağızlarını, gözlerini ve kulaklarını açık bırakıyor ve onların bilincini tohumlanma-

ya hazır hale getiriyordu. Onun için savaş, Clausewitz'in de söylediği gibi, siyasetin karşıtını oluşturmuyordu -her ne kadar kuram ve uygulamada bu fikirden sapma yolunda bir eğilim olsa da. Savaş, siyasetin başka yollarla sürdürülmesidir, böyle demişti büyük Alman stratejisti, Lenin de onu bu fikri için övmüştü. Bazen de siyaset savaşın başka yollarla sürdürülmesidir, diyecektir sözcük oyunlarından hoşlanan veya yeni fikirler arayan biri.

Bir siyasi parti kurarak Somoza'nın diktasına karşı koymak bizim için mümkün değildi, buna ne şartlar ne komşu ülkeler, ne de sağ veya sol partiler izin verirdi. Öte yandan biz birer çılgın, maceracı, duygusal küçük burjuva anarşistleri, anlayışsız ve mesihçiydik de; en azından aylık, haftalık ve günlük dergi ve gazeteler ve gözleri ekranın beyaz camını delen kız da böyle diyordu. Bu yüzden siyasetimizi başka yollarla sürdürmekten başka çaremiz kalmadı.

Carlos El Chaparral'da vurulduğunda çelişkiler henüz olgunlaşmış değildi. Ciğerini delen mermi, Carlos'u değil, onun güncel mücadelenin tür ve şekilleri hakkındaki düşüncelerini yere sermişti; sonraki düşmanlarından hiçbiri bunu anlayacak durumda değildi. Devrim hakkındaki düşünceleri, savaşın silahlı türlerini, yarı yalın ayaklıların, yarı okur-yazarların, yarı çıplakların, yarı azbeslenmişlerin, yarı işçilerin mücadelesiyle bağlantılandırmaya ilişkindi. Yalnızca işçi ve köylüler son kerteye kadar ulaştılar. Ve Carlos Fonseca şu cümlesini yeniden gündeme getirdi: Sadece onlar, "hiç"ten "yarım"a, yarımdan da verimli bir değişime varabilirler.

FSLN'nin kuruluşundan bu yana -der Carlos- tartışmanın hangi zeminde gerçekleşeceğine dikta karar vermedi. Halkın -diye sürdürür konuşmasını- şiddetin karşısına yasa, tüfeğin karşısına yasa kitabıyla dikilmesi saçmadır. Diğer bir deyişle, şiddete karşı ancak şiddetle durulabileceğini,

yasaların bizi süngüden ne fiziksel ne de etik anlamda koruyamayacağını kavrayamasaydık dünyanın en büyük aptalı olurduk.

Gerek düşüncesi, gerekse uygulamadaki eylemleri açısından Sandinizm yorumumuz sanki bir iptilâymış gibi olmalıydı, yoksa hiçbir işe yaramazdı. Köklerimiz, Sandino'nun tarihî örneğinin oluşturduğu köklerimiz, inatçılık olmadan, gücü ve hataları ölçmeyi bilen uzmanca bir çalışma olmadan araştırılamazdı. Ulusal Muhafızlar'a karşı sürdürdüğümüz gerilla savaşı, Sandino'nun "küçük çılgın ordusu"nun alçaklar ve Yanki işgalcilerinden oluşan sürüsüne karşı sürdürdüğü savaşın bir devamı olarak görülmezse anlamsızlaşırdı. Biz de buna göre davrandık, sevgili kardeşim.

FSLN'nin kurucusunun söylemekten yorulmadığı şeyin doğruluğundan bugün artık kimse şüphe duymuyor: Kitlelerin ayaklanması olmadan nihaî adım atılamazdı. Tıpkı FSLN'nin oluşumunu ve 19 Temmuz'un taşkın, olağanüstü tören alayını, devrimimizin zafer gününü de Carlos Fonseca olmadan görmek ve anlamak mümkün olmadığı gibi:

"Silahlı halk ayaklanması diktaya karşı yürüttüğümüz savaşın çekirdeğidir... Ve stratejimiz içerisinde silahsız kitleler yenilgiye mahkûmdur, tıpkı kitlesiz silahların da yenilmeye mahkum olduğu gibi." Carlos'un sözettiği, önderliğini yaptığı savaş tuz ve kitle kokuyordu.

Tüm Nikaragua savaş alanıydı: Fabrikalar, köyler, okullar, varoşlar, tarla işçilerinin ağaçlar arasına gizlenmiş evleri ve sefalet. Kır ve şehir. Kır, kır gerillaları için, şehir ise şehir gerillaları ve dağlarda saldırılar gerçekleştiren, pusu kuran silahlı grupların buraya çekilebilmesi için. Ancak gerilla savaşı tek başına yeterli olmaz -değil mi, Carlos?-, düşmana her zaman, her alanda karşı koyabilmek lâzımdır.

Gerilla savaşı, bazen bir aşkın başlaması kadar zordur. Aşkın devam edişi kadar katı ve aşkın doruk noktasına

ulaşması kadar uzun olan gerilla savaşı, yınlayan bir topaç gibi barut, kükürt ve kandan müteşekkil bir çekirdeğin etrafında dönen, sendikalar ve dans orkestralarını, grup, birlik ve uluslararası destek komitelerini, hücre evlerini, masum gülümsemeleri ve tabaklanmış deriyi, mükemmel kamuflajları içeren ve örgütleyen bir mücadeledir. Carlos Fonseca daha 1960'larda, bal ve süte susamış kitlelerin başladığı uzun yürüyüşün sonunda bir genel grevin, bir halk ayaklanmasının bizi beklediğini görmüştü.

FSLN'nin kuruluşuyla bütün bu ilkeler altın gibi elenerek elde edildi: Silahlı savaşın özel anlamı; gerilla tüfekleri ile tarihimiz arasındaki sihirli bağ; etik otoritenin değeri; bilimsel toplum kuramı ve bunun yaratıcı kullanımının yorumu.

Somoza'nın güvenlik biriminin Carlos hakkında hazırladığı kapsamlı dosyada, 1960 yılından kalma, gerilla savaşının, mücadelenin en önemli aracı olduğunu belirten bir belge bulunuyordu. Ama Carlos şunu da söylüyordu: "Silahlı savaş, diğer mücadele türlerinin desteği olmadan bizi zafere götüremez." Yani, diğer devrimci sınıf ve gruplarla birleşmek için az sayıdaki hukuksal imkânın sunduğu ve diktanın izin verdiği bütün araçları kullanmak gerekiyordu.

Şiddet tüm tarihimizde siyasî bir yanıt oldu, sadece yöneten-yönetilen veya ezen-ezilen ilişkisinde değil, değişik iktidar gruplarının arasında da bu böyleydi. Halkın isyanı her zaman kendiliğinden gerçekleşmişti.

Özellikle Sandino'nun yürüttüğü savaşının incelenmesine büyük önem veriliyordu; en önemli ve en müthiş önder Oydu.

"Sözkonusu olan, halkın Ulusal Muhafızlar'a karşı yürüttüğü gerilla savaşıdır; büyük yurtsever Sandino'nun, 'Ulusal Bağımsızlık Savunma Ordusu'yla aynı düşman orduya ve Yanki istilâcılarına karşı yürüttüğü mücadelenin bir devamı."

Genel ayaklanma Carlos için doruk noktası, bir anlamda

son noktaydı. Ve kitlelerin belirleyici mücadeleyi şehirlerde yapacağına inanıyordu.

Altmışlı yılların sonunda bir programımızın olması giderek kaçınılmaz oldu: İnşaat işçileri, tekstil fabrikaları, liman ve taşımacılık sektörü çalışanları grevdeydi. Kırda bazı toprak işgalleri gerçekleşti. "Devrimci Öğrenci Cephesi", FER, korku ve cesaretsizliğe kapılmadan mücadeleye katılan erkek ve kadınların biriktiği bir havuzdu.

Carlos, programımızın onbeş maddesine ilişkin olarak bunların sadece FSLN kadrolarına büyük bir siyasî ve ideolojik birlik kazandırmakla kalmadığını, halka da mücadele etmesi ve yaşaması için bir anlam sunduğunu söyledi. Carlos şöyle diyordu:

"Nikaragua'nın sorunlarını çözmek için Sandinist Halk Devriminin, Sandinist Kurtuluş Cephesi FSLN tarafından ortaya atılan programının onbeş maddesinden daha iyisini yapacağını söyleyen her boşboğazı ve her çenesi düşüğü bir program yazmaya çağırıyoruz." Kimse bu meydan okumaya yanıt vermedi.

Yetmişli yılların başlarında, özellikle de 1974 Kasımındaki başarılı eylemden sonra Carlos, devrimci bir kriz ile son bulacak devrim şartlarının oluştuğunu görüyordu. FSLN'nin etik otoritesi her yerde kabul görmekteydi. Baskı altındakiler artık sabırla demir parmaklıkların ardında beklemiyordu. Başka toplumsal gruplar -tüccarlar, iş adamları, bankerler- kâr paylarından memnun değillerdi artık. FSLN, yaklaşmakta olan gelişmelerin düzeyine hazırlıklı olmalıydı.

"FSLN'nin uzun kuruluş sürecinin tamamına tanık olmuş ve şimdi aramızdan ayrılmış olan Carlos, mücadelenin, silahlı bir halk ayaklanmasına hizalanması gerektiğine inanıyordu. Carlos'u meşgul eden, bu ayaklanmanın yapı taşları, bunun Nikaragua'nın özel şartlarında sahip olduğu yasallıklar ve Sandino'nun mücadelesindeki kökleriydi." Ja-

ime Wheelock *"Viva Sandino"*nun önsözünde böyle yazıyor.

Mücadele şartlarındaki nitel iyileşmeyi görmesi, onu yurtdışında bulunan *Compañero*'ları arasında dört çalışma grubu örgütlemeye itti: General Sandino'nun mücadele stratejisi, bu konu Carlos'un kendisinin Rufo Marín ile beraber sürdürdüğü bir çalışmaydı; Humberto Ortega'nın koordinasyonu altında askerî strateji ve ayaklanma taktiği; Nikaragua'nın ekonomik ve toplumsal şartları, bunu Camilo Ortega yönetiyordu; Jaime Wheelock ile Doris Tijerino'nun birlikte çalıştıkları, FSLN'nin örgütsel bakış açısı.

Carlos'a göre zafer ancak asıl düşman, yani Somoza ve burjuvazinin emperyalizm yanlısı bölümü tecrit edilir, diğer gruplar etkisizleştirilir ve diktaya karşı bütün oluşumlar birleştirilirse elde edilebilecek bir rüyaydı. Bunun için devrimci güçlerin önderliği altında kurulan ittifaklarla oluşturulacak büyük, kitlesel bir cephe gerekliydi. Böyle de yapmaya çalıştık, kardeşim, noktası virgülüne kadar.

Bu geniş muhalefet cephesinin birliği, kâğıt üzerinde anlaşmalarla değil, somut mutabakatlarla sağlanmalıydı:

"Birlik sözkonusu olduğunda, bunun biçimsel, edilgen bir birlik değil, aksine, canlı, dinamik bir alan olduğu kanaatine varmamız için bir dizi noktanın açıklanması gerekiyor. Daha ileri giderek eylemin olmadığı bir birliğin birlik değil, ancak bir birlik karikatürü olduğu bile söylenebilir."

Carlos'a göre kuram ve pratik elele gitmeliydi. Kuramı olmayan bir devrim geri kalmış ve çarpıktır; diğer taraftan, pratik tarafından desteklenmediği sürece, mücadeleci ve yaratıcı olması gereken devrimci kuram azgelişmiş kalır.

Carlos sürekli başka devrimci deneyimlerden bir şeyler öğrenirdi; siyasî gelişimine, Guatemala'da 1954'de Jacobo Arbenz'i deviren Kuzey Amerikan istilâsı denk geldi; ideolojik gelişimini, devrimci uygulamasıyla Che etkiledi. Bolşevik devrimini ve Vietnam halkının sürdürdüğü mücadele-

yi çok iyi bilirdi; dikkatli bir gözlemci ve Şili halkının zafer ve yenilgisini öngören peygamberdi.

Birisi, Nikaragua satranç tahtasındaki piyonları yanına alarak fillere karşı, sadece birkaç yıldızın aydınlattığı gece boyunca yürüyor ve giderek büyük bir strateji adamı olarak, devrimin önderi olarak yükseliyordu.

Bu adam Carlos'tu.

Otuzaltıncı Bölüm

1.

1976 şubatı sonunda Carlos Managua'yı terkedip kuzey yönüne, dağlara doğru gitti. Yanındakiler: Inés Hernández (*"Pedrito"*), Juan de Dios Muñoz (*"Joaquín"*), Claudia Chamorro (*"Luisa"*), Facundo Picado (*"Donaldo"*), Marlon Urbina (*"Vidal"*), Rosa Argentina Ortiz (*"Norma"*) ve Celestina López (*"Mayra"*), ayrıca León'dan bir avuç delikanlı, San Felipe ve Subtiava mahallelerinden işçiler. İçlerinden sadece Benito Carvajal'ın adını öğrenebildim. Diğerlerinin ise kod adı yerine kullandığımız sayıları var elimizde: 111, 112, 113, 114, 155... Bunları askerî eğitimden sonra, düşmanın aklını karıştırmak için rastlantısal olarak seçmiştim, ama sonunda sayıları, kod adlarıyla ve gerçek adlarla ilintilendirmeye çalışırken bizim de aklımız karıştı.

Agatón ve ona eşlik eden *Compañero*'lar, bizi destekleyen Juan López (*"Ruperto"*) isimli bir *Campesino*'nun yardımıyla Martta Jinotega vilayetindeki Bocaycito üzerinden dağlara çıktı. Carlos oradan Río Iyás'a gitti; orada, René Vivas (*"Jo-*

sé"), David Blanco (*"Arcadio"*), Carlos Agüero (*"Rodrigo"*), Nelson Suárez (*"Anselmo"*), William Ramírez, Hugo Torres, Edwin Cordero ve diğer kahraman ve azbeslenmiş gerillalarla birlikte El Puyú kampında kendisini bekleyen "Pablo Ubeda" tugayının önderi Henry Ruíz (*"Modesto"*) ile buluşacaktı.

Carlos, Modesto ve diğerleriyle, birbirlerinin gözlerinin içine bakarak, Sandinizmin tarihsel birliğini tehlikeye atan yanlış anlaşılmaları çözmek ve sorunları tartışmak için buluşmak istiyordu. Buluşma 15 Kasım'da Iyás'ta yapılacaktı. Carlos bu fırsattan yararlanıp o zamanlar FSLN için son derece önemli olan iki sorunu gündeme getirmek istiyordu: Örgütün iç sorunlarının çözümü ve yine bir stratejiye ulaşma amacıyla askerî ve siyasî durumun tahlili.

Dokuz ay hazırlık -bu süre, gerillaların, kırsal kesime yayılmış önderleriyle buluşmak için başladıkları yürüyüş sırasındaki dikkati ve yavaşlığı gösteriyor. O zamanki taktik tasarım nedeniyle onlar da araziye yayılmıştı, bu da zaten uzun olan yolları iyice uzatıyordu. Bölünmeye yolaçan ve yanlışlık ve inadın payıma düşen bölümüyle benim de katıldığım ilk siyasî aptallıklar aylar önce vuku bulmuştu. Bu konuda tek başıma değildim. Yanlış tartışma biçimimize dair Carlos'un Nikaragua'ya döndüğünde verdiği dostâne ama kesin dersi hâlâ anımsıyorum. Küstahlığımızı, otoriterliğimizi ve birbirimizi dinlemeye ve anlamaya çalışmaya açık olma konusundaki yetersizliğimizi tek tek yüzümüze vurmuştu. Gerçekten de dinlemiyor ve anlamıyorduk. Her şeyi noktası ve virgülüne söylemenin zamanıdır; ve her ne kadar tüm bu olaylardan önce ayyuka çıkan sorunların onun dramıyla, Carlos'un ölümüyle bir ilgisi olmadığını bilsem de, burada söylüyorum işte.

Ancak burada etkili olan başka etkenlerdi: Kırsal kesimde en iyi önderimiz olan ve düşmanın pusularını altıncı

hissiyle farkeden Inés Hernández'in başka bir görev üstlenmesi; Tito Chamorro'nun ihaneti, Ulusal Muhafızlar devriyesini yöneten Yüzbaşı Enrique Mungia'nın taktik yetenekleri, kader...

2.

30 Nisan'da Cerro Verde yakınlarındaki Dipina'da eylemlerini sürdüren bir FSLN birliği saldırıya uğradı. Bu sırada eski bir devrimci savaşçı olan Julián Roque Cuadra (*"Pablo"*) öldü, *Guardia*'nın elinde onun bölgede gerillalar için çalıştığına ilişkin deliller vardı.

Mart'ta Tito Chamorro dağları terketti -gerçek ya da sözde sağlık sorunları yüzünden- ve Granada'daki ailesinin yanında tutuklandı. Chamorro *Guardia*'ya, "Las Bayas" gerillalarının harekât yaptığı bütün bölgelerin kesin bir tarifini verdi. Chamorro'nun ihaneti Carlos Fonseca'nın ve öz kızkardeşi Claudia'nın ölümüne neden oldu.

Tito Chamorro gerillaların bağlantı hatlarının taslaklarını verdi, harekâtları nasıl yaptıklarını, nasıl hayatta kaldıklarını - gerillaların nasıl kıyafet değiştirdiğini, izleri sildiğini, güvenlik görevlilerinden nasıl kaçındıklarını anlattı; hatta, güvenilir, sevimli bir kız olan ve Carlos Agüero adına kuryelik yapan kendi karısını bile ele verdi. İsimler verdi, gerçek isimler, kır ve şehirden isimler - bildiği her şeyi anlattı. Bu yüzlerce savaşçı ve bunların yardımcıları için kesin ölüm, en azından cezaevi demekti. Ah o Tito, o Chamorro, o aşağılık, kanı o kadar bozuktu ki vampirlerin en susamışı bile o kanı içmezdi.

3.

Mayısın ilk günlerinde La Lana, La Pioja ve Yaosca'yı geçmiş olan Agatón'un gerilla grubu, Waslala yakınlarındaki La Posolera'ya yaklaştı. Oradan da Los Chiles'e doğru yola çıktı, ama burada farkedildi ve düşmanın hava kuvvetleri tarafından bombalandı. Böylece grup San José de Bayas yakınlarında yolundan saparak Haziran başında burada kamp kurdu.

Matagalpa ile Zelaya'nın kuzeyi arasında bulunan Los Chiles'de Francisco Rivera'nin kampı vardı (*"Enrique"*); bunun grubunun görevi şehirden gelen *Guerillero*'ları karşılayıp, Orlando Castellón'un (*"Casimiro"*) onları Pablo Ubeda tugayına dahil edeceği Dipina'ya götürmekti.

Gerilla birliği -üç kadın ve ondört erkek- idmanlarını sıklaştırdı. Neredeyse iki ay boyunca -Temmuz'dan Ağustos'a dek- Las Bayas'da kalacaklardı; bir gerilla birliği için fazla uzun bir süre.

Carlos *Compañero*'ların davranışlarını düzeltiyor, izliyor ve eleştiriyordu: "Hiçbir şey asla olması gerektiği gibi olmaz, her zaman yolunda gitmeyen bir şey vardır." Konuşmadığı zamanlar haberleri dinlerdi. Dinlenmeye ayrılmış kısa sürelerde uyurdu ancak.

Dağlarda aylarca sürdürdükleri yürüyüşler boyunca içinde belge ve mektupları sakladığı bir dosya oluşturdu. Anlaşılan bu dosya *Guardia*'nın eline geçti, çünkü ölümünden önceki gece Carlos onu Crescencio Aguilar'a (*"Danilo"*), Carlos'tan yaklaşık oniki saat sonra öldürülen *Campesino*'ya vermişti. Bu belgelerin bazılarını devrimin zaferinden sonra ele geçirebildik.

Ağustos başında Carlos bir *Guerillero* birliğini, yeni savaşçıları karşılayıp silah ve yiyecek almak için harekât bölgesinin güney sınırına gönderdi. Iyás'daki toplantıya katılmak üzere FSLN Ulusal Yönetimi'nin bazı üyelerinin ve

başka savaşçıların geleceğini ummuştu.

Güneye hareket eden ve Juan de Dios Muñoz, Rosa Argentina Ortiz, Marlon Urbina ve Numara 116'dan oluşan grup, *"El Pastal"*da bir Ulusal Muhafız devriyesinin saldırısına uğrayarak püskürtüldü. Juan de Dios Muñoz yaralandı, bu aziz insan önce gözünü, sonra hayatını kaybetti.

Eylül'ün ilk günlerinde Carlos Agüero'nun komutası altında ikinci bir grup yola çıktı. Fonseca onları Río Iyás'a gönderdi. Görevleri, Orlando Castellón'un birliğini bulmak ve Henry Ruíz ile bağlantı kurmaktı. Carlos Agüero nerede olduğunu öğrendiği Henry Ruíz'e haber salarak orada onu beklemeye koyuldu. O andan itibaren Henry Ruíz her ondört günde bir René Vivas'ı, Agatón ile buluşması için kararlaştırılan yakınlardaki bir yere -gizli bir kamp olarak da kullanılan yaşlı bir ağacın oraya- gönderdi.

Carlos Agüero'nun grubu Iyás'a geldiğinde, bir grup güvenlik görevlisi *"Las Bayas"* kampını keşfederek saldırdı. Carlos ve birliğin geri kalanı çarpışarak geri çekilirken saldırganları oyalama işini Marlon Urbina, Facundo Picado ve Claudia Chamorro üstlendiler.

Bu çarpışma sırasında Carlos seken bir kurşunla bacağından yaralandı. Gece yaptıkları uzun geri çekilişleri sırasında yarasını herkesten gizledi; birliğin ilerleyişini kesmek istemiyordu. Ancak ertesi gün, yeni bir kamp kurduklarında yarasından sözetti. Claudia Chamorro kurşunu çıkardı ve hepsinin sevdiği bu adamın acıya gösterdiği dayanıklılıktan gözyaşlarına boğularak yarasını tedavi etti.

13 Eylül'de Los Chiles yakınlarındaki El Ocote'de *Compañero* Edgar Munguia Alvarez'in çarpışma sırasında öldüğünü öğrendiler; *Buenaventura* veya *Campesino*'ların ve özellikle de çocukların onu andığı gibi, *Barba Roja*, Kızıl Sakal. Bu Agatón için ağır bir darbeydi. Aylar önceden sürekli onunla temas halinde olunması gerektiğini yineleyip durmuştu,

çünkü Matagalpa şehri yakınlarında çalışan Victor Tirado López ile iletişimi de Munguia sağlıyordu. Olağanüstü bir devrimciyi kaybetmiştik ve Agatón bunu biliyordu.

4.

Grup Ekim başına kadar Waslala yakınlarındaki Cola de Mico'da kaldı. Sonra oradan, Mendoza ailesini alacakları Cusulí'ye doğru yola koyuldu. Aile reisi olan yaşlı adam Tanrı'dan öyle bir otoriteyle bahsediyordu ki Papa olduğu sanılabilirdi, oysa sadece bölgedeki kilisenin papazıydı.

Cusulí'de Carlos bir konuşma yaptı ve Francisco Rivera onun sözlerinin hepsini belleğine ve bilincine kazıdı. Arka planda küçük bir çayın şırıltısı, birkaç adım ötede geceleri melankoliydi ve sivrisinekleri uzak tutan kamp ateşi. Carlos orada söyle demişti:

"Nikaragua'da zafer kazanacağız -bunu size her zaman söyledim-, eğer kitlelere öfkeyi aşılayabilirsek- ve bu iş için kanımızın son damlasını bile akıtsak da."

Sandinist Kurtuluş Cephesi'nin her üyesi halk arasında bulunmalı ve insanların dostluğunu haketmeli. Bir dosttan bir *Compañero*, bir *Compañero*'dan bir mücadele arkadaşı, bir mücadele arkadaşından bir kadro, bir kadrodan da bir kardeş yapmaktır, gerekli olan.

Zor durumda olduğunuzda, işiniz bittiğinde, üzgün olduğunuzda, ağlamak, kaçmak istediğinizde, aklınıza gelebilecek olandan çok daha kötü duruma düştüğümüzde FSLN'yi düşünün. Ayaklarına geçirecek bir ayakkabıları olmayan ve üstlerine ancak paçavralar giyebilen binlerce çocuğu, kadını, erkeği ve yaşlıyı düşünün. Biz onların umudu, alternatifiyiz. Tüm bunların bilincinde olduğunuzda, devam edecek gücü bulmuşsunuz demektir.

Sizi, Juan de Dios, Francisco ve diğer *Campesino*'ları da böyle karşımda gördüğümde savaştan daha iyi bir okulun olmadığına inanıyorum; başarının işçinin, köylünün ve öğrencinin ittifakına bağlı olduğuna.

Birileri size her şeyin tamamiyle istendiği gibi yürüdüğünü söylediğinde, bu herhangi bir şey yolunda gitmiyor demektir; iyi ve kötü şeylerden sözediliyorsa, o zaman her şey yolundadır. Bizim FSLN'nin eski kadrolarının da iyi ve kötü yanlarına dikkat etmelisiniz. Sahip olduğumuz az sayıdaki iyi yönü kendinize bir çıkış noktası olarak alın. Kötü yönlerimizi ise sürekli gözönünde tutun ki, bizim gibi olmayın, özellikle geçmişte yaptığımız ya da gelecekte yapacağımız hatalara düşmeyin. Kendi içimizde, doğru yaklaşamadığımız bazı sorunlar yaşadık; böylece hatalar yaptık ve bunları düzeltmemiz gerek, düzelteceğiz de.

Bizi -teker teker- öldürüyorlar ve buna verilecek yanıtı bulmayı hâlâ beceremedik, hâlâ savunmadayız. Çabalarımızı iki katına çıkarmamız ve üstünlüğü düşmanın elinden almamız gerekiyor.

Carlos Fonseca durumu analiz etti. Sakin bir sesle orada toplanmış savaşçılara dört harekât önerdi:

Birincisi, Honduras sınırındaki Río Parpar ırmağı boyunca, insan ve malzeme akışını sağlayacak ve güney hattının yerine geçecek bir destek hattı oluşturmak. Bu görev için Inés Hernández ve Victor Manuel Urbina'yı (*"Juancito"*) görevlendirdi.

İkincisi, *Frente*'nin Ulusal Yönetim'inden *Compañero*'ları bölgeye sızdırabilmek için güney sınırı ile bağlantı kurmak. Bu işin sorumluluğunu Facundo Pacado, Celestina López ve Numara 16 isimli *Compañero*'lar aldı.

Üçüncüsü, Francisco Rivera, Claudia Chamorro, Leonel ve Numara 113'den oluşan grubun, çalışmaların ilerlemesini güvenlik altına almak için Las Bayas / Cusulí-Iyás bölge-

sinde kalması.

Dördüncü olarak Agatón, Crescencio Aguilar ve Benito Carvajal'ın bulunduğu grup, Casimiro'nun birliğiyle ilişki kurmak ve Modesto'yla buluşmak üzere Zinica'dan Sofana'ya yürüyecekti.

Bu harekât askerî olmaktan çok siyasî bir eylem görünümündeydi. Birlik, arazi şartlarından ve bütün dinamit lokumlarından daha önemliydi. Birlik hiyerarşik düzenden ve yaşamın kendisinden daha önemliydi.

Francisco Rivera, Inés Hernández ve Facundo Picado, küçük birliklerin Carlos'un yaşamı için tehlikeli olabileceğini düşünüyorlardı, çünkü o sıralarda Ulusal Muhafızlar bölgede küçük, iyi donanımlı birlikler halinde devriye geziyorlardı. Buna rağmen birlikler 5 Kasım'da hedeflerine doğru yola çıktı. Carlos ve Francisco Rivera'nın grupları, 7 Kasım akşamına kadar beraber Cusulí'da kaldılar. O akşam Carlos ile Francisco vedalaşıp ayrıldılar. Carlos yağmurun içine doğru yürüdü, ölüme doğru.

5.

Benito Carjaval ve Crescencio Aguillar Carlos'un önderliğinde Las Bayas'dan yola çıkıp Cusulí üzerinden Iyás'a yürümeye başladılar. Bu, Carlos Agüero ve Francisco Rivera'nın daha önceden araştırdıkları yoldu. Gece boyunca yaklaşık dört saat yürünmesi gerekiyordu, aşağı yukarı Mendoza ailesinin çiftliğinden Río Cusulí'ye kadar, çünkü Carlos'un miyopluğu o denli ilerlemişti ki geceleri yol alırken zorlanıyordu. Yolun geri kalan kısmı gündüz vakti, güvenli yollardan gidilecekti.

Bundan sonra olanlar hakkında pek bir şey bilinmiyor. Kesin olan, 8 Kasım 1976'da saat sabah dokuz ile onbir ara-

sında -Francisco Rivera, çarmıha gerilişin saatinin bu olduğundan kuşku duymuyor- Agatón'un, yani Carlos Fonseca'nın, gerillanın baş önderinin Ulusal Muhafızlar'la girdiği çatışmada hayatını kaybettiği. Onunla birlikte işçi Benito Carjaval de öldü. Crescencio Aguilar yaralanmadan geri çekilmeyi başardı, ancak daha aynı günün akşamında, yürüyüşün başlangıç noktasına dönmeye çalışırken kıstırılıp öldürüldü.

Sandinist Halk Devrimi önderinin ne şartlar altında öldüğünü bildiren sayılı haberlerden biri ölümcül pusuyu kuran Ulusal Muhafız devriyesinin kumandanı José Dolores Gómez Leyton'unkidir. Leyton'un raporu ima ve çelişkilerle doludur.

8 Kasım sabahında, Yüzbaşı Enrique Munguía (*"Sapolin"*) ve Teğmen Francisco Cisneros'un (*"Sıçan"*) kumanda ettiği Ulusal Muhafız birliği, Zinica-Sofana hattı üzerinde ilerleyen bir gerilla birliği hakkında haber almıştı.

Az önce kabuğundan çıkmış bir akbabanınkine benzer gözleri olan sarışın, açık tenli, sakallı bir adam katır üstünde kampa gelerek iki subayla başbaşa konuşmuştu. Munguía kuzeybatıya bir keşif birliği gönderdi ve birliğinin geri kalan kısmına, Cisneros'un emri altında, Río Boca de Piedra üzerinden, Hıristiyan Krallar Kilisesinin ikiyüz metre yakınındaki Matias López'in evine kadar ilerlemelerini emretti. Matias'ın mütevazı evi, bir yol ayrımının tam karşısındadır. Güneydoğuya giden yol Zicina'dan gelir ve Sofana'ya yönelir. Batı yönündekiyse Leguan tepelerine çıkar.

Muhafızlar pusular kurdular. Yaklaşık olarak saat dokuzda, neredeyse üç saat süren şiddetli bir çatışma başladı.

Askerler savaş alanını incelediler. Enrique Mungía'ya göre Carlos'un gövdesi bir ağaca yaslıydı ve ellerinden birinde ağacın dalları arasına gizlenmiş bir el bombası vardı. Muhafızlar, gözünü bile kırpmadan kendilerine bakan adamı gör-

düklerinde ateş ettiler. Kurşunlardan biri, ses bile çıkarmadan yaprakların arasına düşen bombaya isabet etti. Adamın gözleri, sanki hayatın ve ölümün içinden bakıyormuş gibi hâlâ açıktı.

Guardia'lar, bir kalasın üzerinde taşıdıkları kanlı bir cesetle döndüler. Ceset kiliseye taşındı ve oradaki küçük odalardan birine alındı.

Muhafızlar başta bunun kim olduğunu bilmiyorlardı; askerler bu cesedin kim olabileceği üzerine kafa patlatıyorlardı. Birkaç saat sonra bazı haberler duyulmaya başlandı. Birçok helikopter yas tutan yaprakları dört bir yana savurdu.

6.

René Vivas kampı çevresindeki bölgede dolaşıyordu ki *Campesino*'ların birinden Carlos'un ölümünü duydu. Bu fikir ona öylesine ters geldi ki bir an için olsun endişelenmedi. Kampa geri döndüğünde tekinsiz bir sessizliğin hüküm sürdüğünü görünce şaşırdı. Modesto onu sadece bir el hareketiyle selamladı. Carlos Agüero, sanki annesi, babası, kardeşleri ve çocuklarını aynı anda kaybetmiş gibi bir surat takınmıştı. Sürekli nasırlı kemiklerini dişliyordu, ta ki gecenin gölgesi, umutsuz dişlerine ve solgun ellerine düşene kadar. Hugo Torres önüne diktiği gözlerini takip ediyordu.

Daniel Ortega, Managua'nın yoksul mahallerinden birinde saklanıyordu. Radyoda okunan duyurunun ayrıntıları ve düşmana Sandinizmin nihâi yenilgisi gibi görünen olay hakkında sevinçle yazılanlar, onu hayal görmediğine inandırmaya yetiyordu. Daniel bu darbeye dayanabilmek için ayağa kalktı. Duyuru Carlos Fonseca ve Eduardo Contreras'ın ölümüyle ilgiliydi.

İki *Compañero*'suyla dağlarda bulunan ve bir tavuğu yol-

mak üzere olan Omar Cabezas, haber radyoda okunurken ateşe üflemeye devam ediyor ve alevlere giderek daha çok yaklaşıyordu, ta ki gerçeğin alevleri kirpiklerini yakana dek.

Carlos Núñez Carlos'un ölümü üzerine şöyle tepki verdi:

"Şubat 1976'da Marco gelip *Frente*'deki bir toplantıdan sözetmişti: 'kardeşlerim, sorunlar bitti artık, *Frente Sandinista* kurtuldu!"

Yedi ay sonra acı haberler gelmişti. Eduardo Contreras, Carlos Roberto Huembres, Rogelio Picado ve Silvio Reñasco'nun ölümünden bir gün sonra başımıza bir balyoz darbesi yemiştik: Carlos Fonseca ölmüştü. San Judas'daki bir hücre evine gittiğimi ve orada oturan *Compañera* Doña Ana'nın, ona verdiğim habere gayet sakin yanıt verdiğini anımsıyorum: "Hayır! Bu yine o orospu çocuklarının uydurdukları bir yalan! Carlos Fonseca ölemez ki!"

Bulunduğu yerden çatışma seslerini duyan Francisco Rivera da, 10 Kasım sabahı saldırıya uğradı.Claudia Chamorro ile birlikte etraflarını saran ablukayı aşmayı başardılar. Birkaç gün boyunca Cusuli'yi çevreleyen sık ormanlık arazide yürüdüler ve 20 Kasım'da Mendoza ailesinin evine geldiler. Tutuklanmış olan yaşlı papazın kızlarından biri *Guerillero*'ya şöyle dedi: Agatón ve Benito Carjaval öldürüldü, Crescensio Aguilar'ı da öldürdüler. Onu şuraya gömdüler - mezarı, yaş bir toprak yığınını gösteriyordu. Agatón cennete gitti, dedi, vücudu orada yatıyor.

Claudia ve Francisco neredeyse üç ay boyunca Río Cusuli'nin geniş havzasında Las Bayas gerilla birliğini aradılar. 9 Ocak 1977'de daldıkları bir şekerkamışı tarlasınada bağırsaklarının çöl toprağının suyu emmesi gibi emdiği şekeri dudaklarına değdirmişlerdi ki, kurşun sesleri sessizliği parçalamış, geyikleri kuşları kaçırmıştı. Claudia ateşe karabinasıyla karşılık verdi, sonra Francisco'ya geri çekilmesini, kendisinin yaralandığını söyledi.

Bunları askerî mahkemede yargılanırken öğrendik. Sessiz ve yanan gözlerle Claudia'nın ölüm nöbetini tuttuk. Hain Tito haberi en küçük bir tepki göstermeden karşıladı.

Akşam, hücremin yalnızlığı içinde onun başını kucağıma koydum. Kimse acımın ne denli büyük olduğunu sormadı. Claudia büyük ve zarifti, ince belliydi ve sanki az önce yaptığı bir keşfe şaşırmış gibi kocaman açılmış gözleri vardı.

Carlos ölmüştü. Claudia ölmüştü. Eduardo Contreras ölmüştü. Düşman hepimizin öldüğünü söylüyordu, ama hiçbirimiz ölmemiştik.

Otuzyedinci Bölüm

1.

Cezaevinde Carlos'un ölümünden haberdar edildiğimde Teğmen Nicolás Valle Salinas'a şöyle dedim: "Carlos, asla ölmeyen ölülerden biridir."

Sırtüstü şilteye yatmış halde çarmıha gerilmiş adamı görebilmek için gözlerimi kapadım; dilimi yutmama neden olan, şaşkınlık ve korkudan daha büyük bir ormanda koşuyordu. Kalbimin derinliklerinde onun vaftizini, notları arasında kaybolan kontakt lenslerini, ateş düşürücü bir ilaç olduğunu sanarak yuttuğu doğum kontrol hapını, uzun bir süre sonra ilk kez görüştüğümüzde yaptığı küçük sevinç danslarını gördüm.

Üzüntüsünü gördüm, uzun yürüyüşü sırasında böceklerin berelediği bacaklarını yalayan kurşun ateşini, yağmur yüklü bulutlarla kaplı gökyüzünü, onca planı bozan kurşunu gördüm. Acıyı, tutkuyla açılan göğsü, oluk oluk akan kanı, bu ölüme bir türlü inanmak istemeyenlerin korkusunu, hayallerimizi gördüm.

Ve birden seni küçük bir çocuk olarak gördüm, seni Doña Augustina'nın doğumdan sonra kurulayıp yatırdığı gibi, şeker parçalarının ağzının içinde dünyanın damağını arayışını gördüm, bezlerin sabun kokuyordu, küçük atelyende taş ve tahtadan, bütün kilitleri açan bir anahtar yapabilmek için küçük bir kilit aşırdığını gördüm; yeminini, avucundaki yaşam ve ölüm çizgisini, her türlü pislikten duraksamadan temizlediğin tapınağı gördüm.

Âyin yapılmayacağı, nutukların okunmayacağı belliydi; ama *Zenzontle* kuşları ağlayacak, *Madroño* ve çiçek açmış kahve ağaçları, nefeslerini tutarak o dağlarda yas tutacaklardı.

Burada, hücremde, kendimi hiçbir tanık olmadan beni parçalayan acıya teslim edebilirdim. Bu arada günün birinde insanların bana şunu soracağından da emin olabilirdim: Kimdi o adam, hani şu her şubat ağlayan, düğünlere değil ama kurbanların cenaze törenlerine katılan, küçük çocuklara ve kahve ağaçlarına, pamuğa, arıların vızıltısına hayranlık duyan, okumayı seven, çukulata ve ne tarafa doğru gidileceğini gösteren haritalar dağıtan adam?

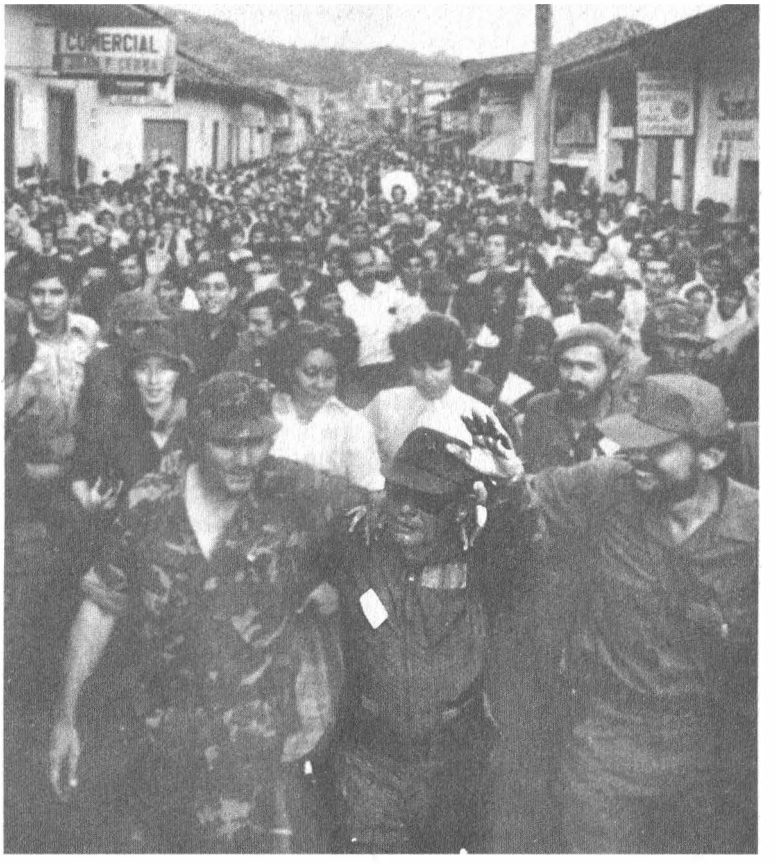
Bu sabah öğrendim ve daha hâlâ sersem gibiyim. Kalbime bakıyorum, kardeşim; ve kalbimin iyotla dolduğunu, akşam yağmurunun yağdığı ormanlar kadar üzgün olduğunu görüyorum; önseziler aklımı karıştırıyor, ama yine de bana biraz suçluluk hissi veren bir iyimserlikle doluyum.

Çünkü yine de her zaman uğruna savaştığımız geniş sokaklara güveniyorum, ama yanımda olamayacak olman çok canımı yakıyor. Adın, kendine özel ağırlığın, gözlük camlarının silueti, sözlerin, ama sen, olduğun gibi sen -göğsündeki yara izi, etine ve Luz Danelia'nın kestiği tırnakların, o sonsuz yolları yürüyen bacakların- burada olmayacak. Nerede olacak o senin kendine has kafanı kaşıma tarzın? Keten pantalonunu, dev çizmelerinin bağcıklarını bağlayan el-

lerin; kahve, sade yemeğin ve Pound şiirlerine olan sevgin? Hayır, çanlar ve borazanların tiz sesi öttüğünde, Ruben Darío'nun da yazdığı gibi kızların en güzeli zaferi kazananların en cesuruna gülümsediğinde burada olmayacaksın. Sonra seni, *Tayacán*'ı, ölümü yenen kişiyi, marş ve pare pare top atışlarıyla gömeceğiz ve binlerce ağız kemiklerini öpücüklerle kaplayacak.

Sahi, gün doğumu artık yalnızca bir hayal değil. Doña Augustina cenazene gelecek, gözlerinde yaşlarla. Dülgerler, hatıra eşyası satıcıları, okuma yazma kursu öğretmenleri, hayaller ve küçük çocuklar da gelecek. Dokuz erkek taşıyacak seni omuzlarında ve bütün halk seni asla sönmeyecek olan ışığa taşıyacak.

Ve marşlar eşliğinde, bayraklar arasında şöyle denecek: Neredesin, Carlos? Neredesin sevgili kardeşimiz? Çünkü her şeye karşın yörüngesini izlemeye devam ediyor bu dünya.

Diktatör Somoza'yı deviren Nikaragua halkı ve siyasî-askerî önderler devrim ertesinde sevinçlerini büyük kalabalıklar halinde sokaklarda kutlamışlardı. Yukarıdaki fotoğrafta Tomas Borge'yle sarmaş dolaş olan kamuflaj üniformalı kişi, meşhur "Komutan Sıfır", yani Eden Pastora. Nikaragua'da devrimin başarısına önemli katkılarda bulunan Pastora'nın yolu mücadele arkadaşlarından çabuk ayrıldı. Pastora sonunda işi onlara karşı savaşa girişmeye kadar vardırdı. Nihayet, silahını atıp bir kenara çekildi. Pastora'nın öyküsü ile yukarıdaki fotoğraf çekildiği sırada Nikaragua'nın büyük-küçük bütün şehir ve kasabalarının sokaklarında esen hava arasındaki uzaklık, yoksa "kader" denen şeyin "mekân boyutu" mu?

Nikaragua Devrimi, Latin Amerika'daki özgürlük mücadelelerinin en başarılılarından biri değildi sadece; belki de dünyanın en "güzel" devrimiydi. Sandinist hareket, ABD'nin himayesindeki çok "çirkin" bir düşmana karşı, halk içinde sahiden kök salmış bir hareketti. Hedefe giden her yolu mübah saymayan bir hareket. Nitekim onca çileden sonra elde ettiği iktidarı seçimle terk etmek gibi bir "büyüklüğü" gösterebildi. Tomás Borge, Sandinist hareketin kurucularından hayatta kalan tek insan. *Dizginsiz Bir Sabırla*'da, hem sofu bir anneyle başetmeye çalıştığı, kız peşinde koştuğu yeni yetmeliğini hem de Latin Amerika'nın "mâkûs talihini", gündelik hayatın içinden konuşarak renkli, mizahlı bir üslûpla anlatıyor. *Dizginsiz Bir Sabırla*, aynı zamanda Sandinist Halk Kurtuluş Cephesi'nin kurucusu Carlos Fonseca hakkında bir roman gibi. Tomás Borge, ömrünü bir halk devrimi mücadelesi içerisinde geçirmiş ve başarıyı da görmüş, tecrübeli, olgun ve "bu konularda" konuşmaya çok yetkili bir siyasî önder. Size sahici bir devrim hikâyesi sunuyoruz.

KİTA
ÇABA K.
TEL.0232 446 41 40

İLETİŞİM 363
GEÇMİŞ-GELECEK DİZİSİ 3
SBN 975-470-553-4
9 789754 705539